
UNIVERSITY OF CHICAGO
48 455 850

Abraham Saba

ספר כתב יד

אשכול הכופר

על מגלת רות

הכינו וגם חברו חד מגאוני תקיפי קדושי קמאי איש אלקים נורא וגבר אחד חוזה באספקלריא המאירה אשר בקדושה ובטהרה נכנס לפני ולפנים ויצא בשלום כשרפים ואופנים היה **ר׳ אברהם סבע** זללה״ה זי״ע מגולי ספרד ואור תורתו הי׳ זורח בק״ק אנדריניאפאלא בעל המחבר ספר **צרור המור** על התורה.

המחבר הקדוש הזה הי׳ בימיו אחד מהשרידים אשר קרא הוא הגבר אשר קרני הודו הבריקו במלכיות ספרד קאסטילייא ארגון פארטוגאל סביב לשנת בר״ן לאלף הששי והכ״י הקודש הזה כתב בשנת ר״ס ועל עקביו לא זכינו לאורו.

והשי״ת יעזור לי כשם שזכיתי להוציא לאור ספר אשכול הכופר על מגלת אסתר ורות כן יזכנו ה׳ להוציא לאור בקרוב ס׳ צרור החיים מהמחבר הקדוש על פרקי אבות שנגמר בעיר פאס ע״י המעתיק החכם ר׳ שם טוב אמינו בשנת הפר״ד והכ״י הלז נמצא בעיר מינכען בהביבליאטעק דשם ובהקדמתי הנקרא פית אליעזר אניג אי״ה הכל באריכות.

כ״ד עבד לעבדי ה׳ המצפה לישועות ד׳ בקרוב **אליעזר סג״ל ר״פ** באאמו״ר בנש״ק מה״ו ז״וו זצלל״ה שהי׳ רב בק״ק פיאטרא נכד הגאון הקדוש אלו ר׳ חיים כהן ראפיפורט זללה״ה בעל הנ״ל ספר ב״י וא״ז וה״ג ונכד הגו׳ ר׳ שאול וואהל ונכד הג׳ מהר״ם פאדוואה זללה״ה ונכד הגה״ק ר׳ יחיאל מראווע תותן של הגאונים הקדושים ר׳ אליעזר דק״ק דזיקאב ור׳ שמעלקי טאבים דק״ק יאס זי״ע. המתגורר כעת פה באריסלאוו.

בארטפעלד, (אונגארן) שנת תרס״ח לפ״ק.
בדפוס הרבני וכו׳ מו״ה יוסף מאיר בלייער נ״י

ESKOL HAKOFER

Von seiner Ehrwürden Rabbiner Abraham Suwe von Portigal gehört zu die Merthyrer Spaniens, selbes wurde noch im Jahre 1499. Verfasst und erst Heute in Druck gegeben durch

LEISER ROSENFELD

eigenthümer dieses Buches in **BORYSLAW** (Galizien.)

Druck von M. BLAYER, BARTFELD. (Ungarn.) 1907.

Cres Cat Sci entia
Vita Exco latur

הסכמות

מהרב הגאון המפורסם בחיבוריו היקרים בכל קצוי ארץ . סיני ועוקר הרים מאור הגולה וכו' כקש"ת מוהר"ר **שלום מרדכי הכהן** שליט"א אבד"ק דק"ק **ברעזאן** יע"א :

ב"ה א' וישלח ברעזאן.

לכבוד הרב המופלג וכו' מוה' **אליעזר** נ"י.

לתשובת מכתבו מיום ד' תולדות הנני כי מאז בבוא מכתבו עם הקונטריסים הייתי עצור בהלך המגפה. ועל עתה באתי כי אם אמנם עודני חלוש מאוד בכ"ז לא אוכל להשיב פניו ריקם. והנה ספר **אשכול הכופר** אשר יעלהו על מזבח הדפוס כשמו כן הוא ואינו צריך להסכמה ומה גם כי מחברו רב קדמון ממגורשי קסטיליא וכל רואי' כתת ינתחו בו ויתענגו מטובו. ולא באתי בזה רק להסכים לאסור איסור לבל יסיגו וידפיסוהו עד כלות עשרים שנה מזמן הדפסתו. וכל אסכה לאשר כל אשר רוח תורה נוססה בו יביא ברכה אל ביתו ובצל החכמה בצל הכסף יתמכו בימין עוז המעלהו לחדש אורו להאיר ארץ ומלואה. ועץ חיים הוא למחזיקים בו. כנפש המעתיר ובא עה"ח הק'

שלום מרדכי הכהן
אבד"ק הנ"ל.

מאת הגאון הגדול תנא דבבלי וירושלמי עטרת הגולה המפורסם בכל קצווי ארץ רשכבה"ג וכו' וכו' כקש"ת מו"ה **אליה' משה פאניזאל** ס"ט **חכם באשי** שליט"א ראש הרבנים באה"ק **בירושלים** עיר הקודש תובב"א:

ב"ה

הדור אתם ראו בקנקן חדש מלא ישן האי ספרא נהרי **אשכול הכופר** לרב האי גאון ממגרשי הספרד מהרה"ג הקדוש וכו' כמהר"ר **אברהם סבע** ז"ל שבהשתדלת הרה"ח המזכה את הרבים והמסעתק בקדשים בנש"ק מו"ה **אליעזר** נ"י בהר"ב מו"ה **זאב וואלף** ז"ל יצא לאור תעלומה, חמדה זו הגנוזה ברה כחמה , על כגו"ד ראו' לומר אשר הילו דהאי גברא רבה , יהי"ר זכות הרה"ג המחבר יגן עליו בזכותו את הרבים בכמה ספרים שהדפו' כן יזכהו ד' להו"ל כל כתבו יד הקדושה אשר בארץ המה זיע"א הטמונים בגלות ויהי ה' אתו ומאת אחי מוקירו התורה אנכי מבקש , כי יחשפו זרוע צדקם לעמוד לימין הרה"ת המו"ל הנ"ל להיות לו להדר עזר בהביא את הברכה ביתם הכי ספרי דבי רב במחיר טוב איש איש כברכת ד' עליו , למען תהי' לאל ידו לבצע את אשר החל לעשות להדפיס שאר הספרים אשר אתו ואך למותר להזהיר את כל העם הקדוש לבל יסוגו גבולו להדפיס הספר הקדוש הזה **אשכול הכפר** במשך עשרים שנה מעת כלות הדפסתו בכל אשר גזרו מע"כ הגאונים הקדושי' בהסכמתי' ושארית ישראל לא יעשו עולה ולשומעים ינעם ועליהם תבא ברכת טוב כעתור החו' בברכה פעה"ק ירושלים תובב"א יום י"ד לחודש אדר שני ה' תרס"ח ליצירה

הצעיר **אליהו משה פאניזאל** ס"ט.

זהו גושפנקי דמלכי

אליהו משה פאניזאל מ"מ הכ' באשי **ירושלים** ת"ו ואגפיה.

מהרב הגאון המובהק המפורס' בכל אפסי ארץ בתורתו וביראתו הטהורה סוע"ה וכו' וכו'. ש"ב כקש"ת מוהר"ר **אברהם בנימן הלונגער** שליט"א בהג' הק' מרן **מהרש"ק** זצ"ל מברלאדי יע"א :

שיל"ת

האח שמחתי ראיתי אור ספר נחמד מהקדוש בעל **צרור המור** זכרו לברכה לדור דורים ונקוב בשם **אשכול הכופר** יסודתו על **מגילת אסתר** והי' טמון בכתבי קוד' כמה מאות שנים בצירוף עוד חבורי' על **מגילת רות** וס' **צרור החיים** על **פרקי אבות** ומן שמיא קא זכו לי' לש"ב ידי"נ הרב המופלג שלשלת היוחסין מוה' **אליעזר** שליט"א בהרב מפיאטרא ז"ל נכד הגה"ק רבינו **חיים כהן ראפאפארט** אבד"ק **לבוב** זצ"ל. וקנה הכתי"ק הנ"ל בדמים יקרי' לאמור לאסורים צאו ולאשר בחושך הגלו והופיע מתהל' אור על ס' **אשכול הכופר** ועל **מגילת אסתר** ושלח לי איזה עלים לתרופה וראיתי כי כל דבריו מתוקים מדבש ונופת צופים ואך למותר להרבות בשבח האי סבא קדישא הגאון הקדוש מוה' ר' **אברהם סבע** זצ"ל כי כל הרואה ספר הקדו' **צרור המור** יבין ויכיר ערך הקדוש המחבר זצ"ל וכל דברי' מגופים בי"ג נפה . ועלינו להחזיק ביד הרב המופלג המו"ל שליט"א שלא יהי' שלותי מגוה נזוקין שלא יבוא לידי פסידא אחרי כי כבר זכהו הש"י להדפי' כמה ספרי' מקדמוני' ז"ל בדין הוא שיטול שכרו ולהזהיר אחב"י בכל מקומות מושבותם אשר חלילה להשיג גבול להדפיס עוד הפעם **אשכול הכופר** על **מגילת רות** ועל **מגילת אסתר** ועל הפרקי **אבות** אשר עודם בכתובים משך עשרי' שנה מיום דלמטה וגם אני בקשתי מאות אחב"י לקנות מאת הרב המופלג הנ"ל שליט"א את הס' **אשכול הכופר** הנ"ל בכסף מלא למען תעשינה ידיו תושי' להדפיס יתר ספרים מקדמונינו ז"ל. והשומע לדברינו ישכון בטח ושאנן כזית רענן כנפש המדבר לכבוד התורה ולכבוד הגאון הקדוש המחבר זצ"ל :

היום יום ה' ערב ר"ח אייר י"ד למב"י לפ"ק ברלאדי.

ס"ק **אברהם בנימן** בהגאון **מהרש"ק** זצ"ל.

פתיחה שיח אליעזר קטנה

ויאמר אליעזר עבד אברהם במה אכף ואקדם לאלקי מרום אשר זיכני והביאני עד הלום לזכות את הרבים בהדפסת ספרים קדושים מגאוני ורבני קשישאי — בשנת תרכ"ד הוצאתי לאור ס' שו"ת ב"י — בשנת תרכ"ה הדפסתי ס' א"ז ובשנת תרס"ג ס' ח"ג והמה ב"ה נתקבלו אצל גאוני וצדיקי דורנו ועתה הזמין לי ד' יתברך כת"י "אשכול הכופר" מהגאון הקדמון החכם ר' אברהם סבע זללה"ה שהי' אחד מחכמי ספרד יחד עם הגאונים הקדושים והקדמונים האדירים האברבנאל ובעל עקידה והמזרחי והגיע בשנת בר"ן והי' חמדה גנוזה צפון וטמון משנת ר"ס ולא זכינו ליהנות מאורו כי לא ראו אור הדפוס מעולם רק בשנת רפ"ג הדפיסו את ס' צרור המור בבית דפוס דניאל באמבערגער בווענעציע ומחמת הגירוש שהי' אז בזמן שהחבר לא מצינו שום הקדמה על הס' צ"ה הנ"ל אבל בספרים אשר יש לי הקדמה מבע"ה בעצמו באריכות הן במגלת אסתר ורות וגם התולדות שלו ומספר שם כל הגלות אשר הי' אז וכל קורותיו ותלאותיו והוא בעצמו בספרו צ"ה אשר נדפס מזכיר כמה פעמים את המגלה הלז וגם הרבה דברים אשר הובאו שם מהספר הלז ימצא בכאן אות באות וגם מי שמעיין בספר הלז יראה שהן הן דברי קדשו של המחבר הנ"ל ואני קניתי את הכ"י הלזו בכסף מלא והרבה יגיעות וטרחות טרחתי עד שהבאתי עד הנה לזכות את הרבים כי יותר מת"ח שנים אשר הכ"י הלז הי' צפון וטמון ועדיין לא בא בדפוס עד שנתגלגל הדבר שבא הכ"י הלז ליד הגאון הבקי המפלא ר' ר"נ ראבינאוויטש בעה"מ דקדוקי סופרים והוא נתנה להרב הגו' הח' ר' אלי' קאפיל נ"י מדאמבראווא להעתיק והוא מכרה לי ונתן לי שטר מכירה ע"ז ומכר לי את כל כחו וזכותו אשר הי' לו בזה ואמרתי יעבור עלי מה ואדפיס אותה ואפיצה בישראל. ואתה אליכם אישים אקרא לכל מי שאהבת התורה נוגע בלבו להיות נטפל לעושי מצוה ולבצע מעשי צדקה לבוא לידי גמר כדי שאוכל לדפוס את לאור הספר כת"י בקרב, ושתים תעשו באלה כי תביאו ברכה אל תוך ביתכם וגם תחזקו ידים רפות לאיש שלם כמוני ובפרט לבר אבהן כמוני, וזכות המחבר הקדוש יגן עלי ועל כל לומדי ספרו שנזכה לעלוי' לציון ברנה בהאי שתא שנת שנה "מבורכת" יום לסדר "עבד אברהם אנכי"

אליעזר בלאמו"ר בכמ"ק מהו' ז"וו זצ"ל

נכד הגאון הקדוש רבינו חיים כהן ראפאפארט ונכד הגאון הקדוש מו"ה אלימלך נכד בעל הב"ח זי"ע (וסדר יחוסי באריכות כבר הבאתי בספרים הקודמים אשר הדפסתי.)

אמנם כי הדין פשוט שאדם יכול לאסור דבר שהוא שלו על כל העולם כמבואר בחת"ס חו"מ סימן ע"ב בענין הדפסת ספרים חדשים ובפרט כת"י אשר לא נדפס עדיין ע"כ הנני גוזר באיסור חמור שלא ירים איש את ידו לדפוס את המגלות הלז משך עשרים שנה מיום כלות הדפוס לא בחומש' והן בתמונתו ושלא בתמונתו וגם הקיר"ה מעני' ע"ז עוני' חמו' חוץ מה שהזהירתנו תורתינו הקדוש' ארור מסיג גבול רעהו ולשומע ינעם ותבא עליהם ברכת טוב (גם להקונים אני מזהיר שכל ס' אשר לא יהי' עליו חתימתי שלא יקנה ולגנבה יחשב.

מודעה.

הנה ידוע זאת שבכל מקום שנזכר בספר הלז עכו"ם או גוי או נכרי אין הכוונה רק על האומות הקדמונים אשר היו בימי חכז"ל אשר לא האמינו בד' ובהשגחתו אבל לא כן האומות אשר אנחנו חוסים בצלם אשר נתנו לנו לחם ולשארית שלמים הם אתנו ומטפלים בטובתנו הטובה והמצוה להתפלל בשלומם כמו שאמרו חכז"ל הוי מתפלל בשלומה של מלכות.

ב"ה הקדמה הנקרא שיח אליעזר מהמו"ל על הספר
אשכול הכופר של רות

הודו להשם ב"ה כי טוב כי גבר רחמיו וחסדיו י"ת הגיעני עד הלום בזכות אבותי הגאונים והקדושים זי"ל כ"ע להיות ממזכי הרבים להאיר עיניהם באור כמעט מרגליות חשובה ושפונה פירוש על **מגילת אסתר** שהדפסתי בשנת תרס"ד מהמחבר הקדוש ז"ל וכעת הזאת רוח והצלה יעמוד בהתגלות אור יקרות וקפאון פירש על **מגילת רות** שהי' כתוב בכתב ידו רבינו המחבר הגאון הקדוש זי"ע בשנת ר"ס לערך כמבואר בעל"ל בחיבורו הקדוש **צרור המור** שחבר לרוב המ"ר חיבור בשנת ר"ס עד רס"ח כי בשנת רס"ט עלתה נשמתו הקדושה לגנזי מרומים בשנה אחת עם המחבר הקדוש אברבנאל ז"ל לפי סדר הדורות ועל המגילות כתיב מקודם כמו שכתב בעצמו בספר **צרור המור** והראה שהיה זקן גדול כמו שכתב בעצמו בסוף הפתיחה שם על **מגילת אסתר** ושם על **רות**. ואחר כל זאת תסמר שערות ראשי והאחזנה פלצות ומורא ורעדה תלבשני כי מי אנכי לבוא לעשות הקדמה בראש החיבור הקדוש הזה וכבר כתבתי בהקדמות הס' הנ"ל כי כמה יגיעות ותלאות רבות עברו על ראשי עד שזכיתי שיבאו לידי הכתבי קודש הזה כמעט הראיתי בעיני כי אחרי דאברהם יתי' בזכות הקדוש עמד לימיני שיבאו הכתבי ידות לאור עולם ע"י שפל אנשים כמוני יתגלו דבריו הקדושים לאור עולם. לכן אברך ואהלל ואודה לאל נורא עלילה ואען ואומר ויאמר אליעזר עבד לעבדי ד' ברוך א' ישראל שזכיתי בזמן הזה לזכות הרבים במעשי ידי ואחרי כל אלה אשפכה לפניכם שיחי על אשר הרהבתי עוז בנפשי לבא בשמי על הספר אך אספרה כה התלאות אשר מצאוני לרות רבות ורעות. והש"י עשה עמי לטובה והנה בעזה"ש הבאתי גם על **פרקי האבות** מן המחבר הנ"ל אשר עודם לא באו בדפוס ואין לאל ידי עתה להדפיס אישר כי יזכני הש"י בקרב להפיצם בישראל ע"כ פני נדיבים אחלה חנוני וקחו מאתי גם זאת המגלה להיות בביתכם לאוצר סגולה ולאמץ ידים רפות בכסף תועפות, שאוכל לגמור מעשי ידי לזכות הרבים להפיץ תורה בישראל כי בעו"ה בעני הזמן ספרי קודש המה לזרים אין דורש ואין מבקש התורה לכן אתם דורשי תורה את עדות ה' נאמנה חזקוני ואמציני וקחו לכם חבל יגעונים בתורת שעשועים ויהי' מלוה לדורות ובודאי זכות המחבר הקדוש תזכו לבנים ובני בנים בתורה עוסקים מאירות כחפץ נפש המאלפה לזכות הרבים בקרב ולשבת על התורה ועבודת ד' כל הימים ולראות ד' בתשובה שלמה:

אציגה פה דברים מעטים מקורות ותולדת המחבר הקדוש וזמן חיי רבינו ז"ל וכל גלגל סבותיו וחכמי דורו שהיו בימיו:

בסוף הפתיחה של מגילה זו כתב בעצמו וז"ל ואני הדל באלפי לעיר התלמידים אברהם בן לאדוני החסיד ר' **יעקב סבע** ז"ל ומביא כל הגירוש שהיו בימיו בראשית **בצרור המור** דף ס' מביא כבר האריכתי בזה **בפרקי אבות** כי מרגליות טובה היו בידי ונאבדו ממני בעונותי **בפורטיגאל** כי טמנתי וקברתי בלשבונה תחת האילן כמו שכתבתי בהקדמת זה הספר: לא זכינו להקדמה שהי' בדפוס על ספר **צרור המור** וזו הפירוש על האבות יש בידי אבל כחסר ממני עד פרק ד' אבל על דאבדין בפי' חיי שרה דף כ"ב מביא את הפירוש על **מגילת רות** כמו שפרשתי בפירוש רות: ובכאן **באשכול הכופר** שלי על רות יש כמעט אות באות: בסר דף ע"ז בספר הראשון האריכתי בטעם הגרושין כי הגלות והצרה שהיתה בישראל כאלו

הי'

הסכמות

מהרב הגאון המפורסם בחיבוריו היקרים בכל קצוי ארץ, סיני ועוקר הרים, מאור הגולה וכו' ש"ב כקש"ת מוה' ארי' ליבש הלוי איש הורוויץ שליט"א אבד"ק סטאניסלאוו יע"א.

בעזה"י

חזון יקר נראה אלי ספרא דאדם קדמאה אחד מיוחד ממגורשי ספרד הנקוב בשם אשכול הכופר שפוני טמוני קודש מהגאון מוהר"א סבע זללה"ה אשר ש"ב הרב המופלג בנש"ק מוה' אליעזר נ"י מוציא אורה. וגוף הספר א"צ הסכמה כי המפורסים א"צ ראי' ולא באתי לפלא, רק לחלות פני תופשי תורה החוסים בצל החכמה בצל הכסף כי ישחדו מכחם בעד המו"ל נ"י. לקנות את ספר התורה הזה ממנו בכסף מלא למען יראה שכר טוב בעמלו ונוצר תאנה יאכל פריה. וגם לגדור גדר לבל יהין אדם להדפיס כמתכונתם משך עשרים שנה מיום צאתם מבית הדפוס בלתי רשותו והסכמתו של המו"ל נ"י כי קנין כספו הוא ומשמיא קא זכו לי' לזכות את הרבים בתורת חיים שאכל בו.

ישוב ד' שבות עמו ויוליכנו במהרה אל מקום מה נורא אשר עינו ולבו שם כל הימים. ועינינו תחזינה הר בית ה' בנו כמו רמים. כנפש המדבר לכבוד אכסניא של תורה ולכבוד מעלות קדושת המחבר נ"י:

כ"ה פה סטאניסלאוו ערב תשעה באב:

הק' ארי' ליבש הלוי איש הורוויץ אבד"ק והגליל תע"א.

מהרב הגאון המובהק המפורסי' בחכמתו וביראתו סוע"ה שלשלת היוחסין פאר המעלות וכו' וכו' ש"ב כקש"ת מוה' משה הכהן ראפאפארט שליט"א אבד"ק ליזענסק וכעת הוא חונה בק"ק לבוב יע"א.

וראה עיני וארא פירוש כת"י על מגילת רות מאת הגדול שמו בישראל של כת הקדמונים הגאון החסיד המפורסם אנחמד הולך חן בשפתותיו רבינו אברהם סבע המפורסי' בחיבורו צרור המור בזמן גלות ספרד בפורטוגאל הוא והר"י החיים על המערכת והחסיד הר"י יעב"ץ זכר כולם לברכה שהיו ביחד בשבת אחין עליהם אמר דוד המלך ע"ה אספו לי חסידי כורתי בריתי עלי זבח וזו הספ' על מגילת רות קריתי ובתוכו כמה דברי' בחכמת האמת בדרך הקדמונים ולי מה יקרו אלה הדברים ועלו בגורל לש"ב ידידי הרב ש"ה וכו' מוה' אליעזר נ"י ומשמיא זכו לאפקו לאדפוסי אדרא זכות צדקתו וקדושת של המחבר יעמוד לו. ע"כ לבי לחוקקי ישראל להיות בתומכי ידו להפיץ תורה בישראל. ואני גוזר בגזירת התורה שלא ישיגו גבולו משך עשרים שנה כי הוא זכה בו עודנה בכתובים שלא זרחה עלי' אור הדפוס. והנה אליעזר עבד אברהם דולה ומשקה מתורת רבו לאחב"י ויפק רצון מהשי"ת וימלא משאלות לבו לטובי'

יום ג' לסדר ולך תהי' צדקה ז' אלול תרס פה ליזענסק.

משה הכה' ראפאפארט
חופ"ק.

מהרב הגאון המפורסים סוע"ה עטרת חכמי' אוצר החכמה והמדע כקש"ת מוה' אברהם מענדל שטיינבערג שליט"א האבד"ק סניאטין וכעת הוא בק"ק בראד יע"א.

הנה יד שלוחה אלי מאת ידידי הרב בר אבהן ובר אוריין וכו' מוה' אליעזר נ"י ובקש מאתי להיו' עולה בהסכמי' להדפי' ספ' אשכול הכפר על מגיל' אסתר ורות ופ"א והם חבורים יקרי ערך ואחד מגאוני ותקיפי קמאי מחכמי ספרד ה"ה הגאון הקדוש ר' אברהם סבע זצ"ל ועד הנה היתה חמדה גנוז' ספון וטמון שלא ראו אור הדפוס מעולם ועתה נדבה רוחו של המו"ל והביאם לבית הדפוס להפיצם בישראל להוציא לאור תעלומות חכמ' וטוב עשה בעמיו לזכות את הרבים שיאותו לאור הגנוז זה כמה שנים. והנה גוף הספרים אין צריך להסכמה ומי יערב בנפשו עוז לבוא בשבח המגיע לכתבים על הקדוש ישראל אחת מכת הקדמוני' ודבר שפתים אך למותר. והקיצור בשבחיו הוא תפארתו. אך הנני בזה לאשר כבוד הנ"ל שם נפשו ומאודו לזכות את הרבי' בהדפסת ספרי' היקרים האלו מהראוי ונכון לכל חכמי לב החפצים בתורת ד' ויראתו להחזיק לו רב טובה לתומכו בתמכין דאורייתא למען תחזינה לעשות ידיו תושי' ושארית ישראל לא יעשו עולה להדפיס הספרים האלו עד עשרים שנה מיום שיגמור הספרים האלו בלתי רשות המו"ל הנ"ל וחלילה חילון הוא להסיג גבולו ולבל יקרב איש זר לשלוח ידו במלאכת רעהו כי קנין כספו הוא וחומר האיסור ידוע והעובר ע"ז ענוש יענש כאשר בתורתינו הקדושה מפורש. והשומע לדברינו יונעם ויבא עליו ברכת טוב סלה. כ"ד המדבר לכבוד התורה ולכבוד קדוש' המחבר זצוקללה"ה:

אברהם מענדל הלוי שטיינבערג אבד"ק הנ"ל ומ"ס לק' בראדי יע"א.

קושט דברי אמת כי הסכמת הגא' האלו נסכמו הן על מגילת אסתר ורות ועל פרקי אבות.

שיח אליעזר

עשב השדה ובכל יום הייתי טוחן בבית הישמעאלים בשתי זרועותי בעבור פרוסת לחם קטנה דקה מן הדקה שאפילו לכלבים לא היתה ראוי׳. ובלילות דבקה לארץ בטני כריסי כרי ומפני הקור הגדול שבסתיו וכי אין כסות בקרה וגם כי לא היו לנו בתים להתאכסן בהם היינו עושים חפירות באשפות שבתוך העיר והיינו מכניסים גופינו שם ואז נתקיים האמונים עלי תולע חבקו אשפתות (איכה ד׳) ואח״כ זכיתי ובאתי למלכות נאפולש אחר כמה גלגולים וצרות רבו מלספור וגם שם לא שלותי ולא שקטתי ויבא רוגז של מלך צרפת וגם שם בעו״ה הכוני פצעוני נשאו את רדידי מעלי וכל מה שהי׳ לי ואח״כ באתי אל העיר הגדולה והמהוללה ויניציאה דרך הים לבוש מלבוש שק והנכבדי דספרדים שהיו שם זלגו דמעות מעיניהם והלבישוני ישלם ד׳ פעלם ומשכורתם ביום רעה ימלטם. ואם כח אבנים כחי אם בשרי נחוש לסבול כל התלאות האלה. בודאי בזכות מה שהשתדלתי והלכתי אחר החכמה הזאת היא שעמדה לי והחזקתני בד בבד כמו שהחזקתי בה כשאין מחזיקי בידה. ומויניציאה באתי לאנקונה עיר גדולה ומצאתי שם חכם אחד ספרדי מהגרוש צדק בכל דרכיו וחסיד בכל מעשיו ר׳ **יוסף יעבץ** ס״ט דורש ונאה מקיים והוא עם נכבדים נבונים אחרים בקשו ממני לעשות פירוש לספר מערכת האלקות כי נפשם חשקה לחזות בנועם ולבקר בהיכלו ולעשות רצונם חפצתי ולא מנעתי מהם בר וכו׳ ומפני שראיתי בגליל הזה נתפשטו ספרי קבלה המבלבלים הדעת הנקי ראיתי להזהירך על הספרים אשר מהם תמו״ר רגלך ולהעמידך על אשר בהם תמצא ידך החכם האלקי ר׳ **יצחק** ן׳ לטיף ז״ל אשר חבר ספר השמי״ם והעולם וס׳ צרור המור וספר גנזי המלך שדבריהם יקרים מפנינים וכו׳ עכ״ל ז״ע יותר בפרט המאה זה שנמצאו בפורטוגא״ל שירים של מלות המעכבות את הפרענויות שקדשו שם שמים בפרהסיא ומסרו עצמם על קידוש השם. ועמדו שם בבית האסורים ימים רבים החכם השלם וקדוש רבי **שמעון** מימי ז״ל והחכי׳ לוקחי בנותיו אנשים צדיקים ואשתו הצדיקה ואנשים אחרים צדיקים גמורים. ולעפ״י שאמרו להם בעל כרחם עמדו על משמרתם ושמרו תורה ומצות על אפם ועל חמתם המלך והשרים. עד שביני ביני נפטר לבית עולמו הה״ר **שמעון** זצ״ל הנזכר בזמן שלא הי׳ יהודי בכל המלכות זולת אני והיהודים שהי׳ אסורים בבית אסורים עמי. ובשביל זכות הצדיק נזדמן שם אז ובנו שהי׳ אנוסים ומשמשים בבית האסורים. ולהם נתן השופט הגדול ושר בית הסוהר רשות שיוליכוהו מחוץ לעיר ויקברוהו שם. ויוליאוהו ויניחוהו מחוץ לעיר והם הלכו להם מנגד ונתחברו יותר מארבעים אנשים צדיקים מהאנוסים שהמירו דתם בע״כ וקברוהו בבית הקברות של היהודים ויספדוהו שם כראוי, ובזכותו נתן לנו המלך רשות להצילנו לארזיל״א: אבל היהודים שהי׳ עם החכם לא רצה המלך לשלחם שאמר שכבר קבלו. ונשארו בבית האסורים לעבדים. והשי״ת נתנם לרחמים בעיני השר בית הסוהר. והי׳ שם בכבוד גדול. ואח״כ שלחם המלך לארזיל״א ליד האלוף השר הצורר שיענה אותם בעבודת הפרך לפי שראה שלא נעשה עליו. והשר הצורר מענה אותם ומיסר אותם ביסורים כדי שיחללו השבת וילכו לעשות שיחון למערות. וכ״ז בעונותינו כי הם צדיקים גמורים וקדשו שם שמים ברבים. סדר מסעי דף ס״ג בעונותינו גלות ירושלים אשר בספרד כבר נתגרשו כולם ולא נשאר איש בכל המלכות וכו׳. מכל גלות ספרד במלכות פא״ס עד שנתקיים בנו בעונותינו ונשארתם מתי מספר. מלמטה בעמוד זה. המסעות שהלכתי מעת שגלינו מספרד עד היום שמונה שנה (ובגירש שהי׳ בשנת רנ״ח נמלא שמונה שנה אחר הגירוש שהי׳ בשנת ר״נ). ואחכן דף מ׳ כמו שקרה בגירש פורטוגא״ל שגזרו שלא ידרשו ברבים ושלא ילמדו לתנוקות

הי׳ יושבים בארצם סביב להם זה עד שהי׳ בונים חרבות למו ובתים ספונים בארץ ובבניות החמדה כהיכלו מלכות עד שבעבורם השתחוו וד״ל , וכן כמשך להם הגירוש מצד חילול שבת ומחלוקת וקטטה בבתי כנסיות בשבתות וימים טובים, דף י״ז איתא ושברתי את גאון עוזכם וכו׳ וכבר קרה בזה כי במלכות ארגון בזמן עצורה שהליכו היהודים כולם מחוץ לעיר וסגרו השערים בעדם עד שיצאו המים ודרש הרב חסדאי קרשקש זצ״ל וכה אמר בתחילת דבריו לכו המים, דף י״ח כמו שראינו שנתגרשו היהודים מקשטיליא לפי שהי׳ גם כמלכים ובאו לפורטוגאל ועלו מה שעשה לנו ולתורתינו ואח״כ הנשארים הלכו למלכות ישמעאל ולגלילות אחרים . הערה מהמו״ל לפי שהמחבר הקדוש מביא את הגלות שהי׳ בימיו אני מדפיס עכשיו את הקדמה הזאת ורבינו יהודא זי״ע החייט מספר מערכת אלוקות מבעל הת״ו מביא את הגלות הנ״ל שהי׳ גם כן בזמן המחבר הקדוש וז״ל אני יהודא בן לאדוני החכם והחסיד ר׳ **יעקב חייט** ע״ה , בהיותי בספרד טעמתי מטעם דבש ואורו עיני ונתתי על לבי לדרוש ולתור בחכמה וכו׳ . ואני מאמין באמונה גמורה כי זכות זה עמד לי בכל התלאות והרעות אשר מצאוני בגרוש ספרד אשר כל שומעם תצלנה שתי אזניו ולספר כל התלאות לא ידעתי ספורות אבל קצת מהם אספר ותהלות ד׳ אדבר כשענו אני וביתי עם מאתים וחמשים נפשות בספינה אחת באמצע החורף בשנת רנ״ג מליסבונ״ה עיר הגדולה אשר במלכות פורטוגאל במצות המלך והקב״ה הכנו בדבר לקיים אכנו בדבר ואורישנו (במדבר י״ד) ובזה הי׳ סיבה שבשום מקום לא היו מקבלים אותנו סורו טמא קראו למו והלכנו נעים ונדים בים ארבעה חדשים בלחם צר ומים לחץ . ובסוף הזמן הנזכר בא עלינו ספינה אחת ויסקאיינים ושבו אותנו ואת ממונינו והוליכנו לעיר מאלקא הגדולה אשר בספרד והיינו חונים שם על הים על כרחנו כי לא הי׳ לנו רשות לצאת אל היבשה וגם לא לנסוע משם ושם גזרו שלא יתנו לנו לחם ומים ולא שום צדה ונמשך זה ימים חמשה ובאותם הימים היו באים אל הספינה שופטי העיר וגדולי׳ עם חכמים והיו אומרים עד מתי מאנת לענות, מפני מי האיש החפץ חיים וכו׳ : וביום אחד יצאו מן הכלל קרוב למאה נפשות כי לא יכלו לעמוד בנסיון ההוא ואשר נשארנו מעט מהרבה התעוררנו את נפשינו למות ואמרנו טוב מיתתנו ביד ד׳ ואז מתו אשתי הנעימה והתמימי׳ ע״ה ברעב ובצמא אגב בתולות ובחורים זקנים עם נערים קרוב לחמשים נפשות וגם אני כפסע בין ובין המות ונתקיים אז מה שאמר הנביא ונעו מים עד ים ומצפון ועד מזרח וגו׳ : ביום ההוא תתעלפנה הבתולות היפות וגו׳ (עמוס ח׳) מן המצר קראנו אל השם בצוקה ועננו במרחב י׳ ומתוך צרה היתה רוחה כי משם והלאה הביאו לנו כל מיני ספוק ועמדנו שם על הים שני חדשים אחרים על כרחנו עד שהרשינו ללכת אל מקום חפציו ומשם נסענו להלוך אל הבירביריא״י של מלכות פ״ס בארץ ישמעאל מה שהותר הברד אכל הארבה וגם שם לא שלותי ולא שקטתי וישמעאל אחד שהי׳ מספרד דר במקומי נזדמן לשם (כי גם להם נעשה גרוש) ושם עלי עלילות דברים והאמינו לו כשלשה עדים והכוני פצעוני נשאו את רדידי מעלי והשליכוני בבור התחתית נחשים ועקרבים היו בו . ותכף גזרו אותי לסקילה והיו מבעיתים אותי שאם אמיר בתי ישמעאלי עליהם לקלין מלבד מסר ומתן . ויהודה עוד רד עם אל ועם קדושים נאמן והאל אשר שמתי בו מבטחי קלקל עצתם עם היות שעמדתי שם קרוב לארבעים יום בחושך ואפלה בלחם צר ומים במשורה ודבקה לארץ בטני ברעב ובצמא ובעירום ובחוסר כל : והעיר הש״ת רוח היהודים אשר בתרכן ובאו שם לפדותי ונתתי להם בשכר הפדיון קרוב למאתים ספרים שהי׳ לי ואחר שיצאתי משם הלכתי לפאס עיר הגדולה והרעב בעיר עד שהיינו אוכלים

עשב

פירוש מגלת רות להר' רבינו אברהם סבע ז"ל בס"ד.

זאת המגלה נכתבה בין הכתובים לפי שיש בה יחס ושורש ישי אשר עומד לנס עמים הוא מלך המשיח ולכן היא עיקר התורה כלה וכל דברי הנביאים כאומרם ז"ל כל הנביאים כלם לא נתנבאו אלא לימות המשיח אבל לעה"ב עין לא ראתה אלקים זולתך יעשה למחכה לו לרמוז שאעפ"י שבדברי הנביאים נמצאו בהם דברים רבים מענייני ישראל ומהקורות אותם ומתוכחותם עכ"ז עיקר דברי הנביאים כלם היו לבשר את ישראל בענייני המשיח ובדברים העתידים להיות באחרית הימים כפי מה שהשיגו מכח נביאתם בכח מראת אלהים כפי השפע שנשפע עליהם עד שהיו רואים דברים של ממשות בענייני המשיח כענין ראיתי והנה מנורת זהב כולה וגילה על ראשה כמ"ש וה' בראשם. ושבעה נרותיה עליה רמז למה שאמרו שית אלפי שנין הוי עלמא וחד חרוב שזה רמז על מ"ש במקום אחר בסדר נזיקין תנא דבי אליהו צדיקים שעתיד הקב"ה להחיות שוב אין חוזרין לעפרם שנאמר והיה הנשאר בציון והנותר בירושלים קדוש יאמר לו מה קדוש לעולם קיים אף הם לעולם קיימים וא"ת אותם אלף שנים שעתיד הקב"ה לחדש את עולמו צדיקים מה הם עושים הקב"ה עושה להם כנפים כנשרים ושטים על פני המים שנאמר על כן לא נירא בהמיר ארץ ובמוט הרים בלב ימים וזהו כנגד וחד חרוב שהוא רמז שיהיה חרב משטן ומיצר הרע ותרבות עמו יסיר לפי שלא ילכו אחר התאוות כמו בראשונה כאומרו ואת הצפוני ארחיק מעליכם כו' ולא תהיה הנאתם ותענוגיהם אלא להדבק בהשי"ת ולעסוק בתורתו הנמשלת למים וז"ש הקב"ה עושה להם כנפים כנשרים ושטים ע"פ המים כי מלך התורה הם משיגים השגת בוראם לעלות ממעלה למעלה ויעשו להם כנפים כנשר יעופו השמים עד שישיגו מעלת השם ודבקותו ועל זה נאמר ונשגב ה' לבדו ביום ההוא הוא יום ה' הגדול והנורא שהוא אלף שנים בעיניו כיום אתמול כי יעבור וזהו כנגד אלף שנים שעתיד הקב"ה לחדש עולמו לפי שאז יהפוך אל עמים שפה ברורה לקרא כולם בשם ה' והאלילים כליל יחלוף וזה לרמוז שאז לא יחסו בצל כנפי שמש ולא בכנפי השחר ולא בכנפי הכרובים ליקח אותם אמצעיים אלא בצל כנפי הקב"ה וזהו ועושה להם כנפים כנשרים כאומרו ובצל כנפיך יחסיון ועוד אפרש זה בפסוק אשר באת לחסות תחת כנפיו בס"ד וזהו ראיתי והנה מנורה רמז על התורה דכתיב ותורה אור וגילה על ראשה וז' נרותיה עליה כמו שפירשתי ושנים זתים עליה רמז לב' משיחים משיח בן יוסף ומשיח בן דוד אשר עליו נתנבאו הנביאים וכל נביא הי' משיג כפי השגתו לדמות הצורה ליוצרה כמו ישעי' שאמר בפרשה שמעו רחוקים אשר עשיתי המדברת בענין המשיח מלך ביפיו תחזינה עיניך תראינה ארץ מרחקים. וקרא למלך המשיח מלך ביפיו לפי שהשגתו הי' יותר גדולה מזכריה ולא ראה הדבר במראות אלקים ובמשל כאומרו ראיתי והנה מנורה אלא דמהו למלך ביפיו להורות על מעלתו ויפיו ועל יופי ומעלת ישראל שישיגו באותו זמן כשיעשה נקמה באויביו ויושיעם כאומרו ה' חנני לך קוינו היה זרועם לבקרים ר"ל ישבר זרועם וכחם בהיותם בתקפם ובגבורתם וזהו היה זרועם כמו ונסייתי ונחליתי אף ישועתינו בעת צרה כנגד הישועה ולכן סמך מיד פרשת קרבו גוים לשמוע המדברת בנקמת אדום כאומרו כי יום נקם בלבי ואמר כי זבח לה' בבצרה וטבח גדול

שיח אליעזר

לתנוקת ולקחו כל הספרים בבתי כנסיות באופן שלא יתפללו ולא יעסקו בתורה עד שכמעט נשתכחו תורה מישראל. כי איך ילמדו לבניהם בלי ספר ובלי מלמד ולא נשאר להם אלא שילמדו (לתינוקות) שמע ישראל:

ואלו הם האריות הכפורים החכמים הגאונים הקדושים והמפורסמים שהיו בימיו

רבינו יצחק אברבנאל: רבינו יצחק בעל ערמאה העקידה: רבינו עובדי' מברטנורה:

רבינו אליהו מזרחי ומזכירו בתשובותיו מים עמוקים סי' כ"ב (כ"ה) וז"ל פלפולתא חריפתא ואבני דמרגליתא ככלא דכולא בי' אתי וראה החכם השלם הרופא המובהק ה"ה ר' **אברהם** סבע יצ"ו שלמא רבא כימא רבא. מיני' דחתם שמי לתתא בשולי דאגרתא כמה ראיתי הכתב היקר המחותם בטבעת המלך הגיעני כ"ז מרחשון וכו'. (אודות שער שליחות) אני העבוד והעלוב אליהו מזרחי. הנראה לאהבתיך אהבת עולם. (מקום משכן רבינו המחבר אחר הגירוש הי' בק"ק אנדרינופלא ומנוחתו בק"ק ורונה עיין בשם הגדולים אות פ"ה). מערכת גדולים ז"ל מוה' **אברהם סבע** ספרדי עיין צרור המור. בח"ב ובספר דברי יוסף כ"י כתב שהרב הנזכר הי' בא בספינה ועמד נחשול של ים לטבעם ערב הש"ב נתפלל להרב הנזכר להצילם והשיבו שהוא יצילם אך בתנאי שאם ימות שלא ישליכהו לים רק יביאוהו לאחת מערי ישראל ולא יהי' להם שום נזק ונשבע לו רב החובל והתפלל לי' ונח הים ואחר שני ימים נפטר הרב ז"ל והי' קרוב לעיר ורונה והשתדל רב החובל והגיע לורונה וקברוהו ישראל שבורונה בכבוד גדול זי"ע עכ"ל לפי סדר הדורות נפטר בשנת רס"ע ביחד עם האברבנאל ז"ל לפי שמצאתי עכשיו שבס' לבנת הספיר כ"י אצל החברה דובב שפתי ישנים מאחד ממקובלי הראשונים ז"ל כלשון הזוהר שנכתב בשנת הפ"ח והמחבר הקדוש ז"ל העתיק את הספר הקדוש הנ"ל וחתימתו בסופה כתב ונחתם ע"י הצע"ר **אברהם סבע** ז' ימים לאדר כסליו שנת ה' אלפים ומאתים וס"ח ליצירה בהולמוס ן ת"ו והי' שנה אחת קודם פטירתו ז"ל, גם כתב שם רשימת הספרים כו' שהי' להמחבר הקדוש ז"ל ונזכר בו הרבה כת"י ומחבריהם שלא נודע עד נה לרושמי רשומה גם מזכיר בו מספריו פי' הפרקים וספר צרור החיים על פרקי אבות שיש בידי. ופי' מגילות שחברתי בקובץ אחד זו הב' מגילות שהודפסתי ופי' התהלים שחברתי בקובץ אחד וזה הפי' על תהילים ועל שלשה מגילות הנשארים בעוה"ר לא ידענא היכן הם. אפשר יש איזה ידועה לאחד מהם אבקש להודיעני. אמנם ידעתי שיש איזהו אנשים שיתפלאו עלי לאמור איך אשר הרהיב עוז בנפשו להפיח עוד ירועה וגם בשמי נקראה יודע אני בעצמו ומכיר את מקומו שאינני ראוי לזה מעשות לכיף לפי הקדוש הזה אמנם זכות המחבר הקדוש ז"ל נשענתי ובחסדי הבורא ית"ש בטחתי, השי"ת יודע כי לא להתגדל ולא לקנות לי שם עשיתי ע"כ אינו ראוי לדבר עלי סרה כי לא נתכוונתי לעברה וכבר ידוע מאמרם ז"ל המזכה את הרבים אין חטא בא לידו ובפרט בספר כזה וזכותו הגדול של המחבר הקדוש יעמוד לי ולכל ישראל שיתרומם קרן התורה וקרן ישראל עם שפע ברכה רבה וחסדים מגולים ועתה אפרוש כפי לשמים שיעמיד לי זכות המחבר הקדוש שאוכל לזכות את הרבים ולתקן את כ"כ שאוכל להדפיס בקרב על פ"א בלתי על החתים. יום ד' נשא לסדר כה תברכו בשנת ב"ר"ו"ך כ"ח"ת לפ"ק דברי

אליעזר עבד אברהם סבע

בהר"ב הג' מוה' זאב וואלף זצ"ל בן הרב ר' שלום הלוי זצ"ל שהי' חתן של הרה"ג ר' וואלף ריקלים דק' ניקאהל שהי' אחי אמו של הרב המגיד הקדוש ר' שלמה לוצקער מחבר ספר הקדוש דברת שלמה שהי' ש"ב ותלמידו של המגיד הקדוש רבינו דוב בער ממזריטש זי"ע ועכ"י

המתגורר כעת פה באריסלאוו.

ליום השבת אשר נתקן ונתייסד על המנוחה האמיתית שעתידה להיות בימות מלך המשיח כאומרו והיתה מנוחתו כבוד וזהו שאחז"ל ליום השבת לעולם שכולו שבת ובאותו זמן טוב להודות לה' מלך עוזו והוייתו וכן ולזמר לשמך עליון כלומר לפי שבאותו זמן יהי' עליון נורא על כל אלהים וכן רמז זה על ישראל שבאותו זמן יראו כי שם ה' נקרא עליו ויתקיים בו ונתנך ה' אלקים עליון על כל גויי הארץ ובזה הזמן להגיד בבוקר חסדך כי הבוקר הוא רמז על הגאולה כאומרו הבקר אור והאנשים שולחו ואמרו זה בוקרו של אברהם וזכותו דכתיב וישכם אברהם בבוקר וכתיב אמר שומר אתא בוקר וגם לילה שזה רמז שבא בוקר הגאולה וגם לילה של הגלות בשביל עונותיהם ולכן שובו אחיי וזהו להגיד בבקר חסדך שראוי להם לספר חסד השם שעשה עמהם בגלותם וכן יש להם לספר אמונתך שעשית עמהם בלילות ובגלות שאלילם בין כמה זאבים והאמין וקיים דברו שנשבע שלא יכלו כדכתיב ואותך לא אעשה כלה ואם הוא כפשוטו יאמר טוב להודות לה' על הטובות שהוא גומל לך בכל בקר וערב להשיב נשמות לפגרים מתים ע"ד שאמרו ומפליא לעשות ז"ש חדשים לבקרים שהאדם מפקיד ביד השי"ת רוחו ונשמתו עיפה ומחזירו לו חדשה ונקיה ובזה ניכרת איך רבה אמונתך בלילות וע"ז אמרו כל מי שלא אמר אמת ויציב בבקר ואמת ואמונה בערב לא יצא ידי חובתו מהודאה שחייב להודות להשי"ת בבקר ובערב שמחזיר נשמתו לגופו נקיה וחזקה וזהו להגיד בבקר חסדך כו' וזהו כנגד טוב להודות לה' שהוא רחמים וחסד אל כל היום וכנגדו אמר להגיד בבקר חסדך וכנגד ולזמר לשמך עליון שהוא כנגד הלילה וזהו ולזמר כאומרם קומי רוני בלילה אין רנה של תורה אלא בלילה אמר ואמונתך בלילות שמקיים דברו ואמונתו להחזיר הפקדון לבעליו ואמר עלי עשור ועלי נבל כנגד טוב להודות לה' עלי הגיון בכנור כנגד ולזמר לשמך עליון להורות שזה השיר החדש כאמר על מלך המשיח שאז טוב להודות לה' בנבל עשור כי עד אותו זמן לא היו מזמרים אלא על השמינית כאומרו למנצח על השמינית אבל בזמן המשיח אז ישירו שיר חדש שהוא השיר העשירי קדם כאמרם עשר מיני שירות נאמרו בעולם השירה הראשונה אמרה אדם כו' השיר העשירי עתידים לומר ישראל בזמן המשיח דכתיב השיר יהי' לכם כליל התקדש חג וזהו שיר חדש ולא שירה חדשה וזה השיר עתידין לשורר בנבל עשור דכתיב רננו צדיקים בה' בנבל עשור זמרו לו שירו לו שיר חדש וע"ז השיר החדש אמר בכאן עלי עשור ועלי נבל ולהורות ע"ז תמצא שאחז"ל השיר שהיו אומרים הלוים על הדוכן ביום הראשון היו אומרים לדוד מזמור כו' ביום השבת היו אומרים מזמור שיר ליום השבת לעתיד לבא אומרים מזמור שירו לה' שיר חדש שכולו כשבת ומנוחה לחי העולמים וזהו כנגד השיר העשירי שעתידים לומר שיר חדש על הגאולה האמיתית אבל כל שאר הגאולות בלשון נקבה שירה חדשה וזהו עלי עשור ועלי נבל עלי הגיון בכנור כנגד ולזמר לשמך עליון שאז הוא עליון נורא ולכן תמצא שהכניס בנתים פסוק להגיד בבקר חסדך כי לא היי' ראוי לו לומר אלא טוב להודות לה' ולזמר לשמך עליון עלי עשור ועלי נבל ואח"כ להגיד בבקר חסדך אבל אמר טוב להודות לה' וסמך מיד להגיד בבקר חסדך להורות שההודאה היא להגיד בבקר חסדך שהוא הגאולה העתידה כמו שפי' ואחר שהורה שהיא על הגאולה העתידה והבקר אור אמר עלי עשור ועלי נבל

בארץ אדום ואמר ונהפכו נחליה לזפת כו' וכן ישעי' דמה ג"כ מלך המשיח לאילן שיש לו שרשים מרובים ואמר שרש ישי אשר עומד לנס עמים לפי שיעשה שרש למטה ויעמוד בקיומו לעולם בלא שינוי כבראשונה ולכן אמר ג"כ הבאים ישרש יעקב יציץ ופרח ישראל לרמוז שבימים הבאים ישרש יעקב בשרשים מרובים ויוציא פרח ויציץ ציץ ומלאו פני תבל תנובה פרי חדש ועוד ולא כימים הראשונים שאמר ויגמל שקדים וכן ירמי' ע"ה דמה מלך המשיח לאילן שיש לו צמחים טובים ואמר הנה ימים באים נאם ה' והקימותי לדוד צמח צדיק ומלך והשכיל וכו' ובימיו תושע וכו' וזה לפי שישעי' ע"ה קראו שרש ישי לומר שיהי' כמו האילן שיש לו שרשים מרובים באלו תקוע במקומות שלא ימוט. ולפי שאולי אפשר שיעשה שורש למטה ולא יעשה ענף וצמח למעלה לזה בא ירמי' ודמהו לאילן שיש לו צמחים רבים ואמר והקימותי לדוד צמח צדיק ובפירותיו וצמחיו ישכיל ויעשה משפט וצדקה לפי שהוא איש צמח ומתחתיו יצמח בצדק ובמשפט ולא בסורי הגפן ככרים עד שיקראו שמו ה' צדקנו ולפי שירמי' דמה מלך המשיח לצמח צדיק אמר בנבואת זכרי' שמע נא יהושע הכהן הגדול כו' כי הנני מביא את עבדי צמח וכבר פירשתי כל אותה פרשה בפי' אחרון מ"מ אבות כי באותה פרשה רמז על גאולת ישראל אעפ"י שלא יהיו ראוים ולכן אמר ויראני את יהושע הכה"ג שהי' לבוש בגדים צואים ועכ"ז השי"ת עשה עמו כן ואמר ראה העברתי מעליך כו' וכן יעשה לישראל וזהו שמע נא יהושע הכהן הגדול אתה ורעיך היושבים לפניך כי אנשי מופת המה כלומר להיות אות ומופת לישראל שהשי"ת יגאלם אע"פ שלא יהיו ראוים וזהו כי הנני מביא את עבדי צמח הוא מלך המשיח הנקרא צמח צדיק ולפי שזה הצמח אין אנו יודעים מאי זה אילן הוא בא דוד ושלמה ע"ה ופירשו שלמה אמר מה יפית ומה נעמת אהבה בתענוגים זאת קומתך דמתה לתמר כו' לפי שאמר בתחלה כתפוח בעצי היער כן דודי בין הבנים שדמה אותו לתפוח בעצי היער שיש שם עצי יער עם התפוח לפי שלא היתה גאולתם שלימה ולכן דמהו לתפוח שאין לו צל הרבה כמאמר אילנות ועכ"ז אמר בצלו חמדתי וישבתי אעפ"י שאין לו צל הרבה. והנכון שאמר כתפוח בעצי היער על ענין ג"ע ועה"ז וכמו שאמרו כריח שדה אשר ברכו ה' הוא ריח שדה תפוחים והוא ריח ג"ע ולפי הדרך הראשון לפי שבתחלה דימה אותו לתפוח חזר עכשיו לדמותו לתמר וזהו מה יפית ומה נעמת באותו זמן שהוא עתיד שהוא כמו מלך ביפיו והוא כמו צמח צדיק ומהו זהו הצמח זאת. קומתך דמתה לתמר לפי שבאותו זמן קומתו כתמר שמתמר ועולה למעלה מעלה הפך ממ"ש ואתה תרד מטה מטה וכל זה אמר שדים שנדמו לאשכולות הם שני תורות שבכתב ושבע"פ וכנגד הפרי שהוא המשובח שבפירות אמר אמרתי אעלה בתמר שזה רמז על ת"ח ולקחתם לכם ביום הראשון פרי עץ הדר כפות תמרים כו' וזהו כנגד אעלה ר"ת אתרוג ערבה לולב הדס וזהו אעלה בתמר אלו הד' מינים שהם כנגד ד' אותיות של שם ולפי שזה יהי' בזמן המשיח אמר וחכך כיין הטוב היא יין המשומר בענביו מש"ב הולך לדודי למישרים דובב שפתי ישנים הוא כנגד דמיכי חברון שיקומו בתח"ה באופן שבא שלמה לפרש זה הצמח מהו ואמר זאת קומתך דמתה לתמר שזה רמז על מלך המשיח וכן בא דוד ופירש זה הדבר יותר ואמר צדיק כתמר יפרח שזהו כנגד צמח צדיק וכנגד יציץ ופרח ישראל אמר זה הפסוק כאמר במזמור שיר

ליום

שפריו מתוק לחיך וזהו כענין מ"ש שלמה זאת קומתך דמתה לתמר ואז יהיו ישראל שתולים בבית ה' בל ימוטו לעולמים והגבהנה פארותיו שיצאו מבית ה' שהם שתולים שם ובחצרות אלהינו יפריחו וזהו לא יהי' זמן מיעט אלא זמן רב ינובון בשיבה כמו עוד יוסף בני חי וכן ויבך על צואריו עוד וכ"ז להגיד כי ישר ה' וכל דרכיו משפט ואעפ"י שיראה לנו השי"ת ישועת משפט באיחור גאולתינו או בכיוצא בזה שקר ודמיון הוא שאין עולתה בו אעפ"י שהוא צור וחזק ואעפ"י שדרך החזקים והגבורים להעביר הדרך. הוא אינו כן וזהו צורי ולא עולתה בו וכמ"ש הוא אלקי אלקים ואדוני האדונים ועכ"ז לא ישא פנים ואוהב גר באופן שיוצא לנו מזה שכל הנביאים והמדברים ברה"ק כ"א לפי כחו והשגתו הי' מדבר בכל נבואותיו בענין מלך המשיח זה קורא לו מלך וזהו קורא לו שורש וזה צמח או חטר וזה קורא לו זית וכן כל הנביאים כאו"א דבר בו וכנה לו שם כפי השגתו ולא די זה אלא שבא דניאל וקראו אבן דכתיב חזה הוית עד דאית גזרת אבן ולא בידין ומחת לצלמא על אפיסי וקרא אבן לפי שמלך המשיח יפרק הרים וישבר סלעים מלך אבן ישראל החזק וזהו כי מראש צורים אראנו ואומות העולם נקראו נבל יוצרים דכתיב ושברה כשבר נבל יוצרים המשל אומר נפלה כיפא (תרגום סלע כיפא) על הקדירה ווי לקדרה נפלה קדרה על כיפא ווי לקדרה וע"ז רמז כל אותה פרשה על אבן אחת שבעה עינים וכן והוציא את אבן הראשה תשואות חן חן לה וכ"ז להורות על חוזק מלך המשיח ומעלתו ומעלת ישראל ואעפ"י שבעונות ישראל בני ציון היקרים נחשבו כנבלי חרש ותשתפכנה אבני קדש בראש כל חוצות אותם שהיו אבני זכרון לבני ישראל. זמן יבא שיהיו סגולה מכל העמים כענין אבנים טובות ומרגליות ויהיו נקראים אבן הראשה ואבן מאסו הבונים היתה לראש פנה אשר זה רמז על דוד שהי' מאוס מאחיו כדכתיב ודוד הוא הקטן ואנו בטוחים שיצא ממנו שרש ישי הוא צמח צדיק הנקרא זית רענן ונקרא צדיק כתמר יפרח ונקרא אבן ישראל אבן השוהם לפוצץ הרים וסלעים הם השרים הגבוהים והחזקים סלעים מחסה לשפנים הם הגוים הטמאים שיהיו נשברים כאבן הזאת כאלו היו עם לא עלים. הרי לך מפורש מה שאמרנו כי כל הנביאים כלם לא נתנבאו אלא לימות המשיח כל א' וא' כפי כחו והשגתו אבל עוה"ב עין לא ראתה אלהים זולתך לרמוז שאעפ"י שכל הנביאים הי' להם כח לדבר בענין המשיח כפי מה שהשיג בנבואתו אבל בענין עוה"ב זה דבר שלא ניתן לנביאים להשיג השגתו לפי שהוא דבר פנימי ורוחני מאד ולכן לא נמצא ענין עוה"ב מפורש בתורה ולא בנביאים אלא ברמיזה במאמרם ז"ל וכמו שכתבו המפרשים ז"ל לפי שהוא דבר שאין צריך לשומו בכתב לפי שהרוח תשוב אל האלקים אשר נתנה כאלו הוא מוכרחות לשוב למקומה הראשון כאומרם שכר מצוה מצוה ואומר כי נר מצוה ותורה אור ואומר נר לרגלי דברך. להאיר בחשך ולהוליכני אל מקומי הראשון וזהו ונחך ה' תמיד וכו' ואומר צדק לפניו יהלך וכו' אבל עניני העוה"ז הם נקים נסתרים כנגד התולדות ולכן הזכיר טובות העוה"ז ולא טובת עוה"ז וכן הטעם בזה לפי שהנביאים יכלו להשיג עניני העוה"ז הגופנים אבל עניני העוה"ב שהם דברים דקים מאד ופנימיים לא יכלו לדבר בו לפי שהוא דבר נעלם מהם כאומרו אבל עוה"ב עין לא ראתה זולתך מכל הנביאים כי לו לבדו יאתה ולא לאחר והוא שמור למחכה לו ויוצא לנו מזה שעניני המשיח אעפ"י שהם דברים גדולים מאד הם דברים גשמיים

וגופניים

וכו' כלומר אחר שזה כן ראוי לי להודות בנבל עשור לפי שהוא כלי מוכן לאותו שיר חדש של הגאולה העשירית ואמר כי שמחתני ה' בפעליך להורות שאז הוא זמן השמחה כאומרו כי בו ישמח לבנו וכתוב ישמח ה' במעשיו ואולי שאמר שמחתני ה' בפעליך כנגד טוב להודות לה' לפי שהוא מדת רחמים במעשה ידיך ארנן כנגד ולזמר לשמך עליון אעפ"י שהוא דין והוא ע"ד חז"ל חסד ומשפט אשירה אם בחסד אשירה ואם במשפט אשירה וכה"א כוס ישועות אשא וכו' וכן ה' נתן במדת רחמיו וה' לקח במדה"ד כאומרם ז"ל כ"מ שנאמר וה' הוא ובית דינו כי הוא"ו הוא מקל תפארה שבט מישור שבט מלכותו וכן בכאן כי שמחתני ה' בפעליך שהם ברחמים ובמעשה ידיך ארנן אעפ"י שיש שם יד שמאל ארנן לפי שמה שחושב אדם שהוא רע הוא טוב ואין אדם שידע סוד הדברים על בוריין זולת השי"ת שהוא בעל המחשבות וזהו מה גדלו מעשיך ה' ולפי גדולתם ומעלתם אין אדם שיוכל להשיגם והטעם לפי שמאד עמקו מחשבותיך ואמר שהוא עמוק עמוק מי ימצאנו. או שיאמר מאד עמקו מחשבותיך לומר כי אולי אעפ"י שגדלו מעשי ה' אולי ישיג האדם בהם דבר מה לז"א שא"א אחר שעמקו מחשבותיו מאד מי הוא שיכול להשיג מחשבת השי"ת ואעפ"י שיראה לו שהשיג וירד לעומק הדבר אולי לא היתה זאת מחשבת השי"ת ואחר שזה כן איש בער לא ידע וכסיל לא יבין כו' לרמוז שאעפ"י שאמרו שמחרב ביהמ"ק ניתנה הנבואה לשוטים. בכאן אינו כן שאפי' כסיל לא יבין את זאת והוא ענין צדיק ורע לו וזהו בפרוח רשעים ואולי יאמר אעפ"י שגדלו מעשיך ה' ומחשבותיך זה הדבר ברור לרואי השמש ואפי' הבער והכסיל יבינו זאת שבפרוח רשעים כמו עשב שהטעם היא להשמדם עדי עד וזהו איש בער לא ידע והכסיל לא יבין כי בפרוח רשעים הוא להשמדם בענין שלא יהי' להם נחלה בקרב אחיו ולא חלק באלהי ישראל וזהו ואתה מרום לעולם ה' וכ"ז רמז אל אומות העולם שישמידם השם ויכלו באפס תקוה וזהו להשמדם עדי עד כאומרו תרדוף באף ותשמידם מתחת שמי ה' וזהו כי הנה אויביך ה' כי הנה אויביך יאבדו בזמן המשיח ובאותו עקום ותרם כראם קרני שזהו מלכות ישראל ואמר בלותי בשמן רענן לרמוז שיבלו בטוב ימיהם ולא יהיו כימים הראשונים שעלו ישראל במעלה וירדו ולהורות על מעלתם אמר שהם ינקום נקמתם מהקרובים והרחוקים וזהו ותבט עיני בשורי וישמח לבי במפלתם. ובקמים עלי מרעים ממקום רחוק שלא אוכל לראותם תשמענה אזני ואז צדיק כתמר יפרח שזהו רמז על ישראל שיהיו כתמר שנותן הפרי לע' שנה וכן ישראל תהי' שכרם ודרים באחרית כמו שתמר באופן שאותם שיהיו שתולים בבית ה' לעבוד את ה' בחצרות אלקינו שלמעלה יפריחו לעולם כאומרו כי טוב יום בחצריך של עוה"ב מאלף ימים בעוה"ז ולכן בחרתי הסתופף בבית אלהי אפי' בין המזוזות מדור באהלי רשע שזה רמז על דירת עוה"ז ואמר עוד ינובון בשיבה לרמוז שאעפ"י שיהיו שם זמן רב ויזקינו לא יהי' להם צער וחולשה לפי שעוד ינובון בשיבה וזהו כענין מ"ש בסוף המאמר שהבאתי לעיל שאומר שהקב"ה עושה להם כנפים כנשרים כו' ושמא תאמר יש להם צער ת"ל וקוי ה' יחליפו כח וכתיב עוד ינובון בשיבה. ולפי הדרך הראשון באומרו צדיק כתמר יפרח בא דוד לפרש כמו שאמרנו מה שקראו הנביאים למשיח צמח וכן צמח צדיק ואמר שבאותו זמן המשיח שנקרא צמח צדיק כתמר יפרח שיהי' מתמר ועולה מעלה מעלה ויעשה פרי והגובה כמו שאמר

שפריו

הגופניות אלא טובות המביאות לחיי עולם לפי שהאדם אינו יכול בקטנו לפי רוב המקרים והיסורים של העה״ז עד שלסיבת זה הולכה התורה ליעד בתורה ובנביאים ובכתובים ייעודי מלך המשיח והטובות הגופניות שישיגו שם איש תחת גפנו ותחת תאנתו והכלאת ושחטת לויתן עם יין המשומר בענביו משי״ב וביעור רוח הטומאה מן הארץ וחרפת עמו יסיר עד שלסיבת זה רוחו יתן בקרבם ומלאה הארץ דעה את ה׳ כמים לים מכסים לפי שיהיו מוכנים להשיג השגת השם בלין שופ״ר עד שלסבת זה אמרו כל הנביאים כולם לא נתנבאו אלא לימות המשיח לפי שזה דבר יותר כולל ויותר גופני לרוב העם הצריכים והמבקשים זה אבל ענין עוה״ב היא דבר ראוי ליחידי סגולה אשר יעשה למחכה לו לשמו ולאהבתו ולא בקשת דבר אחר ועכ״ז ענייני המלך. המשיח הם דברים גדולים ונוראים אחר שכל ישעם וכל חפצם הוא להשיג השלימות האמיתי ולהדביק ב״ה ולכן תמלא כי מלך המשיח שמו כשם רבו לפי ששמו בקרבו כאומרו וזה שמו אשר יקראו ה׳ צדקנו וזה לפי שאמר בפסוק של מעלה והקימותי לדוד צמח צדיק הוא מלך המשיח הנקרא בשם רבו דכתיב יהי׳ צמח ה׳ לצבי ולכבוד וזהו וזה שמו אשר יקראו ה׳ צדקנו וכן נקרא מלך המשיח מלך ביופיו על שם השם דכתיב ה׳ מלך עולם ועד וכן נקרא צדיק דכתיב כי צדיק ה׳ ותמר דכתיב צדיק כתמר יפרח וכן נקרא זית רענן יפה פרי תאר כאומרו ושנים זתים עליה וכתיב שמן זית זך כנגד השם ותורתו שיש בה כ״ז אותיות עם הכפולות כמנין זך ואמר להעלות נר תמיד כנגד המנורה והתורה שנקראת ותורה אור והשם נקרא אור שנאמר וכבוד ה׳ עליך זרח וכ״ז לרמז שמלך המשיח דבק בשם ה׳ ובתורתו ושמו בקרבו ולכן נקרא לו ה׳ שלום וזהו וזה שמו אשר יקראו ה׳ צדקינו ולכן ישראל דבקים בו ובשמו וכל ישעם וכל חפצם לזכות למלך המשיח כדי להתדבק בה׳ ובתורתו כדי לזכות לג״ע הנרמז בעץ החיים ולכן כל ישראל נקראו על שמו צדיקים דכתיב ועמך כולם צדיקים לעולם ירשו ארץ החיים לפי שהם נצר מטעי מכלל ושורש מלך המשיח כאומרו ונצר משרשיו יפרה וכן הם מעשה ידי להתפאר ולהקרא בשם ה׳ אלהיהם ודוד משיחם בשם מלך כאומרם כל ישראל בני מלכים דכתיב ברעהו יעבוד חנם והוא הי׳ מלך יהודה וקרא לכל א׳ מישראל רעהו ואומר בי מלכים ימלוכו וכן כל ישעם וכל חפצם לעלות במעלות ולהתמר ולעלות בשם תמר דכתיב אמרתי אעלה בתמר להיות נקרא צדיק כתמר ולמעט אחזה בסנסיניו וכן נקראו בשם צמח וציץ ושרש דכתיב הבאים ישרש יעקב יציץ ופרח ישראל וכן נקראו בשם אור דכתיב ולכל בני ישראל הי׳ אור במושבותם ועל שמם נקרא השם אור ישראל כדכתיב והי׳ אור ישראל לאש וכו׳ וכן נקראו זית רענן על שמו כדכתיב ותבא אליו היונה לעת ערב והנה עלה זית טרף בפיה כנסת ישראל נמשלה ליונה והנה עלה זית שאמרה יהיו מזונות מרורים כזית ובידו של הקב״ה ולא יהי׳ מתוקי׳ כדבש בידו של בשר ודם וכן ישראל כלו וקבלו על עצמי׳ היסורים והמכות והקללות מידו של הקב״ה לכתובה ונדוניא ותוספות כדאמרינן ביציאת מצרים יום חתונתם על מצות ומרורים כדי לזכות לחיי העה״ב ולא מתוקים מדבש בהנאות עוה״ז כדכתיב יעבור נא אדוני לפני עבדו בעוה״ז לאכול הנאותיו ואני אתנהלה לאטי סובל על כרחי עד תום כחי וכום לחי ביד איש עתי היא עשו איש יודע ציד ואם יהי׳ פי׳ עה״ב עולם הבא אחר החיים כמו שפי׳ הר״י גיקטוליא ז״ל בס׳ המלות שלו במערכת עולם אין

וגופניים בערך עניני העה"ב לפי שענין עה"ב הוא דבר דבק בו י"ת כאומרם ז"ל והתהלכתי בתוככם אטייל עמכם בג"ע וזאת היא השמחה השלימה כאומרו בגילה ובשמחה רב ואומר כי בו ישמח לבנו עד שלסיבת זה לא השיגו הנביאים לדבר בו לפי שהוא דבר פנימי ודק מאד ולא התנבאו רק בעניני המשיח והנה כל התורה כוללת אלו השני דברים ענין המשיח וענין העוה"ב והם הם יסודות הדת אשר הדת עומד עליהם והם הם בטחונם של ישראל לפי שהם אין עובדין את השם בסבת הנאת העולם הזה והצלחותם כאומרם היום לעשותם ומחר לקבל שכרם שזה רמז על עוה"ב הנקרא מחר כאומרו אל תתהלל ביום מחר כי לא תדע מה ילד יום לפי ששכר העה"ב אינו נשג אלא מעט מעט בעשיית המצות כמו שכתבו בזהר בפסוק שור או כשב או עז כי יולד. עגל או טלה או שעיר לא כתיב אלא שור או עז. כי מיד בלדתם השיגו מה שיש להשיג בסוף אבל האדם הוא להיפוך כי עיר פרא אדם יולד וכפי מה שהוא עושה המצות כך עולה ממעלה למעלה עד שזוכה בג' נפשות שהם נפש רוח נשמה אשר בהם עולה כל הג' מעלות ולכן אעפ"י שיהיה האדם חסיד בתכלית השלימות אין לו להתהלל באמת שקר לומר שיזכה לעוה"ב ולכן אמרו שאין הקב"ה מיחד שמו על הצדיקים בחייהם לפי שהם בעלי שינוי ובחירה ולכן אמר הן בעבדיו לא יאמין כו' וכמו שאמרו ביוחנן כה"ג ששימש פ' שנה בכהונה גדולה ולבסוף נעשה צדוקי ולכן אמר לקדושים אשר בארץ המה כלומר הקדושים האמיתיים הם אחר שהם קבורים בארץ אבל כל עוד שהם בחיים ע"ז נאמר אל תתהלל ביום מחר שהיא רמז לעה"ב כי לא תדע כו' ואולי תשתנה כרגע וכל צדקותיך לא תזכרנה לפי שרוח המושל הוא יצה"ר עולה עליך להסיתך מעל ה' אלהיך והוא הנקרא ילד יכון ועתה אשר כל החיים הולכים אחר הילד השני וזהו כי לא תדע מה ילד יום באופן שהם אין יכולין להשיג זה השכר האמיתי של עה"ב אלא בעשיית המצות עד יום מותם כאמרם כי לא יראני האדם וחי בחייהם אינם רואים אבל במיתתם רואים ואומר תוסף רוחם יגועון ואל עפרם ישובון כאומרו והרוח תשוב אל האלהים אשר נתנה באופן שהשכר האמיתי הוא שכר העה"ב באחרית הימים כאומרו עקב אשר שמע אברהם בקולי ועקב הוא שכר באחרית להדבק בשם ה' כאומרו ובו תדבק וזהו תכלית האהבה והייחוד כדכתיב ואהבת את ה' אלהיך בכל לבבך ובכל נפשך ואמרו ז"ל ואפי' נוטל את נפשך כאומרו כי עליך הורגנו כל היום וכל זה כדי להשיג תכלית הדבוק בשם ה' שהוא השכר האמיתי ועל זה קובלין ישראל כמה יסורין וכמה צרות כדי להשיג שכר העה"ב וכמ"ש בפ"ק דברכות רשב"י אומר ג' מתנות טובות נתן הקב"ה לישראל וכלם לא נתנם אלא ע"י יסורין ואלו הם תורה וא"י ועה"ב ואמר עה"ב מנין שנאמר ודרך חיים תוכחת מוסר וזהו יסוד מוסד לעם הקדש הדבקים בו ובתורתו ולפי שידוע שאעפ"י שעם הקדש גאולי ה' הם חכמים מחוכמים דבקים בה' עכ"ז יש בהם דעות שונות ולאו כ"ע דינא גמירי ואעפ"י שהם מאמינים בה' ובתורתו אולי יהיה בהם איש אשר יעלה בלבו לומר מי אני ומי ביתי כי הביאותני עד הלום להשיג מעלה גדולה כזאת לאור באור פני מלך חיים אשר עין לא ראתה אלהים זולתך יעשה למחכה לו ואעפ"י שעובד ה' לקיום ולנפש תדרשנו כי שם בעולם הנשמות הוא השכר האמיתי עכ"ז אני הייתי רוצה לראות דבר של ממש בטובות העה"ז ולא מהצלחות הגופניות

אחר שבשם קדשו בטחנו ועברנו עליו כמה הכאות וחבלות וזהו יעשה למחכה לו. ואמר בזה כן למי כל חמדת ישראל והדרו ויופיו ומלכותו אלא למלך המשיח הוא משיח בן דוד הנקרא שרש ישי וצמח צדיק ומלך ביפיו לפי שהוא מתחמם בשרביטו של מלך כדכתיב הוד והדר תשוה עליו וכתיב הוד והדר לפניו והוא צדיק כאמר יפרח. ועדיין לא ידענו בן מי זה העלם ומאי זה שבט הוא ואם משפחתו הזכירה או הצעירה עד שבאה זאת המגלה היא מגלת רות והודיעה אותנו שהוא מהגדולים אשר בארץ משבט יהודה בעל המלוכה ומשפחת אמו היא בת מלכי קדם בת עגלון מלך מואב הוא רות המואביה שבאה משדה מואב עד שלסיבת זה ראוי לו למלוך על ישראל מצד אביו ומצד אמו ראוי הוא למלוך על כל מלכי הגוים ומלכי תרשיש ואיים מנחה ישיבו וישתחוו לו כל מלכים בין מלכי ישראל בין מלכי האומות כל גוים יעבדוהו אחר שיראו הנסים שהשם עמו ונחה ה' רוח חכמה ובינה יקריב את ישראל לאביו שבשמים וברוח שפתיו ימית רשע שהוא ארמילוס הרשע ואז יבואו כל העמים לקרא כולם בשם ה' ולעובדו שכם אחד ולכן מדה כנגד מדה ראוי שכל גוים יעבדוהו ולפי שכבר אמרנו ששמו כשם רבו אמר בו יהי שמו לעולם קיים בלי שינוי כמו שאני ה' לא שניתי וכל זה לפי שבועת בה' ושם ה' נקרא עליו ולכן המלא מלך המשיח רמוז במזמור לשלמה אלהים ואעפ"י שנראה שנאמר על שלמה. הכתוב יפרש וירמוז על מלך המשיח כפי מה שנראה מתוכו ולז"א לשלמה שהוא מלך שהשלום שלו ולכן אמר משפטיך למלך תן היא שלמה וצדקתך לבן מלך הוא משיח בן דוד ורמז ג"כ אחר שהוא מלך בן מלך ראוי לו המשפט והמלוכה וכן רמז מלך ובן מלך לפי שהוא מלך מצד אביו ראוי שידין עמך בצדק ועניך במשפט. ואח"כ שהוא בן מלך ג"כ מצד אמו מעגלון מלך מואב ראוי שישפוט עניים וידכא עושק הם אומות העולם העושקים בני ישראל ובני יהודה. וכן מדתו של הקב"ה שכשרוצה לייסר לאמות העולם ולקנטרן איני מקנטרן אלא לאותם שבאים מהם לקיים מהרסיך ומחריביך ממך יצאו וכן עשה ע"י בלעם שהתנבא על אומות העולם ועל עקירתם יותר מכל נביאי ישראל בענין שלא יקראו תגר ע"י נביאי ישראל כשיוכיחום אחר שבלעם שהי' מהם ייעד עקירתם כאומרו ומחץ פאתי מואב וקרקר כל בני שת וכן בעמלק אמר ואחריתו עדי אובד וכן תמצא בעובדיה שלא נמצא בכל הנביאים מי שנתנבא על עקירת אדום כמוהו וכמו שהזכיר בדבריו וכבר אמרו עובדיה גר צדק הי' ולכן אמר שמועה שמענו מאת ה' וכו' לפי שהוא שמע מה שלא שמע נביא אחר ממפלת אדום ואמר שמענו לפי שנתנבא על ירמיהו שיהי' ג"כ מבני בניה של רחב הזונה שעתיד להתנבאות ולומר שמוע שמעתי לפי שנביאתם דומות זו לזו במפלת אדום ולכן עתיד לבא משיח בן דוד שבא מרות המואביה לדכא עושק ולקרקר כל בני שת ואמר יפרח בימיו צדיק לומר שכל הנביאים עתידים להתנבאות עליו לקרא צמח צדיק ואין אנו יודעים מתי יהיה לזה אמר יפרח בימיו צדיק. ואח"כ ספר ממשלתו שיהיה מים עד ים ומצד מלכות אמו לפניו יכרעו ציים וישתחוו לו כל מלכים כמו שפירשתי וכ"ז לפי שיציל אביון משוע בין הגוים ואמר יהי פסת בר להורות על הצלחת הארץ ולא ירעבו ולא יצמאו וכן ייעד על תחיית המתים וזהו ויציצו מעיר כעשב הארץ. יהי שמו קיים לעולם כמו שפירשתי ולפי שזה דבר פלא היות ישראל בשפלות ודלות שנים הרבה ואח"כ שיזכו למעלות אלו

ומי

אשכול הכופר

בין עוה"ב לימות המשיח אלא כמלא נימא וחוט השערה לפי שהוא פי'
שבכל מקום שאומר מזומן פלוני לחיי עוה"ב אינו אומר על עה"ב שאנו
קורין לג"ע שא"כ מה מעלה השיג' ר"ע וחביריו ודורו של שמד וכל אותם
שנתבשרו בבת קול שהיו מזומנים לחיי העה"ב יותר מהאחרים שהרי כל
ישראל יש להם חלק לעה"ב אבל אמר שקרא עוה"ב העתיד להיות אחר
יום הדין וכשנשמתו של אדם יוצאה מתוכו הולכת לעולם הנשמות הנקרא ג"ע
של מעלה ואז כל הנשמות מקבלות הליבון והעונש קודם שיכנסו לג"ע של
מעלה וכן נשמות הצדיקים עומדות שם בג"ע ועדיין לא הגיעו לחיי עוה"ב
ולכך אמרו בברכות בפרק הרואה בענין מיתתו של ר"ע יצאה בת קול
ואמרה אשריך ר"ע שיצאה נשמתך באחד ואתה מזומן לחיי העוה"ב והרי
כבר הי' נפטר ר"ע ומדוע לא אמר ואתה בעה"ב אלא אתה מזומן וכן
בפ"ק דע"ז ר"ח בן תרדיון וקלסטנרו מזומנין לחיי העה"ב וכן ר"א בן
דורדיא שגעה בבכיי' עד שיצאה נשמתו ויצאת ב"ק ואמרה מזומן ר"א לחיי
העה"ב אע"פ שכבר נפטרו מן העולם. והרי כולם מודים שאחר שנכנס
אדם לחיי העה"ב אין שם דין ולא עלבון וא"כ איך הי' ירא שמואל מיום
הדין דגרסי' בחגיגה ר' אלעזר כי הוה מטי להאי קרא בכי ויאמר שמואל
אל שאול למה הרגזתני כ' ומה שמואל הי' מתיירא מיום הדין אני עאכו"כ
ואם שמואל הנביא כבר הי' בעה"ב למה הי' מתיירא אמנם הדבר כמו
שביארנו שעוה"ב היא אחר יום הדין והעיקר הוא שיקבוץ כל הנשמות ליום
הדין מהם יזכו הזוכים לחיי העוה"ב כאו"א בחלקו הראוי לו וכשיתנו
רשות לכל צדיק וצדיק ליכנס לעה"ב יכנס לפי שאין נכנסים שם אלא
ברשות וכו' ודמיון הנשמות בתוך זמן זה כששוכנות בגוף כמי ששוכן בבית
למטה מן העליה וכשנפרדות מן הגוף ועולות למעלה הוא כמי ששוכן
בעליה שע"ג הבית והכל נקרא בית אלא שזה מקום הגוף וזה מקום
הנשמה ולכן אמר מזומן פלוני לפי שאע"פ שעלו לעולם הנשמות אין מי
שידע כמה שיעורו וחלקו לעה"ב עד שיתפרסם ליום הדין וכמו שאמרו
ב"ש ג' כתות ליום הדין וכו' וכשהקב"ה רוצה לחלוק כבוד לצדיקים קודם
יום הדין מכריז עליהם שהם בני העה"ב כגון ר"ע ור"ח ור"א בן דורדיא
וזה כבוד גדול שסלק מהם ספק יום הדין ולכן אמר מזומן לפי שמזמנים
אותם תחלה ונכנסים ברשות דגרסי' בפרק הספינה יברא ה' על כל מכון
הר ציון ועל מקראיה א"ר אבא א"ר יוחנן לא כירושלים של עה"ז ירושלים
של עה"ב ירושלים של עה"ז כל הרוצה לעלות אליה עולה אבל ירושלים של
עה"ב אין עולים לה אלא במזומנים לה הרי ביארנו בכאן כ"מ שנאמר
פלוני מזומן לעה"ב כדמיון המזמן את חבירו לסעודה שהוא נכנס ברשות
עכ"ל וקבלתי ועליתי והיוצא מדבריו שעה"ב הוא עולם הבא אחר התחיה
ואחר יום הדין שאז ימלאו שם כל המזומנים והכתובים לחיים בירושלים
כ"א לפי חוקו וחלקו הראוי לו כפי מה שקבל מן הצער והיסורין ועי"ז
נאמר ושבתם וראיתם בין צדיק לרשע וגו' וכן אמר והיו לי ליום אשר
אני עושה סגולה כו' הוא יום הדין אשר אח"ז יבא עה"ב אשר שם
יהיו סגולה עם ישראל הקרובים אליו ועי"ז אמר כל הנביאים כולם לא
נתנבאו אלא לימות המשיח שאז ישיגו ישראל כל הטובות העתידות אבל
עולם הבא שאחר יום הדין והתחיה שיחיו המתים עין לא ראתה השכר
האמיתי המזומן ומוכן באותו זמן לפי שאז ישמח ה' במעשיו כביכול שעד
אותו זמן הי' המלך נעלב על ביתו ובניו ואז יתקיים כי בו ישמח לבנו

אחר

כגדול ובזה ימלא ה' כל משאלותיך ואחר שהמגדיל שלו הוא שם ה' ידעתי כי הושיע ה' משיחו יענהו משמי קדשו ואעפ"י שלא יהיו ראוים השי"ת יעשה עמהם נסים וגבורות כדי להושיע ימינו השי' בין האומות וזהו בגבורות ישע ימינו כאומרו הושיעה ימינך וענני ואעפ"י שיבאו כל הגוים שהם גוג ומגוג אלה ברכב ואלה בסוסים לא יירא מהם אחר שבשם ה' אלהינו נזכיר באופן שבאותו זמן המה כרעו ונפלו יחד ואנחנו אעפ"י שנפלנו קמנו וזהו ואנחנו קמנו ונתעודד ואמר ה' הושיעה וכו' לרמוז שהענייה והכלאון לא יהי' בחיל ובכח אלא בשם ה' וזהו ה' הושיעה וכו' וישועת המלך המשיח מיד יעננו ביום קראינו ובכאן חתם בשם יעקב שהוא יצ"ק וזהו יעננו ביום קראינו ולפי שזה מדבר על מלך המשיח סמך מיד ה' בעזך ישמח מלך המשיח ובישועתך הנזכרת מה יגל מאד תאות לבו נתת לו שהיא תשועות ישראל כאומרו יתן לך כלבבך כו' ולפי ששפתים הם כלי הלב אמר וארשת שפתיו בל מנעת סלה ואמר כי תקדמני ברכות טוב לרמוז למה שאמרנו שקודם בואו יקדמנו השי"ת בברכות ובכלי זיין ובעטרת פז . ולהורות שעניני המשיח יהיו קיימים לעולם ולא יפסקו כבראשונה אמר חיים שאל ממך לעולם כאומרו אורך ימים ורומז בזה שאע"פ שמלך המשיח לא שאל אלא חיים שלא ימות כמשיח בן יוסף והשי"ת נתן לו אורך ימים עולם ועד יותר ממה ששאל כמו שמלכו בשלמה שלא שאל אלא חכמה שהיא התורה שנקראת חיים והשי"ת נתן לו עושר וכבוד מכל המלכים וזהו כענין מ"ש במדרש ע"פ שפתי צדק ירעון כלון . כותיים יודעין לשאול על הפתחים כו' וזהו גדול כבודו בישועתך אחר שנתת לו כלי זיינך שהם הוד והדר כדכתיב הוד והדר לפניו וזהו הוד והדר תשוה עליו ובזה תשיתהו ברכות לעד אחר שהוא בעל ברכות ונתת לו השמחה והצדיקות יותר מכל המלכים וזהו תחדהו בשמחה את פניך אעפ"י שהם פנים של זעם ומלת תחדהו יהי' מן חדוה רמז על שמחה כפולה כאומרו אז ימלא שחוק פינו ולשונינו רנה אז יהי' שמחה חדשה וכ"ז לפי שהמלך בוטח בה' ובחסד עליון בל ימוט שהוא שם של ע"ב שעולה כמו חסד הרמוז במזמור לשלמה ובזה תמצא ידך לכל אויבך או שרמז הישועה שהיא במדת ה' שהוא רחמים ומפלת האויבים בשם אדני שהוא דין וזהו תמצא ידך כמו הנה יד ה' הויה במק' . או שיאמר שבשם ה' שהוא רחמים יפלו האויבים וזהו ימינך תמצא שונאיך כאומרו ימין ה' עושה חיל או שרמז תמצא ידך לכל אויביך למה שאמרנו למעלה במזמור לשלמה כי מלך אב הוא משבט יהודה ובזה יושיע לישראל בשם הויה הכלול ביהודה . ומלך האם שהיא בת עגלון מלך מואב קרקר כל בני שת וזהו תמצא ידך וכו' תשיתמו כתנור אש כנגד תקדמנו ברכות טוב וכן פרימו מארץ תאבד כו' . נטו עליך רעה חשבו מזמה בל יוכלו כדכתיב למה רגשו גוים כו' על ה' ועל משיחו . כי תשיתמו שכם מקובלים בחלק אחד בענין שלא יברח איש מהם ואז במיתריך תכונן על פניהם וזהו כנגד כי תשיתהו ברכות לעד וגו' ולפי שלזה צריך דין לכלותם . אמר רומה ה' בעזך ואז נשירה ונזמרה גבורתך שהראת בהם ותשועת ימינך כדכתיב בגבורות ישע ימינו וכל זה בישועת השם שמו הגדול שנתנו למלך המשיח לעשות המלחמה וכמ"ש הוד והדר תשוה עליו לפי שהקב"ה רצה לתת לו סימניו כאומרם ז"ל ה' בעזך ישמח מלך א"ר סימון זש"ה מי הוא זה מלך הכבוד שחלק כבודו ליראיו שנו רבותינו מלך ב"ו אין רוכבין על סוסו ואין יושבין בכסאו ואין משתמשין בשרביטו . משה

ומי יאמין לשמועתו . לז"א ברוך ה' עושה נפלאות לבדו ואפי' בעל הנס אינו מכיר בניסו ואמר כלו תפלות דוד בן ישי לרמוז שעד אותו זמן היה ראוי להתפלל ולשוב אל ה' אבל אחר שהם במעלה זו ולא ישובו לכפרה כאלו כלו תפלות דוד בן ישי לפי שכל תפלותיו לא היו אלא שישלים השם זה ולפי שמלחמות מלך המשיח לא יהי' בחיל ובכח כי אם בשם ה' תמצא שנתיסד זה המזמור במספר המזמורים לשבעים ושתים רמז לשם המפורש של ע"ב של ויסע ויבא ויט לפי שה' נלחם להם במצרים בשם הגדול והקדוש הזה וכן תמצא מזמור ה' בעזך ישמח מלך שנתקן על מלך המשיח שבמספר המזמורים הוא כ"א רמז לשם אהי' שעולה כ"א ולכן התפלל דוד עליו קודם זה המזמור במזמור יענך ה' ביום צרה ואעפ"י שפירשתי אותו בפ' וישלח יעקב על יעק' כשברח מלפני עשו עכ"ז נ"ל לפי קשור המזמור שאחרי' לו ה' בעזך ישמח מלך שמדבר על מלך המשיח ובזה המזמור התפלל עליו וזהו יענך ה' ביום צרה הוא יום ה' הגדול והנורא אחר הריגת משיח בן יוסף שיהיו ישראל ביום צרה כאומרו ועת צרה היא ליעקב וכו' וזהו הנה יום בא לה' ואז ויצא ה' ונלחם בגוים ההם לעזור למשיח בן דוד כאומרו בכאן ישלח עזרך מקדש כו' ישגבך שם אלהי יעקב ולא אלהי אברהם כו' לפי שביעקב כתיב האל העונה אותי ביום צרתי ושם אלהי יעקב הוא יב"ק הנזכר בסוף המזמור דכתיב ״יעננו ״ביום ״קראנו וזה נקרא שם אלהי יעקב לפי שזה השם כלול ביעקב ונשארה העי"ן כנגד שם המפורש של ע"ב וכנגד ע' סנהדרין שיצאו מיעקב . ושם יב"ק בו כלולים שם הוי"ה ושם אהיה ושם אדני וכלם עולים קי"ב כנגד שם יב"ק ובכח זה השם מלך המשיח נוצח המלחמות לפי שמשתמש בשמו של הקב"ה ושמו בקרבו כאשר פירשתי ואמר ישלח עזרך מקדש לרמוז למה שכתבו בספרי התורה על קן צפור שהקב"ה יתקן ויזרז ויזיין למלך המשיח בכל מיני יופי משמו הגדול וזהו ישלח עזרך מקדש וכן ישלח עזרך מקדש רמז בכאן ב' דברים שבשבילם ראוי שהקב"ה יעשה לו נס האחד בשביל ישראל וקדושתם שנתחללו ונחשבו לנבלי חרש ונהרגו כמה וכמה מהם והב' בשביל ירושלים עיר הקדש שנהרסה ונחרבה זה כמה שנים . כנגד הא' אמר ישלח עזרך מקדש כנגד ישראל שנקראו קדש דכתיב קדש ישראל לה' וכנגד הב' אמר ומציון יסעדך לפי שהגיע זמנה ליבנות ולזה רמזו במדרש רבה ישלח עזרך מקדש א"ר לוי כל טובות וברכות ונחמות שעתיד הקב"ה ליתן לישראל אינן אלא בשביל ציון. ישועות דכתיב מי יתן מציון ישועות יעקב . עוז מציון שנאמר מטה עוזך ישלח ה' מציון. ברכה שנאמר ברוך ה' מציון. שופר שנאמר תקעו שופר בציון. חיים מציון שנאמר כטל חרמון כו' . תורה שנאמר כי מציון תצא תורה . עזרה מציון שנאמר ישלח עזרך מקדש מקודש מעשים טובים ומציון מעשים טובים ע"כ . ולפי שכל טובות לישראל באות מציון אמר יזכור כל מנחותיך לרמוז שהי' מתפלל לשם אחר שכלה לבנות ציון שיהיה זה הבנין קיים לעולם ויזכור השם המנחות והעולות סלה בלי הפסק . או שיאמר יזכיר מן אזכרתה לומר שיעלו לרצון ולריח ניחוח ולפי שמלך המשיח עומד לנס עמים זה ימים רבים ומצטער על צרתם של ישראל וכמו שהוזכר בדבריהם שהוא יושב ברומא בין המנוגעים ממתין מתי יבא יומו כמ"ש היום אם בקולו תשמעו ולפי שזה תפלו וישעו אמר יתן לך כלבבך ואז נרננה בישועתך ולפי שאין הישועה שלו אלא של ה' כאומרו לה' הישועה לז"א ובשם אלהינו

כדגול

ולכן נקוד על בקומה של בכירה על הוא"ו לרמוז שהוא"ו היא שבט המשפט הנתון לדוד ושלמה ומלך המשיח אבל בקומה של צעירה היא חסר וא"ו ולכן כתיב בכאן ותשכב את אביה וברות כתיב ותשכב מרגלותיו וכאן כתיב ולא ידע בשכבה ובקומה ושם כתיב ותקם בטרם יכיר איש את רעהו . ולפי שלוט נתכוין לעבירה והי' להוט אחרי בולמס של עריות ובנותיו נתכוונו לשם שמים להעמיד העולם כאומרם ואיש אין בארץ זכו הנקיבות של עמון ומואב להיות מותרות כמו שדרשו עמוני ולא עמונית מואבי ולא מואבית ואמרו שם ותשקין גם בלילה ההוא להורות שהכל הי' מהשם באופן שהלא ג"כ נעשה העמונית מהצעירה ואעפ"י שאחיהן נתכוונו לש"ש אחר שהקדימה הבכירה לילה א' הקדימה ד' דורות, לישראל ק"ו מי שמקדים לעשות מצוה וגרסינן בהוריות פ' כהן משיח ובנזיר פ' מי שאמר הריני נזיר אחרון א"ר חייא בר אבא אר"י לעולם יקדים אדם לדבר מצוה שבשביל לילה אחת שקדמה בכירה לצעירה זכתה וקדמה ד' דורות לישראל במלכות עובד וישי דוד ושלמה ואמרו עלה בפ' שור שנגח את הפרה א"ר חייא בר אבין אר"י בן קרחה לעולם יקדים אדם לדבר מצוה שבשביל לילה אחת שקדמה כו' ואלו צעירה עד דאתי רחבעם דכתיב ושם אמו נעמה . וא"ת מנין שנתכוונו לשם מצוה דגרסינן במס' הוריות ובפ' הריני נזיר צדיקים ילכו בם ופושעים יכשלו בם משל ללוט ושתי בנותיו הן נתכוונו לשם מצוה וצדיקים ילכו בם והוא נתכוון לדבר עבירה כתיב ופושעים יכשלו בם ע"כ ולכן נאסרו הזכרים והותרו הנקיבות . וכן הענין בעצמו בענין פרץ וזרח שילדה תמר ליהודה שהיתה כלתו שהוא ג"כ מסודות התורה ולכ"א ויהי ביתך כבית פרץ כמו שנפרש בס"ד . הרי לך מפורש בן מי זה העלם ואיך משפחתו הבכירה בישראל שהוא מיהודה אשר לו המלוכה אשר עליו התנבא גור אריה יהודה ולא יסור מפני כל אעפ"י שנראה שיש בו חסרונות בענין תמר ורות המואביה בהם דברים של גזל ואונאה . מטרף בני עלית וקבלת מעלה בענין שלא יסור שבט מיהודה ומחוקק מבין רגליו מצד אמו שהיא ג"כ ממשפחת מלכים ושרים וחוקקים וזהו מבין רגליו כמ"ש ובשליתה היוצאת מבין רגליה וכן אמר משה ע"ה שמע ה' קול יהודה מצד עצמו שההודאה עמו ואל עמו תביאנו אע"פי שהוא מעם אחר . ידיו רב לו מצד אביו ועזר מצריו תהיו מצד אמו וכמו שפירשנו ב"פ תמצא ידך לכל אויביך . הרי לך איך משפחתו הבכירה מצד אביו וכן מצד אמו משפחתו הבכירה לפי שהיא בן הבכירה ולכן נכתב בתורה ענין בנות לוט וכתיב ותאמר הבכירה אל הצעירה אבינו זקן להורות שמואב בא מצד הבכירה ולפי שכל זה הי' גנוז בתורה בין שאר הגנוזים נכתבה זאת המגלה בין הכתובים להודיע לנו האיך הי' זה והאיך נתערב זרע יהודה בבנות מואב ולכן התחיל ואמר ויהי בימי שפוט השופטים אשר בכלל דבריה ספר ענין רות המואביה האיך באה לחסות תחת כנפי השכינה והיאך נזדווגה בבועז שהי' ממשפחת המלכים והוליד את עובד ועובד הוליד את ישי וישי הוליד את דוד וזהו כלל המגלה להודיענו בן מי הילד הזה שבא במראות אלהים ובהשגחתו הנפלאה עד שנראה שכל דברי זאת המגלה כתובים באצבע אלהים ויד ה' עשתה זאת בדרך נס עד שלזאת הסבה תמצא שככה התורה למלך המשיח כאלו הוא בן השם כאמרו ה' אמר אלי בני אתה כי בכח יד אדם א"א להיות אלא שהשי"ת בכח ידו ובהשגחתו הנפלאה סבב סבות וגלגל גלגולין להוציא לאור תעלומה בענין שיצא זה הילד מאותו

זקן

ישתמש בשרביטו שנאמר ויקח משה את מטה האלהים. אליהו רכב על סוסו כו' מלך ב"ו אין לובשין עטרה שלו והקב"ה נתנה למלך המשיח שנאמר שית לראשו עטרת פז. מלך ב"ו אין לובשין פורפירא שלו והקב"ה נתנה למלך המשיח שנאמר הוד והדר לפניו וכתיב הוד והדר תשוה עליו. מלך בו"ד אין יושבין על כסאו ושלמה ישב שנאמר וישב שלמה על כסא ה' למלך מלך ב"ו אין קוראין לסגן שלו בשמו והקב"ה קרא למשה בשמו שנאמר ראה נתתיך אלהים לפרעה. וכן קרא לישראל בשמו שנאמר אני אמרתי אלהים אתם וכן הקב"ה קורא למלך המשיח בשמו שנאמר וזה שמו אשר יקרא ה' צדקנו וירושלים נקראת על שמו שנאמר ושם העיר מיום ה' שמה הוי ה' שמה בעזך ישמח מלך עכ"ל הרי פירש איך השם רצה שהצדיקים יהיו נקראים על שמו כמו משה וישראל ומלך המשיח וזה להודיענו כי בשם ה' אשר בקרבה נתנם ה' עליון על כל גויי הארץ וזהו וראו כל עמי הארץ כי שם ה' נקרא עליך ויראו ממך ובזה השם מתפאר ומתכבד משא"כ במלכי בו"ד שאינם רוצים שישתמשו בשרביטיהם לפי שהם מתקנאים באחרים שלא יקחו מלכותם משא"כ בהקב"ה שהוא רוצה בכבודם של ישראל יותר מכבודו כמו שאמרו באותו מלך שהיה מקטיר לע"ז ולא חס הקב"ה על כבודו ועל שלח ידו כנגד הנביא כתיב ויבש ידו וז"ש ולתתך עליון על כל הגוים לתהלה לשם ולתפארת שכשישראל עושים ומהללים להשי"ת ומצדקים בו. מיד הקב"ה מתפאר בהם ואומר להם שיקראו בשמו וזהו ולשם ולתפארת ולא במלך המשיח לבד אלא משה וישראל נקראו על שמו כמ"ש ר' סימון וכמו שאמרו במדרש רות ע"פ שמעה עמי ואדברה שאדרשוהו על העתיד ועל העבר כדי שיהיה לי פתחון פה כנגד שרי אומות העולם שאומרים מה נשתנו אלו מאלו אלו עובדי ע"ז וכו' ואע"פ שמישראל נשתתק. הקב"ה משיב דכתיב אני מדבר בצדקה באי זו צדקה ר"א ור' יוחנן חד אמר בצדקה שעשיתם עם עולמי שקבלתם תורתי שאלו לא קבלתם הייתי מחזיר עולם תוהו ובוהו דכתיב נמוגים ארץ וכל יושבים כיון שאמרתם כל אשר דבר ה' נעשה ונשמע נתבסס העולם שנאמר אנכי תכנתי עמודיה סלה בשכר אנכי וכו' וחד אמר בצדקי שעשיתם עם עצמיכם שקבלתם את התור' כו' וזהו שאמרו שם שמעה עמי ואדברה מהיכן אתם נקראים עמי מן ואדברה משעה שאמרתם כל אשר דבר ה' כו' אלהים אלהיך אנכי תנו רשב"י אלהים אני לכל באי עולם אבל לא יחדתי שמי אלא לבני איני נקרא אלהי האומו' אלא אלהים אלהיך אנכי ר' יודן פתר קרא במשה אמר הקב"ה אע"פ שקראתך אלהים דכתיב ראה נתתיך אלהים לפרעה אלהיך אנכי הא אנא על גבך. ר' אבא בר יודן פתר קרא בישראל אמר הקב"ה אע"פ שקראתי אתכם אלהים דכתיב אני אמרתי אלהים אתם אלהיך אנכי על גביכם ע"כ רמזו בזה מה שאמרנו שאינו כמלך ב"ו שירא שיהי' אדם נקרא על שמו שלא יקח מלכותו אבל הקב"ה אע"פ שנקראים הצדיקים על שמו אינו ירא מהם כי לעולם הוא על גביהם וז"ש בעזך ישמח מלך הוא משיח חוטר מגזע ישי. וזה מהדברים הגדולים עמיק עמוק מי ימצאם שיצא מלך המשיח מתרח נחש מבת עגלון מלך מואב. ורעה עוד מזאת שבא לוט על בנותיו והוליד עמון ומואב. וכל טובת ישראל הי' עתיד לצאת ממואב דכתיב ביה ולא ידע בשכבה ובקומה עד שאמרו בספרי כי ובקומה של בכירה נקוד על הוא"ו לרמז שממואב יצא רות שעתיד מלך המשיח לצאת ממנה שעתיד לישב על כסא ה' למלך ועתי' ליקח שבט מישור שבט מלכו' בידו שהוא מטה האלהי' והוא מקל תפארה

ולכן

שגלגולים עד שנראה שכ"ז הוא כמו עלילה על שלזה אמרו נורא עלילה על בני אדם וכמו שאמרו בכתיבת הספרים שעשה יעקב ליוסף לעולם אל ישנה אדם בנו בין הבנים שלא יטיל קנאה ביניהם שהרי בשביל ב' דינרין של משי שעשה יעקב ליוסף יותר משאר הבנים סבב שירדו אבותינו בגלות והאיך אפשר זה והלא כבר כתיב ידוע תדע כי גר יהי' זרעך כו' זש"ה נורא עלילה על בני אדם לומר שהקב"ה עושה נוראות גדולות לבני אדם על ידי עלילה וכן ביום אכלך ממנו מות תמות והלא כבר נגזרה גזירה קודם זה זמן רב שהי' כתוב בתורה אדם כי ימות באהל אלפים שנה קודם שנברא העולם שנאמר ואהי' אצלו אמון ואהי' שעשועים יום יום שני ימים שהם אלפיים שנה ועוד אחז"ל וחשך על פני תהום זה מלאך המות שנברא ביום ראשון וא"כ למה תלה המיתה באכילת העץ . וכן תלה מיתת משה ואהרן במי מריבת קדש דכתיב על אשר לא קדשתם אותי והלא ל"ח שנה קודם זה נאמר בלתי כלב בן יפונה הוא יראנה אלא שהקב"ה גוזר כל אלו הגזירות כשהוא רוצה וא"כ נראה לנו שיש בכל אלו הדברים סבה מה כמו גלות מצרים בשביל כתנת פסים ומיתת אדם בשביל אכילת העץ ומיתת משה ואהרן על אשר לא קדשתם אותי הוי נורא עלילה על בני אדם שמביא הקדוש ב"ה נוראות גדולות בעולם בעלילה והכל בדין חתוך ובאמת ותמים ולא יכריח לשום אדם לעשות דבר בשביל גזירתו לפי שהכל תלוי בבחירת האדם כאומרו ובחרת בחיים וכמו שפי' במשנה הכל צפוי והרשות נתונה וכן במגלת איכה באומרו עשה ה' אשר זמם בצע אמרתו אשר צוה מימי קדם שאעפ"י שחרבן הבית הי' בגזירת עירין לא בשביל זה הכריח לישראל לחטוא ח"ו כי לעות אדם בריבו ה' לא ראה ולכן לא תאמר שהשם גזר כך כי הכל תלוי בבחירת ישראל אבל אינו מעניש בשביל זה לשום אדם וזהו עשה ה' אשר זמם ענשיו מחדש לפי מעשיהם ובזה בצע אמרתו אשר צוה מימי קדם . ודבר זה הוא מנוראותיו ולפי הנראה לנו הוא עלילות כמי שנכנס עם אחר בעלילה וכן בענין משה ואהרן נראה לנו שבא בעלילה עמהם כאומרם ז"ל אם משה חטא אהרן מה חטא הוי תליבהו על מי מריבה ואפי' במשה נראה שהשי"ת רצה להכנס עמו בעלילות לפי שמשה הי' משמר עצמו כל מי שנה כדי שלא יהי' נכשל אחר ששמע אם ירצה איש והקב"ה לוכד חכמים בערמם כמאמר ודברתם אל הסלע וכי בשביל שאמר שמעו נא המורים הי' ראוי לומר לכן לא תביאו את הקהל הזה אלא שנראה שרצה השם להכנס עמו בעלילות עד שלזה אמר המשורר משה ואהרן בכהניו כו' עד שאמר אל נושא היית להם ונוקם על עלילותם באופן שנמצא הי' מסופק בפעולות השם האיך הם כי מצד אי הי' רואה גדולתו ונוראותיו ומצד אחר הי' רואה קדושתו וזהו ה' מלך ירגזו עמים להורות כי מצד נוראותיו ירגזו עמים ולהורות על נוראותיו אמר ה' בציון גדול וחזר לומר שאעפ"י שהוא גדול ונורא יש להודות לו מצד קדושתו וזהו שמך גדול ונורא ואעפ"כ קדוש הוא והעד שאעפ"י שיש לו זרוע עם גבורה עכ"ז יש לו קדושה ורחמים וזהו ועוז מלך משפט אהב לומר שאע"פ שהוא גדול ונורא אוהב המשפט והרחמים כמו תאחז ידך במשפט ואע"פ שאתה נוקמת מצרים שהיא הדין הישר עכ"ז משפט וצדקה ביעקב אתה עשית וא"כ רוממו ה' אלהינו כלומר ראוי לכם לרוממו מצד קדושתו ולא מצד נוראותיו וזהו והשתחוו להדום רגליו קדוש הוא שאפי' מצד מקומו הוא קדוש וחזר

אשכול הכופר

זקן בכח ה' מכות השואבים לכלות ולהכרית כל אלה הגוים לקיים מהרסיך ומחריביך ממך יצאו וזהו שאל ממני ואתנה גוים נחלתך כו' תרועם בשבט ברזל ככלי יוצר תנפצם כמו שכתוב ושברה כשבר נבל יוצרים וכמו שאמרו אומות העולם כשאלו להכם כו' ועתה מלכים השכילו ולאו דבר זה איך אפשר זה שיבא מלך זה מכה לכלות אתכם אם לא ה' בכח יד ה' ולכן עבדו את ה' ביראה וכו' ואמר שהוא בני ואני ילדתיהו נשקו בר פן יאנף ולפי שזמן ביאת המשיח עתיד להתאחר בעונות ישראל אמר אשרי כל חוסי בו אעפ"י שיתאחר כאומרו אם יתמהמה חכה לו כי בוא יבא לא יאחר ואמר שכל אלו הדברים מסובבות מאתו יתברך וכבר התנבאו ע"ז הנביאים כפי מה שהזכרתי למעלה ובהכרח היו דברי השם ראוים להתקיים למה אנו מעלילים עלילות כנגד אלימלך על שהאריכו בדבריהם ז"ל ואמרו שלזה ויהי בימי שפוט השופטים אוי לו לדור ששופטיהם צריכים להשפט כי לפי האמת זה רע גדול שהשופט אחרים צריך שישפטוהו וכמאמרם כל דיינא דמפקין מיניה ממונא בדינא לאו דיינא הוא וכמו שהזכרתי בפי' שופטים ושוטרים תתן לך שראוי לכל אדם שישפוט לעצמו קודם שישפטוהו אחרים ולכן האריכו בדבריהם ז"ל ואמרו אלימלך גדול הדור היה ולפי שהולך לצאת חוצה לארץ בא לו כל הקורות האלו ואמרו עוד שאחר שהיה גדול הדור ופרנסם לא היה ראוי שישליכם לצער בציבור שיפריש עצמו וילך לו לארץ אחרת כמו שעשה אלימלך כשראה רעב בארץ וילך לו לגור בשדה מואב. וז"ש במדרש רות ר' חנינא פתח כשועלים בחרבות נביאיך ישראל היו א"ר חנינא מה השועל הזה יושב ומצפה בחרבות בשעה שהוא רואה בני אדם מיד בורח כך היו נביאי השקר וכתיב ולא עליתם בפרצות כמשה. למה היה משה דומה לרועה יפה שנפרץ גדר של צאנו עם חשיכה ועמד וגדרו מג' רוחות ונשתיירה שם פרצה בא ארי ועמד כנגדו. אבל אתם לא עליתם בפרצות כמשה לא הייתם יכולים לעמוד במלחמה ביום ה' ואת אלימלך כד אתא עקתא לברך שבקתינהו ואזלת הה"ד וילך איש מבית לחם יהודה ועוד אמרו שם והביא בשעת מלחמה ובשעת הדבר כנס רגליך ובשעת הרעב פזר רגליך ולמה נענש אלימלך על שהפיל לבן של ישראל עליהם משל לבולדכטיף שהיה שרוי במדינה והיו בני המדינה בטוחים שאם תבא שנת בצורת שהוא יכול לפרנס את המדינה עשר שנים. באת שנת בצורת היתה שפחתו בשוקי וקופתה בידה כך אלימלך היה מגדולי הדור ופרנס לדור כיון שבאו שני רעבון אמר עכשיו כל ישראל באים על פתחי זה בא בקופתו וזה בא בקופתו ברח והלך מפניהם ולכן וילך איש גדול ע"כ באופן שהשבת זה את הוא ושני בניו ואבד כל ממונו ונכסיו ונשארה אשתו ערומה שאולה כמו שאמרה אני מלאה הלכתי וריקם השיבנו ה' ואחר שהשם גזר מימי קדם והגיע זמן הגזירה למלכות בית דוד וידוע שאין מלכות נוגעת בחברתה אפי' כמלא נימא מה עשה גרם לאלימלך עד שאמרו שבעבור זה נענש היא ובניו וכל ביתו עד שנראה שזה הוא כמו עלילה שגורם השם להעליל על בני אדם ח"ו ומלקה אותם ומקיים גזרותיו אשר גזר מימי קדם וכן באלימלך היה לו לקיים דברי גזרתו בענין דוד ומלך המשיח לפי שהגיע זמנו ואלימלך הלך להציל עצמו מפני הרעב כמאמר חז"ל רעב בעיר פזר רגליך ונענש. ואעפ"י שהשבר לב בני"י בברחו מפני הרעב אם לא היה רצון השם לקבל דברו לא היה מסבב ומגלגל אלו הגלגולים

נדרים ואולי אמר שילא לרוחה אינו משלים נדרו לז"א שאינו כן אלא אבא ביתך בעולות אשלם לך נדרי אשר פצו שפתי בצר לי ולכן עולות מחים יותר ממה שנדרתי אשלם ולכן שמעו ואספרה כל יראי אלהים אשר עשה לנפשי כלומר שעשה לי טובות גדולות בטובות נפשי במדת אלהים ולפי מעלתו והטובות שעשה עמי מי יוכל להללו ולשבחו לז"א אליו פי קראתי כלומר בפי קראתי לו אל אלהים ולפי שלו דומיה תהלה ורומם תחת לשוני כלומר רוממותו ומעלתו תחת לשוני ולא אוכל לספרם ויהיה פי קראתי כמו בפי קראתי · או יאמר אליו פי קראתי לרמוז שכל דבריו היו בפי ה' ומלתי על לשוני וזהו אליו פי קראתי כי הוא פי ולשוני ומסדר דברי והוא משים ומסדר רוממותו תחת לשוני לומר דברים טובים כאומרו לשוני עט סופר מהיר ואעפ"י שלבי לא הי' מוכן מלב דבר מה . לא ישמע ה' וזהו און אם ראיתי בלבי לא ישמע אדני אע"פ שהוא דין או יאמר ע"ד מאמרם ז"ל מחשבה רעה אין הקב"ה מצרפה למעשה חוץ ממחשבת ע"ז כמוזכר בקדושין וזהו אליו בפי קראתי ועדיין רוממותו תחת לשוני כשהוא עונה אותי ואעפ"י שלא אהי' ראוי מלב מחשבות לבי שהם רעות לא הי' מביאו בהם אלא במה שאמרתי בפי וזהו און אם ראיתי בלבי אכן שמע אלהים הקשיב בקול תפלתו שאני בצדק ואיני מביע דבר אחר וכל זה בשם אלהים אע"פ שהוא דין ומה יעשה בשם הוי"ה ואמר שזה כן ברוך אלהים אשר לא הסיר תפלתי וחסדו מאתי שרמז בזה שבריבוי הברכות וההלאות לא ימנע מפיו סדור התפלה ואע"פ שלבו לא הוי מוכן בסדור התפלה עשה עמי חסד גדול כאלו הייתי מוכן וזהו וחסדו מאתי . היוצא לנו מזה איך פעולות השם הם ישרות ותמימות ואע"פ שהם נמשכות ממדת אלהים שהוא מדה"ד הם טובות וישרות ואע"פ שנראה משמען שהם נוראות ואין אנו מבינים טעמם עד שמלבד זה אנו אומרים שהוא בא בעלילי' כאומרו נורא עלילה על בני אדם עכ"ז כשיסתכלו בהם בהסתכלות נמרץ יראו כי טוב ה' וכל דרכיו משפט כאומרו טעמו וראו כי טוב ה' ולא אמר ראו כי טוב ה' ולכן אמר בכאן לכו וראו מפעלות אלהים כלומר שילכו ממועצותיהם ויעבירום מהם ואז יראו מפעלות אלהים שהם ישרות ואע"פ שיראה שהוא נורא עלילה כמו שאמרנו בגלות מצרים שתלו אותו בכתונת פסים וחטא משה ואהרן במי מריבה והליכת אלימלך מארצו למואב שנראה שהיה לקיים דברי השם אשר דבר בימים הראשונים ממלכות בית דוד שעתיד לצאת מרות המואביה בתו של עגלון ואח"כ נראה שנכנס עמו בעלילות ומה הוא ובני ביתו עכ"ז אחר הסתכלות כל מפעלות אלהים הם ישרות כי אחר שהי' אלימלך גדול הדור ופרנס לא הי' לו לצאת לח"ל בשום פנה ממחשבות בענין שלא ישבר לב נדכאים אחר ששמו עיניהם עליו לפי שהי' עשיר גדול וזהו שאמרו במדרש רות . רעב שבא בימי שפוט השופטים ר' הונא בשם ר' דוסתאי מ"ב סאין היו ונעשו מ"א והתניא לא יצא אדם חוצה לארץ אלא א"כ היו סאתים חטים בשקל אר"ש אימתי כשאינו מוצא ליקח אבל מוצא ליקח אפי' סאה בשק' לא יצא חוצה לאר'. והתניא בשעת מלחמה ובשעת הדבר כנס רגליך ובשעת הרעב פזר רגליך ולמה נענש אלימלך אל שהפיל לבן של ישראל עליהם כו' ככתוב לעיל . באופן שאלימלך נענש באומנותו כי אחר שהי' נשיא העם הי' ראוי לו למות בראשונה קודם שיצא מארץ כנען ורעה עוד מזאת לעז"ב לאנו עלבים ועגונים שהיו בטוחים בו שיפרנסם בלחם עשרה שנים כמו שאמרו במדרש

והוא

אשכול הכופר

לבחון שהוא קדוש מלך עלמו וזהו משה ואהרן בכהניו כו' לרמוז שאעפ"י שהוא קדוש הוא מדקדק עם חסידיו כחוט השערה כי זהו קדושתו שאינו נושא פנים אפי' לקרוביו וזה יתברר לך ממשה ואהרן שהיו הגדולים בישראל וכן שמואל בקוראי שמו כלומר שג"כ הוא מקורא עמהם לפי שהם משבט אחד קוראים אל ה' והוא יענם בעמוד ענן ידבר אליהם לרמוז שלפעמים יענם בפנים מאירות ולפעמים בעמוד ענן ידבר אליהם בפנים עצבות אעפ"י ששמרו עדותיו כמו שמצינו כל ת' שנה לא נתיחד אליו הדבור בפנים מאירות ובא לפרש הדבר ואמר ה' אלהינו אתה עניתם ומלך אחר היית אל נושא להם ומלך אחר ונוקם על עלילותם ומה הי' פעולתם שחטאו במי מריבה בדבר התלוי במוט השערה עד שא"א לנו לומר אלא שכלה שהי"ת ליכנס עמהם בעלילה וזהו ונוקם על עלילותם וא"ה רוממו ה' אלהינו לפי שהוא קדוש מלך המקום ומלך עלמו וזהו והשתחוו להר קדשו כי קדוש ה' אלהינו ולמעלה לא אמר אלא כי קדוש הוא מלך עלמו ולא מלך אחר וכמ"ש יהושע לא תוכלו לעבוד את ה' כי אלהים קדושים הוא מלך עלמו ולא מלך שהוציא אתכם מארץ מצרים ולכן חזרו לומר את ה' נעבוד לבד ר"ל מלך קדושתו . באופן שאלו הדברים נראים כעלילות מצעדי גבר מלך קולר השגחתינו אבל מלך קדושתו היא דבר ראוי והשומע סבור שהם עלילות ובז"א ונוקם על עלילותם ועכ"ז רוממו ה' אלהינו כי קדוש ה' אלהינו ואינו בא בעלילות עם בריותיו אלא ברחמים ואעפ"י שנראה לכאורה שהוא דין ונורא עלילה על בני אדם עד שבזה אמר הריעו לאלהים כל הארץ לרמוז שאע"פ שנראה שפועל פעולותיו במדה"ד שהיא אלהים עכ"ז יש להללו במדת אלהים ולכן אמר זמרו כבוד שמו כלומר כי מלך כבודו וכבוד שמו ראוי להללו וחזר לומר שימו כבוד תהלתו כלומר שאע"פ שמלך כבוד שמו אין אנו יכולים להללו כי שמו והוא דבר אחד ואיך יהללו למי שאין מכירים . לזה חזר לומר שימו כבוד תהלתו לומר שיש להללו מלך כבודו ומעשיו ומתוך זה יצא להללו אחר שרואה מעשה ה' הנורא ולכן לא אמר כאן זמרו אלא שימו כבוד תהלתו לפי שהוא דבר של ממשות . ואחר שזה כן . אמרו לאלהים מה נורא מעשיך עד שברוב עוזך יכחשו לך אויביך כלומר שאפי' אותם שהם אויבים ומכחישים בו באומרם שנוהג העולם בדין מלך נוראותיו ועוזו יכירו גדולתו ולכן כל הארץ ישתחוו לך וכו' ר"ל מלך רחמנותך וכן יזמרו שמך סלה מלך אלהים כאומרו כשמך אלהים כן תהלתך על קצוי ארץ ולכן לכו וראו מפעלות אלהים שהם כלם פעולות ישרות בדין צדק ומלך אחר נראה שהוא נורא עלילה על בני אדם כלומר שנכנס עמהם בעלילות כמו שאמרנו במשה ואהרן ואלימלך והתחיל לספר הגדולות והנוראות שעשה לעמו בשם אלהים וזהו הפך ים ליבשה כדכתיב ויסע מלאך האלהים שזה רמז על טובות השוה"ז וכנגד טובות הנפש אמר השם נפשינו בחיים בקבת תורותו שנתן לנו במדת אלהים דכתיב וידבר אלהים את כל הדברים האלה לאמר אנכי ה' אלהיך ומלך התורה יש לנו חיים אמתיים ואעפ"י שעברנו ייסורים רבים במדת אלהים כן צרים להשיג דרך חיים בתוכחת מוסר וזהו כי בחנתנו אלהים לי' כ"כ . ואע"פ שהבאתנו במצודה והרכבת אנוש לראשינו עכ"ז והוצאתנו לרויה ולפי שידוע שיצר לב האדם רע ונוטה נתן לנו כפרה בקרבנות המקדש וזהו אבא ביתך בעולות לכפר עונותי או לפי שאמר שעבר צרות רבות . ולפי שמלך הצרות אדם נודר נדרים .

נפשי . אבטח בה׳ ויסמכני בכחשי ולחשי ויעזרני להוציא לאור תעלומות בפירוש אלו חמש המגלות הרמוזות ואף גם זאת כי ראמות לאויל חכמות . ה׳ שפתי יפתח בדעת ומזמות. ויהי בימי שפוט השופטים ויהי וכו׳ . הכתוב הודיע לנו שהיה זה הענין בימי שפוט השופטים וכן יודיע לנו שבעבור היות זה זמן השופטים אשר שפטו את ישראל ולא שפטו את עצמם וילכו במועלות רעות כמו גדעון ושמשון. בא להם הצרה הזאת כמוזכר במדרש רות ויהי בימי שפוט השופטים אוי לדור ששפטו את שופטיהם ומי היו רב אמר דבורה וברק ר׳ יהודי׳ בן לוי אמר שמגר ואהוד היו ר׳ נחמיה אמר דבורה ויעל וברק היו שפיט א׳ השופטים שנים הרי ג׳ וכו׳ מהו כי זכתה אמם הוציאה הרחם א״ל איתי דברי תורה מתבזין בפני עמי הארץ בשעה שבעליהם מבזים אותם אתא ר׳ עקיבא בר חביי בשם ר׳ אחא ועבדא לשמיעה איתי ד״ת נעשין בזיונות בפני עמי הארץ כו׳ ר׳ יוחנן מייתי לה מהכא חכמת המסכן בזויה וכי חכמתו של ר׳ עקיבא כשהיה מסכן בזויה היתה אלא מהו מסכן בזוי בדבריו כגון שיושב ודורש לא תטה משפט והוא מטה לא תקח שחד והוא לוקח כל אלמנה ויתום לא תענון והוא מענה והכינא ששמשון הלך אחרי עיניו דכתיב אותה קח לי כי ישרה היא בעיני ושפט את ישראל . גדעון הלך אחר ע״ז דכתיב ויעש אותו גדעון לאפוד ושפט את ישראל אוי לדור שמעול במשפט ע״כ . הרי לך מפורש איך השופטים היו מעותים משפט ואת כל הישרה יעקשו על שבסבת זה השופטים היו רשעים כמו הם כמאמר הנביא ויהיו מאשרי העם הזה מתעים ומאושריו מבולעים ולפי שבאותו זמן אין מלך בישראל איש כל הישר בעיניו יעשה בסבת השופטים והי׳ צריך מלך לתקן המעוות כאומרם אשימה עלי מלך והיא אחת מהמצות שנצטוו ישראל בכניסתם לארץ כמאמרם ז״ל בענין שיהיו העם על פיו ויהיה מוראו על פניהם כאומרו ירא את ה׳ בני ומלך עד שאמרו הוי מתפלל בשלומה של מלכות שאלמלא מוראה איש את רעהו חיים בלעו ולפי שעכשיו בזמן השופטים לאה השם את הארץ והנה נשחתה לפי שאין מלך ואין שר איש לבלעו מקצהו . רצה השם לתת מלך לישראל יושב על כסאו שישפוט תבל בצדק מישור שבט מלכותו הוא דוד מלך ישראל לכ״א בכאן ויהי בימי שפוט השופטים וילך איש מבית לחם יהודה אל שדה מואב להביא רות המואביה אשר ממנה הושתלה מלכות בית דוד וזה ענין המגלה ואמר ויהי רעב בארץ להורות כי בסבת השופטים שהיו רעים בא רעב לעולם לפי שאין רעב בלי עון ואין פורעניות אלא בשביל ישראל כאומרו ויבז עשו את הבכורה ויהי רעב בארץ להורות שבסבת מה שעשה יעקב בלקיחת הבכורה מעשו בהיותו אנוס ועיף ויגע והולך למות היה רעב בארץ וכן כל מיני עשר רעות שמנו חז״ל בפסוק זה הי׳ בסיבת עון ולכ״א ויהי בימי שפוט השופטים ויהי רעב בארץ ולכן אז״ל כל מקום שנאמר ויהי לשון צער הוא והוא כמו נהי נהיה כי צער גדול היא שיהיו השופטי׳ רעים וחטאים עד שבסבת רעתם מביאין צער אחר לעולם וזהו ויהי רעב בארץ . ואמר וילך איש מבית לחם יהודה להורות על צער אחר כי ראוי היה שאחר שהשופטים הראשונים היו רעים כמו שמשון וגדעון . שאלימלך שהיה ממשפחת רם מזרע המלוכה מן הפרתמים שיעצור בעמו ולא יתפרש מהם בשעת הרעב ויתקן אשר עותו הראשונים ואמר שלא די שלא תקן המעוות אלא שעשה יותר רע מן הראשונים והוסיף צער בעולם ויצא מארץ קדושה ללכת אל ארץ טמאה לשדי מואב ושבר לבות ישראל שהיו נשענים

והוא הי' הראשון שהתחיל לחשב בצדקה כאלו הי' עני שואל על הפתחים והלך לו אל ארץ אחרת שלא בכבוד השם עד שלסיבת זה רעבם והאומר שהי' סיבה מאת השם בשביל מלכות בית דוד שהגיע זמנו. והלא אין מעצור לה' להושיע ולהשלים מחשבתו אשר צוה מימי קדם ולתת בלב רות המואביה שתלך מבית אביה ותלך לארץ ישראל להתגייר כמו שעשתה בתיה בת פרעה ואנקלוס הגר כמוזכר במקומו או דרכים אחרים רבים היו ביכולת השם מה שאין כחנו משגת אע"פ שאלימלך ישב בארצו וזה וזה יתקיים והוא לא רצה אלא לעזוב ארצו ומולדתו ארץ קדושה ולילך אל ארץ טמאה לשבוע לחם ולעזור עמו וקרוביו ולשבר לבם ולסיבה זו נענש מכ"ש במיתת בנים ונכסים כמו שישראל מת לבם בקרבם כשראוהו הולך ואחר שהוא נשא עונו ועונשו נתקיימה גזירת השם בבנות המואביה שדבקה בחמותה ונזדווגה לבועז ויצאה מהם שרש ישי אשר עומד לנס עמים זהו כלל המגלה כלה:

ואני הדל באלפי בעיר התלמידים אברהם בן לאדוני החסיד ר' יעקב סבע ז"ל עלה בדעתי לפרש חמש מגלות כיד אלהי הטובה עלי וזכני השי"ת לפרשם ולגמרם ואז חרה אף ה' בעמו ונתגרשו כל היהודים שבפורטוגאל בגזירת המלך מנואל ימח שמו וזכרו ולא די זה אלא שצוה ליקח כל הספרים שבמלכותו אחר שצוה ליקח הבנים והבנות והבאתי כנסיות. והכנסתי כל ספרי בעיר פורטו בגזירת המלך ושמתי עצמי בסכנה והבאתי עמי לליסבונה פי' התורה שחברתי עם פי' מס' אבות ופי' חמש מגלות עם חיבור צרור הכסף שמדבר בדינים שחברתי בימי נעורי. וכשהגעתי לליסבונה באו אלי היהודים שהעבירו קול במדינה כל יהודי שימצא עמו ספר או תפלין שימות ומיד קודם שנכנסתי למלון שהי' מחוץ לעיר הולכתי אלו הספרים בידי והלכו עמי שני יהודים וחפרו תחת זית א' וקברום שם ואעפ"י שנתקיים שם זית רענן יפה פרי תאר מלך התורה שהיתה בקברו אני קראתי אותו אלון בכות לפי ששם קברתי כל מחמד עיני הם פירושי התורה והמצוה הנחמדים מזהב ומפז רב לפי שבהם הייתי מתנחם משני בני שלקחום בע"כ להמיר דתם והייתי אומר זאת נחלת עבדי ה' והם טובים לי מבנים ובנות באופן שנשארתי ערום מכל ולא ראיתים לפי שמיד השליכוני בבית הכלא מקום אשר אסירי המלך אסורים ועמדתי שם מרעיד קרוב לששה חדשים. ואחר שזכני השם בעבור זכות אבותי לצאת משם ולמלכות פאס באתי עלה בדעתי להחזיר עטרה ליושנה ולזכור קצת ממה שהי' כתוב שם ועלה בידי לחבר פירוש התורה ופי' מסכת אבות ועכשיו אני רוצה לפרש פי' חמש מגלות בעזר השם כפי מה שאזכור ומהשם אשאל עזר ומערכה לשון להתחיל ולגמור פי' המגלות חבילות חבילות מיוסד בקצת מקומות על פירוש יוחנן ב"ע ז"ל לפי שהוא הטוב שבפירושים ובימים הראשונים קראתי זה אשכול הכופר לפי שהספרים הראשונים הם צרורות כספי וחבורי הראשון שמדבר בענין הדינים קראתיו צרור הכסף ופי' התורה קראתיו צרור המור ופי' מסכת אבות קראתיו צרור החיים. ולפי שכבר תמו הצרורות ובטלו ולא מצאתי צרור אחר קראתי שם זה החיבור אשכול הכופר לפי שהוא דומה קצת לצרורות כספי וחבורי וכן לפי שיש בו ה' אשכולות הם חמש מגלות שיש באחת מהם אשכול הכופר דודי לי וכן קראתי אשכול הכופר לומר שאעפ"י שבטלו האשכולות כאומרם אין אשכול שהכל בו מקרא משנה תלמוד אגדות. הכופר שמכפר עונותיהם של ישראל עם כל זה מצאתי אשכול לאכול אעפ"י שבכורה אותה

נפשי

ממשפחת המלוכה ולפי שיש אנשים ששמותם נאים ומעשיהם נאים ויש אחרים רעים ושמותם רעים וכמו שהוזכר בילמדנו בשמות המרגלים לכ"א שהוא הי' איש גדול מיהודה וכן שמו היה נאה שהיה אלימלך ועכ"ז היו מעשיו רעים וכן שם אשתו נעמי נאה בשמה ונאה במעשיה ועכ"ז השכיחה עם בעלה. והזכיר ג"כ שם שני בניו להורות שהיו מהגדולים אשר בארץ וזהו שתרגם יב"ע מחלון וכליון רבנין ואתו חקל מואב והוו תמן רופילין ר"ל אנשים גדולים כמו מלכא ורופילא שהוא כמו מלך ומשכהו עד שלקחת זה נקראו רופילין לפי שהי' מחלון משנה למלך ונשא רות המואביה בת עגלון מלך מואב וזהו ויבואו שדה מואב ויהיו שם אנשים גדולים עד שלקחת גאותם נשאו נשים נכריות ומתו בקיצור שנים ואולי שע"ז נקראו מחלון וכליון להורות שנמנע מצד מעשיהם מתו ואבדו מן העולם ונענשו בשם כליון חרוץ לולי שזכות רות הצדקת אשתו נמחלו עונותיו של מחלון ונשאר לו שם בארץ מצד עובד וכן מצאתי במדרש רות מחלון שנמחה מן העולם כליון שכלה מן העולם ומן החיים. אפרתים א"ר פנחס כל אותה עטרה שעיטר יעקב אבינו את אפרים בשעת פטירתו א"ל ראשי השבטים וראש הישיבה וכל מעלה ומשובח בבנים יהיה נקרא על שמך שנאמר בן תחו בן צוף אפרתי ודוד בן איש אפרתי וכאן אפרתים. ויבאו שדה מואב בתחלה באו לשם לעיירות ומצאום מרוחקים מן המים ואח"כ באו לכרכים ומצאום פרוצים בעריות אחר כך חזרו ובאו לשם לעיירות ע"כ ואולי יאמר ויהיו שם על כלם וזה לרמוז על רעתם כי אחר שיצאו מארץ קדושה מצד הרעב לא היה ראוי לשם להתעכב שם ימים רבים אלא לשוב מיד לארצם ולאלהיהם והם לא עשו כן אלא ויהיו שם ימים רבים עד שקרה להם מה שקרה שמת אלימלך ושני בניו בעון שיצאו חוץ לארץ ונתעכבו שם. ובמדרש רות אמרו שמיד ביציאתם נידונו למיתה הוא ובניו וז"ש ויהי בימי שפוט השופטים כשהקב"ה בא לשפוט גדולי הדור הם נידונים תחלה ואח"כ דן את העולם דכתיב ויהי רעב בארץ ר' יוסי בר יהודה אומר מהכא לעשות משפט עבדו ומשפט עמו. וילך איש ר' יהודה ורבנן דאמרי בזמן שהדין בא לעיר יסלק אדם עצמו שכיון שניתן רשות למשחית כו' ולכן ברח ולא הועיל לו מ"ט רבנן דקיסרי אמרי גדול היה וניכר למעלה וכל מי שיודעים בו מלמעלה הוא נתפס תחלה ר' יהושע אומר מה כתיב בשונמית בתוך עמי אנכי יושבת מכאן שצריך אדם להכניס ראשו בתוך רבים ולא יצא נרשם לבדו מה כתיב בתחלה וילך איש סתם בתחלה רצה להחבא ולהסתיר עצמו שלא יכירו בו מי הזכירו מדת הדין הזכירו ואמר ושם האיש אלימלך אדם ניכר ונרשם איני ראוי להחבא ולהסתר ולא זה הוא אלימלך פרנס העולם לא זה הוא שהי' סותם עיניו מעניי העם. ר' פנחס אומר באותו שעה היה הב"ה דן את העולם וב"ד של מעלה עומדין והי' הקב"ה מסתירו ואמר וילך איש סתם עמדה מדת הדין והזכירו ושם האיש אלימלך בפזר גדול מיד נגזר הדין עליו ועל בניו מה כתיב וימת אלימלך וגומר ר' יהודה אומר אלימלך מנא הוה ידע אלא כיון שראה שהדור מבזין לגדוליהם אמר אלך מכאן ולא אהי' נתפש בתוכם. אלימלך גדול הדור הי' והי' יכולת בידו למחות בהם והלך מהם וברח ולפיכך נזכר שמו ונענש ע"כ הרי פי' בכאן טעם ההליכה וטעם העונש ולמה לא נזכר שמו בתחלה ונזכר בסוף וכן פירשו כי לפי שלא מיחה בידם נענש מכח מדה"ד שהזכירו לפי שהדיינים היו מעוותים משפט וכמ"ש ר' יודן במדרש

אשכול הכופר

עליו שיסייעם בימי הרעב וזהו וילך איש מבית לחם יהודה לרמוז שאלו היי הדיוט וקל בין הקלים לא היה תימה אבל אמר שהיי איש מיוחד פרנס הדור מזרע המלוכה ראוי להיות איש קיים בעצמו ולא עשה כן אבל נעשה אחר הסבל כאיש שוגה והדיוט ועוד אלו הלך מארץ אחרת שלא היי ארץ קדושה כמו לחם יהודה וכן שהלך אל ארץ אחרת טובה היתכה לא היי כ״כ רע אבל אמר שהלך לו מבית לחם יהודה שהיא ארץ קדושה אל שדה מואב שהיא ארץ טמאה כמו שדה אדום העמלקי ולא נכנס לייסוד זה רע גדול . ואמר הוא ואשתו ושני בניו לומר שכולם הסכימו בעצה זו ואעפ״י שהיתה נעמי אשת חיל בזה לא לקחה עצה לנפשה כמו שאמרה און בן פלת אשתו הצילתו ואולי אם היתה מוחה ביד בעלה היה שומע לה והיה מציל כל אלו הנפשות ולא עשתה כן אלא היתה בעצה ובהסכמה תחלה ולכ״א הוא ואשתו ושני בניו ואין מוחה ולכן אמרה היא כשחזרה לארצה אל תקראנה לי נעמי לא ביופי ולא במעשים קראן לי מרה כי המר שדי לי כלומר די בשבילי באה כל הצרה הזאת וזהו המר שדי בשבילי לכל ביתי מאד :

וכן רמז וילך איש מבית לחם יהודה להורות על דעתו שהיי חסר לחם וברח מן הארץ מחמת הרעב והוא היי מבית לחם יהודה ארץ אשר שבעה לחם ולא יחסר כל בה והוא לא בטח בעצמו לעמוד בארץ קדושה כזאת ארץ שמנה וטובה הנקראת בית לחם יהודה ומשם יצא לחם ומזון לכל העולם והלך לשדה מואב עד שלזאת הסבה חזל לומר אח״כ שנענש אחרת מבית לחם יהודה . וכן רמז וילך איש להורות ג״כ על רעתו שלא עשה זה על צד הקרי והזדמן אלא אחר עצה והסכמה והוא כמו וילך מנוח אחר עצת אשתו וכן וילך איש מבית לוי אחר עצת בתו וכן בכאן ראה הרעב ולקח עצה לנפשו וחשב לברוח הוא ואשתו ובניו ואחר העצה לא שב ממחשבתו הרעה אלא שעשה הדבר בפועל ויבאו שדה מואב ויהיו שם . ואלו זאת העצה היתה טובה לגופו או לנפשו לא היו כ״כ רע אבל אמר שהיה עצה כבערה שהיה חשוב ומלך ממשפחת המלכים ורצה לעשות עצמו עבד וגר כאורח נטה ללון ולכ״א לגור בשדה מואב ולא אמר לשבת אלא לגור כלומר שהלך איש מיוחד פרנס הדור מבית לחם יהודה ממשפחת המלכים להיות עבד וגר בשדה מואב וזהו וילך איש מבית לחם יהודה לגור בשדה מואב וזה רע גדול מכל רעות השופטים הראשונים ולכ״א בכאן ב״פ ויהי בימי רעב וילך איש שהיא כמו ווי ווי להורות שזה היה רע גדול מכולם ממה שעשה שמשון וגדעון אחר דבתלתא זימני הויא חזקה :

ומכל מה שדרשתי ואמרתי אותו לגנאי אני רוצה לדרוש אותו לשבח שכל זה היה העצה יעוצה מהשם י״ת להשלים דברו אשר דבר בימים הראשונים ולכ״א בכאן וילך איש מבית לחם יהודה וכתיב בעמרם וילך איש מבית לוי מה להלן נולד משה רבינו ע״ה שהביא האור לישראל דכתיב ותרא אותו כי טוב הוא וכתיב וירא אלהים את האור כי טוב אף במלך המשיח כתיב אור זרוע לצדיק הוא לאח לצדיק הנקרא אור וכתיב קומי אורי כי בא אורך וכמו שמשה ע״ה נולד להושיע לישראל כן עתיד מלך המשיח להושיע את ישראל משעבוד מלכיות ולכן אמר בכאן . וילך איש מבית לחם יהודה ומכח זאת ההליכה נולד משיח בן דוד כמ״ש בעמרם וילך איש מבית לוי ומשם נולד משה רבינו ע״ה משיח אלהי ישראל ואמר ושם האיש אלימלך להורות ג״כ על מה שאמרנו שהיי איש גדול המעלה

ממשפחת

ויקחו להם נשים מואביות ר' חמא אמר בת עגלון מ"מ היתה ומפני מה זכה עגלון לפי שכשבא אהוד ואמר לו דבר אלהים לי אליך מיד ויקם מעל הכסא אמר לו הקב"ה אתה קמת מכסאך בשביל כבודי חייך ממך יצא מי שיעמוד על כסאי דכתיב וישב שלמה על כסא ה' למלך וכתיב וישימו כסא לאם המלך זאת רות שזכתה לאריכות ימים לפי שהיתה צדקת וראתה שלמה יושב על כסא ה' וז"ש בועז ותהי משכורתך שלמה שלמה כתיב שראתה את שלמה בחייה ובמדרש הנעלם אמרו על פי האמת היוצרים זה בועז ורות ויושבי נטעים זה המלך שלמה והזקנים וכו' וגדרה אלו הסנהדרין שיושבים לפניו על ע' קתדראות עשוים כגרן . עם המלך במלאכתו עד המלך במלכותו ומכין אתה למד שלא מתה רות עד שראתה בן בנה יושב ודן בדינן של זכות כתיב וישם כסא לאם שלמה זו בת שבע ותשב לימינו זו רות המואביה ע"כ ובמדרש הנעלם א"ר בן כשמא אם מגלה זו ליחס דוד באה לכתוב יחוסו מבועז כשנשא לרות או תולדות פרץ עד ישי ודוד אלא כלה אצטריך בשביל זאת הצדקת שבאת לחסות תחת כנפי השכינה ר' אלעזר ב"ר יוסי אמר להודיע על זרע דוד שהוא כסף צריף דהא פרץ ועובד כסף צרוף וא"כ מפני מה בא מן המואבות בענין זה אלא כסף מזוקק מתוך סיגים בא וזרע דוד בא מצד זה ומצד זה כתיב ואהבת את ה' אלהיך בכל לבבך בשני יצריך ביצה"ט וביצה"ר הכל צריך כאחד וזרע דוד הכי איצטריך ר' הושעיא אמר בא וראה מעץ הדעת טוב ורע זרע דוד כהאי גוונא עץ הדעת טוב ורע הי' טוב מצד האבות ורע מן המואבות א"נ מקדמי מלכיות שבהם היתה ונכנסה תחת כנפי השכינה ויצא ממנה דוד והכל צריך מלך מזרע דוד צריך להיות רחמן מצד האב וקשה מצד האם וזה וזה צריך כאחת ולפיכך זרע דוד נוקם ונוטר כנחש ורחמן לישראל ע"כ הרי לך מה שפירשתי למעלה בפ' יושיע לבני אביון מצד אביו וידכא עושק מצד אמו וברוך ה' אשר זיכני למצא מאמר זה מסכים עם מה שכתבתי . אח"כ אמר וימת אלימלך איש נעמי ותשאר היא ושני בניה . וישאו להם נשים מואביות וגו' וימותו גם שניהם מחלון וכליון וגו' אמר שמת אלימלך בגזירת השם על שעזב ארצו ומולדתו וכן על שהי' איש נעמי שהי' לה למחות בידו ולפרוש כפיה לעני כמו שכתבנו . ואמר ותשאר היא ושני בניה ע"ד שאחז"ל ויקצוף על אלעזר ועל איתמר הנותרים דאיסתאבין לא איסתאבין למות שהיו חייבים כאחיהם וכן אמר בכאן שהגזירה נגזרה על אלימלך ועל אשתו ובניו בענין השופטים כמ"ש למעלה וכמו שכתבו ג"כ במדרש רות בזוהר כי לפי שנרשמו אלימלך בשמות דכתיב ושם האיש ושם שני בניו קטרג עליהם השטן עד שהרגו דכתיב וימת אלימלך וכיון שהתחיל בו חייס בבניו וכל זה בעון הדין שאין עורכת הדין שלא יאמר אדם איני דן אלא בין אדם לחבירו אלא כל עניני העיר מוטלין עליו ולכן איני נענש לבדו אלא הוא ובניו וכל ביתו נתפסין ואם הדיין סותם עין מעניני העיר הוא נתפס בשבילם ע"כ ולכן לפי שהגזירה גזרה על כולם והיו ראוים למות אמר ותשאר היא ושני בניה אעפ"י שלא הי' ראוי לפי הגזירה ואולי שהשם המתין להם שישובו לארצם ובראות שנשאו נשים מואביות כתמלאה הסאה ונשלמה הגזירה וזהו וישאו להם נשים מואביות אחר מות אביהם כי בחייו לא נשאו אותם לפי שאלימלך גדול הדור הי' וצדיק אבל מאחר לא הי' להם מורא אעפ"י שמיתתו בהם או שלא מיתתו בהם כמו שלא מחה באלימלך עד שמתו גם שניהם כאביהם מכח הגזירה ולפי שהגזירה נגזרה ג"כ על

רוח. כל דיין שאין מחמיץ הדין אין מחמיצין דינו מלמעלה ומסתלק מן העול׳ קודם זמנו הה״ד ויש נספה בלא משפט יש מי שדן הדין לאמתו ונספה עליו ויש מי שאינו דן הדין לאמתו ואינו נספה עליו כגון דיין שמדקדק בדקדוקי הדין כדי לזכות הרשע דתניא ב״ד מכין ועונשין שלא מן התורה אלא כדי לעשות סייג לתורה או מפני שהזמן גורם והדיין מסלק עצמו מלהענישו ומבקש לו זכות מן הדין והוא דין אמת וכשהקב״ה דן את העולם אותו הדיין נספה ומסתלק עליו מן העולם קודם זמנו ואי לאו עליו הכתוב אומר לא נין לו ולא נכד בעמו כשעצמו אינו נספה נספה בהאי ויש מי שאינו דן דין אמת לאמיתו ומקבל עליו שכר כגון ר׳ אבא שראה לאדם א׳ מחבק אשת איש ומנשקה אפיק לון לקונפין וקטיל לון לאו דבני הריגה נינהו אלא כדי לעשות סייג לתורה דלא ייתא דייכא אפיק לון בדין תורה וקני ליה אלא דייכא דלא עביד סייג לתורה אין לו סייג בעוה״ז ובעה״ב. סייג לא נין לו ולא נכד בעמו ועלול ועזוב בעוה״ז בעוה״ב מעבורין אמנו אותם מעשים שהם לאדם בעולם הבא כי הא דאמרי׳ כורי עשו סייג לתורה בגין דתורכין חיים בעה״ז ובעה״ב.

וילך איש בכל מקום איש צדיק הדור וכן איש יודע ציד גדול ברשעו. ואבימלך גדול הדור היה וכיון שראה הרעב ברח ונכנס א״כ אברהם ויצחק שברחו מפני הרעב מפני מה לא נענשו אלא לפי שאבימלך ברח ממקום תורה וזהו מבית לחם יהודה ממקום סנהדרי גדולה דקביעו דאורייתא תמן דכתיב מי ישקני מים מבור בית לחם אשר בשער ואברהם ויצחק ברחו ממקום רשעים לגדל שמם בעולם ע״כ וזה כעין מה שכתבתי למעלה שהיה בבית לחם ועשה עצמו חסר לחם:

וכן מ״ש למעלה על מ״ש הוא ואשתו ושני בניו לפי שכולם הסכימו בעצה ואולי אם הוא היתה מוחה הלילה כל אלו הנספות וכן מה שכתבתי למעלה בהקדמה שבא דוד מבת עגלון מ״מ כדי להיות אכזרי על אומות העולם ולקרקר כל בני שת מצד אמו. ומצד אביו יהודה לרחם על ישראל. שאמת בעל הקבלה הייתי ומלבי הוצאתי מלין ואח״כ מצאתי רמז לזה במדרש ושמחתי כעל כל הון וז״ש על איש נעמי לפי שאין איש מת אלא לאשתו וכן לומר שמת בעונותיה לפי שכבר אמרו שהאשה מצווה על הצדקה יותר מהאיש לפי שהיא מצויה בבית וכמו שהוזכר בתעניות במעשה דחוני המעגל שבאו המים מצד אשתו ובכאן אע״פ שאלימלך הי׳ צר עין היה לה להשלים מה שחסר הוא וכן אמרו שם ושם שני בניו מחלון וכליון ר׳ פדת ור׳ פרסיה אמרו מחלון שמחל לו הקב״ה לאחר זמן לפי שהי׳ מוחה בידו של אביו ומתחלל על המשפט כליון ע״ש שנכלה מן העולם ר׳ אחא אמר כשם שהיו הם כך היו נשיהם ערפה על שם כידונית קשיא קדל דלא בעאת למיהוי לה סולקא בישראל כמד״א כי פנו אלי עורף ולא פנים רבנן אמרי לפי שהחזירה עורף לחמותה. רות ע״ש תור שראוי לקרבן כך רות כשירה לבא בקהל שכבר נתקיימה הלכה עמוני ולא עמונית וכו׳ רות שיצא ממנה בן שהרוה לקב״ה בשירות ותשבחות רות אשת מחלון באת בקהל מחלון שמחל לו הקב״ה לבא בישראל ולהיות שמו נזכר. ערפה אשת כליון שכילה אותו הקב״ה לא באת בקהל ולא נזכר שמו בישראל ועל דא נעמי נשמה אלימלך נשמתא לנשמתא. מחלון רוח השכלי רות נפש השכלית כליון רוח הבהמית וע״ז אמר שלמה מי יודע רוח בני האדם כו׳ רוח האדם דא מחלון רוח הבהמה דא כליון שהוא מסטרא דשמאלא.

שנמחלו עונותיו בזכות רות וכליון נמחה מן העולם בעבור ערפה וזהו חכמות נשים בנתה ביתה זו רות ואולת בידיה תהרסנו זו ערפה. והנה במכתב הראשון הקשתי לידע על ענין מחלון וכליון מי היה הבכור ועלה בדעתי שכליון היה הבכור ולפע"ד שהוזכר בראשונה מחלון היה נראה לי שהוזכר מפני כבודו וחסידותו כמו שהוזכר בבני נח שם בראשונה דכתיב שם וחם ויפת ושם לא הי' הבכור אלא שהוזכר בראשונה מפני חשיבותו ולכן נראה שכליון נשא אשה בראשונה לפי שהי' הבכור דכתיב וישאו להם נשים מואביות שם האחת ערפה ושם השנית רות וכן תמצא בענין הקנאת בועז נכסי המתים אמר עדים אתם היום כי קניתי כו' ואת כל אשר לכליון ומחלון מיד נעמי נראה בכאן שכליון הי' הבכור. שוב מצאתי במדרש שמחלון הי' הבכור ואמרו שם שאע"פ שמחלון הי' הבכור נשא אשה באחרונה כמ"ש שם האחת ערפה ושם השנית רות שנראה שערפה נשא' ראשונה והטעם לפי שמחלון לא הי' רוצה להנשא עם מואבים והי' דעתו לחזור למקום שבא משם וכשראה כשואי' אחיו כליון נשא גם הוא את רות ולא"כ הזכיר תחלה למחלון לפי שהי' הבכור ולפי שמחלון הי' צדיק וקנא לבו בשעלים ולמד מאחיו ונשא מואבים פגעה מדת הדין בו בראשונה ואמר וימותו גם שניהם לומר שאע"פ שהי' מחלון צדיק ולא הי' ראוי למות כאחיו כליון מתו גם שניהם מטעם הגזירה שנגזרה על בית אלימלך או שלמד מאחיו וזהו ותשאר האשה אע"פ שלא היתה ראויה להשאר כפי הגזירה. ולפ"ז הטעם שהזכיר בקנין הנכסים לכליון בראשונה אע"פ שהוא הי' הקטן להודיע לנו סדר הנחלה היאך זכה בועז בנכסים כי כשמת אלימל' ירשו נחלתו מחלון וכליון בנו וכשמ' מחלון ירי' אותו כליון אחיו באופן שנכסיו באה הנחלה לבועז מאי כליון שירי' למחלון וזהו קניתי אי כל אשר לאלימלך ואת כל אשר לכליון ומחלון לפי שכליון ירש למחלון ובמדרש אמרו וימותו גם שניהם להורות שקודם שלקו בגופם לקו בממונם וזהו שאמרו שם וימותו גם שניהם ר' נחוניא בשם ר' יהושע בר אבי' ור' זכריה חתניה דר' לוי. לעולם אין בעל הרחמים נפרע מן הנפשות תחלה ממי אתה למד מאיוב ומלאך בא אל איוב וגומר ואח"כ ויקח לו חרש להתגרד בו אף במצרים כך ויך גפנם ותאנתם ואח"כ ויך כל בכור במצרים אף הנגעים הבאים על האדם כך בתחלה באים בבתים אם חזר בו מוטב ואם לאו באים בבגדיו אם חזר בו מוטב ואם לאו באים בגופו כו' אף במחלון וכליון כך בתחלה מתו סוסיהן וחמוריהם וגמליהם ואח"כ וימותו גם שניהם ע"כ ואומרו ותשאר האשה משני ילדיה כלומר כי בראשונה אמר וימת אלימלך להורות שאע"פ שמת אלימלך הי' לה נחמה בבניו אבל אחר שמתו בניו ותשאר היא בלא נחמה מבעלה ומבניה וזהו ותשאר היא בלי נחמה משני ילדיה ומאישה ונשארו כלותיה בביתה להעליבה ולזכור מכותיה שאלו הלכו כלותי' מיד לא היה כ"כ לער אבל עכשיו שנשארה בלא בנים וכלות בבית זה רע גדול כי היום או למחר ישאו בעלים אחרים ויזכרו ראשונות ויהיה זה יותר קשה ממיתת הבנים והיינו דאמרי אינשי יותר קשה לי לשלוח כלתי מביתי ממיתת בני וכן כשמתה בתו ושולח חתנו מביתו. ואמר ותקם היא וכלותיה ותשב משדי מואב כי שמעה וגו' להורות על מה שאמרנו שהיתה מצירה בהן על שנשארו בביתה ולכן ותקם היא וכלותיה לפי שהיתה יודעת שבהכנס בעורת הדרך שיעזבוה ולכן לא אמרה להן דבר בעודן

בבית

אשכול הכופר

נעמי אמר פעם אחרת ותשאר האשה משני ילדיה ומאישה אע״פ שלא היה לה להשאר מכח הגזירה הכוללת אלא שרצה השי״ת לתת לה שארית בענין שיתיסד מכות מלכות בית דוד לפי שדבקה נפשה בה ובמדרש רות אמרו ותשאר היא ושני בניה א״ר חנין בריה דר׳ אבהו נעשו כשיירי מנחה ותשאר האשה נעשו כשירי שירים א״ר חנינא בר אבא נעשו שברי שברים ע״כ ואמר זה לומר שבראשונה אע״פ שמת בעלה נשאר לה נחמה בבנים אבל אחר שמתו בניה הי׳ שבר על שבר ואמר וישבו שם כעשר שנים אולי שנתביישו על שלקחו נשים מואביות ולא רצו לשוב לארצם לפי שהיו מזרע יהודה והיו שרים ורופילין ולכן נשתהו שם כעשר שנים עד שמתו ואולי אם שבו לארצם ולמולדתם היו מתכפרים בסבת הבשת שיקבלו בזה העולם כאומרו כל המתבייש מוחלין לו על כל עונותיו כדכתיב למען תזכרו ובשת (ברכות י״ב ב׳) וכתיב בכפרי לך כו׳ וכתיב והבושת אכלה את יגיע אבותינו לפי שלא נתביישו . וכמו שאמרו בשאול כי לפי שנתבייש ממעשה נוב עיר הכהנים ולא הזכיר אורים ותומים נתכפר דכתיב ומחר אתה ובניך עמי במחיצתי וכן בההוא עובדא דרב עמרם במס׳ קידושין דאמר נורא בי עמרם אתו כולי עלמא וכו׳ אמר מוטב שתתביישו מתני בעוה״ז ולא אתבייש לעוה״ב ולפי שהי׳ יצה״ר רוצה לפתותו באותם הנשים והוא כבש יצרו ונתיחדו במי הסורה לכ״א נורא בי עמרם כדי שיצאו מים לכבות הדליקה עד שאמרו שם שראו שיצא ממני כדלקא דנורא רמז ליצה״ר שהוא אש אוכלה ואמר חזו דאנא בשרא והוא נורא כו׳ לרמוז כי צדיק מושל ביראת אלהים לפי שרצה להתבייש בזה העולם יותר מבעוה״ב ומחלון וכליון לפי שלא רצו להתבייש בעה״ז נתביישו בעה״ב ואע״פ שיש לנו להודות לקבלת חכמים שאמרו שנתגיירו כשנשאום כי לא עלה על הדעת שיעברו על התורה במזיד אחר שהיו גדולים ובני גדולים והיו יודעים התורה עכ״ז ברי שלא הספיק לתקן המעוות ובפרט שהי׳ ביניהם ערפה שהפכה עורף להקב״ה ולחמותה וחזרה אל עמה ואל אלהיה כ״ש לדעת ר״מ שאמר וישאו להם נשים מואביות שלא נתגיירו תנא בשם ר׳ מאיר לא גיירום ולא הטבילום ולא הניחו את ההלכה להתחדש שאלו הניחו את ההלכה לחדש לא היו נענשים עליהם עמוני ולא עמונית מואבי ולא מואבית כו׳ ולו הורה שהודה שנתגיירו כדעה הא׳ שכתבתי היה ראוי לשנות שמם כמוזכר בזהרו וזה לא מצאנוהו מפורש . ועכ״ז מצאתי במדרש רות שינו שם אשת מחלון ושמו שמה רות וזה שאמרה שאל ר׳ פדה לר׳ פדת בנו של ר׳ יוסי הגלילי איש סוכה . רות כיון שנתגיירה מפני מה לא קראוהו בשם אחר א״ל כך שמעתי דשם אחר היה לה וכשנשאת למחלון קראו שמה רות דהא כשנשאת למחלון נתגיירה וקראו שמה רות ולא לאחר כן וא״ל והא לאחר כן כתיב עמך עמי כו׳ והרבה התראות עשתה בה נעמי ותכינן כלן קבלה עליה ואם מקודם נתגיירה מה צריך עכשיו כולי האי א״ל ח״ו שנשאה מחלון והיא גויה אלא כשלקחה נתגיירה ובחזקת אשת בעלה עליה עמדה כיון שמתו בעליהם ערפה חזרה לסורחנה דכתיב הנה שבה יבמתך אל עמה ואל אלהיה . ורות דבקה בה במה שהיה בתחלה וכיון שמת בעלה עמדה ברצונה ודבקה בתורה . א״ל שמעת מה שמה בתחלה א״ל גילוית שמה וכשנישאת למחלון קראו שמה רות . ערפה הרפה שמה וחזרה לסורחנה ולשמה דכתיב הנה שבה יבמתך אל עמה להקרא בשמה הראשון ואל אלהיה לעבו׳ ע״ז ע״כ. ואולי שע״ז אחז״ל שנקראו מחלון וכליון לפי שנמחלו

לכן שישובו אשה לבית אמה לרמוז שהיא היתה אמות ובטבע האמות שרוצות לכלות ולכן טוב להם לשוב אצל אמותם שירחמו עליהם מה שלא תעשה היא וזהו אשה לבית אמה ולא אמרה לבית אביה. ולפי דעת רז"ל שאמרו שערפה ורות היו בנות עגלון מלך מואב אמרה לבית אמה לפי שאביהן כבר מת ואמר אשה לבית אמה כי אולי היו משתי נשים שהיו לעגלון ובמדרש רות אמרו ולמדו מכאן שאין אב לגוי ואמרו שם שאבנימוס הגרדי מתה אמו בערב פסח עלה ר"מ להרצות לו פנים מצאו אבל אמר לו כמדומה לי שאמך חביבה עליך יותר מאביך אמר כתיב אשה לבית אמה א"ל יפה אמרת שאין אב לגוי. יעש ה' עמכם חסד כאשר עשיתם עם המתים שנטפלתם בתכריכיהם ועמדי שוותרתם כתובתכם אר' זעירא המגלה הזאת אין בה לא טומאה ולא טהרה לא איסור ולא היתר אלא נכתבה מפני החסד להודיעך כמה מתן שכרם של גומלי חסדים ע"כ ובמדרש הזהר אמרו יעשה ה' עמכם חסד כאשר עשיתם כו' יעש כתיב אמרה להן אם תזכו להכנס תחת כנפי השכינה יעשה ואם לאו יעש חסר ה"א. ולפי הפשט אמרה יעשה ה' עמכם חסד לפי שאולי הן היו רוצות לילך עמה לא מצד אהבתה אלא מצד המועיל לפי שחשבו שיש לה בארץ ישראל נכסים רבים לכסף ולזהב לשדות ולכרמים לכן אמרה להן יעשה ה' עמכם חסד אבל ממני לא תקבלו שום גמול שלא נשאר לי מאומה כאשר עשיתם עם המתים שגמלתם להם חסד במה שלא נזדווגתם לבעלים אחרים ועמדי שנתחברתם עמי ועזבתם אמכם ועשיתם עמי חסד לזון אותי לפי שהייתי זקנה ובשכר זה יתן ה' לכם חן וכבוד והון עתק בחסדו הגדול:

ומצאן מנוחה בזה אשה בית אישה כאומרם ז"ל חן אשה בעיני בעלה ותשאנה קולן ותבכינה לפי שהיו בנות מלך והיה גנאי להן מה שאמרה שהיו הולכות מצד אהבת המועיל והממון ולא מצד אהבתה ולכן אמרו לה לא תאמר כן אלא אתך נשוב לעמך בשביל אהבתך ועמך ולא בשביל דבר אחר וזהו אתך נשוב. ואחר שזה כן למה חזרה לומר שובנה בנותי למה תלכנה עמי אבל היא השיבה להן תשובת אמת ואמרה להן אולי מה שבתכם אינה בשביל אהבת הממון אבל אולי תחשבו שיש לי בנים אחרים או קרובים ממשפחתי ועמי או שאקח בעל אחד להוליד בנים וישאו אתכם וזה הבינה מדבריהם שאמרו אתך נשוב לעמך כי היה די שיאמרו אתך נשוב אבל אמרו לעמך שרוצים לומר בשביל עמך ומשפחתך. לזה השיבה להן ואמרה למה תלכנה עמי לתכלית זה וכי עוד לי בנים במעי ואני מעוברת מן הרום. ואם תחשבו שאעפ"י שאני זקנה שארצה ליקח בעל חדש והשם יעשה לי נס כמו שעשה לשרה וזהו כי אמרתי יש לי תקוה ואעפ"כ שיהיה זה כן בדרך נס יהיו לי בנים בזאת הלילה הלהן תשברנה עד אשר יגדלו זה א"א ולו הונח שכודם שתמתינו להם עד אשר יגדלו אולי ילכו למדינת הים ותשארו עגונות כל ימיכם זה דבר נמנע וזהו הלהן תעגנה לבלתי היות לאיש אל בנותי כלומר לא תאמרו או לא תחשבו כן ואעפ"כ שהיה לכן עלבון ומרירות מבעליכון והייתם רוצים להדבק במשפחתם. יותר מרירות יש לי מכם לפי שהיו בני וכן יותר מר לי מכם מצד אחר לפי שאני יודעת שיצאה בי יד ה' כלומר שאני הייתי סבה למיתת בעלי לפי שלא מחיתי בידו וכן הייתי סבה למיתת בני לפי שלא מחיתי בידם שלא ישאו נשים מואביות וזהו כי מר לי מאד צר לי על בני ומר לי מאד שבשבילי יד ה' הויה בבעלי ובבני ובמדרשות בזהר אמרו כי

בבית אלא אחר שהיו בדרך אמרה להן לכנה שובנה אשה לבית אמה ואמר ותשב משדי מואב להורות כי שדי מואב עשה לה כל זה הרע ולכן לא היתה רוצה שילכו עמה נשים מואביות . ואולי ע"ז אמר ותשב משדי מואב ואח"כ כי שמעה בשדה מואב ובראשונה היה לו לומר כי פקד ה' את עמו ואח"כ שבא (נ"ל שצ"ל שובה) אבל אמר ותשב בראשונה להורות ששבה בתשובה ונתחרטה מדעתה לפי שידעה והכירה כי שדה מואב עשה לה כל זה הרע ואחר ששמעה בשדה מואב כי פקד ה' את עמו לתת להם לחם וכולם בשלום והיא נשארה ערומה ושכולה באופן שבזה הכירה הרע הגדול שעשתה רצתה לחזור ולכן אמרו במדרש רות בזהר על פסוק זה בא וראה מי שמעלים עיניו מן העניים בשני בצורת הם ילאו בנחמת העולם והוא לא יזכה לראות ע"כ וזהו כי פקד ה' את עמו לתת להם לחם והיא מתו לה בעלה ובניה ואולי ע"ז שהתה כ"כ שהיתה בושה ללכת ערומה ושכולה ובלי בנים וכמו שאמרה אני מלאה הלכתי וריקם השיבני ה' ולכן אמר ותקם היא לפי שנזדרזה ועמדה וקמה בה רוח אחרת ללכת אעפ"י שנתביישה ואולי היתה בושה להוליך כלותיה עמה לארץ ישראל בענין שלא יראו ערותה ולכן היתה רוצה שישארו בארצם ולא ילכו עמה ולכן שהתה כ"כ כי לא עלה על הדעת ששהה הרעב עשר שנים ומה שאמר כי שמעה בשדי מוא' כי פקד ד' את עמו פירושו כי שמעה בשדי מוא' זה ימים רבים אבל היא שהתה עצמה מפני הבושה וכן כי אולי ביכי וביכי ילכו כלותיה מעמה והיא בענותנותה לא אמרה להן דבר אלא זרזה עצמה לדרך אולי יאמרו לה דבר וכשראתה שקמו כלותיה עמה דכתיב ותקם היא וכלותיה ותשב משדה מואב שהי' שם כפר אחד והלכה אל כפר אחר לראות אולי ילכו כלותיה וכשראתה שלא הלכו ולא דברו לה דבר ותצא מן המקום הגדול אשר היתה שמה ואולי היה סוף גבול מואב לראות אם ידברו דבר או יעזבוה וזהו ותצא מן המקום ושתי כלותיה עמה לרמוז שבכל זה לא רצו להפרד ממנה ואמר ותלכנה בדרך לרמוז שנכנסו לדרך כדו שיראו שעמה לדרך פעמים ורוצה לשוב לארצה ולמולדתה ויתפרדו ממנה וכשראתה שכלותיה לא אמרו לה דבר חרה לה מאד לפי שלא היתה רוצה שילכו עמה מפני הבושה ולכן התחילה היא הדבור ותאמר נעמי לשתי כלותיה לכנה שובנה וגו' ובזה יתישב מ"ש ותקם היא ותשב משדה מואב וכן מ"ש ותצא מן המקום ותלכנה בדרך כי ידוע הוא עד שהוליכו רז"ל לעשות מדרש ואמרו ותצא מן המקום וכי לא יצא משם אלא היא א"ר שמואל בר' יצחק הגדול בעיר הוא הודה הוא זיוה הוא הדרה כו' וכן ויצא יעקב וכו' וכן אמרו א"ר לוי כל מקום שאתה מוצא שדה עיר . עיר מדינה מדינה הפרכיא . שדה עיר עיירות לך על שדך . עיר מדינה עבור בתוך העיר בתוך ירושלים . מדינה הפרכיא שבע ועשרים ומאה מדינה כו' רצו לומר כי שדה הנאמר בכאן הוא כמו עיר והוא הוא ותצא מן המקום . וכן עשו מדרש ואמרו ותלכנה בדרך שהיתה מהלכת יחפה והי' גופה יעף בדרך . עשו בדרך כמו הנני הולך בדרך כל הארץ שהוא אפיסת הכחות ויתרון המולשה ר' אומר היו עסוקות בהלכות גרים . ע"כ והוא כמו ושמרו דרך ה' לעשות צדקה ומשפט ולכן אמרו שאמרה בכאן שובנה ג' פעמים לפי שדוחין את הגר ג' פעמים ואח"כ מקבלין אותו :

ותאמר נעמי לכלותיה שובנה כו' הנה כשראתה נעמי שלא דברו אליה דבר והיו הולכות עמה והיא אין רצונה בכך כמו שכתבנו

אמרה

ואמר יתן ה' לכם ומצאן מנוחה לרמוז שהיתה מתפללת להשי"ת שכמו שעשו חסד עם המתים עד עתה ונתנו להם מנוחה כן יהי רצון מלפניו שיתן מקום וקורות רוח לעמוד בעצמיכם להיות אלמנות עד יום מותכם בענין שבזה תתנו מנוחה לבעליכן ואתם ג"כ תמצאו מנוחה לטוב ולהדבק עם בעליכם אל מקום אשר הי' שם אהליכם וזהו אשה בית אישה כלומר שכל אחת מכם תשוב ותלך אל בעלה הראשון שזה רמז אל המתים כמו שכתבתי למעלה באומרו אלכה ואשובה לאישי הראשון וזהו ומצאן מנוחה אשה בית אישה ותשק להן כדי לחבבן שישלימו מאמרה ולפי שזה דבר סתר ורמיזה לעתיד ותשאן קולה ותבכינה כמו שאמרו ביעקב וישא את קולו ויבך לפי שראה שאינו עתיד להקבר עמה . והן השיבו כי אתך נשוב אל עמך ועמך נשב כל ימי חיינו והיא השיבה למה תלכנה עמי כי איננו יודעת בכם שלא תשבו להיות עגונות כל ימי חייכם . ובמדרש הגלוי אמרו יתן ה' לכם ומצאן מנוחה אמרה להן כל הטובות והברכות והנחמות שעתיד הקב"ה ליתן לשלמה יהיו מכם דכתיב ויתן אלהים לשלמה וכתיב יתן ה' לכם א"ר חנינא בריה דרב אידי ומצאן כתיב אחת מואבה ושתים אינן מואביות . אשה בית אישה אר"י מכאן שאין לאשה קורת רוח אלא בבית אישה ע"כ ירמוז למה שכתבתי כי יצאה בי יד ה' ר' אחא בריה דר' חנינא אמר קרא במשה אמר משה לפני הקב"ה רבונו ש"ע בהן קלסתיך דכתיב הן לה' אלהיך בהן הייתי סבור שתתן לי פורקני הלהן תעגונה הוגעתני לפני מלאך המות כפל דיבור וא"ל הן קרבו ימיך למות על שאמרתי לישראל שמעו נא המורים אל בנותי אללי בני בשבילכם בי ובאחי ובאחותי יצאה בי יד ה'. בר קפרא יד תבעו יד פגעה בהם יד תבעו מי יתן מותינו ביד ה' יד פגעה בהם וגם יד ה' היתה בם ותשנה קולן. ותבכינה כתיב חסר א' תשש כוחן מהלכות ובוכות ע"כ רמז בזה איך זאת המגלה יש בה דברי סתר וחכמה ולכן דרשו אותה בזהר על הנפש ועל התורה ולכן אמרו בכאן כי משה הי' מתרעם באומרו הלהן תעגינה כלומר בשביל הן שקלסתיך דכתיב הן לה' אלהיך השמים הי' ראוי שתאמר לי הן קרבו ימיך כו' אח"כ אמר ותשק ערפה לחמותה להפרד ממנה ולשוב לארצה הראשון אבל רות דבקה בה ובאלהיה פנים בפנים אבל ערפה החזירה עורף לחמותה כמאמר חז"ל שהלכה לאחור ולא לפנים כדין העובד ע"ז כאמרו בשבט דן באחרונה ישעו לומר שהלכו לאחור אבל רות דבקה בה כאומרו ואתם הדבקים בה' ועכ"ז נצרפה כזהב מזוקק שבעתים חזרה לומר לה הנה שבה יבמתך אל עמה ואל אלהיה . כדי לבחון אותה אמרה לה שעשתה יפה ערפה ששבה בשביל עמה ומשפחתה ואלהיה וכן ראוי לך לעשות בענין שלא תהיי נשארת לבדך בלי אוהב וריע ואז אמרה רות . אל תפגעי בי לעזבך לשוב מאחריך כלומר אני מחלה פניך שלא תאמרי לי דברים כאלו כי אין לי עם אחר ואלוה אחר אלא עמך ואלהיך וזהו לעזבך לשוב מאחריך כמו שאומרת וכי את מבקשת ממני שאעזוב אלהי ישראל ואלך אחרי ההבל כיבמתי וכן רמז אל תפגעי בי לפי שכבר אמרו חז"ל החושד בכשרים לוקה בצרעת כמו שלמדו ממרע"ה ולכן אמרה לה חלילה לך מחטא לה' לחשוד בכשרים ולומר לי שאשוב אל עמי ואל אלהי כמו ששבה יבמתי אחרי שאני דבקה בה' ולכן השמר לך אל תסתכן בעצמך לקבל שום נזק ופגע רע מצד הדין בשבילי אחר שאת חושדני וזהו אל תפגעי בי כלומר אל תקבל נזק ופגע בשבילי ע"י שאתה חושדני

ואומרת

מר לי מאד מכם עליכם מיבעי ליה כד"א צר לי עליך אחי אמאי מכם א"ר קרוכיא א"ר ביזנא עאקו בלבי מכם דאתון גרמתין לבני דימותון כמה דמתרעם מאחרא. רצו לומר שהיתה מצירה בלבה מהם לפי שהם עשו לה כל הרעה הבאה אליה ממיתת בניה וזהו מכם כמו שפרשתי בפי' קהלת טוב ללכת לבית אבל מלכת לבית משתה וכן טוב כעס משחוק וכמ"ש אלישע אחר לרבי מאיר עקיבא רבך לא כך דרש אלא טוב אחרית דבר כשהוא טוב מראשיתו וכן בכאן פירשו כי צר לי מאד מכם כלומר עלידיכם ולפי שהן היינו דברים שאמרה ותשאן קולן ותבכן עוד מבראשונה לפי שאלו הדברים נגעו להם עד הנפש אחר שהם גרמו לה כל הרעה. ואולי יאמר יעשה ה' עמכם חסד כאשר עשיתם עם המתים לרמוז שהאשה עושה חסד עם בעלה המת כשלא נשאת עוד אחר שהיא אינה מצווה על פו"ר וגם היא עושה נחת רוח למת ונחת רוח לעצמה נחת רוח למת לפי שהאשה שמת בעלה בעל נעורים מתוך חבתה ואהבתה נשאר בה רוח בעלה ומקשקש בתוכה כפעמון כאומרו באות נפשה שאפה רוח ולכן תאנתה ותאנתה מי ישיבנה ואם נשאת לבעל אחר לעולם היא זוכרת הראשון עד שלקחת זה היה כאנחה ותשב אחור ולכבה זה כתבו בספרי תורה שמי שכונס אלמנה הוא כמי שנכנס בים הגדול בלי משוטות לפי שנשאר בקרבה רוחו ונשמתו אליו יאסוף וכשמתחברת עם בעל שני נכנס בקרבה רוח אחר והם לוחמים זה עם זה ולפעמים נוצח הראשון ומוציא ממנה הרוח השני ואת הבעל השני ולפעמים נוצח הרוח השני ומוציא הראשון ולכן אין ראוי לאדם לשום עצמו בסכנת זאת המלחמה ליקח אלמנה וכ"ש אם התאלמנה שני פעמים שכבר היא מוחזקת בקטלנית לפי שטובים השנים מן האחד וצריך אדם זה זכיות הרבה וכ"ז תמצאהו באורכה בפרשת משפטים בזהר בפ' אם אחרת יקח לו וכן בפ' לגור הכסף כתבתי זה בענין יבום וחליצה ולכן צותה התורה וירקה בפניו כדי להוציא ממנה אותו רוח שנשאר בקרבה בזה העולם ויעלה למעלה במקום הראוי לו בחליצה זו כמו שכתבתי שם באופן שהאשה שמת בעלה ואינה לוקחת בעל אחר עושית טובה גדולה וחסד גדול עם המת להיות שלו ושקט על שמריו ולא יצטרך לעשות מלחמה בכל דור ודור כמלך עתיד לכידור. והאשה עושה נחת רוח לעצמה כשיושבת ושוקטת על שמריה באופן שבשעת מיתתה עולה למעלה אל המקום אשר הי' שם אהלה בתחלה ומתרפקת על דודה ומתחברת עם בעלה היא בעלה אשר אהבה לפי שידוע בספרי התורה כי נפש הבעל והאשה הם באות ממקור אחד כאומרם ז"ל בת פלוני לפלוני וזה מ' יום קודם יצירת הולד ולכן נפש האשה הולכת ודבקה עם בעלה ואישה ואפי' אם נשאת לשני אחרי מותה הולכת ודבקה באישה הראשון כאומרו אלכה ואשובה אל אישי הראשון ואחר שהיא עתידה לחזור אל בעלה הראשון למה לה ליקח בעל שני לילך מדחי אל דחי מבעל לבעל ולעשות רע לעצמה כי כמו שלוחמים הרוחות בקרבה כך יש בין הבעל השני והאשה מלחמה ערוכה במסבה או במעשה לפי שהוא חיבת שאינו אוהב אותה כמו הבעל הא' והוא מובן כי ברוחה אשר בקרבה אוהבת הראשון וזוכרת אותו ולכן אמר בכאן יעשה ה' עמכם חסד כאשר עשיתם עם המתים אחר שלא רציתם ליקח בעל אחר. ועמדי שלא ראיתי איש אחר עמכם כי זה קשה לי ממיתת בני וכן עשיתם חסד עמדי כי אחר שבני במנוחה בלי מלחמת רוח אחרת זאת היא מנוחתי עדי עד וזהו עם המתים ועמדי:

ואמר

בואכה בית לחם וכן רמז עד בואכה בית לחם לפי שהיה מקום תורה שם מושב הסנהדרין כדכתיב השערה אל הזקנים וזהו בית לחם רמז על התורה שנקראת לחם דכתיב לכו לחמו בלחמי ולפי שאז נתחברו הסנהדרין להתיר לרות המואביה כאמרם במדרש רות ושחרים הוליד וגו' ושחרים זה בועז ולמה נקרא שמו שחרים שהי' משוחרר מכל עון הוליד בשדה מואב שנשא את רות שהיתה בשדה מואב ויולד מן חדש אשתו שבימיו נתחדשה הלכה עמוני ולא עמונית מואבי ולא מואבית. כתוב א' אומר יתרא הישראלי וכתוב אחר אומר הישמעאלי רבנן אמרי ישראל הי' והי' חוגר עצמו כישמעאל ונעץ חרב ואמר או להרוג או לקיים את ההלכה לרות עמוני ולא כו' וכל מי שהוא מבטלה בחרב זה אתיז את ראשו שכך מקובלני משמואל הרמתי עמוני ולא כו' ולפי שבבית לחם הי' לנעמי ולרות מטמון גדול והתירה לבא בקהל היו הולכות במרוצה עד בואכה בית לחם:

ויהי כבואנה בית לחם ותהום כל העיר וגו' לפי שראו לרות עם נעמי וכבר ידעו שנשאו בניה מואביות וכמו שאמרנו למעלה שהטעם שלא היתה רוצה נעמי שיבאו עמה כלותיה כדי שלא לקבל בושת מהם על שהיו מואביות ולכן עכשיו כשראו לשתיהן רות ונעמי ותהום כל העיר עליהם איך נתחברה נעמי ברית המואביה ולכן אמרו הזאת נעמי הצדקת שיצאה חוצה לארץ ולא די זה אלא שהביאה עמה זרע עמא מבנות מואב ושיא השיבה כבר אבדתי זה השם ואין אני נעימה לא ביופי ולא במעשים וקראתי שם אחר שהוא מרה לפי שעשיתי מעשים רעים ומרים עד שנשתנה מלאוני הרעות האלה ומרה זה לפי שאולי אע"פ שאבדה שם הראשון של נעמי לא קנתה שם אחר לעשות מעשים רעים לזה אמרה שאיני כן אלא שקנתה שם חדש כפי המעשים עד שנשתנה זה השם של מרה המר שדי לי כאלו השם גרם מכה מדה"ד של שדי וכנגד אבדת השם אמרה אני מלאה הלכתי כשהייתי נקראת נעמי וריקם השיבני ה' מצד עונותי ועכ"ז היה במדת רחמים של ה' שהשיבני ומן הראוי הי' לפי הגזירה הכוללת שאמות גם היא אבל מצד רחמיו השיבני ה'. וא"כ למה תקראנה לי נעמי. כבר אבדתי זה השם אחרי שה' ענה בי והעיד בי שאני חוטאת אחר שבאתי ריקנית וכנגד השם החדש של מרה אמרה ושדי הרע לי מצד עונותי ומצד מדה"ד של שדי ואולי רמז וה' ענה בי ושדי הרע לי שהיתה מתאוננת על חטאתיה כנגד השם ואומרת כי אחר שהיא סבלה צרות רבות בראית בעיניה מיתת בעלה ובניה הלא טוב לה מות מחיים בענין שלא תראה את כל אלה ואלו מתה עם בעלה כבר היתה נשכחת היא ועונותיה אבל עכשיו שנשארה בחיים לא נשארה אלא לזכרון ולעדות שיעידו בה עונותיה ויאמרו כל העם זאת היא המרשעת היוצאת על פני כל הארץ וזהו וה' ענה בי כד"א שקר ענה באחיו וכן ושדי הרע לי כי כבר ידוע שנקרא שדי לפי שהוא שודד המערכות כאומרו באברהם אני אל שדי פרה ורבה כנגד המערכה שמורה שאין אתה ראוי לבנים וזהו אל שדי שודד המערכה בכחו אל וכן בכאן כפי קבלת חז"ל על אלימלך וכל ביתו נגזרה הגזירה והשי"ת רצה לשדד המערכה ולבטל הגזירה ממנה כאומרו ותשאר היא שלא כדין המערכה וכ"ז לפי שרצה השי"ת שיתיסד מרות המואביה מלכות בית דוד ותלך עם נעמי לכ"א בכאן אעפ"י שהשי"ת עשה זה לשבר המערכה ולשדדה לטובת ישראל. שדי הרע לי אחר שנשארתי בחיים לעד

ואומרת לי לעזבך לשוב מאחריך כי בשום ענין לא אשוב לפי שהפורש ממך כפורש מן החיים ומאחרי ה' ואע"פ שאעבור לעד ועודה הדרך לילך שכולה וגלמודה ואלין במדבר עכ"ז לאשר תלך אלך ובאשר תליני אלין ואקבל הכל בסבר פנים יפות אחר שעמך עמי ואלהיך אלהי והוא יתן לי השכר האמיתי וזה כטעם פת במלח תאכל כו' ועל הארץ תישן ובתורה אתה עמל ואמרה באשר תמותי אמות כלומר לא די שאחיה חיי צער בשביל כבוד השם אלא אפי' אם יאמרו לי שאמות ואקבר במדבר הכל אקבל בעבור אהבתו וזהו כענין מ"ש במרים ותמת שם מרים ותקבר שם שאמרו שמתה בנשיקה מדכתיב ותמת שם וכתיב ויהי שם עם ה' וכן אמר בכאן ושם אקבר וכן רמז שם שבמקום שמתה מרים שם נקברה ולא הוליכוה למקום אחר לכבדה ע"ד שאמרו במ"ק וה"א של נשים לעולם וכמ"ש ברחל ואקברה שם בדרך אפרת כן אמר בכאן ושם אקבר במקום שאמות אע"פ שלא יעשו לי כבוד להוליכני לעירות אלא שאקבר במדבר ולפי שנראה דבר קשה לשאול המות אמר כה יעשה ה' לי במיתה וכה יוסיף בקבורה וזה ע"ד תמות נפשי מות ישרים ותהי אחריתי כמוהו ולכן אל תבהלוני במיי הצער ובמיתה כי היא היא הדבר אשר אני מבקשת שיגיע אותו עת שהמות יפריד ביני וביניך ואולי אמרה זה לפי שנעמי אמרה לה כדרך שאומרים לגרים למה תרצה להתגייר ולהדבק בישראל הלא אין אומה ולשון שפלה ועניה כמוה וכמה בישראל שהכל דורסין עליהם והורגים בהם כאומרו כחשבנו כצאן טבחה ולכן השיבה היא ואמרה אל תפגעי בי לעזבך בעבור אלו הדברים שאת אומרת כי אע"פ שאני יודעת כל זה אני מקבלת עלי הכל בסבר פנים יפות כי אל אשר תלכי אלך כלומר אעפ"י שתלכי בגלות אלך ע"ד לך לך וכן וילך משם יצחק וכן ביעקב וילך פדנה ארם ולא גלות בלבד אקבול אלא אף למסור עצמי על קדושת השם וזה באשר תמותי אמות ולזה רמזו ז"ל באומרם כיון ששמעה נעמי כך התחילה סודרת עליה הלכות גרים אמרה לה בתי אין דרכן של בנות ישראל לילך לבתי טרטיאות אלא לבתי כנסיות ולבתי מדרשות ואין דרכן לילך יותר מאלפים אמה בשבת אמרה באשר תלכי אלך אין דרכן של ישראל ללון בבית שאין בו מזוזה כו' ורש"י פי' שאמרה לה אסור להתייחד זכר עם נקבה שאינה אשתו אמרה לה באשר תליני אלין:

ותרא כי מתאמצת היא ללכת אתה וגו' ותלכנה שתיהן עד בואנה בית לחם וגו' אני מלאה הלכתי וגו'. ותרא כי מתאמצת היא ללכת אתה לפי שנראה אותה בדבריה ותחדל לדבר אליה לפי שהיתה לבה שלם לשמים כמוה וזהו ותלכנה שתיהן עד בואנה בית לחם כלומר שתיהם שוות בלב אחד לאביהם שבשמים כאשה אחת וכן וילכו שניהם יחדיו בלב ש' כאיש א'. ואולי רמז ותלכנה שתיהן עד בואנה בית לחם במרוצה בלי הפסק עד שהגיעו לבית לחם שהיא ארץ קדושה אבל כל זמן שהלכו בשדה מואב שהיא בחו"ל שהיא ארץ טמאה לא רצו להתעכב ע"ד אין מפסיקין בקללות באופן שהיו הולכות במרוצה כמי שבורח מהקללה וכל זה לפי שידעה נעמי שכל הרע שבא לבעלה ולבניה לא היה אלא בשביל שיצאו לחו"ל כמו שכתבתי למעלה וכמו שאמרו במדרש רות אלימלך ושלמון ואבי בועז ופלוני אלמוני הגואל ואבי נעמי כלם בני נחשון בן עמינדב היו ולא הועיל להם זכות אבות לפי שיצאו חו"ל עד שלסיבת זה אמר הכי ותלכנה שתיהן בחפזה ובמהירות להכנס לארץ הקדושה וזהו עד בואנה

אל קרובינו בועז אלא השי"ת המסבב כל הסיבות שם בלב רות לילך לשדה בועז להזדווג עמו וזהו ותאמר רות המואביה לנעמי אלכה נא השדה ואלקטה בשבלים וכו' אבל נעמי לא אמרה לה דבר בתחלה באופן שנדע כי מה' היתה זאת וכ"ז כדי להשלים עצת ה' ועצת נביאיו. או יאמר ותשב נעמי ורות המואביה כלתה לפי שאמרה נעמי למעלה אני מלאה הלכתי וריקם השיבני ה' סמך לכאן ותשב נעמי ורות כלתה עמה הטובה לה מעשרה בנים כמו שאמרו לה השכינות לומר שאע"פ שאמרה וריקם השיבני ה' לא שבה ריקם אחר ששבה עם רות המואביה כלתה הטובה לה מעשרה בנים אחר שעתידה להקים לבנים שם בישראל כמאמר התורה ולא ימחה שמו מישראל וזה מצד הייבום. וכן לא שבה ריקם אחר שעתיד מלך המשיח לצאת מבניה ולהושיע את ישראל וללמד להם תורה ומצות כאומרו ומלאה הארץ דעה וזהו והמה באו בית לחם בתחלת קציר שעורים שזה רמז על התורה ולזאת הקדים ג"כ ככתוב בכאן פסוק ולנעמי מודע לאישה איש גבור חיל שזה רמז על מלך המשיח הנקרא איש חיל רב פעלים. ממשפחת אלימלך הוא מלכי של עולם באופן שלא שבה כליה ריקם אלא מלאה השיבה ה' אחר ששבה עם רות כלתה לתת אחרית לעולם בסיבת בועז שהוא איש גבור חיל. או שאמר ותשב נעמי ורות המואביה כלתה להודיענו שבה נעמי ורות כלתה ולהודיענו כי את אשר יאהב ה' יוכיח ואחר שנעמי הצדיקה הדין על כל היסורים שעברו עליה ואמרה שבשבתה היה כל זה סמך מיד ותשב נעמי ורות המואביה להורות על חסידותה וצדקתה של נעמי שידוע הוא בטבע הנשים שהחמות שונאות לכלות והכלות לחמות והטעם ידוע לפי שהאשה אוהבת את בנה שנצטערה בעבורו ואח"כ הניקתהו מדדים מחלבה ודמה וגדלתו בצער גדול וביום ובלילה לא נחתה שינה בעיניה ואחר כ"ז תלמדתו דרך ה' וכל תאותה ותשוקתה להשיאו אשה ולהכניסו לחופה ואחר כ"ז שמתחבר עם אשתו אוהב אותה כנפשה ומעביר אהבתו מאמו וכל אהבתו היא עם אשתו כמאמר התורה על כן יעזוב איש את אביו ואת אמו כו' עד שבסיבת זה היא שונאה לכלתה לפי שאומרת אשר טפחתי ורביתי אויבי כלם וכן הכלה שונאה לחמותה מזה הטעם בעצמו לפי שהיא עזבה אביה ואמה ואוהבת בעלה כדכתיב שכחי עמך ובית אביך. וגם את ברית אלהיה שכחה לפי שהיא פטורה מקצת מצות התורה לפי שרשות בעלה עליה וכרתה ברית עם בעלה כמו שאמרו חז"ל ע"פ כי בועליך עושיך אין האשה כורתת ברית אלא למי שעשאה כלי באופן שבכל זה היא חושבת שיש לבעלה ברית כרותה עם אמו אשר גדלתו והניקתו עד שבסבת זה כעסו לכות ואויבת זו לזו ובפרט שנאת החמות היא יותר גדולה כמו שאמרנו ועם זה פירשתי בפ' ויהיו חיי שרה בפ' וינחם יצחק אחרי אמו כי לפי שטבע האנשים לאהוב את נשיהם ושוכחים אהבת האם. ואשר גדלתו והניקתו מדדיה גם אלה תשכחנה. ואם יפגע בנה בעת היא ואוהב את אשת נעוריו אמו נהפכה לה לאויבת. וזהו אומרם ז"ל כשידור זאב עם כבש תדור כלה עם חמותה לרמוז כי כשיבא משיחנו ב"ב ויתקיים וגר זאב עם כבש יתקיים וסרה קנאת אפרים וקנאת כלה עם חמותה. ובכאן תראה מעלת נעמי על כל הנשים כי דבקה ברות כלתה אחרי היות לה לאויבת בהיותה כלתה והיא מואבית ועוד שכבר מת מחלון בנה בידה ואולי מעין גורם והי' ראוי לשנאתה יותר ועכ"ז אהבה אותה כנפשה ולכן אמר שם ויקח את רבקה ויאהביה אהבה נפשית כדין התורה. ואם שרה היתה בחיים איך

תוכל

אשכול הכופר

ולמופת לכל העולם מכל המכות שבאו עלי וזהו ושדי הרע לי כלומר שם שדי שהדד המערכה שלא אמות הרע לי כי טוב מותי מחיי ולא אראה ב״ית אישי ובני ולא די זה אלא שהבאתי העלות עמי רות המואביה עד שלקבת זה אמר ותהם כל העיר עליהם. ובמדרש רות נתנו טעם למה אמר ותהם כל העיר וכי כל העיר היו סמוכים עד שאמרו שם א״ר שמעון בר נחמני אותם הימים ימי קצירת העומר היו והיו כל הערים הסמוכות מתכנסות לשם דתכן כל העירות הסמוכות לשם מתכנסות כדי שיהי׳ נקצר בעסק גדול. וי״א אבצן היה משיא בתו ובאו כולם לגמילות חסדים א״ר תנחום בשם ר׳ עזריי ור׳ מנחמא בשם ר׳ יהושע בר אבין מאי דכתיב ה׳ צבאות מי כמוך חסין יה מתליא דברים בעונתן אותו היום מתה אשתו של בועז ועאל כל עמא לגמילות חסדים. נכנסה רות עם נעמי זו יוצאה וזו נכנסת ע״כ ואולי ואמר וה׳ ענה בי ושדי הרע לי לרמוז בדברים שכל הרע שבא לבעלה ולבניה היו בשבתה לפי שלא מיחתה ביד בעלה שלא יצא חוץ לארץ וכן שלא מיחתה ביד בניה שלא יקחו נשים מואביות כמו שעשו מנוח ואשתו לשמשון וז״ש וה׳ ענה בי והכניע לבעלי בעבורי והוא כמו למכות מפני. ושדי הרע לבני בשבילי ויהיה כמו פן יאמרו לי אשה הרגתהו שהוא כמו בשבילי ולכן עשה בכאן ב׳ חלוקות וה׳ ענה בי ושדי הרע לי כנגד הבעל והבנים ולכ״א ושדי בבנים לרמוז שאע״פ שאל שדי כחו לפרות ולרבות בנים כאומרו אני אל שדי פרה ורבה בכאן הי׳ בהיפך כי שם שדי הרע והכריח לבני שלא כמנהג בשבילי ובשביל עונותי. וכן יאמר וה׳ ענה בי והכניע במדת רחמים של ה׳ לבעלי ונשארו בני לראות אם ישובו אל ה׳ ושדי במדת הדין הרע לי והרג בני הנשארים ואולי יאמר וה׳ ענה בי במדת הדין הרפה וכמו שאמרו ז״ל כ״מ שנאמר וה׳ הוא ובית דינו כמו וה׳ הכה כל בכור וכן ה׳ נתן וה׳ לקח וכן בכאן וה׳ הוא ובית דינו ענה בי ושדי הוא מדה״ד הקשה הרע לי ולכן לפי שהיה הוא עם בית דינו ענה בי ליקח את בעלי ונשארו בני אבל כשהי׳ בית דינו לבד הרע לי בבנים וחזר לומר ותשב נעמי ורות המואביה כלתה עמה להגיד לנו באיזה זמן באו שהוא בתחלת קציר שעורים או שאמר ותשב נעמי לפי שאמרה למעלה וה׳ ענה בי במדת רחמים לזה סמך ותשב נעמי כלומר אע״פ שנראה שבא לה רע גדול במיתת בעלה ובניה עכ״ז השם במדת רחמיו הטיב לנעמי לבית לחם אעפ״י שמן הראוי היה שלא תשוב ותמות עם בעלה כפי הגזירה אבל נשארה לתת שארית לעולם או שיאמר ותשב נעמי ורות המואביה כלומר שלא שבה אלא בזכות רות המואביה כלתה שהיתה צדקת גמורה ועתיד מלכות בית דוד לצאת ממנה ולזאת השבה שבה נעמי כי באופן אחר כבר נגזרה עליה גזירה ולכ״א בכות השבה משדה מואב לומר שבזכות שהיתה מואביה ושבה בתשובה ונתגיירה ושבה משדה מואב שבה נעמי ואמר והמה באו בית לחם בתחלת קציר שעורים לרמוז ג״כ שבזכות התורה הנקראת לחם באו לפי שבתורה יעודים רבים על ענין רות המואביה שעתיד מלך המשיח לצאת ממנה וז״ש בתחלת קציר שעורים שהוא זמן ספירת העומר והבאת העומר ולסוכות ע״ז סמך מיד ולנעמי מודע לאישה איש גבור חיל לומר שהולכה נעמי לשוב משדי מואב לפי שהי׳ לה איש גבור חיל קרוב מבעלה והוא ראוי להזדווג עם רות להוציא הגואל ממנה. ולפי שמהי׳ אשה משכלת ולא מנה אדם אמר שאע״פ שבאה נעמי ושבה בזכות רות עכ״ז לא אמרה נעמי לרות לך

אל

ולשפוט יתום ודך ולהלחם מלחמות ה' והוא שפט את ישראל כמאמרם ז"ל אבצן זה בועז וזה איש גבור חיל כאומרם ז"ל אלא גבורתו ענותנותו דכתיב האל הגדול הגבור והנורא ואוהב גר וכו' וכן נקרא גבור לפי שהי' כובש את יצרו כאומרם ז"ל איזהו גבור הכובש את יצרו וכמו שנזכר במגלה ואמר גבור חיל להורות שהי' נדיב בממונו וחילו לבזבז לעניים כי זאת הוא גבורה גדולה לכבד את ה' מהונו וכן אמר איש גבור חיל להורות שהי' מתואר בתוארי השם כדכתיב ה' איש מלחמה וכ"ז מצד עצמו . ומצד משפחתו אמר ממשפחת אלימלך המשפחה הגדולה בישראל בצדק ובמשפט ובמעלה ומצד השם אמר ושמו בועז לא אמר בועז שמו אלא ושמו בועז הידוע ורמז שהי' בעל שם ויצא שמו בעולם בכל הארצות כאומרו טוב שם משמן ט"ב ואמר בועז להורות ששמו הי' מקיים הכל לפי שהי' נאמן בבריתו וקיים במאמרו וכן שמו יורה על גבורתו ומשפחתו שהי' עז כארי ממשפחת האריות ולא ישוב מפני כל וכן רמז איש גבור חיל להורות שהי' בעל תורה כמאמר יעקב לא יסור שבט מיהודה ומחוקק מבין רגליו וכן אמר יהודה מחוקקי וזהו גבור חיל במלחמתה של תורה כאומרו בבניהו בן איש חיל רב פעלים לפי שהי' גדול בסנהדרין ושמו יורה על התורה שנקראת בועז שהיא שם התורה כדכתיב ה' עוז לעמו יתן וכן תרגם יונתן איש גבור חיל גבר גיבר תקיף באורייתא והראה בזה שהי' ראוי זה האיש לשבחו בכל התוארים שמשבחים לגדולים שהם שלשה . כי יקרה שישבחו לאדם מצד קדושתו כאומרו באלישע איש אלהים קדוש עובר עלינו תמיד בקדושתו ולכן ראוי שנעשה לו עליית קיר קטנה וכו' וכן ישבחו האנשים מצד גבורתם כאומרו הכה שאול באלפיו ודוד ברבבותיו וכמו שנזכר בשאול ויהונתן מאריות גברו . וכן אמר המה הגבורים אשר מעולם ישובחו לפי שהם אנשי שם . ולפעמים ישבחו האדם מצד חכמתו כמוזכר בשלמה ותרב חכמת שלמה וכן ויחכם מכל האדם . ואם מי שימצא בו אחד מאלו ראוי שישובח כ"ש מי שימצאו בו כולם ואחר שבועז היו לו אלו הג' חכם גבור וקדוש ראוי שישובח ואלו הג' כלולים באמרו איש גבור חיל . איש אלהים קדוש . גבור בגבורה לוחם מלחמת ה' חיל בגבורה של תורה כמו שפירשתי ולפי שהמלכים ישובחו במלכותם וגם בכל אלו הג' אמר בכאן ממשפחת אלימלך לומר שאע"פ שלא הי' מלך הי' ממשפחת המלכים ולפי שכתר שם טוב עולה על כתר כהונה וכתר תורה וכתר מלכות אמר ג"כ בכאן ושמו בועז מצד שם טוב שעולה על גביהן ולכן אמרו בזהר על פסוק ומשה עלה אל האלהים כי האנשים זוכים למעלת העושר והגדולה והמלכות ומשה עלה אל האלהים מעלה אחת על כלם שעלה למעלת אלהים כדכתיב ראה נתתיך אלהים לפרעה :

ותאמר רות המואביה אל נעמי אלכה נא השדה וגו' ותלך ותבא ותלקט בשדה וגו' כבר כתבתי למעלה שמן הראוי הי' שתאמר נעמי לרות אחר שהיתה יודעת שהי' בועז קרוב בעלה שתלך ללקט בשדהו אבל התורה רצתה להודיענו כי מה' אשה משכלת כמאמרם ז"ל מן התורה מן הנביאים מן הכתובים מה' אשה לאיש וכו' ולהודיענו איך ענין רות ובועז לא הי' דבר תלוי בחריצות והשתדלות אלא שהי' דבר מסובב מהשם י"ת אמר שלא אמרה נעמי לרות שתלך לשדה כדי שלא נאמר שזה הדבר הי' בעצתה אלא שרות מעצמה רוח ה' עליה נגלה . וחגרה בעוז מתניה לזון לחמותה והיא אמרה לחמותה זה הענין ושהיתה רוצה לקבל בשת

אשכול הכופר

תוכל לראות כי בנה יחידה כלוי נפשה יהי' אוהב לרבקה יותר ויתכן הגמוליה ואהבתה לז"א כי כשראה יצחק שהיתה לו לאשה ויאהבה אהבה גמורה לקח נחמה גדולה מאם שכבר מתה אמו כי עוד לא המות משתראה בעיניה יצחק בנה קשור ואהוב עם רבקה אשתו ומפרדת אהבתו משרה אמו ולכן אמר וינחם יצחק אחרי אמו כי לכאורה מה הולך בכאן נחמה אחר שכבר עברו שלש שנים שמתה שרה. אבל הענין כמו שכתבתי והוא כפתור ופרח ולכן אמר בכאן ותשב נעמי ורות המואבי' כלתה עמה להורות על מעלתה שדבקה נפשה בה כאלו היתה בתה ממש אע"פ שכבר מת מחלון בנה והיתה חושבת שמת בסבתה לפי שנשא מואבית ועכ"ז אהבה אותה אהבת עולם ולא די זה אלא שבקשה לה מנוח אשר ייטב לה ונתנה לה עצה איך תזדווג עם בועז שלא כמנהג הנשים שיש להם כלות ומתו בעליהן שאינן רוצות שינשאו לאחרים לעולם וכשהן נושאות בעל חרה להן יותר מעל מיתת בניהן ובכאן אמר ותאמר לה נעמי חמותה בתי הלא אבקש לך מנוח אשר ייטב לך ולכ"א בכאן חמותה אע"פ שהי' ידוע אלא להורות לנו שאע"פ שהיתה חמותה נתנה לה עצה זו וכ"ז להורות על צדקתה ויושר לבבה ולכ"א ותשב נעמי ורות כו' וכן ג"כ יורה זה על מעלת רות המואביה שאע"פ שידעה שנעמי הפצירה עמה כדי שתשוב אל עמה ואל אלהיה ואולי הי' זה מצד שראה כדרך שאר הנשים שונאות לכלותיהן עכ"ז שבה עמה בלב שלם ובנפש חפצה וזה להורות על צדקתה ותום לבבה כאלו היתה בתה ממש ולכן סמך לכאן ותאמר רות המואביה אל נעמי אלכה נא השדה ואלקטה בשבלים כדי לפרנסה ולתת לה מזונות. וכבר כתבתי למעלה למה נכנס בכאן פסוק ולנעמי מודע לאישה איש גבור חיל להיות ששבה נעמי בזכות רות כלתה לפי שהיתה עתידה להזדווג עם בועז שהי' איש גבור חיל ועתיד לצאת ממנה מלך המשיח דכתיב ביה ונחה עליו רוח ה' רוח עצה וגבורה ולזה נטה דעת המדרש שאמר איש גבור חיל אמר ר' אבהו כפיל כקיב כפילא מה הם מולידים גבוהים. בועז כשארות מה הם מולידים יודע נגן וגבור חיל יודע נגן במקרא וגבור חיל במשנה ואיש מלחמה בתלמוד ונבון דבר במעשים טובים ואיש תואר שהי' מאיר פנים בהלכה והי' עמו שהלכה כמותו בכל מקום ע"כ. ואולי נכנס בכאן פסוק ולנעמי מודע לאשה לפי שאמר למעלה והמה באו בית לחם ואולי יאמר אומר למה באו בית לחם אחר שכבר מתו אלימלך ובניו ולא נשאר להם דבר בבית לחם למה הלכו שם לז"א ולנעמי מודע לאישה כלומר הטעם שהלכו בית לחם לפי שהיו להם קרובים ובפרט שהי' שם לנעמי מודע לאישה איש גבור חיל רב פעלים ונדיב נדיבות יעץ הוא בועז אשר בסבתו הלכו שם לפי שידעה נעמי שיעשה עמהן טובה ואולי תחלת המעשה הוא סוף המעשה ואמר מודע לאשה והי' ראוי לומר מודע לה שהרי אבי נעמי ואלימלך ובועז כלם היו מבני נחשון כמו שכתבנו והי' קרוב לה ג"כ אבל לא רצה לתלות החשיבות אלא לבעלה לומר שכמו שאלימלך הי' שר וגדול כן הי' בועז איש גבור חיל קרובו ואמר איש גבור חיל להורות על מעשיו שהי' נאה במעשיו ובשמו וזהו ושמו בועז מסכים עם מעשיו קיים באמונתו ובמעשיו בעוז ובחוזק וכן אמר איש גבור חיל להורות שהי' שלם מצד עצמו ומצד משפחתו ומצד שמו וזהו איש כמו איש אלהים קדוש הוא וכן אמר במשה איש האלהים וזה להורות על קדושתו ומעלתו ואמר שאע"פ שהוא איש קדוש עכ"ז הי' גבור חיל כאזר בגבורה להציל עשוק מיד עשקו

ולשפוט

ולא נעלמים לכלמם כתיב וזה רמז שהם נתנים לרחמים בעיני כל שוביהם:

ובמדרש הזהר כתבו ודרשו זה על הנפש כמו שדרשו ענין נעמי ורות ובועז לדוגמא שלמעלה ואינו רוצה להאריך בזה אלא דרך כלל. אמרו נעמי כד"א ויהי נועם ה׳ מאן נועם ה׳ דא תשובה. לחזות בנועם ה׳ תשובה עלמא דאתי. ולבקר בהיכלו עלמא אחרא לתתא. רות כדמות עלמא תתאה דמרוי תדיר לקב"ה בשירין ותושבחן. רות ע"ש תור מה תור משובח בקולה מכל שאר קולות אף כנסת ישראל משובחת בשבחה מכל שאר קולות. מה תור זה נותן שתי קולות כאחת אחת עליונה ואחת תחתונה אף כנסת ישראל מעוררת למעלה ולמטה והכל בזמן אחד ובק"ל אחד. בועז בדמות עליון צדיק כיער הברית ונתחזק על יצרו ונקרא גביר חיל כו׳. ותאמר רות אלכה נא השדה ואלקטה בשבלים מלמד שנכללה בה רוח הקדש ואמרה אלכה נא השדה מאן שדה דא שדה תפוחים שדה אשר ברכו ה׳ מה כתיב ויקר מקרה בבלעם כתיב ויקר אלהים אל בלעם בלשון קרי וטומאה וכאן שירה ואמר ויקר מקרה בלשון כבוד כד"א מה יקר חסדך אלהים ומה יקר נפגע בה חלקת השדה הוא חלוק לצדיק זה ושם נכנסה לומדת וידעה מאותם קוצרים ומי הם תלמידי חכמים מחצדי חקלא נקראו אדהכי והנה בועז הנה הצדיק בא טעין ברכאן וקידושין ויאמר לקוצרים ה׳ עמכם. הקוצרים הם סנהדרי גדולה והם אומרים יברכך ה׳ לחזק כחו ממקור החיים סוד עולם הבא. למי הנערה הזאת עולם הבא שואלת על זה בדרך אהבה. וכן אמר הקדוש רשב"י מגלה זו רמז לתורה שבכתב עם תורה שבע"פ ועולם הבא שמעוררת לצדיקים סוד תורה שבכתב להתחבר בתורה שבע"פ ולכן תקנו למגלה זו בשבועות זמן מתן תורה ע"כ רמזו בזה למה שכתבתי למעלה באומרו ותלך ותבא שהלכה ובאה בכח התפלה והתחנה וזהו שאמרו בכאן שנכללה בו רוח הקדש וכו׳ לרמוז שהלכה ובאה במחשבתה ועלתה במעלות לדבק מחשבתה בשדה תפוחים אשר ברכו ה׳ כמו שנכנס יעקב לקבל הברכות בכח השכינה וזהו אך יצא יצא יעקב יציאה מן העה"ז ומן העה"ב וכל זה כדי שיהיו בניו מוכנים לקבל התורה בחג השבועות שהוא זמן קציר שעורים ולכן כתב הקדוש שבשביל זה תקנו לקרות זאת המגלה בזה המועד והנה בועז בא מבית לחם ויאמר לקוצרים ה׳ עמכם ויאמרו לו יברכך ה׳ כו׳ הנה מן הראוי לומר ויבא בועז מבית לחם למה אמר והנה בועז בא אבל נראה כי לפי שאמר למעלה ויקר מקרה חלקת השדה אשר לבועז אבל בועז לא הי׳ שם ולפי שנראה דבר גנאי לרות שתשבה ללקוט בשבלים עם הנערים העומדים שם בלי אדון ובלי מנהיג שמרה התורה כי בזכות רות הצדקת ובכח תפלתה נזדמן שבא בועז באותה שעה בענין שלא תעמוד עם הנערים לבדה וזהו והנה בועז בא מבית לחם אע"פ שלא הי׳ ראוי לבא עכשיו וכן רמז והנה בועז בא כמי שבא במרוצה לחזור על אבידתו והרמז בזה שהוא הי׳ יושב ושוקע בביתו ולפי שהלב נקי כמאמרם ז"ל וחושב בדברים והגיע עד תכונתם ומבין דבר מתוך דבר לראות את הנולד כאומרו או מי נתן לשכוי בינה להבין הדברים העתידים בין לטוב בין להפך כשיפול עליהם פתאום. לכן בהיותו בביתו נקשו לבו לילך אל הגורן במרוצה לדבר מה מן הדברים והי׳ הדבר כנאבדה ממנו אבידה והי׳ צריך לחזור על אבידתו כמאמרם ז"ל מוצריך לחזור אחר מי בעל האבידה מחזר על אבידתו וכן בכאן בבועז מרגלית טובה היתה בידו מימי יעקב ומשה ע"ה שנתנבאו על רות המואביה שעתידה

ליפול

פנים כדי לזונה ולפרנסה לילך לשדה אחר הקוצרים וחמותה תשב בבית כדרך כל כבודה בת מלך פנימה ולכן השיבה לה בתי והיא היתה בת מ' שנה כמאמרם ז"ל אבל רמזו בזה כי היא לא היתה לה בת ובן אחר אלא היא והיא כנעמה כבת ממש השיבה לזון לאמה ואמר אחר אשר אמצא חן בעיניו כמו ויקר מקרה וי"א כי בעיניו שב לבועז הנזכר והכוון שיאמר אחר אמצא חן בעיניו בעיני השם ורמזה בחכמתה כי שקר החן והבל היופי אם לא יהי' מאת אלהים כאומרו חן וכבוד יתן ה' וכן וה' נתן את חן העם בעיני מצרים וכן ונח מצא חן בעיני ה' אע"פ שלא הי' ראוי ולכן אמרה אני רוצה לילך ללקוט בשבלים ולפי שמה' מצעדי גבר כוננו על כן אני רוצה להתפלל ולבקש מלפני ה' שיפתח ידו הטובה והרחבה ויתנני לחן ולחסד ולרחמים בעיני כל רואי בענין שיתן לו איש ראוי ועניו שיקבלני בסבר פנים יפות וזה ע"ד שאמרו היוצא לדרך צריך להתפלל וכן בכאן אמר שהיתה הולכת אחר שבקשה והתפללה מה' שתמצא חן בעיניו ואחר שתמצא חן בעיני השי"ת הוא יתנני לחן ולחסד בעיני כל רואי ואמר ותלך ותבא ותלקט בשדה אחר הקוצרים לומר שהלכה בתפלה זו והשם נתן לה חן משעת ההליכה והביאה וכן רמז ותלך ותבא ע"ד וילכו ויבאו וכן בכאן רצה להקיש הליכתה לביאתה מה הליכתה היתה בתפלה ובתחנה לשם שמים אף ביאתה היתה לשם שמים וכן רמז ותלך ותבא במחשבה להורות שאחר שהלכה לשים עצמה בבושה כדי לזון לחמותה כל מחשבתה לא הי' אלא איך תבא בשלום שלא יגע בה אדם רע ולפי שכוונתה הי' לשם שמים אמר שלא הלכה מדחי אל דחי ומשדה אל שדה אל מיד פגעה בחלקת השדה אשר לבועז בענין שלא תקבל בשת לפי שהשדה שלה שעתידה לפול בחלקו של בועז וכל זה לפי שהי' רגלי חסידיו ישמור כאומר מה' מצעדי גבר כוננו ודרכו יחפץ בביאה באופן שתיכף שמע ה' תפלתה והשלים מאוייה והלכה לשדה ובאה בלי בשת כאלו הי' השדה שלה והשי"ת הזמין לה ג"כ אנשים צדיקים וכשרים בחלקת השדה אשר לבועז שהי' צדיק גמור וכל משרתיו צדיקים . ואם תאמר שהי' ותלך ותבא לומר שהורגלה ללכת ופעמים רבות הלכה ובאה ועתה קרה מקרה חלקת השדה אשר לבועז . איננו נכון לפי שאמר אח"כ ותבא ותעמוד מאז הבוקר ועד עתה שנראה שכל זה היה ביום הראשון . ורבותינו ז"ל עשו בו מדרש ואמרו ותלך ותבא ותלקט א"ר יהודה בר סימון עד כדון לא אזלית ואת אמרת ותבא אלא שהתחילה מסיימת את הדרכים . ויקר מקרה אמר רבי יוחנן מי שרואה אותה מוריק קרי חלקת השדה לבועז מלמד שנתן לה חלק טוב מי שהוא עתיד לפול בחלקה ע"כ . ואולי רמזה בזה שהיתה סימן לבנים דכתיב בהן הציבי לך ציונים שזה הי' בזמן הגלות שמצוה הנביא לישראל שלא ישכחו התורה והמצוה ואע"פ שילכו בגלות שיעשו ציונים למצות בענין שלא ישכחום ויעשו כמו שעשתה רות אחר שהלכה ובאה ולפי שלא ידעה הדרך לחזור לביתה עשתה ציונים בדרכה באופן שתדע לחזור בישוב ובדרך אשר באה בה תשוב . ואם הוא רמז על הגלות יאמר ותלך בגלות ותבא לציין הדרכים ולציין המצות אעפ"י שהיא בגלות ותלקט אחרי הקוצרים הם השונים אותם ברעב ובצמא ועכ"ז ויקר מקרה חלקת השדה אשר לבועז כלומר אע"פ שכתיב אף אני אלך עמכם בקרי זה המקרה היה טוב שפגעו בחלקת השדה אשר לבועז הוא ריח שדה אשר ברכו ה' לפי שהשכינה הולכת עמהם כדכתיב לא מאסתים

ולא

עולם האמצעי בעליון וכמו שפי' בסוד סולם מוצב ארצה וראשו מגיע שמימה והנה מלאכי אלהים עולים ויורדים בו הרי כאן ג' עולמות מוצב ארצה עולם התחתון . מגיע השמימה עולם אמצעי . והנה מלאכי אלהים עולים לעולם העליון כאומרו ומשרתיו שואלים איה מקום כבודו להעריצו ולפי שכל אלו הג' עולמות קשורים זה בזה כאלו הם עולם אחד לא היו אומרים אלא מן העולם כשבאו המינים וכפרו בהשגחת השי"ת ואמרו עולם כמנהגו נוהג ואין עולם אלא א' התקינו שיאמרו מן העולם ועד העולם להודיעם שיש עולמות הרבה וכמו שזאת התקנה היתה מפני המינים כן התקינו מפני המינים שיהיו שואלים בשם המיוחד כאומרו ה' עמכם וכל זה מפני שהיו טועים אחרי השדים והיו קוראים בשמם כאומרו יזבחו לשדים לא אלוה אלהים לא ידעום בשום גבורת אלהות כמו שידעו בשם ה' דכתיב וידע אלהים וכתיב כי ידעתי את מכאוביו ולכן תקנו שישאלו שלום בשם ה' שהוא שם המיוחד שאינו מתחלף ואינו משתנה כדכתיב אני ד' לא שניתי אבל שאר השמות הם מתחלפים . כמו שתאמר שם אלהים כולל מלאכים ודיינים ושדים כאומרו זבח לאלהים יחרם שהוא כמו זובח לשדים כאומרו יזבחו לשדים לא אלוה וזהו זובח לאלהים שהוא כמו לא אלהים כאומרם לחולין כמו לא חולין ולכן יש לומר זכרנו לחיים בשבא ולא בפתח . ולפי שהמינים היו מחלפים שם בשם התקינו שיהיו שואלים בשם המיוחד ולא בשם אחר . וכן הטעם בזה לפי שזו היא שאלת שלום כמו בועז שנתן שלום לקוצרים ואמר ה' עמכם וידוע שאין בכל השמות שם שיקרא שלום אלא שם הוי"ה ב"ה כדכתיב ויקרא לו ה' שלום ולפי שמי שהוא צדק בשם ה' יש לו שלום נכ"א אין שלום אמר ה' לרשעים ואחר ששם ה' הוא בעל השלום אין ראוי לשאול שלום אלא בשם ה'. וזה ה' עמכם וב"ד של מעלה הסכימו בזה אחר שהמלאך אמר לגדעון ה' עמך גבור החיל ולפי שאולי יאמרו כי זה מתקנות חכמים ואין לנו עסק בתקנות כי מה לנו לשאול בשם ה' או בשם אלהים . או עולם א' או שני עולמות ולז"א אל תבוז כי זקנה אמך כלומר אין לך לבזות דברי חכמים ותקנותיהם כי לעולם הם קיימים ודבריהם קיימים ולפי שאולי יאמר אומר מי נתן כח לחכמים לעשות זה לזה חזר לומר ואומר עת לעשות לה' ולגדור ולתקן בשביל כבודו ובפרט את רואים מינים ואפקורסים שהפרו תורתך וכפרו בשם ה' או בעולמות הרבה ולכן בא ר' כאן ופי' הפסוק ואמר משום דהפרו תורתך עת לעשות לה'. ואמר למי הנערה הזאת כמו שפרשתי למעלה . ואולי שבועז הי' צדיק גמור כובש יצרו גבור בעבירות גבור חיל תמה לפי שראה זאת הנערה לבדה עם הנערים ולכן השיב נערו אל תתמה בזה כי נערה מואביה היא ולדקת השבה עם נעמי ולא רצתה ללכת לארצה ולכן אין לחושדה ואפי' שהי' נערה אחרת אין לחושדה לפי שלא עבר עליה לילה ויומם אלא מן הבוקר ועד עתה זה שבתה הבית מעט ואין שיעור ולא זמן ולא מקום לזה כי ישבה בשדה לעיני השמש והבית בכאן הוא כמו שדה . ואולי שבועז שאל עליה ואמר מי הנערה הזאת היושבת בשדה ללקוט בלא רשות כי אולי היה לו עניים קרובים והי' חייב לתת להם לקט יותר מלאחרים כאומרם את העני עמך ואמרו רז"ל במתנות כהונה שטובת הנאתם לבעלים . ולכן השיב נערו ואמר נערה מואביה ואנו חייבים בגרים יותר מבישראל וכ"ש שהיא קרובתך השבה עם נעמי אשת אלימלך קרובך והיא מלך עלמה ראויה ושאלה ממני

ליפול בחלקת השדה אשר לבועז ונאבדה ממנו שלא באה לידו בכל אלו הזמנים ועכשיו שבאה רות מעצמה לחלקת השדה אשר לבועז. נתן אל לבו בדעת ובתבונה לחזר אחר אבידתו וזהו והנה בועז בא במרוצה ובהזדרזות גדול וזהו לשון הנה כמו הנה ה' יוצא לפניך וכן הנה מלאך יצא לך ואב לכולם שנאמר באהרן וגם הנה הוא יוצא לקראתך וראך ושמח בלבו וכן והנה בועז בא מבית לחם. ויאמר לקוצרים ה' עמכם במלאכתכם ואע"פ שהיו לו דברים רבים לשאול לנערו מענין הקצירה והשכירים והפועלים לא שאל אותם דבר אלא למי הנערה הזאת לפי שבשבילה יצא מביתו לפי שלבו ראה חכמה ודעת ומרחוק ה' נראה לו ולכן השיב לו על שאלתו נערה מואביה השבה עם נעמי כי מה צריך לכל זה לא היה לו לומר אלא נערה אחת שבאת ללקוט אצל נערו הי' חכם ומפני חכמתו וזריזותו מנהו על הקוצרים ולכן נתן לו סימנים אלו בענין שיכיר אבדתו וזהו נערה מואביה כלומר האשה אשר הוכיח ה' לאדוני לפי שהיא גומלת חסדים וצדקת השבה עם נעמי ונתגיירה וגמלה עמה חסדים וכמו שהיא נאה במעשיה כך היא נאה בדיבורה ונופת תטופנה שפתותיה ומדברת בלשון תחנה ובקשה ואמרה אלקטה נא בלשון בקשה אע"פ שמצות לקט שכחה ופאה כבר זכו בה עניים לא רצתה ללקט אלא ברשות. וכמו שהיא נאה במעשיה ודיבורה כך שורה ברכה והצלחה במעשה ידיה כי בזמן מועט מן הבוקר ועד עכשיו שהוא זמן מועט אספה יותר מאחרת בעשרה ימים וכשראה זה גם הוא השיב אמריו לה אל תלכי ללקוט בשדה אחר כו' ואולי שכ"ז רמוז באומרו ויאמר לקוצרים ה' עמכם לפי שבבואו לשדה מיד ראה את הנערה וראה עמה שכינה הנקראת זאת אות הברית של צדיק יסוד עולם ולכ"א ה' עמכם אחר שפנים חדשות של שבת באו לכאן ויאמרו לו יברכך ה' באותה ברכה של ברכת כהנים שאומרים יברכך ה' ואחז"ל יברכך בבנים וישמרך בבנות אבל כאן לא בישרוהו אלא בבנים שעתיד להוליד ממנה וזהו יברכך ה' בבנים שיתן לך ולכן שאל מיד למי הנערה הזאת כו' ובמדרש אמרו שאמר לקוצרים ה' עמכם מתקנת ב"ד וזהו שאמרו במדרש רות ר' חנינא בשם ר' יודא בר סימון ור' שמואל ור' יוחנן בשם ריב"ל ג' דברים גזרו ב"ד של מטה והסכימו ב"ד של מעלה ואלו הם שאלת שלום בשם ומגלת אסתר ומעשרות. שאלה בשם דכתיב החושבים להשכיח את עמי שמי. אימתי. ר' ברכיה בשם ר' חלבו אמר בימי אחאב ורבנן אמרי בימי שפוט השופטים עמד בועז ובית דינו והסכימו לשאול לשלום דכתיב והנה בועז בא וכו' וכן אמר המלאך לגדעון ה' עמך גבור החיל וכו' לפי שבאותו זמן היו רשעים ולא היו רוצים להזכיר שם ה' כאומרו הס כי לא להזכיר בשם ה' וז"ש החושבים להשכיח שמי את עמי לכן בא בועז ובית דינו והתקינו שישאלו לשלום בשם ה' כדי להשכיח שמות העשתרות והבעלים מפיהם והסכים ב"ד של מעלה עמהם דכתיב ה' עמך גבור החיל שהם דברי המלאך לגדעון וכן אמרו בסדר זרעים כל חותמי ברכות שבמקדש היו אומרים מן העולם משקלקלו המינים כו' התקינו שיהיו אומרים מן העולם ועד העולם והתקינו שיהא אדם שואל את חבירו בשם שנאמר ה' עמכם וכו' ואומר אל תבוז כי זקנה אמך ואומר עת לעשות לה' וגו' הנה קשור אלו הב' דברים מורה על פירושם שטעם שתי התקנות הוא אחד וזה כי כמו שבראשונה לא היו אומרים אלא מן העולם והוא רמז על כל הב' עולמות לפי שהם קשורים כאחד עולם התחתון באמצעי

ועולם

הנערים שהוא סוד הדבוק שמחים כשמחת בית השואבה והנערים הם התלמידים . ותפול על פניה שלמדה סוד הייחוד ונפלה על פניה לכסות עיניה בשעת הדיבוק . ולפי שאז היתה בעיניו כמוצאת שלום אמרה מדוע מצאתי חן בעיניך ואנכי נכריה וחדשה בזה ואז השיב לה בועז איכך נכריה כי הגד הוגד לי שיש בך משך חכמה וזהו הגד הוגד לי כתרגום משכו כגידו אשר בגרת מע"ז והתדבקת באלהי ישראל ישלם ה' פעלך כו' אשר באת לחסות תחת כנפי שכינה אשר שם סוד היחוד בסוד דל"ת של אחד בסוד יאי עניותא לישראל כו' הוא סוד המלכות בסוד יאריך ימים על ממלכתו כאומרם צריך להאריך בדל"ת של אחד הוא מקים דוד מלך ישראל דכתיב ביה כי יחיד ועני אני ולפי שכוונת היחוד הוא בלב במה אמצא חן בעיניך כי נחמתני וכי דברתי על לבי בסוד והי' עינו ולבו שם ולפי שאמרה אמצא חן בעיניך ולא אמרה מצאתי חן בעיניך נראה שאמרה עכשיו דבר חדש ולכן אמר לה בועז בעת האוכל גושי הלום ואכלת מן הלחם . והדבר חדש הוא שידרוך אותה ג"כ בדרכי התורה לז"א בועז לעת האוכל שהוא אוכל התורה גושי הלום למלכות ואין הלום אלא מלך דכתיב בדוד כי הביאותני עד הלום וכמו שאמרו מאן מלכי רבנן ולכן אמר ואכלת מן הלחם לחמה של תורה כדכתיב לכו לחמו בלחמי . ולפי שידוע שבדברי התורה יש דברים עמוקים וקשים ומאולים שאין בחק האדם להשיגם וכמו שפירשתי באמרו גם עבדך נזהר בהם כו' לכ"א בכאן כשתפגע בדברים כאלו ולא תוכל לאכול הלחם וטבלת פתך בחומץ כאין טיבול מעט ולא תכנס בדברים המכוסים כאומרו אין לך עסק בנסתרות והיא עשתה כן ותשב מצד הקוצרים ולא בין הקוצרים וסימנך מצד אחן בריח ה' ויצבוט לה קלי הדברים הראויים לה ולמאכלה מהדברים הקלים . ולפי שהנבון מבין דבר מתוך דבר ואחר שיש לו ההתחלות ישמע חכם ויוסף לקח לז"א הלום גם בין העמרים תלקט ולא תכלימוה אע"י שתכנס בדברים מכוסים ולפי שאולי אפשר שתטעה באלו הדברים ושגגתם כאומרו שגיאות מי יבין לז"א וגם שול תשלו לה מן הצבתים והוא מתרגום שלותא כלומר אע"פ שתכנס להבין בדברים העמוקים והקשורים אלו באלו כמו האלומות שהם קשורות עכ"ז לא תכלימוה וכמו שאמרו בשגגתה תשגה תמיד וכן תרגם יב"א ואף משבק השבקון לה מן אסריא כמו מאלמים אלומים מאסרין איסרין . ואולי יהי' צבתים מן והצבת צבצת עשוי' שהוא מן הדברים הנבראים בע"ש ולפי שהם דברים נפלאים ועמוקים כאומרם בפסחים צבתא קמייתא מאן עבדה וכו' ואין להאריך בזה יותר כי כל הפרשה מורה וערוכה לפי דרך זה והשם יכפר בעדינו כי שגיאות מי יבין ואע"י שנראה שאני מגלה פנים בתורה מקום הניחו לי אבותי לפי שכיוצא בזה מצאתי שדרשו במדרש הגלוי בס' רות ואמרו וכה תדבקין עם נערות אלו הצדיקים ומכין שנקראו צדיקים שנאמר התשחק בו כצפור ותקשרנו לנערותיך. עיניך בשדה. עיניך אלו הסנהדרין כדאמרי' והי' אם מעיני העדה נעשתה בשגגה וכתיב עיניך כיונים יעי׳אתי וכתיב על אבן אחת שבעה עינים . רמ"ח איברים אין הולכין אלא אחר העינים הלא צויתי את הנערים לבלתי נגעך שלא לרחקה . וצמית והלכת אל הכלים אלו הצדיקים דכתיב איך נפלו גבורים ויאבדו כלי מלחמה . ושתית מאשר ישאבון הנערים זה בית השואבה ולמה נקרא בית השואבה שמשם שואבין רוח הקדש וחכמה ותורה לעולם שנאמר ושאבתם מים בששון . ותפול על פניה ותשתחו ארצה מלמד שנתנבאה

בעלמה

בלשון רכה ובקשה אלקטה נא ואספתי בעמרים ולא הי' ראוי להשיב פניה ריקם ואע״פ שנראה לך שיש לה תבואה הרבה ושישבה כאן זמן רב אינו כן אלא שהיא מהירה במעשה ידיה ותבא ותעמוד בחריצות גדול במלאכתה מאז הבקר ועד עתה זה שבתה הבית מעט אע״פ שלקטה הרבה ובמדרש שואל אמרו שאל למי הנערה כיון שראה אותה נעימה ומעשיה נעימים התחיל שואל עליה שכל הנשים שוחות ומלקטות וזו יושבת ומלקטת כל הנשים מחלקות כליהן וזו שלשלה כליה כל הנשים משחקות עם הנערים וזו מוכנעת עצמה כל הנשים מלקטות בין העומרים בין שלא מן העומרים וזו מלקטת בהפקר ע״כ:

ויאמר בועז אל רות הלא שמעת בתי אל תלכי וגו' עיניך בשדה וגו' ותפול על פניה וגו' ויאמר בועז אל רות הלא שמעת הרצון בזה שאמר לה הלא שמעת הדברים הנזכרים שעברו בין בועז ונערו ואיך חקר ודרש על ענייניה ואם ישבה שם זמן הרבה וכן אם דברו לה שלא כהוגן כמו שהוא דרך הקוצרים בשמחתם כאומרו שמחו לפניך כשמחת בקציר וכן שמעת מה שהשיב נערו המיוחד לו לדיק כמותו שלכן מינהו כלב על הקוצרים שלא ידברו ולא יעשו דבר שלא כהוגן ואחר שאת רואה זה הסדר שיש בין נערי בלי עירבוב ושמעת והבנת הדברים לכן אני אומר לך בדרך עצה טובה אל תלכי ללקוט בשדה אחר כי אולי יתלוצצו הם נערים בלתי הגונים. או שיאמר הלא שמעת בתי לקול חמותך והתדבקת בה ובתורתה ולכן כמו ששמעת לקולה שמע בקולי איעצך ויהי אלהים עמך שתדבק באלהי ישראל ובה' אחד ולא תלכי ללקוט בשדה אחר כאומרו ולא תשתחוה לאל אחר ולכן לא תלך לשדה אחר כי אולי יש שם קוצרים גוים ההולכים אחר אל אחר וגם לא תעבורו מזה הוא שם ה' הנקרא זה דכתיב הנה אלהינו זה קוינו לו זה אלי ואנוהו. וכן לא תעבורי שלא תעבור שום דבר מתורת משה דכתיב בה זה הדבר אשר צוה ה' וכה תדבקין עם נערותי ופה תדבקין היה לו לומר כאומרו פה אשב כי איותיה אבל נראה שאחר שהזהיר לה על אל אחר חזר להזהיר אותה על סוד היחוד והדבוק של ה' אחד וזהו וכה תדבקין בסוד הדבוק ויחוד של פסוק שמע ישראל ה' אלקינו ה' אחד שיש בו כ״ה אותיות כנגד כה אמר ה' וכמו שרמזתי בסוד היוחיד של שמע ישראל שחייב אדם לייחד השם פעמים בכל יום בבקר ובערב וזהו ויפן כה וכה שני יחודים בסוד חמשים שערי בינה וכבר הארכתי בסוד חנוכה שאמרו חנו בכ״ה ולכן אמר לה וכה תדבקין בסוד היחוד אחר שברחה מאל אחר כי כן צריך כל הבא להתקרב אל השם להודות לשם ה' ולהתייחד בו ולכפור באל אחר וזהו אמרת לה' אדוני אתה וגו' ולא די בזה אלא לכפור באל אחר וזהו ירבו עצבותם אחר מהרו וזהו וכה תדבקין עם נערותי הם שבע הנערות הראויות לתת לה מבית המלך והיודע סוד היחוד בסוד דלת של אחד היא כנסת ישראל עין יעקב יוכל להבין כל זאת הפרשה וזהו עיניך בשדה אשר יקצורון הוא שדה תפוחים אשר ברכו ה' וכמ״ש והיו עיני ולבי שם כל הימים וזהו סוד שמע ישראל ר״ת שאו מרום עיניכם וזהו עיניך בשדה אשר יקצורו הלא צויתי את הנערים לבלתי נגעך לפי שכל היודע לייחד את השם שהוא סוד סמיכת גאולה לתפלה אינו ניזוק כל אותו יום כמאמרם ז״ל וזהו הלא צויתי את הנערים רמז על אדום הדין לבלתי נגעך. וצמית והלכת אל הכלים הם החכמים היודעים בסוד ה' ושתית מאשר ישאבון

הנערים

רמוז ג"כ מה שאמר אומרים לעץ אבי אתה. ואלו הלכת לעם אשר ידעת בו שום טובה ומעלה אבל הלכת להתדבק בעם ישראל אשר לא ראית בהם שום טובה ומעלה אלא הם מעוכים ושפלים מכל העמים כמו שעבדיו השופטים תחת עמון ומואב ושאר אומות כדכתיב והיה אם זרע ישראל ועלה מדין ועמלק והשחיתו את ארצם ואחר שזה כן לא עשית לתשלום גמול מהם אלא לשם שמים ולכן ישלם ה' פעלך בעה"ז ותהי משכורתך שלמה בעה"ב שהיא עולם השלימות האמיתי אבל העה"ז הוא חסר ואין שכרו שלם אלא ע"ל היותר טוב וכמו שפי' בפסוק והותירך ה' לטובה בפרי בטנך על כל היותר טוב וחזר לומר מעם ה' אלוקי ישראל לרמוז על מעלתה שלע"ע שראתה את ישראל מעוכים ושפלים לא שתה לבה גם לזאת אלא לאלהי ישראל ולפי מעלתו ואהבתו מלך עלמו באת לחסות תחת כנפיו ולא לשום תכלית אחר. ויב"ע תרגם אגד הוגד לי על פי החכמים שכשגזר השם לא יבא עמוני ומואבי לא גזר אלא על הזכרים וזה להשיב לה על מה שאמרה ואנכי נכריה וכן כאמר לי בנביאה שעתידין לצאת ממך מלכים ונביאים בשביל החסד שעשית עם חמותך כו' הנה הרכיב שני דברים הא' ענין מואבי ולא מואבית והב' שעתידין לצאת ממנה מלכים וכל זה עשה לפי שאמר הגד הוגד לי וכבר כתבתי כי לפי סברת הזהר כל מקום שנאמר הגד או ואגידה הוא משך חכמה כתרגום משכו נגידו ולכן אמר שאמר הוא ענין חכמה ונבואה ולפי שאמר הגד הוגד ב' פעמים אמר הגד על הנקיבות הוגד לי על המלכים והנביאים שעתידים לצאת ממנה וכן דרשו ג"כ שאמר לה עתיד שלמה לצאת ממך וזהו ותהי' משכורתך שלמה א"ל יוסי ותהי משכורתך שלמה ולהורות שבאת לחסות תחת כנפי השכינה בלי שום סבה אחרת ורצתה להיות מכוסה בכנפי השם ובכסותי ולא בכסות אחרת לפי שהכסות התורה והמצוה הוא הכסות האמיתי המגין על האדם לבל יכה אותו חרב ושמש הם מקרי הזמן ומיני מדות הדין וזהו וסוכה תהי' לצל יומם מחורב ולמחסה ולמסתור מזרם וממטר שזה רמז על מיני מדות הדין שאין יכולין להזיק לאדם בסבת כל הסוכה והמצוה כאומרם לבל יכה אותנו חרב ושמש ולכן עם ישראל המקיימין את המצות יש להם מלבוש מהמצות להגין עליהם מן המזיקים אבל אומות העולם שאין להם תורה ומצות הם ערומים בלי לבוש ולכן אמרו שכשהקב"ה ידין את אומות העולם על שלא קיימו התורה יאמר להם מצוה קטנה יש לי וסוכה שמה קיימו אותה. והם עושים סוכות והקב"ה מוציא להם חמה מנרתיקה והם בורחים וכו' וכ"ז לפי שאין להם כסות המצוה להגין עליהם מפני החמה ולכן הם נשרפים בחמה אבל ישראל שיש להם כסות המצוה איכא נמי מהשמש אבל הוא להם שמש צדקה ומרפא בכנפיה. והרי השמש אין לו כנפים אבל הרמז שהוא שמש צדקה ומרפא ואינו שורף לישראל כמו שהוא שורף לאו"ה. מלד כנפי המצוה והכסות כאומרו על כנפי בגדיהם שהוא כסות של מצוה ומי שאין לו כסות הוא ערום בלא לבוש ומכסה ולא באומות העולם אלא אפי' בישראל כאומרם ז"ל על מי שאינו מקיים המצוה יקבר ערום בלא אותה מצוה ולכן אמר באדה"ר ואירא כי עירום אנכי ואחבא וכי ערום היה מלא א"ע ערום וקודם שעבר על מאמר השם הי' מכוסה אינו כן כי לעולם ערום הי' עד שאמר ויעש ה' אלהים לאדם ולאשתו כתנות עור וילבישם ולכן אמר השם מי הגיד לך כי ערום אתה עכשיו ולא קודם לכן אין זה אלא שעברת על הציווי

בעלמא שהוא עתיד להכירה בדרך ארץ ע"כ. באופן שכלאה מזה שזאת המגלה שניתנה לידרש ויש בה פנים ואחור כמו שאמרו ע' פנים בתורה וכ"ש לפי שכתבו במדרש רות בזוהר על הנשמה דברים נפלאים אין להאריך בהם ואע"פ שאני בער ולא אדע. כבר אמרו במדרש קהלת כלם ניתנו מרועה אחד ואפי' מה שתלמיד ותיק עתיד לחדש ואמרו שם ולא כשומע מפי תלמיד אלא כשומע מפיו של הקב"ה שהוא יחידו של עולם דכתיב ה' אחד. או שיאמר הלא שמעת בתי אל תלכי ללקוט בשדה אחר כלומר אע"פ ששמעת דברי שאמרתי למי הנערה הזאת שכלאה מזה שרע בעיני על שנכנסת בשדה ואולי תחשוב שאין רצוני שתשב בכאן. לא תחשוב כן כי רצוני וחפצי שתשב בכאן ולכן לא תלכי לשדה אחר כי לא שאלתי זה אלא לפי שראיתי מעשיך רצוים. רציתי לידע מי את לפי שאשה בכל אלה לא מצאתי ואת מלומדת בדרכי הענוה והמוסר כאלו היית זקנה ולכן לא תצאו חוץ מגבול ללקוט בשדה אחר וגם לא תעבורי מזה כי אפי' בשדות שיש שם נערים איני רוצה שתלא ללקוט עמהם וזה וגם לא תעבור מזה שמקום שיושבות שם הנערות הקוצרות וזהו וכה תדבקין עם נערותי ולא עם נערי. או שיאמר הלא שמעת בתי כמו שמע בתי כלומר יש לך לשמוע לדברי אחר שאת נכריה ואינך יודעת עינן של אנשי אלו ומעשיהם ולכן אל תלכי ללקוט בשדה אחר כי אלו היו שם אנשים בלתי הגונים וגם בשדותי לא תעבורי מזה לשדה נערי אלא כה תדבקין עם נערותי ולפי שאמר לה לא תעבורי מזה ואולי הנערות ילכו מכאן לשדה אחר לז"א עיניך בשדה אשר יקצורון כלומר יש לך לעיין לאיזה מקום הולכות לקצור והלכת אחריהם בענין שלא תפרד מהם בשום ענין ולפי שאפשר שאע"פ שתשב עם הנערות יבאו הנערים ממקומם ליגע בך לז"א הלא ציויתי את הנערים לבלתי נגעך ולפי שבזמן הקציר יש חום גדול ותהי' צמאה למים לא תלך אצל המעין לבקש מים אלא והלכת אל הכלים ושתית מאשר ישאבון הנערים יאמר הנערים ולא והנערות לפי שהנערים הולכים לשאוב מים לא הנערות כי אולי הי' המעין במקום רחוק וכן לפי שאין ראוי לנשים לילך לשדות לבדנה ולכן הי' המנהג לשאוב הנערים ולא הנערות. והענין לומר שאע"פ שיביאו הנערים בכתפם על כדהם שלא תחוש לכ"ז אלא תלך אל הכלים לשתות בלי פחד כי הוא המדבר והשראתה שדבר על לבה דברים טובים דברי ניחומים נפלה על פניה לרוב הבושה והשתחו ופניה ארצה ופניה עוטות בקרקע אמרה מדוע מצאתי חן בעיניך ואני איני ראוי' ואע"פ שלפעמים שאין אדם ראוי ומצד החן הוא ראוי בלי טעם מספיק כאומרו ונח מצא חן בעיני ה' ועפ"י שלא הי' ראוי אבל עכ"ז הי' שם טעם מה אחר שכלם היו רשעים כי נחמתי כי עשיתים אבל בכאן אין טעם כלל לזה החסד שתעשה עמדי וזהו מדוע מצאתי חן בעיניך בלי סיבה וכ"ש שאני נכריה מארץ אחרת וכ"ש שאני מבנות מואב אשר עליהן לותה התורה לא יבא עמוני ומואבי בקהל ה':

ויען בועז ויאמר לה הגד הוגד לה כל אשר עשית את חמותך וגו' ישלם ה' פעלך ותהי משכורתך שלימה וגו' כלומר אינך נכריה כי נכרי נקרא מי שנתנכרו מעשיו לאביו שבשמים אבל את אינך כן כי הגד הוגד לי את כל אשר עשית את חמותך ומעשיך הטובים שעשית עמה אחרי מות אישך שלא היית חייבת ועוזב עוד מזאת עשית שעזבת אביך ואמך וארץ מולדתך כמו שעשה אברהם אבינו דכתיב ביה לך לך מארצך וממולדתך וכן

אמר שלפי' הציצית שהוא לבוש מצוה כשאדם נכנס לבית המרחץ או יקרה לו שום מקרה ואינו מתעטף בו הוא ערום אבל המילה היא מצוה מקוקה בו בבשרו בסוד אות ברית קדש ולפי' יהי' ערום מכל המצות הוא מלובש בבגדי מלכות תכלת וחור ולכן דוד כשראה המילה נתיישבה דעתו כאלו הי' לבוש בכל מיני לבוש לפי שהמצוה הזאת היא מצוה גדולה ובשבאה הם דבקים בשם ה' כאומרם ז"ל מי יעלה לנו השמימה ר"ת מילה וסופי תיבות הוי"ה ולכן אמר עליה שירה למנצח על השמינית שניתנה ביום השמיני וכן ניתנה בשמונה אותיות אלו שם הוי"ה ד' אותיות וכן מילה ד' אותיות הרי שניתנה בשמינית וכן רמז באומרו ובשעה שנכנס דוד לבית המרחץ ראה עצמו ערום שאלו המצות ברוב הימים בעת השמדות הם בטלות שגוזרים שלא יעסקו בתורה כמו בימי ר' עקיבא וכן על תפילין וציצית כמוזכר בתלמיד . והשמדות הם רמז לכניסת המרחץ שהוא כמו חמה מרתיחה שעתיד הקב"ה להוציא לא"ה . ואע"פ שהיו גוזרים עליהם שלא יעסקו בתורה ולא יניחו תפילין היו שמחים כשהיו רואין מצות מילה שבבשרם שא"א לכל המלכים להסירה עד שבכה זאת המצוה שיש בה שם ה' היו מניחים ה' בראשם ואומרים זה אלי ואנוהו והיו מוסרים עצמם על קדושת השם וכ"ז ראה דוד ברוח הקדש שעתיד להיות לפי שכל מה שאירע לאבות סימן לבנים וכמו שראה דוד שהוא הי' מלך ועכ"ז נכנס למרחץ ולמקומות המטונפים כאומרו באחוז אותו פלשתים בגת וכן בהיותו במערה או במקומות אחרים שאולי ברוב חסידותו לפי מקריו ויסוריו לא הי' יכול לקיים המצות כתיקון והי' נראה לו שהי' ערום מבלי לבוש והי' מתעצב ואח"כ כשהיה מסתכל במילה שהיא מצוה גדולה שקולה ככל המצות והי' דבק בשם ה' בשבתה הי' שמח ואמר שירה עליה . ובזה למד לבניו כשיראו עצמם בצרה ובגלות בעת השמדות ויהיו בטלים מן המצות שלא יניחום לקיימם . שיתנחמו במילה שבבשרם ויחזיקו בה כי היא שקולה כנגד כל המצות ובה יהיו מלובשים בגדים וכסוי מצוה ולא יהיו ערומים כאדם ואשתו ולכן צותה תורה ונתנו על ציצית הכנף פתיל תכלת ואמר ועשו להם ציצית על כנפי בגדיהם לדורותם שזה המלבוש הוא לבוש מצוה המועיל להם ולנפשם וזהו ועשו להם ציצית לעצמם ולתועלתם על כנפי בגדיהם בענין שזה המלבוש יכסה עליהם בעת צרתם בשבת שם ה' הרמוז בו בד' כנפות וה' חומשי תורה כנגד ה' קשרים ולכ"א ונתנו על ציצית הכנף שזהו רמז על כנף השכינה שהוא מכסה על כל העולם כמ"ש בכאן אשר באת לחסות תחת כנפיו וכן פתיל תכלת רמז לשם ה' שהוא חוט השני המקשר ומייחד כל הדברים כמו שפירשתי במקומו ולכן תמצא שעכשיו שאין לנו תכלת אנו מניחין חוט א' בציצית יותר ארוך מהאחרים לעשות בו הכריכות ולקשר כל שאר הפתילים עמו רמז לה' אחד שהוא גדול ונורא מאד ומיחד ומקשר כל הדברים ולכן אמר וזכרתם את כל מצות ה' לפי שציצית עולה ת"ר וח' חוטין וה' קשרים הם תרי"ג וכן יש בו ה' קשרים כנגד ה' חומשי תורה ול"ב חוטין כנגד ל"ב נתיבות חכמה שהם כ"ב אותיות ועשר ספירות שהם כנגד י' דברות והם שמו של הקב"ה וזהו ונתנו על ציצית הכנף פתיל תכלת לרמוז לשם ה' שהוא הכנף המכסה על הכל ונותן להם קיום באופן שהמצות הם כסוי ומגן על האדם לכסות מערומיו ולכן אנו קורין ביוה"כ פ' עריות לרמוז שלא יגלה השם ערותינו ויכסה מערומינו בכח הכפרה ומצות היום ובכח התורה שאנו עוסקין בה

שמכסה

וחטאה ולכן מצאת עצמך ערום בלי לבוש המצות בכסוי חטאה. אבל קודם לכן הי' מלובש בתכשיטי מלוכה ולבוש מלכות ומצוה ולכן כשחטאת ופחדת מן החטא כאומרו פחדו בציון חטאים לפי שהם ערומים בלי לבוש ומי יגין עליהם מן האש השורף וזהו מי יגור לנו אש אוכלה כו' כלומ' מי יגין עלינו ממוקדי עולם. אותם שהם מלובשים במצות וזהו הולך צדקות וכו' לפי שהצדקה היא כמו מלבוש להגין מהאש ומגינה כשריון דגרסינן בפ"ק דבתרא וילבש צדקה כשריון מה שריון זה מגין על בעליו במלחמה אף צדקה מגינה על עושיה מדינה של גיהנ' וכן מצלי' ממיתה ממש וממית' משונה כעובדא דבנימין הצדיי בפ"ק דבתרא וברתיה דר"ע בפ' מי שהחשיך וכ"ז בשבת כסות המצוה שלא על הצדיקים בלבד אלא אפי' על הרשעים מגינים המצות דגרסי' בפ' עושין פסין ובסוף חגיגה אמר ריש לקיש פושעי ישראל אין אור של גיהנם שולטת בהם ק"ו ממזבח הזהב שאין עליו אלא כדינר זהב אין האור שולטת בו פושעי ישראל שמלאים מצות כרמון דכתיב כפלח הרמון רקתך אפי' ריקנים שבישראל מלאים מצות כרמון עאכ"ו הרי שהמצוה מגינה בעוה"ז ובעוה"ב ומי שבטל מצות עשה הוא נקרא ערום בלי לבוש המצוה ומוכן לכל פורעניות ואין לך עונש גדול מזה. ומלבד זה יש במצוה כמה מיני טובות וסגולות משונים זה מזה וכמו שיש ביסוד האדם כמה מיני פעולות שאין א' דומה לחבירו שהרי האש מחמם ומקפיאה מלמטה ומבלה ומלבד זה יש לה כח שהיא מאירה כמו כן דרך המצות יש בהם כמה סגולות והם מאירות כאמרם בסוף פ' הי' נוטל דרש ר' מנחם בר' יוסי מאי דכתיב כי נר מצוה. כו' ואצ"ל באדם אלא כמה מיני סמים ורפואות יש בעולם שיש בהם כמה טבעים וסגולות ואם באחד מן הכוכבים שבשמים או בארץ יש כמה מיני פעולות וסגולות ק"ו מצות התורה שהיא כלי חמדה שיש בה כמה מיני חפץ וסגולה וכמו שיש בכל א' מהיסודות הד' או בשאר הדברים המורכבים בכל א' וא' טבע מיוחד מחבירו כך יש בכל א' מהמצות סגולה מיוחדת מחבירתה וכמו שהפת מועילה להסיר הרעב והמים לצמא והחום לקור והכסות לערום וכ"א לצורך משונה מחבירו כך כל מצוה ומצוה יש בה צורך גדול למתן שכרה ואם חסר א' מהם ולא קיימה ימצא החסרון כדמיון מי שקבץ תבואה הרבה והכין מיני מזון ומלבוש ולא הכין מים שימות בצמא כדמיון זה יש מיני מצות שמגינות מן הפורעניות כענין הצדקה ויש מצות שמעשירות כמו הקטורת ושמטילות אימה כתפילין דכתיב ויראו ממך וכדרך זה שאר כל המצות ולפיכך צריך אדם להיות זהיר בכל א' מהן שמא ח"ו אותה מצוה שביטל הוא הדבר היותר צריך לו כמו המים באופן שדרך כלל המצו' מגינות על האדם כמו המלבוש והוא המלבוש האמיתי של האדם כאומרו גדילים תעשה לך על ד' כנפות כסותך אשר תכסה בה אחר שאמר כסותך למה חזר לומר אשר תכסה בה אלא לרמוז שזה הכסות האמיתי של המצוה שהוא מתכסה בה מן הפורעניות כאומרו כי יצפנני בסוכה ביום רעה יסתירני בסתר אהלו הוא אהל השם ומכסהו לכסות בה באמת אבל שאר כסות הוא מעדה בגד לעדי ולתכשיט ואינו מגין ומכסה על האדם כמו כסות המצוה וזהו אשר תכסה בה ולזה אמרו בפ' התכלת חביבין ישראל שסיבבן הקב"ה במצות כו' ובשעה שנכנס דוד לבית המרחץ ראה עצמו ערום אמר אוי לי שאני ערום בלא מצוה כיון שנזכר מילה שבבשרו נתישבה דעתו עליו כו' למנצח על השמינית על המילה שניתנה בשמיני. הרי לך מבואר שמי שאין לו מצוה הוא ערום בלי לבוש ולכן

וזהו אמר באה לחסות תחת כנפיו השכינה שהיא הכיסוי האמיתי ולפ"ש שיש כנפים לארץ וכנפים לשמש וכן כנפים אחרים שלפעמים בני האדם חוסים בהם בחשבם שיש בהם תועלת ואינו כן וזהו שאמרו במדרש רות ע"ש זה א"ר אבין שמענו שיש כנפים לשחר כו' כנפים לארץ כו' ושיש כנפים לשמש כו' כנפים לכרובים כו' ושיש כנפים לשרפים שנאמר שש כנפים בא וראה כמה גדול שכרן של גומלי חסדים שאין חוסים לא בצלו של שחר כו' ולא בצל כרובים ולא בצל חיות ושרפים והיכן חוסים בצלו של הקב"ה שנאמר מה יקר כו' בצל כנפיך יחסיון ע"כ שרמז בזה שיש בני אדם שמשכים בזה העולם אחר התענוגות והתאוות של העוה"ז באופן שחושבים שיש כנפים לשחר לפי שנראה להם שבלילה הם אסורים בשלשלאות ואולי חושבים לעשות רע ובאור הבוקר יעשו באופן שכשבא הבקר והשחר הם שמחים להתפשט בעולם. ואחרים חושבים שיש כנפים לשמש עד שבשבתו באים כל מיני מגדים חדשים גם ישנים כאומרו וממגד תבואות שמש וחושבים שיש לו כנפים להציל מן הרעב ועושין ממני אלוה. ואחרים חושבים שיש כנפים לארץ שהיא ארוכה ורחבה להתענג בה ובתענוגיה

למעלה ואחרים חושבים שכל זה הבל ואין בהם כח להרע ולהיטיב אבל חושבים שראוי להם להשיג עוצמת העולם לשום אמצעיים בינם לבין אלהיהם כמו הכרובים והשרפים שהם קרובים אל השם וע"ז הזהירה התורה לא תעשון אתי אלהי כסף ואלהי זהב שיהיו שותפים עמי או אמצעיים וכמו שאמרו שבא להזהיר על הכרובים וז"ש כנפים לכרובים וכנפים לשרפים וכו' ואינו כן שאין להם כנפים אלא מה שהושפע להם מכנף השם עד שבשבת זה נשתתפו בזה השם אבל לא שיהי' להם כנפים וז"ש ר' אבין שמענו שיש כנפים לשחר כלומר לכאורה נראה ששמענו ואנו מבינים מזה שהם שיש כנפים לשחר וכן שיש כנפים לשמש ולארץ ואינו כן כי אין להם מצד עצמם כלום אלא מצד כנף השם והשפעתו וכן הכרובים שיש להם יותר דיבוק עם השם אין להם אלא קול הכנף ולא הכנף ולכן הצדיקים הם מכירים יכולת השם ונפלאותיו ושכל הדברים אין להם קיום מצד עצמם אלא מה שהשם שופע בהם לכן אין חוסין לא בצל השחר ולא בצל השמש ולא בצל הארץ ולא בצל הכרובים והשרפים אע"פ שהם יותר דבקים אל השם ובצל מי חוסים בצל השם שהוא הכנף האמיתי והרמז בזה לפי דעתי לתקן המאמר שיש בו ספק גדול שאמר שאין חוסין לא בצל שחר וכו' אלא בצלו של הקב"ה. וכי זו היא שכרן של צדיקים שחוסין בצלו של הקב"ה שהוא חי וקיים ואין חוסים בצל השמש והארץ שהם הבל וריק והם מעשה ידיו וכתיב שמים כעשן נמלחו והארץ כבגד תבלה וכתיב המה יאבדו ואתה תעמוד ומה שבח זה שמוכח בצדיקים עד שנראה לכאורה שדבר כנגד גומלי חסדים לפי שזה הפסוק אמרו בועז שהי' רוצה לגמול חסד עם רות ולכ"א בא וראה שכרן של גומלי חסדים שמוציאים ממונם בצדקה וכן גומלים חסד עם המתים והחיים ללותם ואין עושין מלאכתם ואולי אין להם מה לאכול ועכ"ז אין חוסים בצל הארץ ובצל התאוות ובצל העולם אלא בצל הקב"ה שהוא מכין מזון לכל בריותיו והוא הנותן כח לעשות חיל ודעתי עוד בזה לתקן המאמר שרמז בזה השבח הגדול של צדיקים שהם חוסים בצל הקב"ה ולא בצל השמש והארץ והשחר והרצון בזה לפי שידוע שהשחר האמיתי איננו אלא באחרית הימים כאומרם עקב שכר באחרית וכתיב לצדיק כתמר יפרח כלומר אל תתמה אם תראה שמגיע לצדיקים כמעשה הרשעים

שמכסה עונותינו כאומרם ז"ל למה נמשלה התורה למים לומר לך מה המים מכסים ערותו של אדם אף התורה מכסה ערותו של אדם בכח המצות שהוא כסותו של אדם אבל מי שאין לו מצות הוא כמו ערום עד שבזאת הסיבה נאמר בעבירה ולא יגלה כנף אביו לפי שהבן לא נברא אלא לכסות ערות האב ולהיות לו כסוי של מצוה ולהוציאו מעונש גיהנם כמוזכר בר' יוסי הפקולי וזה מפורש בתורה בענין נח שהבן הרשע הוא חם אבי כנען גלה כנף אביו ושם ויפת כסו ערות אביהם כאומרו ויקח שם ויפת את השמלה זה רמז לכסוי של מצוה שלקחו על שכמם ויכסו את ערות אביהם עד שזה אמרו שזכה שם לטלית של מצוה ויפת זכה שלא נשרפו בגדיו במפלת סנחריב כדכתיב ותחת כבודו יקד יקוד אש. עד שלקחת זה המצות הם כמו כיסוי ומגן על האדם ובפרט מצות ציצית שהיא אחת מכנפי השכינה כאומרו על ציצית הכנף לכסות מערומיו ולתת לו כבוד ומעלה כמאמרם ז"ל ארשב"ל כל הזהיר במצות ציצית זוכה ומשמשין אותו שני אלפים ות"ת עבדים דכתיב אשר יחזיקו עשרה אנשים מכל לשונות הגוים בכנף איש יהודי כו' לשונות הגוים הם ע' ועשרה פעמים שבעים הם ת"ש ואלו הת"ש יחזיקו בכל א' ובציצית יש ד' כנפות ד' פעמים ת"ש הם אלפיים ות"ת באופן שבשכר עליי' של מצוה שהוא מלבו' כבו' זוכה שישמשו כל אלו העכו"ם ויתנו לו כבוד וזהו בכנף איש יהודי שהוא רמז לכנף שכינה המכסה על ישראל בגלותם וכשיראו אומות העולם שישראל נגאלים מגלותם ומשפלותם בכח המצות יחזיקו במצות ויעשו אותם ויהיו עבדים לישראל אחר שראו שה' אלהיהם לא עזבם ולא יעזבם בעבור שמו הגדול הכלול במצוה זו של ד' כנפות כדכתיב וזכרתם את כל מצות ה' וזאת הברכה באה לישראל בשבת ברכת נח הצדיק כי אחר ששם הצדיק קיים המצוה של עטיפה לכסות ערות אביו קלל לכנען שיהי' עבד עבדים לאחיו וכן אמר ברוך ה' אלהי שם שצוה לו להתעטף בציצית עד שבשבת זה יהי' כנען עבד למו כאומרו זוכה ומשמשין לו ב' אלפים ות"ת עבדים ולפי שעיקר כ"ז יהי' בזמן העתיד כאומרו בימים ההמה אשר יחזיקו עשרה אנשים. חזר לומר על זמן העתיד יפת אלהים ליפת וישכון באהלי שם בבית שלישי ואז ויהי כנען עבד למו בענין שמי שהוא לבוש מכנף השכינה זוכה בעוה"ז ובעוה"ב כמו שכתבנו ועו"ז אמר בכאן ברות אשר באת לכסות תחת כנפיו לכסות מולאיך ומוצאיך וערותיך לפי שבאת ממשפחה טמאה מעגלון מ"מ אבל עכשיו שכסתה עצמה בכנף השכינה הוד והדר לבושה כדכתיב הוד והדר לבשה ותשחק ליום אחרון זה רמז שהיו לועגים ממנה שהיא מואבית כמ"ש דואג לשאול כשהיה שאל בן מי זה העלם אם מפרץ עכשיו מלוכה יש בו ואם מזרח כו' א"ל דואג עד שאתה שואל עליו שאל על משפחתו שהוא בא מרות המואביה והוא לא הי' יודע שנתחדשה הלכה עמוני ולא עמונית כו' ובזה ותשחק ליום אחרון שהיא לועגת ושוחקת מהם. וכן רמז שבכיסוי המצוה על כנף השכינה. זכתה ליום אחרון של עולם הבא וכ"ז רמז על ישראל המתעטפים במצוה וזהו הוד והדר לבושה ובזה הם ניצולים מן הפורעניות ומגיהנם וזהו לא תירא לביתה משלג זה גיהנם כדכתיב מלכים בה תשלג בצלמון והטעם כי כל ביתה לבוש שנים מלבוש המצות כמ"ש א"ת שנים אלא שנים ר"ל מצות כפולות תפילין ציצית מזוזה מעקה עד שבשבת זה הלבוש שהוא מלבוש השכינה אין יראים ממדה"ד לפי שכנף השכינה מגין בעדם

האוכל גשי הלום וגו'. מן הראוי הי' שיאמר מצאתי חן בעיניך ולא אמצא חן לעתיד. כי אין מדרך המוסר לשאול מאתו דבר אחר אחר שכבר עשה לה טובה ודבר על לבה. לכן נראה שאמרה כן קודם שדברת על לבי ועשית עמי חסדים לא הי' לי פה להשיב ולשאול דבר אבל אחר שראיתי שעשית עמי חסדים ונחמתני אני שואלת ממך שאמצא חסד בעיניך לעתיד ותעשה עמי טובות אחרות להיות כבת בית אע"פ שאיני ראוי' להיות כאחת שפחותיך וזה כטעם אתה החילות להראות את עבדך ולכן אעברה נא ואראה. ולפי שבועז הבין דבריה שהיתה שואלת על העתיד באומרה אמצא חן אחר שעשה כן ויאמר לה לעת האוכל ג'שי הלום אצל השולחן ואכלת מן הלחם כמו שאוכלים בני ביתי והוא בענותנותה לא רצתה להתקרב אצלו ותשב מצד הקוצרים וכשראה טוב שכלה וענותנותה ויצבט לה קלי הוא בעצמו ואע"פ שהי' דבר מועט מברכת בועז ומעיני הטובה ותאכל ותשבע ותותר. ואולי רמזה בדבריה שיקחה לו לאשה כמו שרמזה אביגיל לדוד וזכרת את אמתך וכן עשה דוד שלקחה לו לאשה וכן אמרה בכאן אמצא חן בעיניך לעתיד זהו מציאת החן האמיתי כאומרם ז"ל חן אשה בעיני בעלה ובהפך מזה כתיב והי' אם לא תמצא חן בעיניו. וזה ראוי לך לעשות אחר שנחמתני ודברת על לבי עד שנכנסו דבריך בלבי כאש בוערת ואע"פ שאני יודעת שאיני שוה להיות כאחת משפחותיך כ"ש להיות לך לאשה ע"ד החן אני שואלת זה אע"פ שאיני ראוי' וזה כטעם ונח מצא חן בעיני ה' אע"פ שלא הי' ראוי וכן בכאן אמצא חן בעיניך כדרך אשה בעיני בעלה אע"פ שלא אמצא חן בעיני אחרים וזהו בעיניך שלא הו"ל אלא בעיני אדוני אבל אמרה בעיניך אדוני כלומר אחר שתהיה אדוני ובעלי וגבירי והוא קבל דבריה ואמר לה גשי הלום בדרך פיוס ואכלת מן הלחם הנאמר על האשה דכתיב כי אם הלחם אשר הוא אוכל וטבלת פתך בחומץ כדרך איש ואשה שאין מתביישים זה מזה לאכול פת יבש במלח או בחומץ וכמ"ש ויהיו שניהם ערומים האדם ואשתו ולא יתבוששו אע"פ שהיו ערומים. כדרך איש ואשה שהם בשר אחד וכשם שלא יתבייש אדם מעצמו כך לא יתבייש מאשתו וזהו ואכלת מן הלחם וטבלת פתך בחומץ. והיא בענותנותה ותשב מצד הקוצרים והוא הכיר בה יותר מהאחרים ויצבט לה קלי בידיו ותאכל ואולי זה דרך הצדיקים שאומרים מעט ועושים הרבה כמו אברהם שאמר ואקחה פת לחם וכתיב ויקח חמאה וחלב ובן הבקר אשר עשה. וכן בכאן אמר ואכלת מן הלחם דרך מוסר ואח"כ כתיב ויצבט לה קלי ותאכל ותשבע מכל מיני מתיקה. ואולי ואכלת מן הלחם הוא כמו עבד לחם רב. וטבלת פתך בחומץ הם מיני תבלין חמוצים שעושים לגרום תאות המאכל ויצבט לה קלי הם מיני קליות ואגוזים שמביאים על השולחן ואע"פ שאלו הפירות אינם באים אלא בקינוח סעודה אמר שהיו כ"כ לרוב עד שאכלה ושבעה והותירה מהם כי על הלחם אין שבח לומר שאכלה ושבעה ולזה נטה דעת יב"ע שתרגם וטבלת פתך ועושי' שעודיך בתבשילא דאתבשיל בחלא וכן תרגם כי נחמתני לבסר לי למדכי בקהלא ד"ה ר"ל שבשרה שהיא מותרת לבא בקהל ה' ולמה אמר זה אם לא הי' דעתו לישא אותה וכן תרגם וכי דברת על לב אמתך שהבטיחה לרשת עה"ב עם הצדקניות ואין ראוי להיות חלקי אפי' עם אחת משפחותיך ובמדרש רות כתבו טעם למה אמר גשי הלום ולא אמר גשי פה או סורה שבה פה ולמה אמר בחומץ ואמרו ר' יוחנן אמר גשי הלום קריבי למלכות

שאין

כי שכר הצדיקים אינו אלא באחרונה ברוב הימים כמו התמר שאינו נותן פריו אלא לע' שנה עד שלקיצת זה מלא לב האדם הוללות וסכלות והולכים אחרי ההבל ואחרי העוה"ז והצלחותיו לפי שרואים שהצלחות שבאות במקרה בלי איחור ואין רוצים להמתין לטוב הבא באחרית ולכ"א ראה שבחן של צדיקים שאין חוסין בצל השמש והארץ אע"ג דמקרבא הנאתייהו ורואים שבאים ההצלחות מהם בלי איחור יחוסים בצל הקב"ה אע"פ שנמשך חסד לאלפים ולזמן מרובה ומתאחר תגמוליו לאוהביו ולשומרי מצותיו וזהו אבל בצל מי חוסין בצלו של הקב"ה אעפ"י שנראה לו מועט ואותו צל וחסד שהקב"ה עושה הוא מאוחר מאד עכ"ז רוצין לחסות בצילו וליהנ' גמולו וחסדו ברוב הימים וז"ש מה יקר חסדך אלהים כלומר ראה דבר נפלא מאד כי חסד שלו ותגמולו הוא דבר רב מאד ואינו מגיע לאדם אלא בכבדות ועכ"ז בני אדם בצל כנפיך יחסיון ולא בצל השמש והארץ שבאים בקלות ויהי' מה יקר חסדך כמו יקר בעיני ה' כלומר דבר כבד מאד בעיני ה' המותה לחסידיו כמו שאמרו איך אומר לאברהם שימות וכבר הקנני שמים וארץ והרי הפיל עצמו לכבשן האש וקדש שמו בעולם וכן ודבר ה' הי' יקר בימים ההם כי דבר הנבואה בימי שמואל הי' דבר כבד מאד שנתאחר זמן רב מימות יהושע עד שמואל . ואחרים פירשו כמו הוקר רגלך שהוא דבר מעט (לפי שנמנעה הנבואה זמן רב וכן חסד השם בא לזמן רחוק כאלו הוא דבר מעט אצל הרואים) לפי שנתאחר הרבה וזהו מה יקר חסדך אלהים ועכ"ז בני אדם בצל כנפיך יחסיון ולא בצל האחרים וא"כ שבח גדול הוא זה לצדיקים ולזה אמר ראה שבחן של צדיקים כו' וזה ע"ד שאמרו ע"פ כתפוח בעצי היער כן דודי בין הבנים אין לך בכל האילנות שיהי' לו צל מועט כמו התפוח ועכ"ז בצלו חמדתי וישבתי אע"פ שהוא ממועט וזה מובן במה שאמרנו שאע"פ שצל השי"ת נראה ממועט כמו צל התפוח לפי שהוא מתאחר לזמן רחוק עכ"ז אומרים ישראל בצלו חמדתי וישבתי לפי שהוא הצל האמיתי ולא צל השמש והארץ והשחר ולכן אמר בכאן ותהי משכורתך שלמה לעתיד מעם ה' אלהי ישראל אשר באת לחסות תחת כנפיו ולא בכנפי הארץ והשמש אע"פ שהצלחתם יותר קרובה ורמז לה בדבריו שראוי לשבחה על מה שעשתה שהניחה ארצה ומולדתה ומלכותה והצלחותיה הקרובים אליה מאד צל השמש והשחר ובאת להדבק עם ישראל בזוים ושפלים ועניים תחת יד מדין ועמלק וכן באת להתדבק תחת כנפי השכינה ליחד חסד ה' המתאחר מעולם ועד עולם על יראיו וצדקתו לבני בנים הם דוד ושלמה וכן תרגם יב"ע ישלם ה'. יגמול ה' ליך גמול טוב בעלמא הדין ויהא אגרך שלים לעלמא דאתי דאתית לאתגיירא ולאתכסיא תחות טלל שכינת יקריה ובהא זכותא תשתזב מדין גהינם למהוי חולקך עם שרה רבקה רחל ולאה . רמז בזה על כל מה שאמרנו שהמצות הם כמו כיסוי על האדם להגין עליו מן הפורעניות של גהינם והם כיסוי של כבוד השכינה וז"ש לאתגיירא ולאתכסיא תחות טלל שכינת יקריה לומר שהי' בה ערות דבר של מואב ונכסה ערותה כשקבלה מצות התורה כמו שפירשנו למעלה בענין ציצית שנקרא כנף עד שבזה תנצל מדינה של גהינם המחובר בה בגיותה ולכן באת לחסות תחת כנפי השכינה להציל עצמה מן הדליקה ולהיות חלקה עם שרה ורבקה:

ותאמר אמצא חן בעיניך אדוני כי נחמתני וגו' ויאמר לה בועז לעת האוכל

כדי שלא יכניסו בה עין הרע כדכתיב באסמיך בדבר הסמוי מן העין ואולי אמר ותשא ותבא העיר להורות על זריזותה שבהרף עין נשאה על כתיפה ובאת לעיר וזהו ותשא ותבא במרוצה כעלם ואולי עשתה זה לפי שהי' עת ערב והיום חלף הלך לו ואין ראוי לאשה כבודה שתלך בלילה פן יפגעו בה אנשים רעים או מיני מדה"ד המתפשטים ומשוטטים בלילה. ואולי יהי' ותשא ותבא העיר כטעם וישא יעקב רגליו שנעשה קל ברגליו מצד הבשורה אעפ"י שהי' הולך ארצה בני קדם מקום כישוף ונחש כאומרו כי מלאו מקדם. וכן בכאן כשראתה איפה שעורים נעשית קלה ברגליה לבא העיר כדי לשמח לחמותה וזהו ותרא חמותה את אשר לקטה שלא כמנהג העולם. ולפי שהשעורה היתה צריכה תיקון ואפיה ואולי הזקינה היתה רעבה ותוצא ותתן לה בשמחה ובטוב לבב את אשר הותירה משבעה שהוא מתוקן לאכול מיד וזהו ותוצא ותתן לה בשמחה כמו הנה הוא יוצא לקראתך וראך ושמח בלבו וכן אחז"ל ויצא קין ויצא שמח וכן בכאן ותוצא בשמחה שאל"כ די שיאמר ותתן לה:

ותאמר לה חמותה איפה לקטת היום ואנה עשית יהי מכירך ברוך וגו' ותאמר נעמי לכלתה ברוך הוא לה' אשר לא עזב וגו'

ותאמר לה חמותה הכוון בזה שתמהה נעמי איך לקטה איפה שעורים בזמן מועט כזה שלא כמנהג העולם ואמרה שא"א זה אלא בהשגחה גמורה מצד ברכה. ולפי שזאת הברכה אפשר להיות או מצד בעל השדה שיש לו עין טובה וטוב עין הוא יבורך או מצד רות הצדקת המלקטת ששרה ברכה במעשה ידיה. כנגד המלקטת אמרה איפה לקטת היום כי מצד הליקוט שרתה ברכה מצדך. וכנגד בעל השדה שעשתה עמו אמרה ואנה עשית כי אולי מצדו הברכה. ולפי שנעמי הכירה ברות הצדקת ששרה ברכה במעשה ידיה ואולי גם כעת מצדה היתה הברכה לזה בירכה לבעל השדה ואמרה יהי מכירך ברוך כלומר אע"פ שתהיה הברכה מצדך. ראוי לברך לבעל השדה שנתן לך מקום שתחול הברכה וזהו יהי מכירך ברוך והיא מרוב ענותנותה לא הסכימה בזה ואמרה שהברכה היתה מצד בעל השדה שהוא איש חיל טוב עין רב פעלים וזהו ותגד לחמותה את אשר עשתה עמו שהוא איש צדיק תמים ולא די זה אלא ששמו יורה על צדקתו וזהו ושם האיש אשר עשיתי עמו היום בועז ושמו כשם רבו בעוז ותעלומות דכתיב ה' עוז לעמו יתן עד שבסבתו באה לי הברכה כדכתיב ה' יברך את עמו בשלום. וזהו אשר עשיתי עמו לומר כי בסבת שעשיתי עמו ונשתתפתי עמו באה לי הברכה ואז אמרה נעמי ברוך הוא לה' לא אמרה ברוך יהי' אלא ברוך הוא לה' זה ימים רבים והכוון בזה כי קודם שידעה מי הוא בעל השדה נתנה לו ברכה ואמרה יהי מכירך ברוך אבל אחר שאמרה לה שהוא בועז. אמרה זה אינו צריך ברכה כי הוא ברוך מצד עצמו ומצדו באה הברכה וזהו ברוך הוא לה' לפי שמימי עולם ומשנים קדמוניות הוא בעל חסד וגומל חסדים אשר לא עזב חסדו את החיים ואת המתים כי בעשות חסד עמך עשה חסד גם עם המתים כי המתים יודעים בצער החיים כמאמרם ז"ל ותאמר לה נעמי קרוב לנו האיש מגואלינו הוא לרמוז שאעפ"י שמצד עצמו הוא ברוך וגומל חסד ומצד טבעו הטוב עשה מה שעשה עכ"ז יש עוד סיבה בדבר כי הוא קרוב לנו והתורה אמרה את העני עמך ולכן לו משפט הגאולה. ואולי יאמר יהי מכירך ברוך מי שיכירך בדרך ארץ יהי' ברוך ולכן לא אמרה מי שהכירך יהי' ברוך אלא מכירך

שאין הלום אלא מלכות דכתיב כי הביאותני עד הלום ואכלת מן הלחם מלחמה של מלכות מדוד ושלמה וכ"ל מדכתיב ויהי לחם שלמה. וטבלת פתך בחומץ אלו היסורים הי' אל באפך תוכיחני כשנטלה מלכותו. ותשב מצד הקוצרים ר' חנינא אמר כל ששה חדשים שהי' בורח דוד מן אבשלום לא עלו מן המנין וכשנטלה הי' לו מן המנין ומתכפר בו כהדיוט ויצבוט לה קלי שחזרה לו מלכותו ואוכל בעה"ז ותשבע לימות המשיח ותותר לעה"ב. ד"א מדבר במנשה גשי הלום מדבר בשלמה כדלעיל וטבלת פתך בחומץ זה לכלוך מעשים ותשב מצד הקוצרים שנקצרה מלכותו לשעה וכו' ויצבט לה קלי שחזרה לו מלכותו. ד"א גשי הלום מדבר במשיח כדלעיל וטבלת פתך בחומץ אלו היסורים דכתיב והוא מחולל מפשעינו כו' ד"א גשי הלום מדבר בבועז קרובי לאכל ואכלת מן הלחם לחמם של קוצרים וטבלת פתך בחומץ כך דרכן של קוצרים לטבול פתן בשרב בחומץ ויצבט לה קלי בשתי אצבעותיו אמר ר' שמעון מכאן שלא שרתה הברכה אלא או בתוך אצבעותיו של צדיק או בתוך מעיה של צדקת. אמרו זה לתקן הספק שיש בפסוק א"כ לאמדך שכל העושה מצוה יעשה אותה בלב שמח שאלו ידע ראובן שהקב"ה כותב עליו בתורה ויצילהו מידם על כתפו הי' מוליכו אצל אביו ואלו הי' יודע אהרן שהיה כותב התורה והלך ושמח בלבו בתופים ובמחולות היה יוצא לקראתו ואלו הי' יודע בועז שיכתוב התורה ויצבט לה קלי עגלים מפוטמים היה מאכילה ע"כ לרמוז שאע"פ שהי' דבר מועט אחר שעשאו בשמחה כתבו התורה לדבר גדול:

ותקם ללקט ויצו בועז את נעריו וכו' אמר ותקם להורות על זריזותה שאע"פי שהשביר לה פנים בעת האוכל ואכלה והותירה לא עלתה בדעתה לומר די לי בזה להוליך לחמותי ואני רוצה לנוח מהלקיטה. לז"א ותקם ללקט ולא נהגה עיכובי' בעצמה עד שקמה בזריזות ללקט וכשראה בועז זריזותה ומהירותה מלאה חן בעיניו וצוה לנעריו גם בין העמרים תלקט ולא תכלימוה וגם שול תשולו לה מן הצבתים כלומר שיעשו עצמם כשוגגים ומוטעים כאלו אינם רואים ועזבתם אותה ללקט ולא תגערו בה אע"פ שתדחוק עצמה ללקוט מן הצבתים שהם האלומות הקשורים והם כמו מאסרים איסרים וכן תרגם יב"ע ואף משבק תשבקון לה מן איסריא ורמז בראשונה שאף אם בין העמרים תלקט שלא כדין התורה ולא תכלימוה להראות לה פנים עצבות בענין שתקבל בשת וכן אם יקרה לפי זריזותה שתלקט מן הצבתים שהם אלומות הקשורות לא תגערו בה והעמרים הם בלתי קשירה שמניחין אותם אחר קצירה בלתי קשירה. ואולי יהי' צבתים כמו ויצבט לה קלי לפי שהם ממולא אחד ואמר שאף אם יקחו האלומות ויחבטום במקל להוציא הגרעינים והיא תלקט מאותן הגרעינים שלא יכלימוה ואמר ותלקט בשדה להורות על יושרה ועוד טעמה שאע"פ שהבינה שהי' לה רשות ללקט בכל אשר ימצא ידה בין העומרים והצבתים לא רצתה ללקוט אלא בשדה בשבלים כדין התורה ולכן שרתה ברכה במעשה ידיה שלקטה כאיפה שעורים וזהו ויהי כאיפה שעורים אבל לא לקטה איפה שעורים אלא ויהי כאיפה שעורים בהויה מחודשת שלא כמנהג העולם. ואמר:

ותשא ותבא העיר להורות על גודל זריזותה וכחה שאע"פ שהיתה איפה שעורים והי' ראוי שיעזרוה ליתן על כתיפה. היא נשאה לבדה על שכמה בלי עזר ותבא העיר. ואולי עשתה זה כדי שלא יחשדוה שלקטה מן הגזל אחר שהיא לבדה לקטה איפה שעורים או

כדי

עם נעריו שנגד לוה להם ע"ז וזהו שאמרה כי אמר אלי עם הנערים כו' ולזה השיבה נעמי ואמרה טוב בתי כי תצאי עם נערותיו כלומר אחר שאמר לך וגם תדבקין עם נערותי ראוי לך שכשתצאי ללקוט שתצא עם נערותיו בחיבור אחד שזהו יותר כבוד ואולי לזה אמר כאן ותאמר נעמי אל רות כלתה להודיענו שזה היה מאמר חמות שבטבע שונאות ומושדות לכלות מהטעם שכתבתי למעלה וכמאמרי ז"ל בשידוך זאב עם כבש תדיר כלה עם חמותה ולכן בכאן לפי שרות אמרה עם הנערים אשר לי תדבקין חשדה אותה ואמרה לא תצא עם נעריו אלא עם נערותיו שאינו כבוד לאשה להלוך עם הנערים והיא לא ידעה לדקתה ולצניעותה שיכולה לילך עם אלף אנשים בלי פחד וי"א שכשאמרה רות גם כי אמר אלי עם הנערים תדבקין לא אמרה זה אלא לנסות לחמותה לראות מה תאמר ותדע אם חושדה אותה והשיבה נעמי כי הטוב והישר שתצאי עם נערותיו ולא עם נעריו ואולי שלזה קראה רות המואביה לפי שאסור להטעות את הבריות ולא להוציא שקר מפיו משום מדבר שקר תרחק. ואמר

ותדבק בנערות בועז לומר שעשתה מאמר חמותה ואע"פ שכראה שהיתה חושדה קבלה עלתה ותדבק בנערות בועז ללקט בשדה בכל יום ויום ותשב את חמותה לכלכל את שיבתה ואולי אמר ותשב את חמותה לסורות על חשידותה שישבה עם חמותה כל זה הזמן בלי עלה ותליבה חוץ מן הטבע המוטבע בכלות. ואמר:

ותאמר לה נעמי חמותה לסורות על חשידות נעמי שאע"פ שהיתה חמותה ולא היה ראוי שתזכיר לה נישואים כדי שלא תזכור מיתת בנה מחלון עכ"ז אמרה לה הלא אבקש לך מנוח אשר ייטב לך כלומר אחר שערכת ועמלת אחר מזונותי לבקש לי מנוח ראוי לי ג"כ שאבקש לך מנוח אשר ייטב לך בבקשת בעל ראוי כי זאת היא עבודתך ואעפ"י שאני יודעת שיש לך מנוח עמי כבת ואם. עכ"ז איני מנוח אשר ייטב לך כאומרם ז"ל מכאן שאין מנוח לאשה אלא בבעלה ולא לאיש מנוח אלא מאשתו וז"א אשר ייטב לך:

ועתה הלא בועז מודעתנו כלומר אחר שיש לי לבקש לך מנוח מבעל יותר טוב שיהיה הבעל שאר בשרינו ולא איש נכרי וא"כ אחר שבועז מודעתנו והוא גואלינו הקרוב אלינו ועוד שכבר התחיל עמך לעשות חסד אשר היית עם נערותיו ראוי לנו להשתדל בדבר ולא תתעצל בדבר הזה ואע"פ שיראה לך בשת וחרפה כי ראוי לאיש לחזר על אבידתו ולא לאשה לבקש הבעל עכ"ז ראוי לך עתה בעת ובעונה הזאת לעשות עלתי בענין שלא יקדמך אחר וכמו שאחז"ל בענין הנישואין אפי' בע"ב שמא יקדמנו אחר וזהו ועתה הלא בועז מודעתינו זורה את גורן השעורים הלילה ולכך שתכין עצמך מיד בלילה הזאת אחר שהוא מלוי שם כי ביום אין ראוי לעשות דבר כזה וגם יש לו עסקים גדולים לפי שהוא שופט. ורחצת וסכת כפשוטו וכן רמזה לה ע"ד רחצו הזכו הסירו רוע מעלליכם. שתרחץ עצמה מטינוף ע"ז וסכת במעשים טובים ובמצות. ותלבש בגדי שבת בענין שזכות שבת יסייע כאומרו ותלבש אסתר מלכות מלכות ממש כדאמרינן שבת מלכתא וזה ושמת שמלותיך עליך וירדת הגורן ואח"ז וירדתי כתיב אשר זכותי תרד עמך:

ויהי בשכבו וידעת את המקום אשר ישכב כו' ושכבת והוא יגיד לך אשר תעשון ותאמר אליה וגו' ותרד הגורן וגו': ויהי בשכבו. הנה זה

הפסוק

והוא שאמרו חכמים השכיל בה תנה כו' ואולי נכללה בו רוח הקדש כפי מה שהיתה בדעתה להשיאה ואז כששמעה רות אלו הדברים ותגד לחמותה את אשר עשתה עמו כלומר שספרה לה דברי סתר וחכמה מה שעבר ביניה ובין בועז והבשורה שנתן לה שהיא מותרת לבא בקהל ושהיא רמוזה לו ג"כ זה בדבריה שאמרה אמלא חן בעיניך אדוני שאהי' לך לאשה. וזהו ותגד לחמותה ולא אמר ותאמר לה אלא ותגד לה שהוא לשון משך חכמה כתרגום משכו נגידו . ואז אמרה נעמי ברוך הוא לה' כלומר הוא הוא הגואל שאמיתי וזהו ברוך להוסיף על שבעו ולעשות חסד עם החיים ועם המתים אשר שהוא גואל קרוב ולו ראוי לפדות ולגאול כשם המת מחח אשר שהלך בלא בנים ולפי שאלו הדברים הם רמוזים בכתוב ואינם מפורשים אמר ותגד לחמותה אלו הדברים הנסתרים שעברו עמו ונעמי השיבה ג"כ ברמז על הגאולה ועל התמורה של המתים והחיים וחזרה רות לומר לה יתר הדברים המפורשים שעבר ביניהם וזהו ותאמר רות גם כי אמר אלי עם הנערים כו' ובמדרש אמרו ושם האיש אשר עשיתי עמו. תאני ר' יהושע יותר ממה שבעל הבית עושה עם העני העני עושה עם בעה"ב שכך רות אמרה אשר עשיתי עמו הי' צריך לומר אשר עשה עמי פעולות הרבה תולאי עמו בשביל פרוסה אשר האכילנו ר"ש בן חלפתא אומר יען למפרע הוא עני ופ"ר יוחנן מאי האביון השבון הב מהפך לו רב נחמן אמר כי בגלל הדבר הזה גלגל הוא וכו' א"ר אבין מאי דכתיב כי יעמוד לימין אביון להושיע משופטי נפשו ר' אבהו בשם ר' אלעזר אומר נקמתן של אומות העולם ביד ישראל שנאמר ונתתי את נקמתי באדום ביד עמי ישראל ונקמתן של ישראל ביד עניים דכתיב וקרא עליך את ה' והי' בך חטא . ר' יוחנן ור"ל כו' עד מיד מתחייב :

ותאמר רות המואביה גם כי אמר אלי עם הנערים אשר לי תדבקין עד אשר אם כו' ותאמר נעמי לרות כלתה וגו' אמר בכאן המואביה להורות שבאלו הדברים היתה מואביה לומר דברי שקר כמו שעמ' הסבירים שתולדה למואב שהתחילה בדברי שקר לומר אבינו זקן ואיש אין בארץ לבא עלינו וזה שקר כי אנשים רבים היו בעולם וכן אמרה רות שקר כי בועז אמר לה תדבקין עם נערותי והיא אמרה כי אמר אלי עם הנערים אשר לי תדבקין וזהו דרך המדרש שאמרו א"ר יוחנן בן לוי ודאי מואביה שהוא אמר וכה תדבקין עם נערותי והיא אמרה עם הנערים אשר לי תדבקין . ולפי הפשט יש לומר כי אמרה אמת . כי בועז אמר לה שני דברים הא' וכה תדבקין עם נערות והב' עיניך בשדה אשר יקצורון והלכת אחריהן הלא צויתי את הנערים לבלתי נגעך ועכשיו כשדברה עם חמותה לא דברה עמה אלא על עסקי החסד שעשה עמה בועז שאמר לה שתלך אחרי הקוצרים ולא תלך לשדה אחר וזהו ותאמר רות המואביה גם כי אמר אלי שאני מואביה מארץ אחרת עם הנערים אשר לי תדבקין שזהו אחרי הקוצרים עד אם כלו את הקציר אשר לי וזהו ותאמר רות המואביה כלומר אם הייתי מעמו לא הי' כ"כ חסד אבל שאני מואביה מעם אחר שיאמר לי לעשות עמו חסד זה דבר גדול וזה כי אמר אלי שאנכי מואביה מעם אחר עם הנערים שהם הקוצרים תדבקין ולכן לא אמרו עם הנערות אשר לי לפי שזה הי' לענין הלקיטות שתשב עם נערותיו כאומרו וכה תדבקין עם נערותי . ואולי זה כלול במאמר בועז שאמר ויצו בועז את נעריו גם בין העמרים כו' וידוע שכמו שצוה זה לנערים כך אמר לה שתלקט בשדה

עם

שאמרו ביעקב שכח פכים קטנים. ואעפ"כ כל זמן הגרגרות של חטים ושעורים לא ספר שהלך לגירן בלילה אלא בכאן להודיענו שאפי' היתה זאת ולכן היא נפלאת בעינינו. ואולי יחד הגורן להודות לה' על שעבר הרעב והביא שבע לעולם ואולי שלזה כוה דעת יב"ע שתרגם ואכל ושתי בעז ואוטיב לביה ובריך שמא ד"ה דקביל צלותיה ובעדי כפנא מן ארעא דישראל כו' נראה מכאן שנתן הודאה להשי"ת על הסרת הרעב ולכן וישכב בקצה הערימה וכ"ז ג"כ סבה אלהית בענין שתבא רות בלאט ותגלה מרגלותיו ותשכב והוא לא ירגיש הדבר ואולי שלזה אמר ויאכל וישת וייטב לבו להורות שבועז בא לגורן להתענג בלילות הקיץ והוא עצמו ערם לזרות הגורן לעזור הנערים עד שלקצת זה וישת וייטב לבו ונתנמנם מיד כאומרו מתוקה שנת העובד אם מעט ואם הרבה יאכל עד שלא הרגיש בגלוי מרגלותיו עד חצות הלילה:

ויהי בחצי הלילה ויחרד האיש וילפת וגו' יש לתמוה איך נתעורר משנתו בחצי הלילה כי אחר שזרה גורן השעורים בלילה מפני שרוח מצויה בלילה יותר מביום ואח"כ אכל ושתה ובירך על מזוני ועסק בתורה כדין התורה כל שלחן שלא אמרו עליו ד"ת כו' ואח"כ נתנמנם כאיש זקן תש ונלאה ומיד בחצי הלילה נתעורר וחרד ולא הי' ראוי לפי זה להיות כל שנתו כשינת הסוס. אלא יש לנו לומר שהיתה סבה אלהית ולכן שינתו נסייתה עליו לפי שהי' עתיד לצאת מכאן איש גבור חיל העומד בחצי הלילה כדכתיב חצות לילה אקום להודות לך. וכן יש לנו לומר כי הטעם שאמר בחצי הלילה להורות לנו מעלת בועז בחכמה לפי שידוע שאמרו אין רנה של תורה אלא בלילה כאומרו קומי רוני בלילה ובועז הי' חכם גדול כאומרם ז"ל ג' דברים גזרו ב"ד של מטה והסכימו ב"ד של מעלה וכו' עמד בועז ובית דינו והסכימו לשאול בשלום בשם כו' ומן הידוע שהי' עוסק בתורה ובפרט בחצי הלילה כמוזכר בר"ע בסוף ברכות ולפי שהוא הי' רגיל לעמוד בחצי הלילה בתמידות לעסוק בתורה ובזאת הלילה לא הי' בבית מדרשו אלא בגורן. כשהגיע הזמן שהי' רגיל לקום. שנתו נסייתה עליו בזאת השעה וזהו ויהי בחצי הלילה ויחרד האיש לפי שהלב בקי והי' חרד ורועד פן יצא השעה הידועה שיש לו לעסוק בתורה כאומרם ז"ל קבעת עתים לתורה ולכן ויחרד האיש וילפת פרושו שנהפך מצד אל צד והוא לשון עוות כמו ילפתו ארחות דרכם ולי נראה שהוא לשון חיבור והוא כמו ילפת שהוא מין גרב שמחובר עמו עד יום המות ולכן בועז כשנתעורר משנתו התחיל לפשוט איבריו כמו שעושים האנשים שמקיצים משינתם שמאריכים עצמם ואיבריהם עד שבפשטת זה נגע ברגליו אל רות שהיתה שוכבת מרגלותיו ובפשטת החיבור הכיר שהיתה אשה שוכבת מרגלותיו וזה הכיר או מצד שערה או מצד אחר. באופן שמעשה אבות ירשו בנים ובא זה הדבר בקבלה מבועז לעובד ומעובד לישי ומישי לדוד ולז"א דוד חצות לילה אקום להודות לך וכ"ז לפי שקבל מאביו סוד דבר זה כמו שכ' הקדוש רשב"י ז"ל שהקב"ה קם בחצי הלילה להשתעשע בגן עדנו עם הצדיקים ולכן היא שעה רצויה לכל אדם לעסוק בד"ת ולבקש מהשי"ת על ביתו ועל מקדשו עד שלזה אמר מי נתן לשכוי בינה ואמרו שר"ע הי' מוליך עמו תרנגול בדרך לידע העת הידועה של חצות לילה וכן קצת החכמים היו עושים כלים מסודרים בחכמה לידע חצות לילה עד שלזה אמר דוד עורה הנבל וכנור אעירה שחר ואמרו כנור של דוד הי' מנגן מאליו וכן האמת

אשכול הכופר

הפסוק לעד שהיא נתכוונה לש"ש ומותה ג"כ לפי שנעמי היתה יודעת כחו של בועז הצדיק שאפי' בהרהור לא יחטא ולכן לא אמרה אלא והיא יגיד לך את אשר תעשון כי לא רותה לה אלא שתשאל ממנו עצה מה תעשה והוא בחכמתו יגיד לה הראוי לה וכן תרגם יב"ע ותהא שאלה מיניה עיצא והוא יחוי לך בחכמתיה ית דתעבדין כרצה שלא נתן לה עצה לדבר אחר אלא שתבקש עצה מחכמתו וטעם הרחצה והסיכה לפי שיצר לב האדם רע מנעוריו ראתה שתהי' בהיתר ולא באיסור ואולי לפי טעם זה אמרה הוא זורה את גורן השעורים ומה לנו שיהי' גורן חטים או שעורים ובעוד שכבר אמר למעלה שכבר תמו גרנות החטים והשעורים ועוד כי השעורה אביב והחטה מאוחרת ומי נתן גורן השעורים אחר כלות החטים . ואולי נזדמן לבועז גורן שעורים מאוחרת לשנת מה ונעמי בחכמתה הכירה שהוא עת מזומן בלילה הזה מאמר הלילות לפי שהוא זורה גורן השעורים והוא כמו מן הסערה שהיא רוח סערה עושה דברו והוא מצד שמאל והעד מנחת קנאות של הסוטה שהיתה משעורים רמז למדות הדין הנקראת סערה והיא עומדת לעוות אדם בריבו ולהטעותו כאומרו ואליך תשוקתו ולכן ראתה נעמי בחכמתה שהי' זמן ראוי לתגבורת יצה"ר בשבת גורן השעורים ולכן ציותה לה ג"כ ורחצת וסכת בבשמים ובתמרוקי הנשים בענין שהלכה מזורזת לשאול עצה מחכמתו ומקושטת למצא חן בעיניו וכל אלה סבות אלהיות לקיים הנגזר מימי קדם ולזה רמזו רז"ל במאמר כל אשר תאמרי אלי קרי ולא כתיב אמרה הדור שטוף בזמה ובעבירות שמא יצא בן כלב אחד ויפגע בך אמר כל אשר תאמר אלי אעשה עליך לייסב את הדברים כתיב אני ידעתי נאם ה' עברתו ולא כן בדיו ר"ה בר פפא אמר מתחלת עיבורה של מואב לא היתה לש"ש אלא לשם זנות שנאמר וישב ישראל בשטים ויחל העם לזנות אל בנות מואב בדיו לא כן עשו לא עשו לשום זנות אלא לש"ש ותרד הגורן ותעש אר"ל מתחלת עיבורה לש"ש וסופה לש"ש ע"כ נראה מכאן שהכל נמשך מהשם וזהו אלי עלי לייסב את הדברים ולכן לא נכתב אלי אלא נקרא ולא נכתב להורות שהדבר חוזר אל השם ולא אל רות כי בחק אדם ואשה א"א להעשות זה אם לא הי' מהשם וכענין זה בתמר צדקה ממני ממני יצאו הדברים ואמר ותרד מהגורן ותעש ככל אשר צותה חמותה להורות על טוב שכלה וחכמתה שהוסיפה לקח על דברי חמותה ואמר איך אעשה זה אילך מקושטת ומבושמת בשווקים וברחובות לכן ספר שירדה הגורן כמנהגה ואח"כ בגורן קשטה עצמה כמאמר נעמי ואמר ויאכל בועז וישת וייטב לבו להורות שהי' לו לב טוב ושמח בחלקו כאומרו וטוב לב משתה תמיד ואע"פ שהי' נשיא הדור ושופט הי' עומד בגורן ואוכל ושותה כתאות לבו ולא כתאות גופו וזהו וייטב לבו ולא גופו שלא הי' אוכל מעדנים אלא פת במלח ואורחת ירק ושלוה בה והי' שבע כאלו אכל מאכלי עולם וזהו וייטב לבו כמו ונשבעה ונהיה טובים ויבא לשכב בקצה הערמה בלי כר וכסת לקיים ועל הארץ תישן וכ"ז לפי שבתורה אתה עמל עד שלזה אמרו במדרש וייטב לבו שבירך על מזונו ד"א וייטב לבו שהי' מבקש אשה שנאמר מצא אשה מצא טוב זה לאות על מ"ם למעלה בגורן השעורים שנכנסה בלבו תאוה . ד"א וייטב לבו שהי' עוסק בתורה שנאמר כי לקח טוב נתתי לכם . ויבא לשכב בקצה הערמה בועז גדול הדור והי' שוכב בקצה הערמה כו' עד ולא עוד אלא שהצדיקים מתרחקים מן הגזל לפיכך ממונם חביב עליהם ע"כ וזה ע"ד

אמרי

אלא אחר איש בא בימים רב פעלים וכנגד מה שאמרה כי גואל אתה היטב אם אמנם כי גואל אנכי וגם יש גואל קרוב ממני ואמר כי אם אמנם ולא קאמר אלא כי לרמוז שהיה הדבר ספק אם היה גואל אם לא. אבל אני אומר שאמנם אני גואל ואני עושה עצמי גואל אע"פ שגם יש גואל קרוב ממני ולכן ליני הלילה וגו' ולפי שלא תחשוב שהיה כ"ז דברים בעלמא לזה לקרר דעתה נשבע ואמר חי ה' שכבי עד הבקר ורבותינו אמרו ליצרו נשבע וכן תרגם יב"ע וכבש יצריה כו' כמא דעבד יוסף צדיקא וכמא דעבד פלטי כו' ותרגם היטבת חסדך האחרון מן הראשון ע"ד שפירשתי הראשון שנתגיירת והאחרון שעשית עצמך כאשה שומרת יבם קטן עד זמן שיגדל לבלתי לכת אחרי הנערים לעשות זנות עמהם וכן תרגם אשת חיל את אשה צדקת ויש בך כח לסבול עול מצות השם ואמר זה לתקן מלת חיל באשה כי באיש נופל יפה איש גבור חיל אבל באשה אין לה לצאת למלחמה אבל לעשות המצות ולסבול עול התורה צריך כח גדול כאומרו ברך ה' חילו וכן תרגם וגאלתיך אנכי חי ה' על הדרך שפירשתי אמר בשבועה קדם ה' כמא דמלילת כי' דמוכי עד צפרא. ובמדרש רות אמרו ליצרו נשבע ויחרד האיש וילפת חרדת אדם יתן מוקש חרדה שהחרידה רות לבועז ראויה היתה לקללה כו' נתן הקב"ה בלבו וברכה דכתיב ויאמר ברוכה את וגו' וילפת לפתו חזית התחיל ממשמש בשערה אמר רוחות אין להם שער. אמר לה אשת איש או פנויה אמרה לו פנויה טהורה או טמאה א"ל טהורה א"ל ברכיה ארורים הרשעים דכתיב ותתפשהו בבגדו ברה הכא ופרשת כנפיך על אמתך כנף בגדך לכסותני בטליתך ר' יוחנן וריש לקיש אמרי אל ימנע אדם עצמו מלילך אצל זקן שיברכהו שהרי בועז בן פ' שנה היה ולא נפקד כיון שהתפללה עליו אותה צדקת נפקד דכתיב ותאמר נעמי ברוך הוא לה' רות בת מי שנה היתה ולא נתיבמה ולא נפקדה ממחלון כיון שברכה אותו צדיק נפקדה וכו' עד אמר רב הונא גבר חכם בעוז ואיש דעת מאמץ כח אלו שנזדרגא על יצרן ע"כ אבל לפי הפשט פי' יב"ע גלאה עיקר ותשכב מרגלותיו כי' אמר ותשכב מרגלותיו להורות על מעלת בועז וחסידותו כי ראוי היה אחר שעברה השעה שידוע של חצות הלילה שאז תגבורת יצה"ר. שהלך לה למקום אחר לשכב דלאו בכל שעתא מתרחש ניסא. אבל בועז לא שת לבו גם לזאת לפי שנקרא שמו בישראל איש גבור חיל הכובש את יצרו ועוד שכבר נשבע כאומרו חי ה' ולכן ותשכב מרגלותיו בלי פחד ולפי הפשט שהשבועה היתה שיגאל אותה אמר ותשכב מרגלותיו לפי שכבר היתה כאשתו לכ"ד ואינו דומה מי שיש לו פת בסלו למי שאין לו. ואמר עד הבוקר להורות שהיתה ממתנת לעורר השחר ולא היתה ישינה ומכאן בא לו לדוד אעירה שחר ואין השחר מעורר אותו ולכן ותקם בטרם יכיר איש את רעהו כדי שלא יכירוה וכמו שהיא היתה בזאת המחשבה כן בועז היה חושב ודואג ואומר מי יתן והיה שלא יודע כי באה האשה אל הגורן וזהו ויאמר אל יודע כמו אמרת אני בלבי. ויב"ע תרגם ואמר לעולימוהי אל ישתמודע לגבר. לומר שדיבר עם נערו ואמר להם השמרו בנפשותיכם שלא יודע דבר זה. א"כ דעתו היה שהנערים ידעו בביאת האשה אל הגורן ואינו נכון כי הכתוב אמר שהמתינה במקום ידוע עד שאכלו ושתו ושכבו וא"כ ותבא האשה בלאט בסתר וכן תרגם הוא ברז וא"כ מהו הסוד אחר שהנערים ידעו בדבר וחברא דחברך חברא אית

אשכול הכופר

כי הוא עצמו נקרא אלות לילה . ולפי שהשי"ת רוצה לבלתי ידח ממנו נדח נתן לשכוי בינה שהיא התרנגול להבין בין יום ובין לילה וקורא התרנגול בחצי הלילה כאומרם אלו קרא הגבר קרא תרנגולא וכ"ז להעיר נרדמים ולכן התרנגול קורא בקול רם ואומר הקיצו ישנים מתרדמתכם מי פתי יסור הנה חסר לב ואמרה לו לפי שאני יודע לכוין השעות יותר מכל העופות בחכמת בוראי . באופן הראוי לאדם לקום משנתו לעסוק בתורה אחר שכבר הוא מותרה ועומד מצד קריאת הגבר בחכמת בוראו כמו שכ' הקדוש ז"ל כי בעת חצי הלילה בא כמו היט של אש מג"ע ובטש תחות גדפי דתרנגולא באופן שנכנס בקרבו כמו אש בוערת ומצד החום הוא מכה בכנפיו וקורא בחצי הלילה לעורר ישנים באופן שלא יאמרו אנוסים היינו או שוגגים ומוטעים ולכ"א בכאן ויהי בחצי הלילה ויחרד האיש וילפת כי כן ראוי לכל אדם להזדעזע לעבודת בוראו כשיגיע עת הראוי לעבוד את השי"ת :

ויאמר מי את . אולי שהיא אמרה לו שהיא אשה ולכ"א לה מי את ותאמר אנכי רות אמתך רצתה בזה שהיא רות אמתו לפי שאמרה לו ואנכי לא אהי' כאחד שפחותיך אשר רמזה לו בדבריה שאחר שעשה עמה חסד שיכירה להיות לו לאשה ולפי שהוא אמר בדבריו שמותרת לבא בקהל אחר אשר באה לחסות תחת כנפיו ולפי שידוע כנפי השם הם צדיקים שמגינים ומכסים על העולם אמרה לו ופרשת כנפיך על אמתך לפי שהם לי כמו כנפי שכינה אחר שאתה גואל וקרוב לגאול גאולתי וכבר כתבתי כי ענין הכנף הוא נאמר על כנף השכינה דכתיב על ציצית הכנף פתיל תכלת . ובפסוק אשר באת לחסות האריכותי . ואמר ברוכה את לה' בתי וגו' ועתה בתי אל תיראי וגו' ועתה כי אמנם וגו' ליני הלילה וגו' הנה בועז ענה לה על כל דבריה לפי שהיא אמרה ג' דברים הא' אנכי רות אמיתך והשני ופרשת כנפיך והג' כי גואל אתה . והי' זה לפי שהיתה רוצה לומר דבר זר מאד ופרשת כנפיך על אמתך אמרה התכללות ע"ז בתחלה ובסוף . בראשונה אמרה אל תתמה מדברי כי אני מדברת אלו הדברים לפי שאני מדברת אותם כאמתיך ועוד שאני יודעת שאתה גואל מן התורה ואני כמו יבמה לך ולך משפט הגאולה ואחר שאני יבמה לך הריני כאשתך לכל דבר ואיני חסרה אלא דבר זה כמאמר התורה יבמה יבא עליה ואמרו ביאה גומרת בה ולכן אל תתמה ע"ז והוא בענותנותו השיב לה לכל דבריה ואמר כנגד הראשונה שאמרת אנכי רות אמתיך . איך כאמה אלא כבת אהובה וזהו ברוכה את בתי לה' וכנגד מה שאמרת ופרשת כנפיך על אמתך שנראה דבר מגונה איני כן אלא דבר גדול וחסד עשית עם המתים ועם החיים וזהו היטבת חסדך האחרון מן הראשון במה שלא רצית להנשא לאיש ושמת עצמך להתיבם עם הגואל לגאול גאולתו לפדות נפשו מכי שחת כמו שהוא בסוד הייבום וזהו חסד גדול שעשית באחרונה יותר מבראשונה שנתגיירת ובאת לחסות תחת כנפי השכינה ולכן אין זה דבר מגונה אחר שהכל יודעים לכיוונך במה שאתה רוצה להדבק בזקן בעל שיבה ואינך רוצה לילך אחרי הבחורים אם דל ואם עשיר . ועתה בתי אל תיראי ר"ל מצד העת והזמן שאולי ילחצו ממך בני העיר שבאת אל הגורן ושכבת מרגלותי אל תיראי ואל תחשוב שאני דוחה אותך בקש כי כל אשר תאמרי אעשה לך ואקיים דברי וממה שאתה יראה מבני העיר שילחצו ממך זה הבל כי יודע כל שער עמי כי אשת חיל אתה להעמיד עצמך בכח בחיל כאשת חיל בת גדולים ואינך הולכת אחרי הבחורים

אלא

לא תתעצב מזה שאמר לך כי יש לך לדעת שלא ישקוט האיש עד שישלים הדבר היום בהשתדלות נמרץ ואולי הפי' איך יפול דבר איך יהי' זה החיבור והוא מלשון אל הכשדים אשר נופל אתה מתחבר והוא רמז על החיבור הבא מאת השם כי מלך האיש לא ישקוט. ואולי לפי הפי' שפירשתי יהי' איך יפול דבר לשון חסרון כמו לא נופל אנכי מכם והענין לומר שרות חשבה שדחה אותה בדברים כדי שלא לביישה יותר ואולי שחשבה שלא ישלים דברו לפי שהי' זקן מאד או לפי שהיתה מואביה ולכן אמרה לה נעמי שבי בתי והתיישבי בדעתך ולא יהיו פניך רעים עד שתדע שאינו רוצה להשלים דברו וזהו איך יפול דבר איך הוא יחסר את דברו כי אני סבורה שלא ישקוט האיש עד שישלים דברו וזהו כי אם כלה הדבר בלי איחור ועיכוב ביום הזה ולכן בתי אל תיראו כי לא יפול דבר מכל דבריו ארצה. ושער ובועז עלה וכו'.. ואולי יאמר שבי בתי כי אולי רות לפי חריצותה היתה רוצה לילך ללקט או לעשות דבר אחר ולכן אמרה לה שבי בתי בכבודך עד אשר תדעין איך יפול דבר כי לא יתאחר הדבר יום או יומים ויב"ע תרגם את כל אשר עשה לה האיש ית כל דעבד לה גברא על פום מימר נבואה כו' וכן תרגם איך יפול דבר איכדין אתגזר מן שמיא ואיכדין יתפרש פתגם. ובמדרש אמרו אל תבואי ריקם כל מקום שנכנסו לא יצאו ריקנים ביזת מצרים ביזת הים כו' רמזו בזה שכל זה מרמז על העתיד לבא:

ובעז עלה השער וישב שם והנה הגואל עובר וגו' לפי שהוא אמר ליני הלילה ופי' אמר שהשלים דברו ומיד בבקר הלך אצל בית דינו ואצל הסנהדרין וזהו עלה השער הוא שער ב"ד וישב שם לשפוט הבאים לפניו כמשה וישב משה לשפוט וכן והוא יושב פתח האהל א"ל הקב"ה שב ואתה סימן לבניך שיהיו יושבים ואני נצב עליהם שנאמר אלהים נצב בעדת אל ונתן לו סימן הדיינים בענין המילה להורות שכמו שברית מילה הוא לכרות הערלה לפי שהוא כמו דבר יתר כן הדיינים צריכים לישב לשפוט את העם ולבער מקרבם כל דבר רע ומותרות. בענין שענין ישיבה נאמר על הדיינים. והנה הגואל עובר אשר דבר בועז אמר זה להורות כי מאת השי"ת הי' דבר זה והוא סייע בדבר שישב בועז ומיד יעבור הגואל כאלו הי' מוכן לכך מיום אתמול אבל זה יורה שהכל כגלגל אתו יתברך והוא מסבות מתהפך ומגלגל גלגולים להזמין הדברים כולם על אמיתתם ובזמנם ועכ"ז ראוי לכל אדם לחגור בעוז מתניו ולהשתדל בכל עוז להיות דבר דבור על אופניו כאומרם ז"ל יכול יהא יושב ובטל ת"ל בכל מעשה ידך אשר תעשה וכן אמרו ה' שומרך ה' צלך להסתופף בצלו בתנאי שתשים יד ימינך וזהו על יד ימינך ואז השמש לא יככה אבל אם לא תשתדל ותנח הדבר לשם אולי לא תשיג המבוקש ולכן אמרו ע"ש חזית איש מהיר במלאכתו על ר' חנינא בן דוסא שרצה לעלות להר הבית לראות את פני ה' כפי אשר תשיג ידו לפי שראה כל העם עולים איש איש כמתת ידו ואז עלה להר לפסול אבנים להעלות להר הבית והי' צריך מי שיעלם ונזדמנו לו שני מלאכים בדמות אנשים ונתפשר עמהם להעלות האבנים בכך וכך ואמרו לו אני מרוצים בכך ובלבד שתשים אצבעך עמנו ועלו להר הבית וכשרצה לתת להם השכירות לא ראם ואז הכיר שהיו מלאכים והרמז בזה שאע"פ שהשם מציון יסעד ויעזור לאדם צריך שישתדל הוא בחריצות נמרץ וזהו שאמרו במדרש תהלים ישלח עזרך מקדש בזכות מעשיך המצוינים

אית ליה ועוד שהכתוב אומר וימד שש שעורים ואחר שהנערים ידעו בדבר למה מדד הוא בעצמו יקומו הם הנערים וימדדו לפניו וכמו שהי' בועז בזה בעיקר הדבר שלא יגלו כ"ש במדידת השעורים ועוד למה לא לוה לא' מנעריו שיוליך השעורים לביתה ולא תשאם היא . וגם אין הדעת נותן שנעשה דבר זה באופן שהרגישו הנערים ע"כ נראה כמו שכתבתי . ורבותינו ז"ל תירצו זה ואמרו ר' הונא ור' ירמיה בשם רשב"י כל אותו הלילה הי' בועז שטוח על פניו ואומר רבון העולמים גלוי וידוע לפניך שלא נגעתי בה יהי רצון מלפניך שלא יודע כי' שלא יתחלל שם שמים בפרהסיא . לעתה לומר שהי' מדבר עם השי"ת בתחנה ובהשתחויה שלא יתגלה דבר זה . ועוד אמרו ויאמר הבי מלמד שהי' מדבר עמה בלשון זכר כדי שלא ירגיש שום ברי' כי' עד דוד דכתיב יודע נגן וכי' באופן שכ"ז נראה רמיזה לעתיד ומאת ה' היתה זאת וכ"ז דברי סתר ואין ראוי לנערים שידעו דבר זה . ויאמר הבי המטפחת וגו' אחר שראה בועז שהדבר מאת השי"ת ושכבר היא כאשתו ואין ראוי שתבא עוד אל הגורן אלא שתשב כאשת אכוסה כבודה בת מלך פנימה . ואולי יתארך הדבר ביני ובין הגואל ראוי להיות לה ביני וביני לחם ומזון למאכלה לכ"א הבי המטפחת וימד שש שעורים וישת עליה ויבא העיר ולא אמר ותבא לרמוז לפי שזאת המשא אינה ראוים לישא אותה אדם חזק כ"ש אשה בת מ' שנה והי' ראוי שתתאחר בהליכה עכ"ז הלכה בזריזות ובמהירות לעיר בעלה כדי שלא יכירו בה וזהו ויבא העיר כאיש חזק וכן רמז וישת ויבא כאלו קפלה לה הדרך ומיד ששת עליה באה לעיר ורבותינו אמרו לא הי' צריך לומר אלא ותבא העיר אלא שהי' מהלך אחריה על פתחה שלא יבגד בה אחד מן הנערים. רצו בזה שבא בועז ולכ"א ויבא ולא אמר ותבא וכן תרגם יב"ע ועל בועז לקרתא:

ותבא אל חמותה וגו' ותאמר שש השעורים וגו' ותאמר שבי בתי וגו'. ותבא אל חמותה קודם אור הבוקר ולכן שאלה מי את בתי לפי שהי' בערב יכיר איש את רעהו והיא השיבה אנכי רות אמתיך ואז הגידה לה כל הדברים ושנשבע לה שישאנה . ואולי שנעמי תמהה כשראתה אותה שבאה לפי שהיא היתה בטוחה בבועז שאחר שהוא גואל ורות שמה עצמה באותה בושה שלא ישיב פניה ריקם ושתשאר בביתו וכשראתה שבאת תמהה ואמרה מי את בתי כלומר מה הדבר הזה אומר את בתי אשה צדקת וגדולה שתעבור עליך דבר זה אז השיבה לה בחכמה גדולה ואמרה את כל אשר עשה להרגיש ולא אמרה את אשר דבר אלא את אשר עשה כאלו כבר נעשה הדבר ונגמר ביניהם בשבועה ובקנין סודר כדכתיב ותאחז בה כי המטפחת היא כמו סודר ועוד כי שש השעורים האלה נתן לי ובהם אני מקודשת לו וכ"ז לקרר דעתה . ותאמר שבי בתי כלומר אחר שזה כן בודאי לא ישקוט האיש . ואולי שרות לא נתקררה דעתה במה שעשה בועז כי אחר שנתביישה הי' לו לאסוף חרפתה ולהכניסה בביתו וכן חמותה תמהה ואמרה מי את בתי כנ"ל ואז הגידה לה כל אשר עשה לה שהשיבה בשוליה על ראשה ולא היה לה שק או דבר אחר להוליך השעורים אלא הצעיף אשר עליה . וכן שדחה אותה בקש ובדברים בעלמא וכדי ליישב דעתה נתן לה שש שעורים כי אמר אל תבואי ריקם אל חמותך מכל וכל אחר שאת הולכת ריקם מהשאלה העיקרית . ואז חמותה כדי ליישב דעתה אמרה לה שב בתי בכבודך ותתישב בדעתך עד אשר תדעון איך יפול דבר מן השמים לפי שענין הזיווגין הם מאת השם ואם הדבר הוא מאתו י"ת

ויותר נכון שיהי' כמו הגאל ואם לא תגאל אתה הגידה לי ואני אגאל . ואנכי אחריך אבל הנכון בזה שדעתי לומר שאע"פ שבועז הי' גואל אולי יש גואל אחר ולפי שעכשיו נזדמן זה הגואל . הודיע לו הדבר אם הוא רוצה לגאול או לאו ולכ"א ואם לא תרצה לגאול אדעה ר"ל אדע ואחקור אם יש גואל אחר שיוכל לגאול ואם אין אחר זולתך לגאול אנכי אגאל אחריך וזהו ואדעה כי אין זולתך ר"ל כשלא תרצה לגאול ולא יהי' גואל אחר זולתיך אז אנכי אגאל ואולי אמר זה לפי שהוא הי' גואל רחוק ולכן קרא לזה לפי שהוא הי' גואל קרוב והי' רוצה לחקור אם יש גואל אחר קרוב ואם לא ימצאהו הוא יגאל ויאמר אנכי אגאל כלומר לא תטריח עצמך בזה כי אנכי אגאל וא"ל לבקש גואל אחר :

ויאמר בועז ביום קנותך השדה מיד נעמי כלומר יש לך לדעת כי באלו הדברים שאמרתי לך יש דברים בגו כי אע"פ שאמרתי לך חלקת השדה כי' לא אמרתי בשביל גאולת השדה לבד אלא בשביל גאולת אשת המת ולכן אמרתי השבה משדי מואב לפי שהדבר ידוע לכל שמתו לה בשדי מואב בעלה ובניה ונשארה ערומה לא כין לה ולא ככד בעמה זולת רות המואביה כלתה ולפי שהדבר הזה מפורסם לכל חשבתי שברמיזה תבין הענין מגאולת השדה הנאמר על האשה הראויה להוליד זרע כמו השדה הראוי' לזריעה כדכתיב כי אם הרוה את הארץ והולידה והצמיחה וכן אמר על שדים סופדים על שדה חמד על גפן פוריה הנאמר על הנשים כמ"ש בתחלת הענין נשים שאננות וכו' וכן אמרו בזהר הכן בחוץ מלאכתך ועתדה בשדה לך זו אשה יראת ה' וכיוצא בזה אמרו בגמרא ת"ר אשר בנה אשר נטע אשר ארש למדה תורה ד"א שיבנה אדם בית ויטע כרם ואח"כ ישא אשה ואף שלמה אמר בחכמתו הכן בחוץ מלאכתך ועתדה בשדה לך אחר ובנית ביתך הכן בחוץ מלאכתך זו מקרא כי' ר"א בנו של ר"י הגלילי אומר כו' אחר ובנית ביתך דרוש וקבל שכר ע"כ רמזו קצת למה שאמרנו אלא שעשו רמיזה אחרת על מקרא משנה ותלמוד לרמוז על מה שאמרו בקידושין רחים על צוארו ויעסוק בתורה וכן תמצא ביעקב שאמר לו אביו קום לך פדנה ארם שהוא כמו שדה ארם וקח לך אשה וכתיב ויברח יעקב שדה ארם ויעבד ישראל באשה כי' בענין שהשדה נאמר בתורה על האשה ולכן כשאמר בועז חלקת השדה אמר על האשה הנקראת שדה כנגד רות המואביה וחשב בועז שהגואל יבין הדבר על בוריו בגילוי דעת זה וז"ש ואני אמרתי אגלה אזנך וגו' אם תגאל גאל שזאת היא גאולת המת . ולפי שהוא הי' אלם בד"ת כמאמרם ז"ל שהבאתי לעיל לכן לא הבין הדבר וחשב שבועז הי' מדבר בשדה לבד ולכ"א אנכי אגאל ר"ל השדה ולכן אמר לו בועז בפירוש ביום קנותך השדה כו' אשת המת קנית להקים לו שם בישראל וכשפירש לו הדבר אמר לא אוכל לגאול . ולהורות שהשדה והאשה דבר א' אמר ביום קנותך השדה אשת המת קנית כי הכל דבר א' ואמר מיד נעמי לפי שהשדה הי' בידה וברשותה שהיא הגבירת ורות היתה כמו בת יורשת כלה מיד נעמי לפי שהיא אשת המת והיבם זוכה בנכסים ולכ"א בנעמי מיד נעמי וברות אמר מאת רות המואביה אשת המת קנית ואמר קנית כמו תקנה או יהי' במשמע כי מעת קניית השדה קנה האשה לפי שזה כלול בזה כמו שאמרנו ונכתב קניתי והטעם אקנה אני ובמדרש אמרו קנית קנותי כתיב שמא תאמר כו' הדא מילתא מסייע כו' עד בשביל שנטלו אותם עיי"ש . ויאמר הגואל לא אוכל לגאול כו' ראוי הי' שיאמר לא אוכל לגאול

לרמוז שהשם שולח עזרו משמי מרום כשהאדם עושה מעשיו והשתדלותו וזהו ואל עמו תצילנו ובתנאי שידיו רב לו וכן אמר ויד חרוצים תעשיר כשמשימים ידם והשתדלותם ולכן בכאן אחר שרות חגרה בעוז מתניה והשתדלה בהשתדלות כמרץ ומקרה עלתה לה"ש כמעט שהיא תובעת בפה וכן בועז השיב אמרים לה והבטיחה על כך ומיד באור הבוקר השתדל על הדבר לשם שמים לקיים התורה ולהשלים דברו ראוי הי' שהשם ישלח עזרו מקדש וישים ידו וברכתו בהם אחר שנמצא בהם כוון מעשים טובים והשתדלות כמרץ עד שהשם בלב הגואל לעבור דרך שם בהשגחה גמורה להשלים עלת מלאכו וזהו ובעז עלה השער וישב שם ומיד והנה הגואל עובר אשר דבר בועז כאלו דבר בשדהו ובגרנו הגיע לאזני הגואל וכשראה אותו אמר סורה שבה פה שאולי הגואל יעבור דרך אחרת לילך לדרכו ולכן אמר לו סורה מדרכך שאתה הולך ושב פה כי זה דרך מלוה וכששמע זה ויסר מדרכו וישב שם ואמר ויקח עשרה אנשים להורות שהוא הי' אב ב"ד וראש הסנהדרין והי' יכול לעשות מה שירצה עכ"ז משום חשד שלא יאמרו שהי' נוגע בדבר לפי שגם הוא הי' גואל. לא רצה לעשות דבר מדעתו בלא דעת ב"ד ולכן ויקח בעז עשרה אנשים מזקני העיר וחכמיה כדי להוציאו מידי חשד כאומרם ז"ל צריך אדם לצאת ידי הבריות כדרך שצריך לצאת ידי שמים שנאמר והייתם נקיים מה' ומישראל ואומר ומצא חן ושכל טוב בעיני אלהים ואדם ואז הודיע הדבר להגואל וסדר הדברים לפני ב"ד ויאמר לגואל כו' ובמדרש רות תמלא זה הענין בדור שאמרו שם ובעז עלה והנה הגואל עובר ומה אחר תרעא היה קאים א"ר ירמיה כו' עד ולא הי' יודע שכבר נתחדשה הלכה כו'. רמזו בזה מה שאמרנו שכל הדברים היו מסובבים מאתו ית' ואולי ע"ז נקרא שם הגואל פלוני אלמוני לפי שאלו הדברים היו מופלאים ומכוסים מזמן התורה ולכן בדברי המגילה הזאת ראוי לכל אדם לשום עצמו אלם כמו שאינו יודע ושומע לפי שהם דברים נפלאים ועמוקים וכל הדברים נתגלגל מאתו ית' בגלגולים וסיבות עמוקות הוא לבדו היודע ועד ואין אתנו יודע עד מה מתחלת הדברים שהלך אלימלך לארץ מואב ומת שם הוא וכל זרעו ודבקה רות בחמותה על כרחה באופן שע"ז נקרא פלוני אלמוני לפי שפליאה דעת דבר זה נשגבה לא נוכל לה ואולי לזה רמזו רז"ל שהיה אלם בד"ת לפי שהי' יושב ותמה ואומר איך אפשר זה אתמול היתה נערה מואביה ועכשיו היא מותרת לבא בקהל והוא לא הי' יודע שהדברים עתיקים ומופלאים ויב"ע תרגם פלוני אלמוני תיב הכא גבר דצניען אורחתיה ואולי דעתו שהי' צניע בד"א ולא בדרכי התורה כמאמרם ז"ל:

ויאמר לגואל חלקת השדה אשר לאחינו וגו' ואני אמרתי אגלה אזנך וגו' רצה לסדר הדברים לפני הגואל והזקנים ואמר שנעמי מכרה חלקת השדה של אלימלך ובדין התורה השדות חוזרות לבעלים או לגואלו הקרוב אליו הראוי לגאול ממכר אחיו ולכן אמרתי אגלה את אזנך כדי שתדע הדבר ואמר השבה משדי מואב להורות כי אולי לפי שישבה בשדה מואב זמן רב נשתכח הדבר ואחר שרצה השם ושבה משדה מואב ראוי לגאול גאולתה ולכן קנה נגד היושבים שהם כלל העם ונגד זקני עמי הם החכמים אשר להם ראוי המשפט הזה כי אני נוגע בדבר לפי שגם אני גואל ולכן אם תרצה לגאול גאל ואם לא תגאל הגידה לי. או יאמר ואם לא יגאל הגואל הגידה לי

ויותר

וזאת התעודה שהיו מעידים עדים בדבר וכן תרגם יב"ע וכהדא מנהגא בעידנא דמלקדמין מתנהגא בזמנא דשקלן וטרן ופרקן ומשלפן חד עם חבריה שלף גבר ית נרתיקי ימיניה ואושיט ביה קנין לחבריה והכי נהיגין בית ישראל למקני חד עם חבריה קדם סהדיא ע"כ שקלן וטרן פירושו נושאים ונותנים. נרתק הוא כמו תיק כמו הוציא הקב"ה חמה מנרתיקה וכן דרך לעשות קנין כאומרם קנין סודר והוא כמו חליפין ולכן בכאן להעביר הנחלה לבועז הולך זה וזהו ויאמר הגואל לבועז קנה לך וישלוף נעלו לקנות הדבר שלף בועז נעלו ונתן לגואל והטעם שקבלת זה הנעל ונתת תחתיו גאולתך. והסרת הנעל לפי שהוא נמצא תמיד וי"א כי הגואל שלף נעלו ונתנו לבועז והטעם כאשר נתתי לך זה הנעל כן נתתי לך הגאולה וזהו מאמרם ז"ל נעלו של מי רב ולוי חד אמר נעלו של בועז כו' שכן דרך הלוקח להיות נותן ערבון דכותיה ויסב שמואל כו' ויקרע מעילו של מי כו' דכותיה ויתפוש אחיה בשלמה שלמה של מי כו' עד שכן דרך צדיקים קורעים בשעה שיש מחלוקת על מלכות בית דוד עיי"ש. ואחר שנגמר הדבר ביניהם בקנין ועדים ויאמר בועז לזקנים וכל העם עדים אתם היום שמכח זאת התמורה והקנין קניתי כל אשר לאלימלך ואת כל אשר לכליון ומחלון מיד נעמי וגם את רות המואביה אשת מחלון קניתי לי לאשה להקים שם המת על נחלתו לפי שזאת נחלת מחלון ותקרא הנחלה על שם מחלון וזה כנגד מ"ש קניתי את כל אשר לאלימלך וכנגד מ"ש וגם את רות המואביה אשת מחלון קניתי לי לאשה אמר ולא יכרת שם המת מעם אחיו ומשער מקומו. כי בסבת קנין האשה יולידו בנים ובסבת הבנים יזכר שם המת עם אחיו ויזכרוהו בשערים. ועל זה אמר למטה יולד בן לנעמי ודאי ולא לרות כאלו באותו בן נולד מחלון בן נעמי וכן כתוב בתורה והיה הבכור אשר תלד יקום על שם אחיו המת וכן נראה שזה הפסוק מורה על סוד היבום וקרא פרשה של מעלה מורה על סוד החליצה ברמיזה וכבר כתבתי בארוכה בס' לכור הכסף בדיני יבום וחליצה כי טעם היבום לפי שהש"י חשב מחשבות לבלתי ידח ממנו נדח ולכן שזה האיש שמת בלא בנים לא ימחה שמו מישראל לפי שמי שאין לו בנים אינו נכנס בתוך הפרגוד אם אין לו זכות הרבה מתורה ומצות כמו ר' חזקיה שהי' עקר שהוא וכיוצא בו תורתן משמרתן והש"י נותן להם שם טוב מבנים ובנות כאומרו ואל יאמר הסריס הן אני עץ יבש ואין לי בנים לפי שאפי' עקר או שהי' מסרס עצמו משבת לשבת כאומרם אשר פריו יתן בעתו זו עונת ת"ח משבת לשבת וזהו לסריסים אשר ישמרו את שבתותי ר"ל שממתינים עליהם כמו ואביו שמר את הדבר. להם ולכיוצא בהם ונתתי להם בביתי ובחומותי יד ושם טוב ר"ל מקום משובח למעלה. שם עולם אשר לא יכרת כמ"ש בכאן ולא יכרת שם המת מעם אחיו. ולכן לפי שזה האיש מת בלא בנים ואינו יכול לעלות למעלה רצה הש"י לפדות נפשו מני שחת שאחד מאחיו יגאלנו גאולת הנפש בענין שזרעו לא יכרת ויתחבר עם אותה אשה שנפרדה ממנו ואהב אותה כנפשו והיא גם היא באות נפשה שאשה רוח המת בקרבה ולעולם מקשקש בתוכה כפעמון ולעולם זורח בעלה הראשון אפי' שישאנה אחר וזה לפי ששניהם לוחמים זה עם זה האחרון רוצה לשלח רוח הראשון לעזאזל והראשון רוצה לשלח ולגרש את הרוח השני עד שלזה כתבו בזהר הקדוש שמי שנושא אלמנה הוא כמו שנכנס בים בלא משוטות וכבר הארכתי בזה למעלה שהאשה עושה חסד לבעלה

פן אשחית את נחלתי גאל אתה למה אמר בכאן לי ולך ועוד למה חזר ואמר כי לא אוכל לגאול. ואולי רצונו לומר אני הייתי יכול לגאול אבל אם אגאל לא יהיה לי לתועלתי כי אשחית את נחלתי שיש לי נחלה רבה ושדות רבים ואינו יכול לעבוד כולם ואם אמר זה על האשה לפי שהיא נשוי' יאמר אינו יכול לגאול זאת האשה פן אשחית את נחלתי ואשתי ראשונה ולזה לא יגיעני תועלת וזהו לי ולכן גאל לך לתועלתך. כי על האשה יגיע לך תועלת אחר שאין לך אשה. ואם על השדה אמר אולי לא היה לבועז כ"כ שדות ונחלות וחזר לומר לא אוכל לגאול לומר שאע"פ שיגיע לו תועלת לא יוכל לגאול בשום צד ועניין ואולי יאמר לא אוכל לגאול לי הגאולה האמיתית של האשה פן אשחית את נחלתי שהיא אשתי גאל לך אתה גאולת האשה וחזר לומר כי לא אוכל לגאול כנגד גאולת השדה או שיאמר לא אוכל לגאול לי וכ"ש שאגאל אחרים והעניין הזה לומר לפי שבועז א"ל להקים שם המת על נחלתו וזה עניין היבום שהיבם גואל וכותן מכוחם לנפש המת בעניין שלא תאבד לפי שמי שאין לו בנים הוא נקרא מת בעה"ז ובעה"ב כאומרם ז"ל ע"פ כי מת אתה ולא תחיה והיבם מקים זרע לאחיו ומתקן נפשו לבלתי ידח ממנו נדח ולכן אמר הגואל לפי שלא היה בן תורה די לי להספקיע את עצמי מן הפדיון כי לגאול גאולת נפשי לא אוכל כ"ש גאולת אחרים וזהו לא אוכל לגאול לי ולעצמי כ"ש שאגאל את אחרים והטעם פן אשחית את נחלתי היא נחלת נפשי כי אין מעשי ראויות לגאול גאולת אחרים שאצטרך למעט בגאולת עצמי ונחלתי גאל לך אתה שאתה איש חיל רב פעלים יושב בשבת תחכמוני ואתה יכול לגאול בחכמתך ובמעשיך לכל העולם ולמה תבקש איש כמוני שאינו ראוי לגאול את עצמי וזהו גאל לך אתה את גאולתי אחר שאני לא אוכל לגאול. או יאמר כי לא אוכל לגאול את אחרים אחר שאינו יכול לגאול לי ומ"ש פן אשחית את נחלתי רמז על אשתו לפי שאתי נשים בבית הם צרות זו לזו וכן תרגם יב"ע לית אני יכול למפרק לי על דאית לי איתתא כיי' דלמא תהי למצו בביתי כו' פרוק לך את דלית לך איתתא. ואני סבור עוד לפי דעת רז"ל שאמרו שאמר הגואל הראשונים לא מתו אלא בשביל שנטלו אותם. א"כ יהיה הרמז בדבריו שאינו רוצה לישא אשה זו כי אולי יוליד בנים ממנה בלתי הגונים ויתערבו בזרעו וישחית את נחלתי הם בניו כדכתיב הנה נחלת ה' בנים. גאל לך אתה אחר שאין לך בנים כי אני לא אוכל לגאול בשום פנים מהטעם הנזכר והוא טעה בדבר הלכה דאמרינן מואבי ולא מואבית ואולי לזה אמר לא אוכל לגאול לי לפי טעותי לפי שהיא מואבית גאל לך אתה לפי דעתך וסברתך שאתה סבור מואבי ולא מואבית והוא סמך על מאמרם ז"ל הנושא אשה שאינה הוגנת לו וכמו שאמרו ע"פ וזאת לפנים בישראל ר"י בר ספא פתר קריא בישראל אפייא דישראל אתמול הייתם מקלסים על הגאולה כי' חזרו להיות קוראים בקללה דא"ר"י ברי אבין כל מי שמוכר שדהו לנכרי כו' וכל מי שהי' נושא אשה שאינה הוגנת לו קרוביו מביאין חביות מלאות קליות כו' עד והעד עדים אלו עדי חוקה עיי"ש ואולי זה הגואל שמע זה וכיולא בזה וטעה ואמר פן אשחית את נחלתי: ואמר.

וזאת לפנים בישראל לפי שהוא אמר גאל לך אתה את גאולתי וא"ת איך אפשר שבועז יגאול גאולה הראוי' לגואל זה לז"א שאין זה דבר חדש כי זאת לפנים בישראל מזמן קדמון על הגאולה ועל התמורה לקיים כל דבר שלף איש נעלו אם רוצה לגאול או להחליף שדה בשדה

במעלו' על שמחלו עונותיו ואע"פ שבכאן עיקר הכל הי' היבו' נזכרה החליצה ברמז בענין הנעל להורות על מה שאמרנו כי באופן אחר לקנות הקנין יותר טוב היה שיקח הבית כלה או הכובע וכיוצא בו לא לחלוץ המנעל . ולפי שבועז לא הי' גואל קרוב ולא הי' יבום גמור אמרו כל העם והזקנים. יתן ה' את האשה הבאה אל ביתך כרחל וכלאה וגו' ויהי ביתך כבית פרץ אשר ילדה תמר ליהודה לרמוז שכמו שיהודה היה גואל רחוק כי מן הדין היה היבום ראוי לשלה בנו ועכ"ז כעשה יהודה גואל קרוב וגאל את ממכר בנו והוליד מתמר פרץ וזרח כנגד ער ואונן ופדה את נפשם מרדת שחת כן יה"ר מלפני אלקי השמים שאע"פ שאתה גואל רחוק לפדות נפש מחלון שיתן ה' את האשה הזאת כרח׳ וכלאה וכבית פרץ אשר ילדה תמר ליהודה שממנו הושתל מלכות בית דוד . ועם כל זה יש לשאול למה אמרו יתן ה' את האשה הבאה אל ביתך ודי שיאמר את האשה שידוע הוא שיביאה אל ביתו ועוד למה אמר ועשה חיל באפרתה וקרא שם בבית לחם כי אחר שאמר כרחל וכלאה אשר בנו שתיהן כאן יכנסו כל הטובות והשלימיות ומה הוצרך לומר ועשה חיל ועוד למה חזר לומר ויהי ביתך כבית פרץ כי בית פרץ בכלל בנין בית ישראל ועוד למה אמר מן הנערה הזאת ולמעלה אמר יתן ה' את האשה . אבל נראה שהעם והזקנים אמרו זה לפי שידוע שהנושא אשה הוא או משום נוי או משום ממון או משום משפחה כמו שאמרו על פ' כי עזה עזובה תהי' ואשקלון תעקר אשדוד בצהרים יגרשוה . כנגד שמשפחה שהיא רבה ועזה אמר עזובה תהי' ואם משום שקלי ממון ואשקלון תעקר ואם משום יופי שתהי' ברה כחמה אשדוד בצהרים יגרשוה וכן אמרו בסוף תענית על משנת לא היו ימים טובים לישראל וכו' בחור שא עיניך כו' אל תתן עיניך ביופי ובממון כו' והנה בכאן בועז לקח זאת האשה בלי שום סבה לא מפני יופי ולא מפני ממון ולא מפני משפחה עד שלסבת זה צריך לברכו כנגד אלו הדברים . כנגד היופי אמרו יתן ה' אל האשה לא אמרו את הנערה אלא את האשה לפי שכבר היתה אשת איש באה בימים כאומרם ז"ל שהיתה בת מ' שנה עד שלסבת השנים ולסבת אלמנותה וטורח הדרכים אבדה יפיה והדרה ולכן אמרו שהי' מברכין אותה שתהיה כרחל וכלאה שהתורה העידה ורחל היתה יפת תאר ולאה היו עיניה רכות . וכנגד הממון שזאת האשה היתה ערומה מכל ולא לקחה אלא לגמול חסד עמה . כנגד זה אמרו ועשה חיל שתעשה חיל והון ותצליח עמה . וכנגד היחס אמרו וקרא שם לפי שידוע שרות היתה מואבית וממשפחה בזויה בנות אב ובעל היו ומזה הטעם היה ראוי שלא יביאה לביתו כמ"ש הגואל פן אשחית את נחלתי עד שלזה אמרו לו יתן ה' אל האשה הבאה אל ביתך אע"פ שמן הדין הי' שלא יביאה אל ביתו ולכן כנגד השם והמשפחה התפללו עליו ואמרו וקרא שם בבית לחם בענין שיצא לך שם טוב בכל הארצות כאלו היתה ממשפחה הגונה וזהו וקרא שם טוב בבית לחם וכן כתוב בדוד ויצא שם דוד בכל הארצות . וחזרו לומר ויהי ביתך כבית פרץ אשר ילדה תמר ליהודה שהי' מלך ואמר מן הזרע אשר יתן ה' לך מן הנערה הזאת להורות שאעפ"י שהם אמרו יתן ה' את האשה שנראה שכבר היתה אשה בת מ' שנה שעכ"ז יתן לו השי"ת זרע ממנה כאלו היתה נערה וזהו מן הנערה ולא מן האשה עד שלסבת זה תמצא שבמדרש רות הרגישו רבותינו ז"ל זה ואמרו אמר רב הונא שניהם לא נפקדו אלא מברכתן של נשים כו' ויהי ביתך כבית פרץ אמר לפניו

אשכול הכופר

כשאינה נושאת בעל שהרי אחר שאינה מצווה על פו"ר ולכן רצה השי"ת שהאח השני יעשה חסד עם אחיו המת לייבם את אשתו בענין שהבן שיולד ממנו יקרא על שם המת ויבנה את בית אחיו למעלה ולמטה. למטה בסבת הבנים פקודת כל האדם יפקד עליו. ולמעלה שיכנס לפנים מן הפרגוד לאותו מקום שלא הי' יכול לכנוס וכנגד אלו השנים אמר בכאן ולא יכרת שם המת מעם אחיו למטה ומשער מקומו למעלה הוא מקומו הראוי לו להתדבק בהשי"ת הנקרא מקום כאומרו ברוך המקום. ומקום עולה כמו שם הוי"ה בחשבון גדול באופן שאחיו שנשאר בחיים גואל גאולתו לפדות נפשו מכי שחת. ואם האח אינו רוצה לייבם צותה התורה לחלוץ כדכתיב וחלצה נעלו מעל רגלו וזה תיקון גדול למת כפי מה שקבלו החכמים ז"ל והענין הזה גנוז בדבריהם. כי אחר שזה האיש הולך חוץ לפרגוד ואינו יכול לכנוס אל היכל המלך פנימה ואחיו לא רצה לבנות את ביתו רצה השי"ת לתת לו תיקון אחר לתת לו חיים ולזה צוה ועלתה יבמתו השערה אל הזקנים שהם הסנהדרין בענין שיבקשו רחמים על המת ואמרה מאן יבמי וכו' וכשיראו שהוא אומר לא חפצתי לקחתה צותה התורה וחלצה נעלו מעל רגלו לתת חיים למת לפי שהמנעל הוא חיים כאומרם ז"ל כל מה שנוטל המת בחלום הוא טוב חוץ מהמנעלים שנוטל ממנו חייו לפי שהמנעלים הם חיים ולכ"א מה יפו פעמיך בנעלים בת נדיב ואם תבין בהיות המת נוטל מנעליו שהוא סימן רע לו וכאשר תסתכל על ענין שהאשה חולצת מנעלו וטובעת אותו לארץ תוכל להבין כי הוא כמו כן תועלת למת באותו העולם ואינו חוזר לעולם ויפרדו איש מעל אחיו הפרדת עולם וכ"ז בזה המנעל ולכ"א באשר ברזל ונחשת מנעליך וכימיך דבאך לומר שמי שיש לו מנעלים יש לו ימים וחיים והרמז בזה על ענין סרח בת אשר שגלתה שהי' יוסף חי לפי שהעגלות הי' אומרת יוסף חי והלכה סרח בת אשר ואמרה זה ליעקב וזהו וירא את העגלות ותחי רוח יעקב ולפי שבסבת זה ירשה ג"ע כמאמרם ז"ל ברך את שבטה בברכה וחיים וזהו ברוך מבנים אשר כנגד המוחרם שהוא מקולל ולפי שאין מדברים אל המוחרם ונפרשים ממנו אמר בו יהי רצוי אחיו ולפי שהמוחרם אסור בסיכה ותענוג אמר בו וטובל בשמן רגלו ולפי שהמוחרם אסור בנעילת הסנדל אמר בו ברזל ונחשת מנעליך שנותן לו החיים לפי שהמנעל מביא עמו חיים. בענין שבחליצת המנעל נותנים חיים למת וזוכה ליכנס להיכל המלך פנימה ומזה הטעם אסור האבל בנעילת הסנדל להורות שהסירו החיים מאביו או מאחיו ולפי שרוח המת הולך בתוך אשתו כפעמון ואינו יכול להפרד מהם לפי שהיא באות נפשה שאפה רוח המת בקרבה וכשלא רצה לייבם וחולצת נעלו נותנת לו חיים ולכן צותה תורה וירקה בפניו וכשזורקת הרוק מפיה יוצא אותו רוח המת שהי' נפשו קשורה בנפשה ואותו רוח עולה למעלה ונכנס למקום החיים ולכן מצוה על כל העומדים שם לומר חלוץ הנעל ג' פעמים לפי שדברי תורה יש בהם סגולה נפלאה להשיב הנפש למקומה כאומרו תורת ה' תמימה משיבת נפש למקומה הראוי לה ובאלו הדברים עולה רוחו ונפשו בכל ג' עולמות. ואעפ"י שבכאן לא הי' צריך חליצה לפי שבועז עמד לגאול גאולת מחלון כאלו היה יבם כמ"ש ולא יכרת שם המת מעם אחיו עכ"ז הוזכרה בכאן החליצה בדרך רמז באומרו וזאת לפנים בישראל על הגאולה ועל התמורה כאלו כשלף איש בא"י שלף איש נעלו דכתיב וישלוף נעלו בועז שהיה יבם בענין שגאל נפשו בין ביבום בין בחליצה לפדות נפש מחלון ולהעלותו

במעלות

כמאמר אסתר ואח"כ אבא אל המלך אשר לא כדת כי מן הראוי היה שיבא המלך אצלי ואחר שהיא נתכוונה לש"ש כרחל וכלאה אשר בנו שתיהן בית ישראל כן תהיה זאת האשה הצניעה ותוליד לך בנים כשרים והגונים. ועשה חיל באפרתה ר"ל שיעשה חיל מעם רב בנות המואביה הנקראת אפרתה והטעם שקראוה אפרתה להסיר ממנה שם רות המואביה שנקראת במגלה הזאת כמה פעמים וידוע כמו שאמרו בפרק התכלת אצל שמוכרים בה תכלת הרי היא בחזקתו אשת חבר הרי היא כחבר לרמוז שכמו שאצל שהיו מוכרים בה תכלת הרי היא בחזקתו כמו שאמרו גדולה חזקה כן אשת חבר כלומר שהיתה אשת חבר הרי היא כחבר ולעולם היא נקראת על שמו ואח"כ אחר שמחלון וכליון נקראו אפרתים ותרגם יב"ע רבנין לפי שהיו גדולי התורה ורבנים ראוי שאשת מחלון שנקרא אפרתי שהיא ג"כ תקרא אפרתה וזהו ועשה חיל באפרתה וזה ע"ד שפירשתי שרי אשתך לא תקרא את שמה שרי כי שרה שמה והיכן נקראת שרה שאמר כי שרה שמה אבל אחר שאברהם נשתנה שמו ונקרא אברהם ע"ש כי אב המון גוים נתתיך א"ל לשנות שם הגברת אשתו כי מעלתו הדבר מובן שאם הבעל מלך אשתו היא מלכה ולכן אחר שאברהם נעשה מלך בשינוי השם מיד נשתנה שם האשה לגברת ומלכה וזהו כי שרה שמה וגם כאן אחר שמחלון נקרא אפרתי גם שם אשתו לעולם היא אפרתה וזהו ועשה חיל באפרתה לפי שכל הגדולים נקראו בשם אפרים דכתיב ואפרים בכורי הוא וכן אמר בן תחו בן צוף אפרתי ר"ל גדול הדור וכן מצא במדרש שעיטר יעקב אבינו את אפרים בשעת פטירתו בראש השבטים וראש הישיבה וכל מעולה ומשובח בבנים יהיה נקרא על שמו בן תחו בן צוף אפרתי ודוד בן ישי אפרתי וכאן אפרתים וכו' ע"כ וזהו ועשה חיל באפרתה ולענ"י שאנו אומרים שתעשה חיל באפרתה עכ"ז השם הטוב מצד בית לחם כמ"ש למעלה והרמז בזה שאע"פ שרות אפרתה היא אשה גדולה עכ"ז השם הטוב והמעולה היא מצד בועז שהוא ממשפחת יהודה וזהו וקרא שם בבית לחם וחזר לומר ויהי ביתך כבית פרץ לפי שאולי יאמר אומר כי רחל ולאה הם עשו דבר זה כבר היו נשים ליעקב ולכן אין גנאי להם מה שעשו אבל רות שהיתה פנויה אלמנה והלכה לשכב בקצה הערמה זה דבר מגונה מאד לזה אמרו אני מראים לך עוד דבר זר מזה והוא דבר תמר עם יהודה שהיתה כלתו והתנכרה עצמה ועבר ביניהם מה שעבר ונתעברה ממנו וילדה תאומים פרץ וזרח אשר מפרץ בא כל משפחתך ונראה מזה כי הכל הולך אחר החיתום ואחר שהחתום הי' טוב שההתחלה ג"כ טובה והשי"ת ראה שנתכוונה לש"ש להזדווג לצדיק ולכן השלים השי"ת שאלתה כן בכאן אע"פ שרות עשתה מה שעשתה אחר שכוונתה הי' לשם שמים יתן השי"ת אשר הזרע ממנה יהיה דומה לפרץ וזהו ויהי ביתך כבית פרץ וגו' אשר יתן ה' לך מן הנערה הזאת. אחר שהיא נתכוונה לש"ש להתדבק בגוף קדוש זקן מאד ולא הלכה אחר הבחורים לפי שמה' היתה זאת היא נפלאת בעינינו ולא בעיני המקום לפי שכבר גלה סודו אל עבדיו הנביאים שמזאת האשה יקום דוד ומשיח בן דוד כמו שפירשתי אצל ולא ידע בשכבה ובקומה בוא"ו הוא רמז לשבט מישור שבט מלכות ב"ד דכתיב ויהי דוד עושה משפט וצדקה לכל עמו ועליו התנבא יעקב ומשה ע"ה שיהיה גור אריה שבתחלה יהי' גור וקטן כאומרו ודוד הוא הקטן ואח"כ היה אריה וזהו אבן מאסו הבונים היתה לראש פנה ולפי שרבים אומרים איך אפשר שמלכות המואביה

רבש"ע בנים שאתה עתיד ליתן לי מן הנערה הזאת יהיו ודומים לנכח אמו כו' עד ורבקה אמרה כך עי"ש כלאה שהם דרשו מן הנערה הזאת שהוא מאמר בועז ועוד דרשו מן הזרע אשר יתן ה' לך מן הנערה הזאת א"ר תנחום משום ר"י ונחיה לאבינו אין כתיב כאן אלא ונחיה מאבינו כו' עד זרע מלך המשיח רמזו למה שאמרתי כי לפי שהוא לא היתה ממשפחה הגונה שבאה ממואב ולפי שעתיד לצאת מהם מלך המשיח אמרו וישכב עמה בלילה הוא שהקב"ה שנקרא הוא סייע בדבר וזהו מאבינו ולא לאבינו אלא מאבינו וזרע אחר שהוא מלך המשיח וכן בכאן מן הזרע לרמוז על מלך המשיח או שנאמר שכוונת אומרה האשה הבאה אל ביתך וכן הזכו לומר ויהי ביתך כבית פרץ לרמוז בדבריהם הטוב הגדול שעשה בועז בזה הזיוג ואע"פ שלכאורה נראה שעברה בזה דבר מגונה מאד בביאתה אל הגורן לבקש לבועז עד שאולי נאמר כי אחר שהתחלה לא היתה טובה כל הנמשך מזה כמוהו ואם התחלה טובה כל הנמשך יהי' טוב וזה בדור מלכי המגדול שהתחלה היתה טובה שהיו עם אחד ושפה אחת לכולם לכן כל הנמשך מזה יהי' טוב וזהו וזה החלם לעשות ועתה לפי זאת ההתחלה לא יבצר מהם כל אשר יזמו לעשות ולכן עולו ודברו כי דבר כזה צריך עלה וזהו הבה נרדה ונבלה שם שפתם בענין שיתבלבל ויאבד מהם ההתחלה הטובה אחר שאינה טובה לגמרי לפי שבודאי האחדות הוא טוב מאד אבל ראוי להם שבזה האחדות יבחנו האמת מן השקר אבל אם הם באחדותם מסכימים על השקר שהוא טוב כמו על האמת זה א"א קיומו לפי הידוע שהשקר אין לו רגלים וז"ש ותהי להם הלבנה לאבן והחמר הי' להם לחמר כי הלבינה היכה אבן כמו שאמרו על גלות בבל שהי' קשה מגלות מצרים כי במצרים נאמר כמעשה לבנת הספיר ובבבל נאמר כמראה אבן ספיר באופן שהם לא היו מבדילים השקר מהאמת והי' להם הלבינה לאבן כמו שהי' להם החמר כחומר וכמו שהארכתי במקומו וכן גם הטעות הנופל בהתחלות עליו נאמר מעוות לא יוכל לתקון וא"כ אחר שבכאן בענין זה הזיוג ההתחלה לא היתה טובה הנמשך ממני יהיה כן לזה באו העם והסנהדרין ואמרו ברוח הקדש והסכימו כלם כמאמר בלב א' כאיש א'.

יתן ה' האשה הבאה אל ביתך לרמוז שאעפ"י שנראה לכאורה דבר מגונה הכל הולך אחר החיתום ואם החתימה היא טובה אע"פ שההתחלה לא יראה לנו טובה יש לנו לדון כל הדבר לטוב וזה יקרה בהרבה דברים וכל התורה מלאה מזה ואין להאריך בראיות לפי שהזקנים והעם כיד אלהיהם הטובה הביאו לזה שתי ראיות חזקות לברר איך הכל הולך אחר החיתום אעפ"י שההתחלות לא יהיו טובות לפי הנראה ולכן אמרו יתן ה' האשה הבאה אל ביתך לקרר דעתו של בועז שלא יחשוב בזה ויאמר איך אפשר שהאשה הזאת היא צניעה אחר שהיא באה אל ביתי ואל גרני לבקש בעל ואמרה ופרשת כנפיך על אמתך ואחר שזה כן הזרע אשר תצא ממנה יהיה כמותה לז"א כי אינו כן אע"פ שהאשה הזאת באה אל ביתך לבקש אהבתך כבר ידעת דבר שהי' בלאה מגונה מזה שקרה לרחל ולאה עם יעקב שרחל הצדקת שהיא עיקר הבית אמרה לכן ישכב עמך הלילה ולאה הצדקת יצאה לקראתו ואמרה אלי תבא כי שכר שכרתיך בדודאי בני ואעפ"כ ראה מה היה בסופו אשר בנו שתיהן את בית ישראל בי"ב שבטי יה עדות לישראל באופן שבזה נראה שההתחלה היתה טובה לשם שמים באופן שהכל הולך אחר החיתום ולכן אל תתמה מזאת האשה הבאה אל ביתך אשר לא כדת

כמאמר

השי״ת מקדים רחמיו למדת הדין וא״כ אשרי העם יודעי תרועה אחר שה׳ באור פניך וברחמים יהלכון בשמך יגילון כל היום לפי שהוא רחמים וכשהם יודעים תרועה ומדת הדין כבר הקדים להם הרחמים פעמים רבות ואחר שזה כן אשרי העם יודעי תרועה. או יאמר אשרי העם יודעי תרועה מלך וחברת מלך לפי שהם דבקים בו לעולם באופן שתפארת עוזמו אתה וברצונך תרום קרנינו לפי שהשם הוא מלכם כאומרו ה׳ מלכנו הוא יושיענו וזהו כי לה׳ מגיננו ולקדוש ישראל מלכנו באופן שה׳ מלך ישראל וגואלו ולא אחר ועכ״ז אז דברת בחזון לחסידך וגלית סודך לנביאים שיתנבאו על דוד שיהיה מלך ולפי שכבר אמרנו שהשי״ת הוא המלך ישראל אמר שויתי עזר על גבור לרמוז שהשי״ת הוא המלך אלא שרצה לשום עזרו על איש גבור חיל ללחום מלחמת ה׳ וזהו שויתי עזר על גבור והלכתי וחפשתי וחקרתי לבחור בחור בעם ולא יכולתי למצא אדם כלבבי מתחלת העולם שיהיה גבור חיל עד שמצאתי דוד עבדי ע״ד מליצה ויאמרו ימצאהו בארץ מדבר כי זה מפלאות תמים דעים שיצא דוד משרש מואב מרות אם לא ע״ד מליצה ואע״פ שמצאתי איש נאמן לא עשיתיו מלך ישראל אלא בהכרח שידי תכון עמו וזרועי תאמצנו ואחר שידי עמו לא ישיא אויב בו לפי שאני לוחם מלחמותיו וזהו וכתותי מפניו צריו ולא ביצאם לבד אלא ושמתי בים ידו ובנהרות ימינו כמו שאני מושל בגאות ים ולפי שהוא יכיר שכל זה בא מאתי הוא יקראני אבי אתה לפי שאני מחבבו ובענין שהמלחמות לפי שממני הישועה יאמר אלי וצור ישועתי וכנגד אבי אתה גם אני בכור אתנהו וכנגד צור ישועתי אמר שיתנהו עליון למלכי ארץ וזה לא יהיה לזמן מיוחד אלא לעולם אשמור לו חסדי על צד החסד ואם חסדי ה׳ תמו ובריתי נאמנת לו כמ״ש כרתי ברית לבחירי ולא לו לבדו אעשה זה החסד אלא ושמתי לעד זרעו ואולי רמז בזה שאעפ״י שיופסק הברית עם זרעו. ברוב הימים לזמן המשיח יהיה כסאו כימי שמים ולפי שילך לב האדם רע מנעוריו ואולי בניו לא ישמרו תורתו לז״א אם יעזבו בניו תורתי כו׳ שאע״פ שיעזבו התורה והמשפט לא אעזבם אבל אם חוקותי יחללו להכעיסני שהוא כמו חילול השם אז ופקדתי בשבט פשעם וחסדי לא אסיר מעמו ואע״פ שאסיר חסדי מצד עונותיו לא אשקר באמונתי שהוא הברית שכרתי עמו וז״ש לא אחלל בריתי. ואע״פ שכבר כרתי עמו ברית עכשיו מחדש נשבעתי בקדשי אם לדוד אכזב ואע״פ שתראה שבזמן מה יופסק חסדי מאתו זרעו לעולם יהיה שזה רמז למלך המשיח ואז כסאו יהיה כשמש נגדי ולפי שהשמש היו מודים בו אדום חזר לומר כירח יכון עולם שזה רמז על ישראל דכתיב החדש הזה לכם וע״ז תקנו רז״ל והתקין צורת הלבנה וזהו ועד בשחק נאמן סלה לפי שבריאת שמים וארץ לא היו אלא בסיבתו וכל הדברים לא נשתלשלו אלא בסיבתו ולפי שהוא עד בשחק נאמן סלה אנו אומרים בברכת הלבנה דוד מלך ישראל חי וקיים ועכ״ז אתה זנחת ותמאס והכחת הכל וכנגד החבה שאמר שחבבו אמר התעברת עם משיחך וכנגד כרתי ברית לבחירי אמר נארת ברית עבדך וכנגד נשבעתי לדוד עבדי שיהי׳ מלך והמלך ראוי שיעטריהו בכתר מלכות אמר חללת לארץ נזרו שהוא הכתר ואולי ע״ז אמר בשמן קדשי משחתיו לפי שהמשיחה היתה כמין כתר וכנגד ובניתי לדור ודור כסאך סלה שזה רמז על בנין ערי יהודה ובנין ירושלים שהוא כסא ה׳ אמר פרצת כל גדרותיו שמת מבצריו מחתה וזה כנגד מ״ש שמקונן הרס בעברתו מבצרי בת יהודה לפי שהכל הי׳ מאת השם וכנגד

אלא המלכות לז"א מאת ה' היתה זאת האשה הכלבת . היא נפלאת בעינינו ולפי שזה מפלאי התורה עד שאחז"ל שע"ז אמר דוד רבות עשית אתה ה' אלהי נפלאותיך ומחשבותיך אלינו עלי ועליך היו כל אלו הדברים לפי שדוד בא מרות ורחבעם מנעמה העמונית וע"ז התחיל המזמור ואמר קוה קויתי אל ה' כו' ויעלני מבור שאון מטיט היון כנגד רות ויקם על סלע רגלי כמ"ש בצור ירוממני וזאת הסלע היא סלע המחלקות שבכל העולם חולקים ע"ז ואומרים איך אפשר זה ויתן בפי שיר חדש תהלה לאלהינו וגו' אשרי הגבר אשר שם ה' מבטחו כי זהו יחס האמתי ואפי' שיצא מעמון ומואב כל זה הכל אם הוא בוטח בה' וזהו ולא פנה אל רהבים כו' רבות עשית כמו שפירשתי זבח ומנחה לא חפצת אזנים כרית לי לשמוע דבריך אז אמרתי הנה באתי במגלת ספר כתוב עלי אשר זה רמז על מגלת רות שנכתבה ונתיחסה על דוד וזהו במגלת ספר כתוב עלי וזהו שאמרו במדרש ר' יצחק פתח אז אמרתי הנה באתי שירה הי' צריך לומר שבא ואין אז אלא שירה שנאמר אז ישיר משה מכלל לא יבא הייתי ובאת . במגלה ובספר כתוב עלי במגילה אשר לוית לא יבאו בקהל לך בספר לא יבא עמוני ומואבי בקהל ה' ובאתי ולא די שבאתי אלא במגלה ובספר כתיב עלי במגלה פרץ חצרון כו' בספר ויאמר ה' קום משחהו כי זה הוא ע"כ נראה מכאן איך דוד בעצמו הי' תמה ואומר איך אפשר שאני באתי בקהל ה' אלא שה' גזר כך בספר ובמגלה ואחר שכל זאת המגלה נכתבה עלי לעשות רצונך אלהי חפצתי ולכן תמצא באיתן האזרחי שרמז על ענין דוד ובחנו שחבבו הקב"ה עד שאמר שהיה זה מפלאות השם ומחסדו ולזה התחיל חסדי ה' עולם אשירה לדור ודור אודיע אמונתך בפי שרוצה לומר שהי' ראוי לשבח להשי"ת על החסדים שעושה בכל דור ודור ואמר שכמו שהשם עשה חסד בבריאת העולם כאומרו אמרתי עולם חסד יבנה כן הי' חסד גמור ופלא ונקמה שעשה עם דוד וזהו כרתי ברית לבחירי נשבעתי לדוד עבדי שיהי' קיים כמו השמים וזהו עד עולם אכין זרעך כמ"ש בשמים שמים תכין אמונתך בהם וכנגד עולם חסד יבנה אמר ובניתי לדור ודור כסאך סלה לפי שזה תלוי בזה וזה תלוי בזה באופן שבזה יודו שמים פלאך ה' כי ענין דוד ובניתו הוא פלא גמור אף אמונתך בקהל קדושים לרמוז שהשי"ת מכין אמונתו וקיומו בקדושים אשר בארץ כמו דוד והדומים לו ולפי שדרכי השי"ת הם דרכים נסתרים ואין מי שישיגם אמר כי מי בשחק יערוך לה' כו' באופן שאפי' המלאכים אין משיגים דרכי השם ועכ"ז אל נערץ בסוד קדושים כי הקדושים אשר בארץ יעריצוהו וישבחוהו ונורא על כל סביביו כאומרו וסביביו נשערה מאד וזה רמז לצדיקים בו כמו דוד והדומים לו שהם משיגים קדושתו ומעלתו יותר מהמלאכים וזהו ה' אלהי צבאות שהוא אלהי צבאות מעלה ומטה ומי כמוהו בכלם חסין יה ועכ"ז ואמונתך סביבותיך שמראה אמונתו וקיומו באותם שהם סביב לו וקרובים אליו ואע"פ שהם חלשים ושפלים וזה אינו עושה לחסרון גדולתו ועוזו כי הוא מושל בגאות הים כו' אתה דכית כחלל רהב כו' וזה כנגד הדברים התחתונים וכנגד העליונים אמר שמושל ג"כ עליהם וזה לך שמים אף לך ארץ כו' באופן כי לך זרוע עם גבורה ואע"פ שעמך הגבורה לא תעשה יתרון לשום אדם וזהו צדק ומשפט מכון כסאך ואע"פ שעמך צדק ומשפט לא תרצה לעשות דין הפוך אבל חסד ואמת שהוא מעין שבה ברחמים יקדמו פניך כי לעולם השי"ת

כבוד ומעלה כ"ז הי' מתאונן שמורר על אורך הגלות ועל צרת ישראל כי יודע היה שהשם יקיים דברו באחרונה וכמ"ש שלע"ע שיתעלו בניו ויפקוד עונם עכ"ז אחריתם ישגא מאד ולכן חזר לומר אחת נשבעתי בקדשי כו' זרעו לעולם יהיה בזמן המשיח וכסאו כשמש וכירח יכון עולם באופן שיהי' עד בשחק נאמן סלה לא כבראשונה . ועכ"ז אני מילל על שזנחת ותמאס בגלות הארוך הזה ולא זכרת ברית ראשונים ולכן חתם ואמר עד מה ה' תסתר לנצח שהוא יודע כל אלו הדברים ומסתיר פניו כאלו איננו רואה וזורק האבן ומומן היד וזהו ותבער כמו אש חמתך . ואמר זכור אני מה חלד כו' מי גבר יחיה לרמוז שהוא לא הי' מצטער על עצמו ועל עמו ועל צרותיהם ועל קוצר ימיהם כי זה דבר ראוי לפי טבעם וכמעט מוכרח לפי הרכבתם שהיא מיסוד רעוע עפר ואפר וזהו זכור אני מה חלד שהכל הבל וריק ושוא בראת בני אדם אחר שהם אחוזים בחבלי השוא שלקבת זה מי גבר יחיה ולא יראה מות כי זה כמעט מוכרח ולא די לו שימות אלא שאולי לא יוכל למלט נפשו מיד שאול ואבדון לפי מעשיו אבל כל צעקתי ולעקתי איה חסדיך הראשונים ה' שאמרת לעולם אשמור לו חסדי ואמרת אמרתי עולם חסד יבנה וכן אמרת ואמונתי וחסדי עמו ואם לא תרצה לעשות עמהם חסד לפי מעשיהם יש לך לזכור להם השבועה שנשבעת לדוד באמונתך ואם לא תרצה לזכור השבועה לפי שהיתה על תנאי אע"פ שאמרת שאם חטאו לך ופקדתי בשבט פשעם עכ"ז יש לך לזכור חרפת עבדיך שמחרפים ומגדפים אותם בכל יום ויום על קדושת שמך עמים רבות ואני נושא וסובל דבריהם שכמו שהיו מחרפים אותו עשו וישמעאל שהיו אחיו ושכבו בחיקו והרי עכשיו גדולי העמים וזהו כנעם מחמס אחיך יעקב וזהו שאתי בחיקי כל רבים עמים ואמר רבים עמים לרמוז שרבים קמים עליו וכל אחד מהם כמו עם א' כנגד ישראל שהם מעוטים ונדכאים ולכן לא אמר עמים רבים ואם היו מחרפים אותי הייתי שותק אבל חרפו אויביך ה' שאומרים איה אלהיך וכן חרפו עקבות משיחך ואומרים לשחק בנו מדוע אחרו פעמי מרכבותיו אחר אלף ות"ק שנה ולכן אמרתי כל אלו הדברים לסתרים כנגדם לפי שהם אומרים כל אלו הדברים שיודעים שעשית ברית ואמרת אם לדוד אכזב ואומרים היה לכם כמו אכזב מים לא נאמנו אעפ"י שאמר ובריתי נאמנת לו עכ"ז באופן שרמז בדבריו שכל אלו הדברים הזרים שאמר כנגד השם ה' אומר אותם בשם האויבים וזהו אשר חרפו עקבות משיחך ועכ"ז ברוך ה' לעולם ועל טוב ועל רע יהי שם ה' מבורך או שיאמר ברוך ה' לעולם אע"פ שעכשיו אומרים שלא קיים דברו ובריתו ושהיה כמו אכזב אני בטוח שזמן יבא שיהי' ברוך בתוספת טובה וזהו ברוך ה' לעולם ואז יהיה נאמן בבריתו וקיים במאמרו וזהו אמן ואמן הרי פרשתי באלו המזמורים איך ענין דוד היה ענין נפלא מנפלאות התורה בעבור שבא מרות המואביה בת עגלון מלך מואב וכמו שפירשתי בתחלת המגלה שרצה הקב"ה שיהי' אכזר על אומות העולם מצד אמו ורחמן על ישראל מצד אביו . ולפי שלכאורה כ"ז נראה דבר זר מאד וכן על כל זאת שתתן לה נעמי עצה שתתקשט ותבא לשכב מרגלותיו ובועז איש גבור חיל ושופט ונשיא ישראל יקח אותה לאשה לכן באו הזקנים וכל העם לקרר דעתו ואמרו לו שתהיה כרחל וכלאה שהיו שתי אחיות אסורות מן התורה ולקחם יעקב ובנו שתיהם את בית ישראל אע"פ שעשו שלא כהוגן בהורם ישכב עמך הלילה והאחרת אמרה אלי תבא וכן תמר שעשתה מה שעשתה וילדה פרץ ליהודה וכמו שכ"ז דבר נסתר ואין

שכל

מ"ש לא ישיא אויב בו אמר שסוהו כל עוברי דרך היה חרפה לשכניו וכנגד אף ידי תכון עמו שזה רמז על יד ימין אמר הרימות ימין צריו או כנגד מ"ש ובנהרות ימינו וכנגד ובן עולה לא יעננו אמר השמחת כל אויביו וכנגד מ"ש אלי וצור ישועתי אמר תשיב צור חרבו לרמוז שבראשונה הי' השם צור ישועתו והי' מושיע בה' מגן עזרו חרב גאותו ועכשיו הוא להיפך שהש' השיב חרבו אחור שלא יחתו' בה כאלו היי' צור מכשול ואבן נגף או יהי' כמו חרבות צורים לומר שהשם השיב אחור חרבו שלא יחתוך בענין שלא יהיה לו קיום במלחמה הפך מבראשונה שהי' צור ישועתו או יאמר אף תשיב צור חרבו שחוזר לאויב שאמר למעלה השמחת כל אויביו כלומר ולא די שהשמחת כל אויביו אלא שאף תשוב צור חזק חרבו של האויב כנגד ישראל בענין שבזה ולא הקמותו במלחמה וכנגד מ"ש אף זרועי תאמצנו כדי שלא יפול אמר ולא הקמותו במלחמה לאמצו בזרועותיך וכנגד מ"ש בשמן קדשי משחתיו אמר השבת מטהרו לומר שבראשונה היי' כמשח בשמן המשחה והיי' מעולה טהור קדש ועכשיו הסיר ממני זאת הטהרה והקדושה ואחר שלא היי' לו נזר הקדש מיד השפיל כסאו כסא המלכות ורמסו בארץ וזהו וכסאו לארץ מגרת. ואולי כנגד וכסאו כשמש נגדו אמר השבת מטהרו לפי שידוע שהשמש והירח הם זכים וטהורים ויפים כאומרו יפה כלבנה ברה כחמה ולכן דימה אותם לישראל להורות על נקיותם וטהרתם לז"א שבראשונה היו יפים כלבנה ברים כחמה כאומרו כשמש נגדי כירח יכון עולם ועכשיו פסקה מהם טהרתם וזהו השבת מטהרו ולכ"א על השמש והוא כחתן יוצא מחופתו מקצה שמים מוצאו וגו' אבל תורת ה' תמימה מהשמש לפי שהשמש מצד בהירותו וזכותו מחשיך העינים אבל מצות ה' ברה וזכה ועכ"ז היא מאירת עינים וכן בכל שאר הדברים היא מעולה מהשמש לפי שהשמש אין תועלתו אלא לעניים והתורה משיבת נפש ונותנת מנוחה. וכן מצד השמש באין ולוקחין מיני מגדים מתוקים עד שבשבח מתיקותם המשכים אחריהם מתעסקין ודעתן מטורפת בהם אבל התורה מחכימת פתי לעפ"י שהיא מתוקה מדבש וכן בשבח השמש והדברים הבאים ממנו מהפירות ומיני מתיקה מדאיבות ומכאיבות הנפשות אבל התורה היא להיפך כי פקודי ה' ישרים משמחי לב וכנגד טהרת השמש וזכותו אמר יראת ה' טהורה עומדת לעד אבל מאור השמש וטהרתו לפעמים תפסק אורו ולפי שאלו השמש והכוכבים הוברי שמים עושים משפט מעוקל וכוזב כאומרם מאשר ולא כל אשר והתורה היא להיפוך שכל משפטים טובים ואמיתים צדקו יחדיו. ולפי שמצד ניצוץ השמש המתהלך במקומות ידועים יש מוצא לכסף ומקום לזהב ומהם נעשים כל מחמדי עין כלי פז ואבן יקרה אמר כנגד זה הנחמדים מזהב ומפז רב. ולפי שהאדם נגרר אחר הדברים המתוקים עד שמקיא אותם אמר שאין ראוי לעשות כן בדברי התורה להמשיך אחר מתיקותם וזהו גם עבדך שהוא מלך וראש הסנהדרין נזהר בהם לפי שמהם יוצאים דברים גדולים וזהו בשמרם עקב רב כמו שאמר את הדבר ולפי שפעמים האדם חוטא באלו הדברים ונמשך אחריהם בשוגג או במזיד אמר שגיאות מי יבין וגו' ולכן אמר בכאן על טהרת השמש שאמר וכסאו כשמש נגדי. השבת מטהרו וכנגד ושמתי לעד זרעו וכסאו כימי שמים אמר הקצרת ימי עלומיו עד שבזה העטית עליו בושה סלה כי אחר שמת בכרת קודם זמנו זאת היא בושה גדולה וכנגד מ"ש אף אני בכור אתנהו כי שזהו כבוד גדול אמר העטית עליו בושה ולא

כבוד

ולא כאשה שמגדלת בניה ולכן שבו השכינות ואמרו יולד בן לנעמי בן ממש ולא כאשה מיניקת ואומנת . ולפי האמת יאמר יולד בן לנעמי ממש לפי שזה הי' במקום בנה מחלון כמו שמבואר בסוד הייבום שהבן שנולד ליבם הוא נקרא על שם המת ובספרו נקרא שם המת בישראל ולכן בכאן אחר שבועז הי' כמו יבם להקים שם מחלון בישראל . הבן הנולד לבועז מרות אשת מחלון הו"ל כמו מחלון ולכ"א בכאן יולד בן לנעמי ודאי ולכן ותקראנה שמו עובד כי אחר שמחלון נמחלו עונותיו ולא נמחה שמו מישראל כמו כליון. כבר נתדבק בשם ה' כבן השעובד את אביו מאהבה ולכן קראו שמו עובד לרמוז שהוא עובד את ה' וזהו הוא אבי ישי עובד את ה' מאהבה כאומרו להנחיל אוהבו יש וזהו ישי אבי דוד זה דודי וזה רעי ולכן תמצא בכאן שאמר שקראו השכינות שם זה ולמעלה אמר ותאמרנה הנשים אל נעמי לפי שהנשים שלמעלה אע"פ שהי' חכמות אמרו הדברים כפשטן שראוי לה להודות להשי"ת אשר לא השבית לה גואל להיות למשיב נפש ולכלכל את שיבתה לפי כבודה אע"פ שרמזו בזה עליון הנפש כאומרם למשיב נפש . אבל הנשים האחרונות לא קראן נשים אלא שכינות לפי שהיו יותר חכמות מהראשונות וגלו הדבר בפירוש ואמרו יולד בן לנעמי בן ממש בנה מחלון ממש וזה הי' מאמר השכינות היותר קרובים בשכונתם היודעת האמת בזאת החכמה והימנך טוב שכן קרוב מאח רחוק ולכן בקריאת השם הראשון שאמר ותקראן לו השכינות לא גלו השם מהו כי לא ידעו מהו אלא יולד בן לנעמי סתם נסתר אבל השם המפורסם לשכך את האזן מה שהיא יכולה לשמוע אמרו שראוי שיקרא שמו עובד לרמוז שיהי' עובד את השם מאהבה ולא יעשה כראשונים וכן הי' שעבד את השי"ת והוליד כדמותו כצלמו הוא ישי הצדיק אשר לא נמצא בו עון אשר חטא ולא מת אלא בעטיו של נחש משום הגזירה הכוללת שנקנסה מיתה על אדה"ר והוא אבי דוד הצדיק שנתן לו אדה"ר ע' שנה מחייו ולכן לא היו ימיו אלא תתק"ל חסרו ע' עד אלף ואותם נתן לדוד לפי שלא ראה לו חיים כמאמר רז"ל ואחר שישי לא היה ראוי למות אלא בסבת עון אדה"ר מה ראוי הוא שאדה"ר לא יהי' כפוי טובה ויעשה חסד עם בנו אחריו הוא דוד בן ישי ולכן תמצא שכל ימי דוד היו בצער ובדאגה או רודף לפי שנשא עון אדה"ר לפי שאדה"ר הי' דבק עם השי"ת יותר מהמלאכים וכמו שאמרו בזהר במדרש רות שברא השי"ת מעפר בית המקדש כיון שראוי אותו הבריות היו משתחוים לו עד שהכניסו הקב"ה לג"ע ועשה לו עשר חופות ומלאכי השרת היו שמחים לפניו לפי שהיה בו חכמה עליונה וכשראה סמאל מעלתו נטל נחש כמין גמל ורכב עליו וירד ופתה אותה עד שעבר מאמר השם כיון שעבר נגלה עליו הקב"ה וגרשו מג"ע וגזר עליו י' גזרות ועל חוה עשרה ועל הנחש י' ועל חוה ט' הרי ל"ט כנגד מ' מלקיות חסר אחת שמתחייב הרשע בב"ד לסוף עשה תשובה וקבלו הקב"ה והיינו דא"ר יהודה בר' שלום מאי דכתיב שמעה תפלתי ה' דוד מלך ישראל אמר זה שהשם קרוב לקורא אותו דכתיב קרוב ה' לכל קוראיו וכו' עד שלזה אמר שלמה עיר קטנה ואנשים בה מעט . עיר קטנה זו כנסת ישראל שנקראת עיר הקדש קטנה כמד"א אחות לנו קטנה . אחות כד"א אמור לחכמה אחותי את ואנשים בה מעט אלו האבות בא אדה"ר וירדה שכינה עמו ובחטאו נסתלקה . נח הורידה ודור המבול סלקוה שם בנו הורידה ודור הפלגה סלקוה אברהם הורידה ואנשי דורו סלקוה וכן כולם הוי ואנשים בה מעט מעט הם להתקיים עמה בעולם זמן מועט היה ובא אליה מלך

גדול

שכל האדם יכול להגיע עד תכונתו כן דבר רות היא דבר קשה מהפלאות השי"ת כמ"ש נפלאותיך ומחשבותיך אלינו ועכ"ז אנחנו מתפללים שיהי' ביתך כבית פרץ מן הזרע אשר יתן ה' לך מן הנערה הזאת שיצא ממנה מי שיפרוץ גדרן של האומות. וכיוצא בזה מצאתי במדרש ר' אבא בר כהנא פתח רגזו ואל תחטאו אמר דוד לפני הקב"ה עד אימתי הם מתרגזים עלי ואומרים פסול משפחה הוא. מרות המואביה הוא. אמרו בלבבכם אף אתם לא מעיקר איסור שתי אחיות אתם כלו עקרכם ודומו סלה ואף תמר כו' עד יש לי יוחסין עיי"ש הנה כמו מה שאמרתי באופן שכל אלו הם דברים נסתרים והוא שיודע ועד. ואמר ויקח בועז את רות ותהי לו לאשה לומר שלקחה בכסף ותהי לו לאשה בחופה ויבא אליה בביאה ואח"כ ויתן ה' לה הריון בשבת הברכה הנזכרת. וזהו ג"כ ותהי לו לאשה לומר שאחר שהוא לקחה היתה לאשה שקודם לכן לא היתה אשה גמורה כאומרם אין האשה כורתת ברית אלא למי שעשאה כלי וכן ויתן ה' לה הריון אע"פ שלא היתה ראויה לילד וזהו ותהי לו לאשה שעד הנה לא היתה אשה כאמר נשים שאמרו במדרש א"ר נחוניא עיקר מטרין לא היה לה וגלף לה הקב"ה עיקר מטרין ע"כ ואולי שהיו לה סימני איילונית וכ"ז להורות שכל מעשיו היו מעשי נסים:

ותאמרנה הנשים אל נעמי ברוך ה' וגו' והי' לך למשיב נפש וגו' ותקח נעמי את הילד וגו' מן הנראה שכשראתה נעמי שילדה רות. זכרה ימי עניה ומרודיה וכל חמדת בניה שמתו ונשארה ערומה מכל. ורות כלתה נשאת בועז וילדה לו בן ולסיבת זה היתה עצבה ומרת נפש זוכרת לראשונות וקדמוניות וכשראו זה הנשים והכירו והרגישו הדבר בפניה שהתחילו לנחמה ואמרו לה למה ירע בעיניך ואוי לך שתתן הודאה וברכה אשר לא עזב חסדו ואמרו מעמך לתת לך היום גואל שיגאל בנך היום בעוה"ז כאלו הוא חי ויקרא שמו בישראל כאלו הוא בחיים בקבי' זה הבן שיהי' נקרא על שמו וכנגד גאולי' הנפ' של עוה"ב שיהי' לו גאולה ליכנ' לתו' הפרגוד אמרו והיה לך למשי' נפש בנך אל מקומו האמיתי של ג"ע וכן הכוונה למשיב נפש לתת מנוחה ומרגוע לנפש כמו משיבת נפש ואלו הב' דברים לתועלת בנך המת וכן יגיע לך תועלת מזה לכלכל את שיבתך בכבוד כי תשב בבית בועז לגדל בנך והוא יכלכל את שיבתך וא"ת מה יועיל כ"ז אשר שאין לי בן ובת ולא נין ונכד ומה יגיעני אם בבית שבני יהיו בנים לז"א כי כלתך אשר אהבתך ילדתו אשר היתה טובה לך מז' בנים בתיקון מזונותיך וכן תהי' טובה לך מכאן והלאה מהרבה בנים אשר שהיא כלתך האהובה וכשראתה שאמרו לה דברים טובים וניחומים קבלה אותם ותקח את הילד ותשיתהו בחיקה כראה שעד עתה לא רצתה לקחת אותו בזרועותיה ועכשיו ותהי לו לאומנת כאשר ישא האומן את היונק ואמרו אשר לא השבית לך גואל לרמוז שהוא יהיה גואל לישראל באחרית הימים ולכן אמרו חז"ל אמר רב הונא מברכתן של נשים לא נתקעקעה ביצתו של דוד בימי עתליהו טובה לך מז' בנים ר"י ור' נחמיה ר"י אמר משבעה בנים המפורשים להלן אולם שאחי דוד השביעי ור"נ אמר מז' בנים ראשי אבות המפורשים להלן פרץ חצרון רם עמ"ן בעד"י ע"כ באופן שבין למר ובין למר דוד היא השביעי וממנו עתיד לצאת מלך המשיח שיהי' גואל לישראל וזהו ברוך ה' אשר לא השבית לך גואל היום כאומרו היום אם בקולו תשמעו ותקראנה לו השכנות שם לאמר וגו' לפי שאמר ותהי לו לאומנת שפירושו מגדלת שמגדלת לתינוק בעבור שכר מה. שאע"פ שקבלה תנחומין מן הנשים לא קבלה לגמרי אלא ותשיתהו בחיקה כאשה אומנת

ולא

בחשבה שהיא הרגה אישה הא' והב' והיא קטלנית כדין התורה ולכן לא רצתה לקרא שם לבנה ותקראן לו השכינות . ועכ"ז נראה בדרך פשט שבועז היה חי ורצה בשמחת בנו כי לא יאונה לצדיק כל און והטעם שהוא לא קרא שם בנו הנולד לו וכן נעמי לא קראה לו שם לפי שאולי היה מחלוקת ביניהם זה אומר בכה וזה אומר בכה בועז הי' אומר שלו ראוי לקרא שם ואולי הי' רוצה לקרא שמו שלמון בשם אביו ובפרט כפי קבלת חז"ל שאמרו אבצן זה בועז ומתו בניו ובנותיו בחייו עד שלקחה זה היה ראוי לבועז לקרא שמו שלמון כשם אביו או כשם אחד מבניו המתים ונעמי היתה אומרת שאין ראוי לקרא שמו שלמון או כשם א' מבני בועז המתים אחר שבועז ברצון נפשו רצה להקים למחלון שם בישראל וא"כ ראוי לקרוא שמו מחלון כשם בנה וסמכה על פשט הפסוק שאמר והי' הבכור אשר תלד יקום על שם אחיו שנראה פשט הפסוק שהבן הנולד מהיבם יקראו שמו כשם המת ממש ולכן הסבירה שיקראו שמו כשם בנה מחלון ובועז אמר שאין הדין אמת שאין קריאת השם בכאן המצוה אלא הפדיון והגאולה ואחר שלפי האמת כבר הי' לו שם בישראל וכבר גאל גאולתו א"כ ראוי לקרא שמו כשם אביו שלמון יען אין לו בן אחר או כשם א' מבניו המתים בענין שפקידת כל האדם יפקד עליו בהבת בן זה ולפי שנפל ביניהם זה המחלוקת ולא עלתה הסכמה ביניהם באו השכינות לעשות פשרה ביניהם ותקראן לו השכינות שם אחר שלא היו הם בהסכמה אחת ולכן קראו שמו עובד ר"ל שם משותף לבועז ולנעמי וזהו עובד לפי שהוא עובד לכאן ולכאן עובד בשביל שלמון לפי שהוא כמו שלום וכתיב והי' מעשה הצדקה שלום ועבודת הצדקה שהוא תרגום מעשה ובשלום נופל עבודה ומעשה דכתיב עושה שלום לפי שהשלום תכלית המעשה כמ"ש עושה שלום ובורא את הכל ולכן אחר ששם אביו היה שלום הסכימו לקרא לו עובד בענין שיעבוד לחלק בועז ואביו וכן הסכימו שיעבוד זה השם כנגד נעמי ומחלון בנה לפי שכבר אמרו למה נקרא שמו מחלון לפי שנמחלו עונותיו ואחר שמחל לו השם עונותיו הוא עובד את השם כאומרם מקום שבעלי תשובה עומדים כו' וא"כ ראוי שיקרא שמו עובד באופן ששם זה עובד לכאן ולכאן ולכן עשו פשרה זו השכינות לפי שגדולה פשרה ששני הבע"ד הם בשמחה ולכן אמרו בתלת משפטים ״הדיין ״מלוה ״שיעשה ״פשרה ״ערב ״יעשה ״משפט וכן בכאן שני הבע"ד נטלו חלק ברצם ועשו זאת הפשרה השכינות לפי שהפשרה נקראת שלום דכתיב אמת ומשפט שלום שפטו בשעריכם ובכאן המחלוקת היתה על שלמון אבי בועז שהוא כמו שלום אם לקרא הבן הזה בשמו או כשם מחלון לכן עשו פשרה הנקראת שלום וקראו שמו עובד באופן שיעבוד לכאן ולכאן וזהו ותקראנה שמו עובד ומ"ש ותקראן לו השכינות שם וחזר לומר ותקראן שמו עובד אולי השכינות לנעמי ולרות היו נוטות אחר סברת נעמי לקרא לו בשם מחלון ולכן אמרו יולד בן לנעמי ממש והוא כמו מחלון וזהו ותקראן לו השכנות שם לפי שהיו נוטות אחרי נעמי ורצו לקרא לו כשם בנה מחלון וזהו יולד בן לנעמי . ולפי שזה לא הי' ראוי שיטו אחרי נעמי אמר ותקראן שמו עובד ובכאן לא אמר השכינות אלא ותקראן שמו כשיש אחרות חכמות שנטו אחרי האמת והשלום ולכן קראו שמו עובד הוא אבי ישי הצדיק לפי שהאב הי' עובד אלקים . והכלל אצלי באלו השני קריאות שכתב ותקראן לו השכינות שם וחזר לומר ותקראן שמו עובד שזה יורה על המחלוקת שהי' ביניהם כמו שכתבתי ולכן לעשות פשרה בין בועז ונעמי כתב בכאן שני קריאות אחת

אשכול הכופר

גדול זה הקב"ה מלך שהשלום שלו וסבב אותה לשמור אותה כד"א ואני אהיה לה חומת אש. ובנה עליה מצודים מאן מצודים עוסקי התורה וגזירותיה מצודים כד"א אשר היא מצודים וחרמים מצודים לתפוש בהם הרשעים. ומצא בה המלך השגיח בכל בני העולם ולא מצא אדם בעולם שיתקיים עמה תמיד וישתדל אחריה יומם ולילה חוץ מאיש מסכן הוא דוד המלך כמד"א כי עני ואביון אני וחכם זה שלמה המלך מסכן חכם לא כתיב כאן אלא מסכן וחכם ולא מצא בעולם שיהיה ראוי לה חוץ מדוד ושלמה דוד מסכן ושלמה חכם זה תקן הכל וזה הציל לה. ומלט הוא את העיר בחכמתו לפי שהוא תיקן אזנים לתורה דתניא עד שלא בא שלמה הי' התורה כקלתת בלי אזנים מי שנוגע בה נשרף כיון שבא שלמה עשה לה אזנים וכלילו בני העולם כביכול שמילט את העיר ובמה בחכמתו וכ"ז בשביל התיקון שתיקן וההשתדלות שהשתדל אחריה אותו מסכן זה דוד המלך שלא הי' אדם שהשתדל אחריה כדוד ותיכן ראוי הי' דוד המלך לחיות מאה שנה ואם הי' חי ק' שנה הי' מתקן הכל תיקון חזק שלא יסור לעולם ושלא יתחרב ביהמ"ק ובמה היה זה החסרון ואדם לא זכר את המסכן ההוא אדה"ר כשנתן לו משניו ע' שנה לא זכר ממנו בראשונה שאלו נזכר ממנו מאה שנה היה נותן לו כמו שהי' ראוי לו כדי לתקן הכל ולא נזכר ממנו אלא בע' שנה ולא יותר ול' שנה הלך לו במדבר מהם בלאן ומהם מפני שאול ובאותו זמן חכמת המסכן בזויה ודבריו אינם נשמעים וא"ת וכי שלמה המלך הי' משבח את עצמו כל כך לקרא עצמו חכם כן הי' ולכ"א בראשונה וגדולה היא אלי דבר גדול זה אלי שאני משבח עצמי הואיל ואין אחר שיאמר זה ע"כ. הרי כאן מפורש מה שעלה בדעתי למעלה על ישי אבי דוד שעובד עבד את השם והוליד לישי בן צדיק שלא מת אלא בעטיו של נחש וישי הוליד את דוד שלא הי' לו חיים ונתן לו מימיו ע' שנה כמו שכתבתי. ונחזיר לדרך הפשט למה אמר ותקראן לו השכינות שם כי ראוי היה שבועז יקרא שם בנו הנולד לו כדרך כל התורה או רות אמתי היה לה לקרא את שמו כמו שעשו רחל ולאה ולמה הוצרכו בכאן השכינות לקרא את השם ועוד למה אמר ב' פעמים ותקראן לו השכינות שם וחזר לומר ותקראן שמו עובד ועוד כי בקריאת השם הראשון אין אנו רואים שום שם אלא שאמרו יולד בן לנעמי ועוד מהו שם זה שקראו לו עובד שאם הי' כמו שאמרו לשימכא מלאכת שיהי' עובד את השם למה לא קראו לו עובדיה. עד שראיתי במדרש שהטעם שקראו לו השכינות השם הזה ולא בעז לפי שכשנולד עובד מיד מת בועז אביו ולכן לא נזכר שמו עוד ולסיבת זה קראו השכנות שמו עובד אם קבלה הוא נקבל אבל לפי הפשט דבר שלא בעיני מאד שנאמר שמת בועז ולא הספיק לקרא לו שם וכי איש צדיק כזה איש גבור חיל במלחמתה של תורה גדול הדור ונשיא השבי' שהלך לעשו' מלוה רבה כזאת ליק' אשה עלובה נכריה לפי שראה שנתכוונה לש"ש ובצדקתו ורצונו ללה לגאול גאולת המת לפדות נפשו מני שחת אע"פ שהי' גואל קרוב ממנו שיהי' זה שכרו שיוליד בן ולא יראה בשמחתו פליאה דעת ממני נשגבה לא אוכל לה. ולפי דרכם אולי ע"ז היתה נעמי עצבה ומרת נפש לפי שראתה במות בועז ונזכרה מיתת בעלה ובניה והיתה מתאוננת על רוע מזלה ואמרה כי מזלה גרם כ"ז על שבסיבת עגמת נפש לא היתה רוצה לראות הילד וליתנה בחיקה לפי שעכשיו אמר שדי לה דומה לה שלשתם מתו ביום אחד עד שלסיבת זה לא רצתה לקרא לו שם וכן רות כלתה היתה מרה כלענה על מות אביה ובעלה והיתה עצבה ומרת נפש

בהשבה

הוי"ה שהוא שם של ד' אותיות כנגד ד' של עובד באופן שדוד לא זכה אלא לשם א"גלא" שהוא אלי השם ומלך המשיח יזכה לשם של ע"ב אלף עבד וזהו ועובד הוליד את ישי כאומרו להשכיל אושבי ים וזהו עד כי יבא שילה. שילה שי לו והוא מלך המשיח שהמלוכה שלו ועליו נאמר יובלו שי למורא וזהו עבד אבי ישי אבי דוד ואבי תמה אחר שיהודה נאמר לנשיאים ולמלכים כדכתיב יהודה יעלה: והוא נאמר היחס למה לא התחיל היחס ממנו לומר אלה תולדות יהודה יהודה הוליד את פרץ וכו' ואולי לפי שבכאן הביא זה היחס עד דוד שהיא העיקר שאמיתי לפי שעתיד לצאת ממנו מלך המשיח לכן לא רצה להתחיל אלא מפרץ לפי שהוא עתיד לעשות פרצה באומות לפי שפרץ הי' לו סימני מלוכה כדאמרי' במדרש רות ע"פ לאי הנערה הזאת וכי לא הי' מכירה כי' ודכותים וכנאות שאול את דוד יואב לקראת וגו' בן מי זה הנער אבנר וכי לא הי' מכירו והי' התחיל שואל אם מפרץ הוא ימלוך ואם מזרח הוא יהי' שופט וכי' עד על האים להשכיל ולא על האשה עיי"ש כנראה מכאן איך פרץ הי' לו עכסיסי מלוכה יותר מכולם ואולי ע"ז התחיל היחס מפרץ ולא מיהודה או שנאמר שהטעם שהתחיל מפרץ הוא להורות שתפלת הצדיקים והעם עמו פירות ופירי פירות לפי שהם אמרו באחרונה ויהי ביתך כבית פרץ אע"פ שפרץ הי' בכלל רחל ולאה הזכיר בכאן ואלה תולדות פרץ לומר שעתיד לצאת ממנו מלך המשיח שעתיד לעשות פרצה באומות. וכן התחיל מפרץ להורות שאין בכאן אלא עשרה צדיקים מפרץ ועד דוד וכתיב וישי הוליד את דויד ביו"ד לרמוז כנגד היו"ד ודוד הוא עשירי קדש לה' לפי שהוא דכא ושפל רוח קרוב אל ה' וזהו ודוד הוא הקטן. קטן ושפל בעל ענוה והקטין עצמו כמו היו"ד שהיא קטנה שבאותיות ואמר ואלה תולדות פרץ ולא אמר אלה להורות שכמו שעובד וישי הנזכרים היו צדיקים גמורים כן כל התולדות שנשתלשלו מפרץ היו צדיקים גמורים וזהו ואלה תולדות בוא"ו ואמר תולדות מלא להורות על הצדיקים שהיו בימי דוד דכתי' ויהי דוד עושה משפט ולדקי' לכל עמו והוא"ו הוא מקל תפארה שבע מיסור שבע מלכות ולכן כתב ובקומה בוא"ו בזכירה לפי שהיה עתיד לצאת ממנה אשר לו המשפט ובלדק ולכן כתב כאן וא"ו אחת כנגד דוד ווא"ו אחרת כנגד מלך המשיח שעתיד לשפוט עמים בלדק כאומרו אהבת לדק כי' וכתיב ידין עמך בלדק כי' ולכן נכתב בכאן תולדות מלא שני ווי"ן רמז לשמודים השנים דוד ומלך המשיח ולזה רמזו במדרש רות כל תולדות שבמקרא חסרים בר מתרין אלה תולדות השמים והדין ולמה חסרים וא"ו מפני כי' עד והי' אור הלבנה עיי"ש ולהורות שכל אלו התולדות היו לדיקים אמר תולדות פרץ פרץ הוליד כי' וכן בכולם כפל את שמם כמו אברהם אברהם משה משה וכמו שאמרו במדרש פרץ פרץ כל שנכפל שמו יש לו חלק לעה"ז ולעה"ב וכי' עד יעשה תשובה עיי"ש ואע"פ שכולם היו לדיקים עיקר כלם הי' דוד ובשביל כבודו נזכרו ואם בשביל כבוד מלך המשיח שעתיד ללאת ממנו וכמו שכל תולדות שנזכרו מבראשית עד אברהם לא הי' אלא בשבילו דכתיב בהבראם באברהם וכן בס"א בראם בשביל ה' שניתוסף באברהם כן בכאן כל התולדות שנזכרו בכאן לא נזכרו אלא בשביל דוד וזהו ואלה תולדות פרץ עד וישי הוליד את דוד לפי שזה רעי וזה דודי כמו דויד שנכתב בכאן מלא יו"ד כמו שכתבתי ולכן אמר תולדות פרץ ולא אמר ואלה בני פרץ כדי שלא יאמר האומר למה נכתבה זאת המגלה בין הכתובים שהי' רעב ויליאת אלימלך ובניו וקחתם נשים מואביות וכל הסיפור ומה לורך בו. לזה אמר ואלה

תולדות

כנגד נעמי ואחת כנגד בועז ולכן השכינות אמרו יולד בן לנעמי אמם ואחר שהוא בנה כנגד מחלון ראוי לקרא לו שם חדש כנגד המת ולכן קראו שמו שם כמו שם בן נח. כי זהו השם ראוי לקרא על שם המת כאומרו והיה הבכור אשר תלד יקום על שם המת באופן שחשבו שהיה ראוי שמצד נעמי היקרא שמו שם באופן שבזה יהיה לו שם על פני חוץ וכמ"ש למעלה ולא יכרת שם המת מעם אחיו ולכן מצד נעמי קראו שמו שם באופן שבזה שהם יקרא על שם המת שהוא אשת בן נעמי ומצד בועז חזרו לקרא לו שם אחר וזה והקראן שמו עובד מצד בועז אביו שהיה בו עוז והעצומות לפי מצד תפלתו ואהבתו של השי"ת עד שאמרו שבתפלתו נעצר הרעב ובזכותו ניצלו ישראל מיד אויביהם וא"כ ראוי בכך להיקרא עובד. באופן שהשכנים עשו פשרה והסכמה ביניהם וקראו לו שני שמות. מצד נעמי על שם המת קראו לו שמו שם להורות שמו בקרבו עד שלזה אמר הנביא על הסריסים שהם מסרסים עצמם ומשמשים משבת לשבת וזהו אשר ישמרו את שבתותי שממתינין לשבת שהיא עת ראוי כדכתיב אשר פריו יתן בעתו ובזה מחזיקים בבריתי ואם אין להם בנים ונתתי להם בביתי ובחומותי יד ושם טוב מבנים ובנות ומהו זה היד והמקום והשם שם עולם אתן לו אשר לא יכרת כמו הבנים ולכן בכאן בענין גאולת בועז להקים למת שם בישראל. לפי שהוא כמו בן נעמי קראו שמו שם לפי שזה כנגד שם עולם אתן לו וזהו והקראן שמו שם לאמר יולד בן לנעמי כלומר אחר שזהו הבן הוא בן נעמי וכנגד בועז חזר לומר שקראו שמו עובד וזאת היא הפשרה שעשו השכינות בין נעמי ובעז להכריע ביניהם ולכ"א והקראן ב"פ כנגד ב' השמות ואמר הוא אבי ישי לרמוז שאע"פ שקראו לו שני שמות שם ועובד עכ"ז שם העיקרי והאמתי שנשאר בישראל הוא עובד כי שם שם לא נשאר ולא נקרא בישראל יותר מבעת הזאת ולא נקרא שמו שם אלא לדוגמא ולרמוז שיש לו שם עולם בעולם הנשמות אבל עובד הוא השם שנשאר בישראל וזהו והקראן שמו עובד הוא אבי ישי עד היום אבל השם השני לא נשאר על פני חוץ לפי שלא היה אלא לקרר דעתה של נעמי: אח"כ אמר.

ואלה תולדות פרץ. פרץ הוליד את חצרון וחצרון הוליד את רם וגו' וישי הוליד את דוד אחר שהשלים עיקר היחס שהוא וישי הוליד את דוד חזר לראש היחס שהיא פרץ לפי שמהם נתרבו מלכי יהודה וכן דרך התורה לחזור לראש היחס כדכתיב אלה תולדות שם ואלה תולדות יצחק ועשה זה לשלשלם כולם בשלשלת היחס מפרץ עד דוד באופן שנדע איך דוד בא מראש השבטים ומראש היחס. מראש השבטי' יהודה שהי' מלך עליהם ראש היחס פרץ לפי שמהם הושתלו מלכי ב"ד עד המשיח שעתיד לפרוץ פרץ על פני פרץ במלכי האומות וכן משיח ב"ד מצד רות אמו עתיד לעשות פרצה בכל האומות להיות אכזר עליהם מצד עגלון וכן להיות רחמני על ישראל מצד יהודה שהוא בעל הגדולה והרחמים מצד שם ה' אשר בקרבו ד' אותיות הוי"ה ואות ד' כנגד ד' אותיות וזהו יהודה אתה יודוך אחיך מצד הרחמים של שם ה' ידך בעורף אויביך באכזריות מצד אמך מצד רות המואביה הנקראת אם שלמה ושם קבע בו שם א"גלא" שהוא אלי שם המפורש של ע"ב שמות שעולה לו להנקם מאויבי ה' וזהו יהודה "אתה יודוך. "גור ארי. "לא יסור. "אסרי וגפן. זהו שם א"גלא" שהי' מגן דוד אבל מלך המשיח עתיד להתלבש בשם המפורש של ע"ב שמות שהוא שם של ד' במספרו להנקם מאויבי ה' וזה מצד עבד אבי ישי שיש בו ע"ב ד' ע"ב כנגד שם של ע"ב שמות שהוא שם

הוי"ה

לבטל הפרדסאות שהושיב ירבעם כדי שלא יעלו ישראל לרגל וכן תרגם יב"ע ונתן הוליד ית שלמה לדיקא הוא שלמה מן בית לחם ונטופא דבטילו בנוי פרזדוולן דאותיב ירבעם חייבא על אורחייא ושוון עובדי אב ובנין יאוין כנטופא. זה יורה על היות איש גבור חיל וכל זרעו אחו עד שהיה בהם כח לבטל הפרדסאות של ירבעם עד שהיו כל מעשיהם נאים כקטורת עד שלרוב מעלתו הזכירוהו בשם שלמה מלך חכמתו וגבורתו וכן כלתה התורה שגם שלמה המלך החכם יהיה שמו נזכר באלו היחוסין. ואמר שהוליד לבועז שהיה ג"כ צדיק גמור שבזכותו ניצלו ישראל מאויביהם ונעצר הרעב בתפלתו. ובועז הוליד את עובד עובד השם והוא הוליד את ישי וישי את דוד וכן תרגם יב"ע הוא ישי דמתקרי נחש בגין דלא אשתכחת ביה עולא ושחותא לאתמסרא בידא דמלאכא דמותא לאיסב נפשיה מניה וחי יומין סגיאין עד דאידכר קדם ה' עיטא דיהיב חויא לחוה ואיתת אדם למיכל פרי אילנא דאכלי פירוי חכמין בין טב לביש ועל ההוא עיטא אתחייבו מיתה כל דיירי ארעא ובההוא עיטא שכב ישי לדיקא הוא ישי דאוליד ית דוד מלכא דישראל. הורה בזה על מעלת ישי שלא נמצא בו עון אשר ימות בו ורק מפני חטא אדה"ר שנגזר מיתה על כל העולם מת ולכן האריך ימים הרבה עד שמת בעטת נחש הקדמוני והקריב נפשו שי ומנחה לה' לכפר על הדור ובזכותו הוליד את דוד מלך ישראל צדיק גמור קרוב אל ה' ובשבילו נתיחסו כל אלו היחוסין כמו שאמרנו ואעפ"י שהזכיר בכאן עשרה אבות מפרץ עד דוד כלם באו להוציא הפרי האחרון שהוא דוד ידיד השם באופן שכולם נשתלשלו בשלשלת אחת אחוזים באחוזה אחת יתלכדו ולא יתפרדו איש באחיו ידובקו וזהו פרץ הוליד את חצרון פרץ הוא רמז היחס לפי שעתיד לעשות פרצה באומות והוא עתיד לעשות חצר ובית המקדש כאומרו נכספה וגם כלתה נפשי לחצרות ה' וכן אמר כי טוב יום בחצריך מאלף וזהו הוליד את חצרון וחצרון הוליד את רם לרמוז כי המקדש מביא עמו שכינה כאומרו ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם וזהו וחצרון הוליד את רם הוא אבינו שבשמים הנקרא רם ונשא. ורם הוליד את עמינדב זה רמז על עם ישראל אשר השם שוכן בתוכם וזהו מרכבות עמי נדב ועמי נדב הוליד את נחשון לומר שצריך העם נשיא אשר יצא לפניהם ולפי שהנשיא סבת השלום כאומרם הוי מתפלל בשלומה של מלכות כיי לכ"א ונחשון הוליד את שלמה הוא סבת שלם וזהו שלמה כמו השלום ולכן נכתב בראשונה שלמה ובשניה שלמון להורות שמלך שלום המלך יתהוו רוב שלומות ומלך השלום יתקיים העם ויתחזק כאומרו ה' עוז לעמו יתן ה' יברך את עמו בשלום וזהו ושלמון הוליד את בועז ובסבת זה יקראו כלם בשם ה' ולעבדו שכם אחד וזהו ובועז הוליד את עובד ומלך עבודת השי"ת יזכו לראות את פני ה' ולהקריב נפשו שי למורא ומנחה טהורה ויזכה להביא המשיח הנקרא שילה כאומרו עד כי יבא שילה שי לו יובילו שי למורא וזהו ועובד הוליד את ישי וישי הוליד את דוד הוא משיח ב"ד שהיא ידיד ה' ואז ישכון לבטח עליו בלי ערעור ואז יאמרו ישראל הנה אלהינו זה קוינו לו זה אלי ואנוהו זה רעי וזה דודי הוא דוי"ד מלא יוד אותיות דודי"י באופן שכל המפורשים כאן נתאחדו ביסוד אחד ונשתלשלו בשלשלת היחס של דוד מלך ישראל חי וקיים הנקרא דודי ואז יאמרו ישראל אני לדודי ודודי לי:

זהו מה שראיתי לפרש בזאת המגלה אשר היא יסוד היחס והמעלה לפי

אשכול הכופר

תולדות פרץ כלומר הפרי והתולדה שאנו מוציאים מזאת המגלה היא שפרץ הוליד את חצרון עד בועז שכולם היו נשיאים עד בועז ומשם ואילך מלכים כאומרם במדרש ושלמון הוליד את בועז ע"כ שלימות לנשיאים מכאן ואילך עשו שלימות למלכים ע"כ והטעם בזה לפי שישי הי' יוצא באכלוסא כמלך וזהו ירם מעובד שהי' מלך. עד דוד שהי' מלך מפורסם וזהו וישי הוליד את דוד מלך בן מלך ולפי שעתיד מלך המשיח לצאת משם שזהו הפרי והתולדה הנזכרו כלם בשבילו וזהו מאמרם ז"ל במדרש רות ר' נחוניא ור' יעקב בשם רשב"נ אמרי כי שת לי אלהים כו' עד מצאתי דוד עבדי עיי"ש הראה מכאן שאע"פ שפרץ וכל הנזכרים כאן היו צדיקים גמורים עכ"ז לא היו ראוים להיכתב כאן אלא בשביל דוד. ולפי שדוד כל דבריו היו בדרך נס ופלא כמ"ש ושרשו ועיקרו מרות המואבי' עד שנראה דבר נמנע הויתו צדיק גמור בדרך טבע לז"א מצאתי דוד עבדי ע"ד מציאה כמו המטמון שיוצא מבין הסלעים והטרשים וכן עד"ז אאע"ה שבא מתרח ואבותיו איך הי' אפשר שיהי' שלם בתכלית השלימות עד שבשבילו נתיחסו כלם וזהו אברם היא אברהם אשר כל מעשיו היו בדרך נס חוץ מן הטבע ולזה נאמר בו ומצאת את לבבו נאמן לפניך ע"ד מציאה באופן שע"ז חתם הספר וישי הוליד את דוד שהוא החותם ותחלת המחשבה סוף המעשה ולכן לא הזכיר אחרי דוד את שלמה ובפרט שהי' חכם מכל האדם וכל האומר שלמה חטא אינו אלא טועה וא"כ למה לא נזכר שלמה בזאת המגלה ובפרט שבירך בועז את רות ותהי משכורתך שלמה ואחז"ל בישר אותה שעתיד לצאת ממנה שלמה ואמרו שראתה אותו מלך וזהו ויעש כסא לאם המלך זו רות וא"כ למה לא נזכר בכאן שיאמר ודוד הוליד את שלמה אלא יש לנו לומר שלשלת היחס לא הוזכרה בכאן אלא בשביל דוד שהוא עיקרי לפרץ העיקרי קדש לה' ולכן נכתב דויד ביו"ד לפי שהוא עיקרי והוא ראש היחס וסוף היחס ולפי שהוא הי' מקטין עצמו ברוב ענוה ושפלות נקרא דוד הקטן ולכן נכתב דויד ביוד לפי שהיוד היא הקטנה שבאותיות והגדולה שבאותיות ולכן התחיל בה שם הוי"ה ושם ישראל ושם יהודה וירושלים וכנגד זה כותבים הסופרים ג' יודין בשם הוי"ה להורות על מעלתה וגדולתה וכמ"ש מרום וקדוש אשכון ואת דכא ושפל רוח ולכן כתיב כמגדל צוארך בנוי לתלפיות. מגדל דוד הוא היו"ד שהיא קטנה ולפי שהיא קטנה הושמה למעלה מכל האותיות באות הלמ"ד שהיא הגדולה שבכל האותיות בזה לרמוז שהקטן יהיה לאלף וזהו כמגדל דוד צוארך שהיא צורת הלמ"ד וכן דוד הקטן היה לראש פנה ושמו בו אות יוד של יהודה לומר שממנו התחיל מלכות יהודה ולכן חתם בדוד ולא בשלמה אעפ"י שהיה ראוי להזכירו כמו שכתבתי. ועוד אני סבור שגם שלמה הוזכר ברמז. והנלון בזה יש לספק למה כתב ונחשון הוליד את שלמה ושלמון הוליד את בועז למה כתב קודם שלמה ואח"כ שלמון והול"ל לשון שוה בשניהם ונ"ל שכתב ונחשון הוליד את שלמה לרמז על שלמה המלך ולהורות שכמו שנחשון הי' איש גבור חיל נשיא השבט קופץ בראש ומקריב בראש כן יצא ממנו איש גבור חיל נשיא וגדול כמו שלמה המלך וכ"ז להזכיר כאן ברמז שלמה המלך ואחר שכתב הוליד את שלמה שהוא כמו שלמה חזר לומר ושלמון הוליד את בועז להורות ששלמון הוא כמו שלמה ושלמה כמו שלמון אבל בעיקר הדברים רמז דבר אחר להזכיר שם שלמה ברמז בתוך הי' אנשים לפי שלא הי' יכול להזכירו אחר דוד מטעם שזכרנו ולכן תמצא שעשו חכמים לשלמה מלך לצדקתו וחסידותו עד שהי' בו כח

לבטל

זה פנים אלימלך ונעמי לוח אחד ימין ושמאל מחלון ורות פנים ואחור לוח אחרת וכיון שעשו ישראל את העגל נסתלק אלימלך ומחלון ׳ ונעמי ורות שתי נקיבות הלכו ביחד . כי פקד ה׳ את עמו לתת להם לחם שניתנה להם התורה פעם אחרת . ותלכנה שתיהן וכו׳ ותאמרנה הזאת נעמי שבשעה שניתנה תורה על הר סיני וכל העם רואים את הקולות אז אמרה תורה אל תקראן לי נעמי אני מלאה הלכתי מכל חירות ומכל עובדות העולם ומשעבוד מלכיות למה תקראן לי נעמי וזה הסוד שאמר הקב״ה וראית את אחורי ופני לא יראו כשרציתי לתת התורה לישראל בפנים ואחור ימין ושמאל הם לא רצו ועשו העגל ועכשיו שהם רואים איני רוצה וכן בזמן שרצה השי״ת לתת תורה לישראל כעל התורה שבכתב ושבע״פ והלך לשאר האומות ולא רצו לקבל עד שהוריד אותם לישראל אמרו מלאכי השרת למי רוצה לתת התורה אמרו לישראל אמר הקב״ה אעפ״י שאני נותן להם התורה ערבים שלי הם עוללים ויונקים ובשבילם יתעוררו אלו השתי תורות דכתיב מפי עוללים ויונקים וכו׳ וכתיב את מי יורה דעה זו תורה שבכתב ואת מי יבין שמועה זו תורה שבע״פ מיד ותהום כל העיר נזדעזע כל העם וכל העם רואים את הקולות ואז אמרו הזאת נעמי זהו נעימות התורה ולא ידעו ישראל עונשי התורה וגזירותיה עד שבאו למרה שם שם לו חוק ומשפט אז אמרה תורה קראן לי מרה ואז ישבו ישראל מתעטרים בתורה . כיון שעשו העגל הביא משה התורה כתובה על לוחות אבנים מלאה מכל עובדות חירות ממלאך המות ומחלאים ומלכיות כיון שראה משה את העגל שיבר הלוחות והאותיות פרחו ועלו למעלה אז צעקה התורה אני מלאה הלכתי מכל עובדות ועכשיו חזרתי ריקם לחנם שלא הועיל להם אז צעקו העליונים ואמרו אוי להם כי נדדו ממני אוי להם שלא עמדו באמונת השם :

ולפי הפי׳ הראשון אמרו שהגוף והנפש הולכים בעוה״ז עד בואנה בית לחם למה נקרא כן אלא לפי שאם הדין והקטרוג ואז ותהום כל העיר עליהן כל שאר מתים שהגזין עליהם דתנינן מלאך הממונה על הקברות נכנס בקבר בשעה שנקבר האדם ועומד עליו ומביע בו ואומר אוי לפלוני זה אוי לידים ולרגלים שהלכו בהבלי העולם קום עמוד בדין מיד מכים נפשו בגופו ודן אותו ג׳ ימים זה אחר זה לאחר ג׳ ימים נידון מפיו מידיו ומרגליו ואחר כן הגוף נבקע רמה ותולעה עליו והנפש מתאבלת עליו שנאמר אך בשרו עליו יכאב ונפשו עליו תאבל . ואומרת קראן לי מרה אני מלאה הלכתי לאותו עולם ועכשיו ריקם השיבני ה׳ לזה העולם בלא מעשים ובלא תורה . אשרי מי שתלמודו מתקיים בידו בזמן שהולך לבית עולמו שאפי׳ שפתותיו דובבים א״ת דובבים אלא שוכבים מפני שתורתו מגינה עליו הה״ד בשכבך תשמור עליך ולפי שיצר לב האדם רע אמר שברא הקב״ה התשובה הה״ד ולנעמי מודע לאישה איש גבור חיל מכאן הי׳ ראוי להתחיל מגלה זו דתנינן כשביקש הקב״ה לברא את העולם לא הי׳ עומד עד שברא את התשובה כיון שברא את התשובה העמידו על עמוד א׳ וצדיק שמו דכתיב וצדיק יסוד עולם וממנו הושתל ויצא זרע דוד בעולם שנאמר זרע יעבדנו יסופר לה׳ לדור וכל זרעו של דוד מזה יצא כעין זה כל פעל ה׳ למענהו. נעמי ורות ובועז שלשתן כדמות מדריגות עליונות וזרע דוד מתוך אלו הוסד בעולם . נעמי כד״א ויהי נועם ה׳ אלהינו מהו נועם ה׳ זו התשובה עולם הבא ולבקר בהיכלו זה עולם אחר למטה רות כדמות עולם התחתון שמרות להקב״ה בשירים רות ע״ש תור מה התור משונה בקולו מכל הקולות

השמש ולמע׳ הם בא פנים ופני פנים עמוק מי ימצאנו כפי מה שפירשו בזהר במדרש רות אל ענין הנפש ובמדרש הנגלוי על ענין הגואל ואינו רוצה להאריך אלא להביא לך ציונים בקצרה מענין הנפש הנרמזת באלימלך ונעמי כפי מה שדרשו שם על ערפה ורות . ערפה על שהחזירה ערפה לחמותה . רות ע״ש תור שהוא כשר להקריב על גבי המזבח כך רות כשרה לבא בקהל רות אשת מחלון רות באה בקהל מחלון שמחל לו הקב״ה להיות נזכר שמו בישראל . ערפה אשת כליון כלה אותו הקב״ה וע״ד אחר. נעמי נשמה. אלימלך נשמה לנשמה. מחלון רוח השכלי . רוח נפש השכלית. כליון רוח הבהמי וע״ז אמר שהע״ה ומי יודע רוח בני האדם כו׳ רוח האדם זה מחלון רוח הבהמה זה כליון שהוא מצד שמאל וע״ז כליון לא נזכר בישראל . ערפה לא באה בקהל ה׳ כליון לא נזכר שמו בישראל עד שאמרו שבשעה שנפטר האדם מן העולם הנשמה והנפש הולכות יחד שנאמר ותלכנה שתיהן עד בואנה בית לחם כו׳ ותאמרנה הזאת נעמי שהלכה מן המקום הזה מלאה מכל העונות מלאה מן התורה ומראים לה ג״ע עמוד ענן ביום והנר בלילה ומראים לה מקום שהרשעים נדונים בו שנאמר בהלו נרו עלי ראשי באותה שעה אומרת הנשמה אל תקראן לי נעמי כי מלאה הלכתי וריקם השיבני ה׳ לזה העולם למה תקראן לי נעמי ושדי הרע לי שהכניס בי יצה״ר ונפש הבהמית וע״ז חכמות נשים בנתה ביתה זו הנשמה ונפש הקדושה ואולת בידיה תהרסנו זו נפש הבהמית ויצה״ר שהורסת כל הגוף באולתה והיא נשארת שנאמר אך בשרו עליו יכאב ונפשו עליו תאבל לפי שמשתתפים כאחד משל למלך שהם בגינתו לשומרו ב׳ שומרים אחד עור ואחד פסח ואמר להם השמרו לכם שלא תאכלו מפרי הגן בא המלך וראה שאכלו מפרי הגן אמר להם מי אכל הפרי הסומא אמר אני איני רואה והפסח אמר אני איני הולך אמר המלך כאשר עשיתם כן יעשה לכם אמר לעבדיו הרכיבו הפיסח ע״ג הסומא ונתנו להם עונשם כאחד כך נפש הבהמית עם הגוף וכן אמרו ג״כ פנים אחרים בשעה שנפטר האדם מן העולם הנפש הולכת אחר הגוף והנפש הולכת בתוכו והרוח פורח ממנו לג״ע ופוקדת מקום הנפש תמיד ומספרים זע״ז ויודעים דברים רבים של זה העולם ולעולם אין הנפש פורשת מן הגוף לא בחיים ולא במתים ולכן הנפש אומרת לגוף אל תפגעי בי לעזבך לשוב מאחריך וכו׳ ובאשר תליני אלין וגם אקבר לפי שאינה מתפרשת מן הקבר לפי שיש קישור גדול בינהם באשר תליני אלין בזה העולם שאדם שוכב על מטתו והרוח עולה ומשוטטת הנפש נשארת בגוף ולעולם נמשכת אחר הגוף וכשאדם מפקיד בפקדון לקונו איננו פוגע למקום בשביל הנפש אלא בשביל הרוח שהיא עוזבת לגוף ומשוטטת לעלות למעלה הה״ד אל תפגעו בי אל תתפללו בעדי לעזבך ולא ילך למקום אחר כי המות יפריד ביני וביניך שהרי אמרנו שאפי׳ בקבר לא תסור ממני אצל הגוף כרקב ונעשה עפר ואותו נפש נשארת שם. לפי שאין אהבה כאהבת הנפש עם הגוף לפי שנתחברו ונבנו יחד :

וכן פירשו פנים אחרים . עד בואנה בית לחם זו תורה שנאמר לך אכול בשמחה לחמך . ותהום כל העיר זה ציון עיר דוד ותאמרן הזאת נעמי ע״כ שנים ועכשיו אחת . אלא כשראה הקב״ה לתת תורה לישראל הלוחות היו כתובים פנים ואחור שנאמר מזה ומזה הם כתובים . הלוח האחת פנים ואחור והלוח האחרת ימין ושמאל שנאמר מעשה אלהים חרות על הלוחות פנים וע״ז כתיב והמכתב מכתב ב״פ כי׳ אלימלך ונעמי מחלון ורות כענין

הסת כנפי השם להתפלל על בניה שיגאלם עד שמלך תפלתה וצדקתה בחצי הלילה ויחרד האיש וילפת הוא הנקרא ה' איש מלחמה ויחרד כמד"א בכל צרתם לו צר וכשהפצירה בתפלתה לשכב מרגלותיו שאלה מי את אשר הרגזתני ותאמר אנכי רות אמתיך השוכבת בגלות עם בניך גולים מעונים בלי סוכת שלום ולכן ופרשת כנפיך לכסות ערותינו כי גואל אתה וכן אמרה לה ברוכה את בתי לה' היטבת חסדך האחרון בגלות האחרון בצרות גדולות מן הגלות הראשון לבלתי לכת אחרי הבחורים הם העו"ז אשר בחרו הראשונים ברוב ההצלחות וזהו אם דל ואם עשיר וזהו ועתה בתי אל תיראי כאומרו אל תיראו תולעת יעקב ממדות הדין שלמעלה לפי שיודע כל שער עמי כי אשת חיל את ועמדת קיימת באמונתך אבל יש לך לדעת שאעפ"י שאני גואל יש גואל קרוב ממני הם המע"ט אשר הם גואלים האדם מני שחת ולכן ליני הלילה בזה הגלות הדומה ללילות כאומרו שומר מה מלילה וגו' בבקר אם יגאלך טוב שהם מעשיך הטובים טוב ואני אמסר גאולתך ואם לאו וגאלתיך אנכי למעני למעני אעשה. חי ה' שכבי עד הבקר והבקר אור והאנשים שולחו וזאת ההבטחה שכבי עד הבוקר. ותקם בטרם יכיר איש את רעהו כדי שלא יכירו בה המזיקים מלך העונות ויאמר אל יודע לבעלי הדין שבאה האשה אל הגורן הסך מהרשעים שהם יודעים אלא בעלי הדין דכתיב הולך בתום ילך בטח ממדות הדין אבל מעקש דרכיו יודע אלא בעלי הדין ולכן גזר השם ואמר אל יודע כי באה האשה. ולפי שהשם רצה לתת עצה לישראל היאך ינצלו מן הדין. הדריכם במצות ובמדות ואמר הבי המטפחת זה רמז לכסוי של מצוה כמו מצות ציצית וכיוצא בו ואחזי בו בחוזק ותאחז בה וימד שש שעורים זה רמז לשש מאות מצות התלויות בה כאומרם וזכרתם את כל מצות ה' וכן ציצית עולה שש מאות ואולי רמז בזה שיחזיקו בתפלה בגלותם וינצלו בזכותם וזהו וימד שש שעורים והמכוון על שש מצות התלויות בתפלה שכתב הקדוש רשב"י בזוהר שהם שקולות כנגד שש מאות כל א' במאה. הא' ליראה את השם בקרבנות ובפסוקי דזמרה והב' לברך את השם ביוצר אור יוצר המאורות ובכלל זה לקדש השם בקדושות יוצר דכתיב ויברך ויקדש והג' לאהבה את השם וזהו באהבת עולם אהבתנו וכן ואהבת את ה' אלהיך והד' לייחד השם בפסוק שמע ישראל ה' אלקינו ה' אחד שזהו הייחוד השלם באלו הג' שמות וג' שמות בסוף ק"ש שחוזר החזן ה' אלהיכם אמת כנגד ג' ראשונות וג' אחרונות שבתפלת עמידה והה' למסור נפשו על קדושת השם בפ' ואהבת את ה' אלהיך בכל לבבך ובכל נפשך אפי' נוטל את נפשך וכן במזמור לדוד אליך ה' נפשי אשא שאז צריך למסור נפשו להשי"ת והו' לברך הכהן את העם בברכת כהנים אלו הן שש מצות התלוית בתפלה שהם שקולות כנגד שש מאות מצות וזהו וימד שש שעורים ומדות שראוי לאדם להיות מיושר בדרך ארץ ובמדות ובמצות ואז ילכה לרגלי המשיח המוכתר בשש מעלות כאומרו ונחה עליו רוח ה' כו' וכן רמז שש שעורים על מ"ש טרף נתן ליראיו שביארם השי"ת שאע"פ שיהיו בגלות שלא יחסר להם מזונות וטרף אע"פ שיהיו בצער ובדאגה ובסערה וזהו שש שעורים לפי שכל מזונותיהם הם בדרך נס בתוך עמים רבים לפי שזה דרך הצדיקים שכל העולם ניזונים בזכותם והם אין להם מזונות אלא בדרך טרפה כמ"ש כל העולם אינו ניזון אלא בשביל חנינא בני וחנינא בני די לו כו' וזהו טרף נתן ליראיו שאין להם מזונות אלא בדרך טרפה כך שמעתי פירוש זה וראיתי אותו כתוב

אף כנסת ישראל משובח בשבחה מכל שאר קולי השבח. בועז הוא צדיק שומר הברית לפי שנתחזק על יצרו ונקרא גבור חיל ודאי צדיק הוא ולפי הרות שכינה נקראת אמרה לכה נצא השדה זה שדה תפוחים אשר ברכו ה' אשר שם הצדיקים והיא ידעה מאותם הקוצרים והם תלמידי חכמים בין הכי ובין הכי בועז בא מבית לחם זה צדיק שבא שבון מכמה ברכות ויאמר לקוצרים הם הסנהדרי גדולה ה' עמכם נותן להם ברכות והם אומרים יברכך ה' שנותנים לו חוזק למי הנערה הזאת עוה"ז שואלת עליה בדרך חבה ולכן אמר ר"ש מגלה זו רמז לתורה שבכתב עם תורה שבע"פ ועה"ז המשועבדת לצדיקים סוד תורה שבכתב להתחבר בתורה שבע"פ. ולכן תקנו מגלה זו בשבועות זמן מתן תורה וימד שש שעורים הם שש קצות וישת עליה שש מעלות עליונות והם שש ספירות שש קצוות. שעורים כד"א שאו שערים ראשיכם ולכן היא כלולה מאלו הששה ולכן נקראת ה' אותה בעה"ז בכל אותם שש קצוות אמ' יהי מכירך ברוך מאן הוא ברוך דא שלמה שהשלם שלו ולכן והמלך שלמה ברוך בשם זה מתברך בכל אלו ואז עה"ז נותנה לה תוספת ברכות על הראשונות הה"ד ותוצא ותתן לה את אשר הותירה משבעה. עם הנערים תדבקין אלו הם הכרובים וצמית והלכת אל הכלים וצמית כשתרצה לינק מעולם עליון בהתעוררות אותם כרובים ובשבילם היא שואבת ממשך עליון הה"ד ושתית מאשר ישאבון הנערים היינו ראש מראש ישאבון הנערים אלו הם הכרובים. אל הכלים הם מקורות עליונות המתמלאים בתחלה לצדיק אח"כ לאחרים ואפי' בזמן שישראל במעלה נוטל ונותן חלק העלם לכלב ומהם ניזונים שאר האומות מה כתיב ויאמר לה בועז לעת האוכל בזמן שהיא מתתקנת בקרבנות ותפלות והרצון עולה ממטה למעלה אז היא עת האוכל ומה אמר לה גושי הלום קריבי למלכות דמלך עליון ואכלת מן הלחם תקבל מזון לחלוק למחנות קדושות למעלה ולמטה ועכ"ז וטבלת פתך בחומץ יש לך ליטול דרך טיבול מחומץ צד שמאל לינק לאותו צד הנקרא רע לתת לשאר אומות להיות ניזונים ויצבט לה קלי מאכל שיוצא משם של צד שמאל לתת מזון לכל ואפי' לכלבים ואז ותאכל ותשבע מאותו מאכל קדוש ותותר מאותם שיורים שבא על השבע והדברים עתיקים. ואין להאריך בהם ולא כתבתי זה אלא להורות על מעלת זאת המגלה איך יש בה נגלה ונסתר כמו שיש בתורה לפי שהוא יסוד התורה ויסוד ישועתינו וגאולתינו ופדות נפשינו בביאת גואלינו משיח ב"ד הנזכר בזאת המגלה אשר קרוב לבא עתו במהרה בימינו ואם נתקן מעשינו ימהר יחיש מעשהו כאומרו אני ה' בעתו אחישנה זכו אחישנה לא זכו בעתה. אשר כל זאת המגלה סובבת על ביאת הגואל הנרמז בתורה ולא הי' יכול לצאת עד ביאת רות המואביה שבאת עם נעמי בעל כרחה לפי שהי' לה בושה להוליכה עמה לירושלים כמו שאמרו במדרש שובנה בנותי שלא תבזיין בהן וה' שוקים היו בירושלים ולא היו מתערבים אלו עם אלו. שוק של מלכים. שוק של נביאים. שוק של כהנים שוק של לויים שוק של הגרים והיו ניכרים ומה שלובשים אלו אין לובשין אלו וג"פ כתיב שובנה בנותי כנגד ג"פ שדוחין את הגרים ואם הטריח יותר מכן מקבלין אותו א"ר יצחק כתיב בחוץ לא ילין גר לעה"ז שמאל דוחה וימין מקרבת ע"כ על שלשה זו דחתה אותה וכשראתה שהפצירה בה קבלה ונתנה לה עצה להזדווג עם בועז ולהוליד הגואל מהרה והיא עשתה מאמרה עד שלקחה מעלה רות אמרו שהיא דוגמת כנסת ישראל המבקשת רחמים על בניה וכדוגמא באת לחסות

תחת

עדים אתם היום כי עלי נשאר השדה לגאול החיים והמתים בענין שלא יכרת שם המת מעם אחיו ולפי שלעפ"י שהשם הוא הגואל צריך גואל אחר להיות אמצעי ביניהם והוא משיח ב"ד אשר נקרא צמח צדיק כשם רבו שהוא צמח ה' צדיק כאמר יפרח. לז"א יתן ה' את האשה כרחל ולאה ויהי ביתך כבית פרץ מן הזרע הוא זרע מלך המשיח ולכן אמרו ברוך ה' אשר לא השבית לך גואל היום הוא מלך המשיח אשר בזמנו יעבדו את ה'. הוא ישי אבי דוד אשר יצא ממנו הגואל ולכן הזכיר תולדות פרץ עד דוד זה רעי וזה דודי כמו שפירשתי. ואולי זה הגואל הראשון שאמר וגם יש גואל קרוב ממני ואמתי הוא משיח בן יוסף והגואל האחרון הוא משיח בן דוד הנזכר כאומרו ויהי ביתך כבית פרץ וכן במ"ש אשר לא השבית לך גואל היום ולכן בגואל הראשון אמר ליני הלילה והיה בבקר אם יגאלך טוב יגאל הוא משיח בן יוסף ואם לאו וגאלתיך אנכי חי ה' והשכב מרגלותיו הכל כמו שפרשתי למעלה ובועז עלה השער לתרע בית דינא שלמעלה להביא גואל לבניו לפי שראה אותם שהיו בצרה והנה הגואל עובר הוא משיח בן יוסף שהיה אחר השער ממתין ומצפה מתי יבא יום ה' לגאול לבניו ויאמר סורה שבה פה אצלי להסתופף בצלי ולחזקו וזה כטעם פה אשב כי אויתיה וכן מה שאמר ועתה מה לי פה נאם ה' כי לקח עמי חנם ולכן אמר סורה שבה פה וקראו פלוני אלמוני כטעם והוא פלאי לפי ששמו מכוסה ומופלא ולכן נקרא משיח בן יוסף אבל שמו לא נודע מהו ואחר שנתן לו השם רשות אע"פ שאין ישיבה למעלה ויסר וישב ולפי שראה שהי"ת שזה הגואל יבא בהסכמת הכל לקח עשרה אנשים מזקני הסנהדרין של מעלה. ויאמר שבו פה וישבו ויאמר לגואל חלקת השדה אשר לאחינו לאלימלך כטעם למען אחי ורעי מכרה נעמי מרוב הצרות על הדרך שפירשתי ואני אמרתי אגלה אזנך לאמר קנה לך נגד היושבים בענין שהשם איש גבור חיל ללחום מלחמת ה' ואם תגאל גאל ואם לא תגאל הגידה לי ואני אבא אחריך ומלאתי את דבריך וכששמע זה אמר אנכי אגאל ויאמר ביום קנותך השדה יש לך לגאול גאולה אחרת שהיא גאולת המתים והחיים בענין שיקרא שם המת על נחלתו ואז השיב הגואל הוא משיח בן יוסף לא אוכל לגאול לי אין זאת הגאולה ראויה לי לגאול המתים כי היא ראויה למשיח ב"ד ולא לי ולכן גאל לך אתה כי לא אוכל לגאול לי ואולי יאמר לא אוכל לגאול לי ולעצמי בזאת המלחמה לפי שכבר גזר מהשם מיתת משיח בן יוסף באותה מלחמה ועל אותה צרה נאמר עת צרה ליעקב לפי שאפרים בכור שורו והדרו ועכ"ז וממנה יושע ע"י משיח בן דוד ולכן אמר לא אוכל לגאול לי ולעצמי בזאת המלחמה מן המות ואיך אגאל המתים והטעם פן אשחית את נחלתי כי כן גזר השם שיהיה הוא כפרה על דורו ובחבורתו ירפא להם ועליו נאמר הנה ישכיל עבדי וכל אותה פרשה וזהו והוא מחולל מפשעינו וכו' ולכן מיתתו כפרה על בני דורו וזהו לא אוכל לגאול לי ולעצמי שאם הייתי גואל לעצמי הייתי משחית נחלתי היא נחלת ישראל שאלמלא מיתתו שמכפרת על דורו היו שונאי ישראל חייבין כליה ח"ו וזהו פן אשחית את נחלתי ולכן גאל אתה כי לא אוכל לגאול עד שיבא משיח ב"ד שהוא הגואל האמיתי וכן כתיב על ספר הישר לפנים בישראל רמז על השני משיחים דכתיב ושנים זרים עליה וגו' על הגאולה ועל התמורה לקיים כל דבר שלף איש נעלו ונתן לרעהו הרמז בזה שמי שלא יוכל לגאול שיעור הדבר ויתנה לרעהו הטוב וזהו על הגאולה ועל

בפירוש זה המזמור שפירש יעקב בני אשר עליו לבי אלד ממרמר . ואען ואומר . הנה לשלום מר לי מר . אשר גאלו אותי ואכסוהו בפורטוגאל . ולכן אמר בכאן שיש שעורים לומר שלא יחשב להם מזכות אע״פ שיהיו מן השערה או השערה ואע״פ שיגאלו אתכם בסוף אל תבואי ריקם וכמו שאמרו לא כריקם של מצרים ולכן שבי בתי והכבד בביתך וקבל היסורין כי לא ישקוע האיש לספך בזכותך למעלה ולמטה עד אשר אם כלה הדבר היום כאומרו היום אם בקולו תשמעו . ובועז עלה השער זה רמז לשם ה׳ אשר עוז לפניו ועוז לעמו יתן עלה השער לב״ד של מעלה לראות אם יעלא להם זכות לגאול אם מצד מעשיהם או מעשי אבותיהם והנה הגואל עובר בדרך העברה באופן שלא מלא קיום במעשיו ולכן א״ל סורה שבה פה בייחוד פלוני אלמוני על שם שהיו מעשיו כפלאים ומכוסים ויקח עשרה אנשים מזקני העיר הם סנהדרין של מעלה ויאמר לגואל חלקת השדה מכרה נעמי לומר שאחר שנכנסה בגלות מרוב הצרות מכרה חלקת השדה ולא כל השדה הוא שדה תפוחים אשר ברכו ה׳ ונתנו לעם ישראל באות ברית קדש הוא השדה אשר יצא יצחק לשוח בשדה ומרוב צרת הגלות מכרה השדה . שהי׳ לה חלק באלקי ישראל כדכתיב כי חלק ה׳ עמו ולא יכלה לקיים התורה כתיקנה וכמ״ש דוד כי גרשוני היום מהסתפח בנחלת ה׳ לאמר לך עבוד אלהים אחרים וכי׳ דוד עובד ע״ז הי׳ אלא לומר שכל הדר בחוצה לארץ דומה כמי שאין לו אלוה והמלכיות בעלו מהם קצת המצות עד שנראה שנכנסת ישראל מכרה חלקת השדה והחלק האחר נשאר להם לקרא כלם בשם ה׳ אחד ולכן צריך תיקון לזה בענין שישוב כל השדה להם וישובו אל אחוזת אבותיהם ולכ״א השבה משדה מואב באופן שבארץ עמון ומואב ובשאר גליות הניחה שם קצת מחמדים ולכן רצה השי״ת לגלות אוזן הגואל בענין שיגאלו זה השדה במעשים טובים וזהו קנה נגד היושבים וגאל גאולת זה השדה בענין שישוב לבעליו וזהו אם תגאל במעשים הטובים גאל ואם לא תגאל הגידה לי לפי שאני הייתי רוצה שתגאל אתה במעשיך הטובים לפי שאתה יקרבוך ואתה ירחיקוך וזהו כי אין זולתך לגאול ואם לאו אנכי ה׳ אלהיך גואלך אחריך ויאמר אנכי אגאל במעשי. ויאמר בועז בק״ה כלומר לא תחשוב שזאת הגאולה שאתה צריך לעשות הוא גאולת ערלי יש לך לידע כי ביום קנותך השדה אשת המת קנית כלומר הגאולה שאתה צריך לעשות היא גאולת החיים והמתים באופן שצריך לך זכיות גדולות להחיות המתים באופן שיהי׳ להם שם בישראל וזהו להקים שם בישראל כמו שפי׳במקומו. ויאמר הגואל לא אוכל לגאול לו כ״ש שאוכל לגאול המתים פן אשחית את נחלתי היא נחלת זה העולם כי לגאול זאת הגאולה הייתי צריך להפריש עצמי מעניני העוה״ז וזה א״א כי גם את העולם נתן בלבם ולכן גאל אתה את גאולתי כי אנכי לא אוכל לגאול גדולה כזאת ואין ראוי דבר זה אלא לגואל האמיתי וזאת לפנים בישראל כי מזמן קדום נרשמה ונכתבה זאת הגאולה בתורה שהיא ראויה להם ולא לאחר כאומרו ראו עתה כי אני אני הוא וכי׳ וכן אמר אני ראשון ואני אחרון וכן אמר וגואלך ה׳ לבאות וזהו על הגאולה ועל התמורה ועכ״ז לקיים דבר הגאולה שלף איש נעלו לרמוז שצריך כל אדם לילך בדרך ישר ולשלם מעגל רגליו ויסיר ממנו התמורות אשר הם דומים למנעל וזאת היא התעודה אשר שם משה ואז אמר הגואל לבועז קנה לך כי לך משפט הגאולה וישלוף נעלו שקבל עליו להסיר ממנו התמורות ושיאחר הקנין והגאולה להשם וזהו ויאמר בועז

עדים

ועל התמורה שיסיר הדבר ממנו ויחלוף נעלו ויתנה לרעהו ולקח הדבר לדוגמא במנעל כמו שמקיל החיים ממנו ונותנו לאחר כמו שהודעתיך בענין החליצה וכמו שאמרו בפי הרואה כל מה דשקיל טייעא מעלי בר ממנעל והסנדל לפי שנראה שנועל ממנו החיים ולכן בכאן נתן מקום למשיח בן דוד לגאול גאולת ישראל ושלף נעלו ונתנה לרעהו וזאת התעודה המוקנית בישראל כדכתיב חיים שאל ממך נתת לו ומיד לקח השם זאת הגאולה וכלם לגאול גאולת ישראל החיים והמתים בענין שלא יכרת שם המת משער מקומו ולפי שאע״פ שהשי״ת הוא הגואל בכל אים כלבבו שיהיה גואל לבניו ולפי שהיה לו לצאת מדוד אמר ויהי ביתך כבית פרץ שעתיד לעשות פרצה באומות ולכן אמרו ברוך ה׳ אשר לא השבית לך גואל היום לרמוז שאע״פ שעת הגואל הראשון כשאר גואל שני והיה לך למשיב נפש בחיית המתים ולכלכל את שיבתך כאומרו עוד ינובון בשיבה ולכן קראו לו השכנות שם לאמר יולד בן לנעמי כאומרו ה׳ אמר אלי בני אתה ולפי שזה השם הוא מוקדם מכל העולם אמר שקראו לו השכנות שם כל יושבי תבל ושוכני ארץ ושם שמו עובד שמו כאומרו כי אז אהפוך אל העמים שפה ברורה לקרא כולם בשם ה׳ ולעבדו שכם אחד ולפי שמלך המשיח עתיד לצאת מפרץ אמר ואלה תולדות פרץ אשר עתיד לעשות פרץ באומות ולבנות חרבות בית ה׳ וזהו הוליד את חצרון וכן כולם כמו שכתבתי למעלה על דויד מלא ביו״ד שהוא רמז על משיח בן דוד שהוא ידיד השם אשר עליו רמז זה רעי וזה דודי:

תם ונשלם שבח לאל בורא עולם.

אשבח לצור נורא עלילות, אהלל לו ברוב רובי תהלות, עזרוני במוסרי חכמים. ואחרי כן בפירוש המגלות, מתוקים מדבש נופת וצופים, וכשמם כל אמריהם להפלות. צרור חיים ואשכול טוב בכופר, והנו ראש לכל האשכולות, והשלמתים בארבעה בשבת. ביום אור המאורות הגדולות. בששה ועשר ימים לטבת, אשר בו יהי׳ שמחה וגילות. שנת הפר״ד יהרב אלו ברכות, לעם אחד ויפריד הקללות, ואתפלל אני שם טוב לאל. יזכני לראות את הגאולות, ואז נשמה ואז נאמר בקול רם נשבח לצור נורא עלילות. אני **שם טוב** בן לאדוני אור העולם עמוד הגולה החסיד העניו החכם השלם **ר׳ יעקב אמינו** תנצב״ה.

Abraham

